

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slovenské Pohľady.

ČASOPIS

zábavnno-poučný.

Redaktor:

Jozef Škultéty.

Majiteľ:

SVETozár HURBAN.

Nakladateľ:

ANDREJ HALAŠA.

ROČNÍK XI.

V TURČIANSKOM SV. MARTINE.

TLAČOU KNÍHTLAČIARSKO - ÚČASTINÁRSKEHO SPOLKU.

1891.

-P

8

55

563

v. 11

Slovenské Pohľady.

Ráchel.

OD HVIEZDOSLAVA.

I.

Už minul týždeň, ubieha i druhý,
čo Herodes kráľ čaká, ale marne:
mudrci, ktorých zvláštnej tuchy zpruhy
v púť popchly a jichž svetlo lučezárne
neznámej hviezdy od východu v luhy
až kananejské sprevodilo zdarne:
tí, bársi mu sľub spečatili česťou,
nevrátili sa podnes s žiadnou zvestou.

I prečo? prečo? Zsipel v schradlej hrudi
had podozrenia, ohnivý drak zkazy.
Či pohostinstva nezná Edom? Judy
lev nenie krotký, zlatej na reťazi?
Od palem Gázy po Farfaru prúdy
stín nerozstrel sa skvúcej od paväzy,
juž on, pán mocne vztýčil na Sione?
I Hermon strmý v jej sa halí tône!

Kto prichodzím by odvážil sa škodiť,
keď vladár sám im nezabránil cesty?
Môž' kupec z Ofir na veľblúdoch brodiť
sa púšťou, veno Sáby pre nevesty
môž' priniesť ženích, roľa šperky plodiť —
veď kde jest moc, jest zákaz a sú tresty!
Tej zrak dlie stále každom na pohodlí;
tu háji Chrám; kol cudzie stráži modly.

I prečo? Prečo neprichodia zpiatky
pútnici slávni z diaľnych krajín východu?
Ak tam má dňa trón slnce: z byssu látky
tu noclažný má stán. Sta jeleň vodu
v Gilead čerstvú: v sieňach tých by sladký
zas našli oddych, sadli opäť k hodu —
I žertvovať by mohli, umne radiť,
ukojit srdce, život vetčný zmladiť —

Večerné šero pritnilo skvost spalne,
 len na sviečni čo ohník blkal vonný.
 Kráľ spočíval už; časom vzdychol valne.
 Dve dcéry milé, kvietky bez úhony,
 mu kúzlily sen: Roksána mu palné
 chladila slychy, jak sa vánkom kloni
 šáš, perím vlajúc cherubieho kriela,
 kým Olympias „Nevyhladzuj...“ pela.

Ó, nevyhladzuj, nezkruš! — Moje líce
 jak mandľový kvet ľaká sa i belie —
 Maj slutovanie! nežeň do víchrice
 a v súžby vatru nehádz! Lúbam vrele
 tvoj ctihodný prút, nemej holubice
 ho perutama poprikrývam cele —
 Skroť hnev svoj! prižmúr toto oko desné
 a otvor... Sélah — (bol as' obsah piesne).

Tú „Perla panny...“ narazila práve.
 I Roksána už sletla so stupadla
 zpod nachu nebies, v struny siahla hravé
 milostnej harfy, a z úst devíc kradla
 sa preleť slok... Kráľ prerval pohrdave;
 od Saffy kázal spievať: Ruža zvädla...
 Užasly. Kynul: zmizly v záclon riase —
 Plam kmital — a kráľ hútal-kutal zase —

Či pravda, že sa narodilo dieťa,
 čo zachvátiť má prestol Herodesa?
 A kde? — Var' Betlém prvé mesto sveta!? —
 A z koho? ktorá z kráľovských dcér plesá
 mu nad lôžkom? Salome, lstivá teta? —
 Či dievka z ľudu?... Vzrastie, odtrhne sa!
 Toť Margál! — Oní videli ho; mamu
 sa dali oplieť i už sami klamú —

Klam? Kráľa klamať rovno: klamať Boha!
 A Herodes tak hlboko by klesol,
 že šliapať môž' ním prišielcova noha?
 On blahosklonne dôveru jim niesol
 v stret, nasypal im z hojnostného roha
 a veličenstvom v brudné tváre blesol;
 nič všetko? — Trápny sen mu zavrel rady.
 — V tom cypriší šum zšvišťal v stĺporadi...

Za nimi! telo-strážci, Achyabe!
 Odenci, jazdci! Orličieho hniezda
 vy, synia chrabrí! — Budú na Bersabe!
 či v Dédan, chytro! — Ukáže vám hviezda!

šplacht Jordána vám povie — Ó, že slabé
už rameno mi! honba sa mi nezdá —
Preds' pokúsim sa! Sem zbroj! — Svitaj, pomstvo!
Zaplatia draho útek, vierolomstvo!

Jak? Oružie vždy ešte neni na mne?
Nik nevšíma si zavelenia kráľa?
bo stárne, zvädá — Kto to? — Maryamne!
jej synovia tiež! — Hyrkán! úlom brala,
len oči rubíny — Hach, prenáramné!
húf jich je: všetci! každá obeť vstala!
I biskup zvoní — zvučnou krve krôpkou —
Preč! Herodesov palác nie je hrobkou!...

Čo chcete? Či kráľ vás zval? napriek tomu,
že on vás radom vyhnal bránou žitia?
Či poslovia ste? ale na Sodomu
už dávno spáchla kára sirkovitá!
Nemáte mu čo sdeliť; jeho domu
je základ pevný, neraz v písmach číta —
Či preds' kto čiha jeho na velebu?
kto? recte! — Zjavy prsty dvihly. k nebu —

A Maryamne sotriasala skvosty,
plášť nadrapila, k sviecňu čiahla náhle
a sklesnúc, znakom krušnej kajúcnosti
si prachom skráne posypala skrahlé;
s tým vstala, synov zobjímala kosti —
Sbor poukázal k juhu, zjasal tiahle —
Kráľ díval sa len mrivo, zraky širil,
jak obchádzal sbor, popol vše sa zvířil —

Dym! šaľba! — Kto vás nečistých sem žiadal?
Checht, hrozba — Preč! preč, nestydaté viechy! —
Tak blúznil, zdriemav. Strhol sa i hádal
a dumal, hradbám na zlaté kým strechy,
na Jeruzalem polnočný mrak padal.
Jak v zrkadle by, razom všetky hriechy
zrel z oči v oči; darmo na divadlo
to purpurové shíňal prikryvadlo...

A lenže prez vrch hupol Olivový
lúč slnka, zbarvil veže Fazaela
čudesné rímasy: posol po poslovi
už frčal z hradu; a jich povest' znela:
by každý radca spechal ku kráľovi;
kráľ má jim sveriť náhle vážne diela.
I v chvíľke placho skupili sa v sieni,
kde Herodes už trónil, zachmúrený.

opatrný to ochutnať... doložil, tiež skúmavo, trebárs s menšou istotou a akoby mimochodom, pozrúc na doktora.

No doktor prihnul sa už k stolu a čosi napochytne prepísal. Potom vstal, poklonil sa a vyšiel.

Sadajúc do koča, doktor prebehnul pohľadom okná na dome Ararátova, potriasol hlavou, akoby v potvrdenie tomu, o čom dávno nepochyboval, a prehovoril s úsmevom: — „Nie, ten má chorobu, ktorú nevyliečiš nijakými medikamentami... Nevyliečiteľný!!“ zakľúčil doktor, rozkážuc kočišovi poháňať k druhému, bezpečnejšiemu pacientovi.

Siroty.

Do mesta išla drahá mať
pre dvoje sirôt zarábať,
prikúpiť chleba, múky, strovy,
na Štedrý večer hrnec nový, —
a mnoho ešte na stôl treba
pre hosta, dnes čo príde s neba.

»Keď malý Ježiš príde k nám,
ja jemu zlatý orech dám.«
»»Ja zase pekne budem spievať
a jeho rúčky v mojich zhrievať,
a poviem, aby prenocoval
a mamu v plači potešoval.««

Tak pradú deti nežný sen,
necítac žitia horký blen.
Pod chladnou pecou utúlené
— ich drobné rúčky zmeravené —
na dary myslia Ježiškove:
na krásny stromček, šaty nové...

Noc začne stíny rozpriadať,
a nejde, nejde dobrá mať.
»Pod, Janko, poďme proti mame,
do mesta cestu dobre známe.«
Za ruku pojmúc sestra brata,
zatvára biednej chaty vráta.

Po sňahu brodia dedinou
a zahnú bokom pešinou.
»Veď neplač, Janko, stretneme ju;
bež, nôžky sa ti rozohrejú;
aj mama bude nahnevaná,
ak tvár ti má byť vyplakaná.«

Štvrtá.

On otrokom len stal sa svojou láskou,
on vzýva ťa jak bohyňu a nyje,
že odvraciaš od neho biele líce!

Kňazna.

(Opre sa na ruku, ležiac.)

Ó, ťažký osud! Čo mi platí krása,
blesk paláca a hodváb zlatohlavý!
Ja otrokyňou som a vaša služba
len otroctvom a ponížením páchne.
Jak sladko bolo v jasnom dome otca,
vo vlasti mojej krásnej, utešenej,
u matky mojej, v kŕdli voľných družiek!
Tu Vlkolak ma zazrel, keď na lúke
som s nimi hrala sa na loptu: naši
junáci išli v boj, bo Ježibaba
voj poslala na kráľa, otca môjho.
Nik nebol, čo by chránil slabú devu.
Vlkolak skočil medzi chasu, jako
sup divý razom medzi holubátá —
rozpráchly s krikom sa tie moje družky,
mňa schvátil, niesol jako biednu korysť,
do voza hodil, šiarkan tiahla povoz,
a s vetrom vletela som v túto ríšu,
kde márne slzy roním, márne vädnem!

Piata.

Nač plakať — slzy neodomknú zámku,
čo zatvorila tvoju vôľu voľnú...
Kraj zakliaty ťa sviera; čo raz chytil,
už nikdy z krážu svojho nevypustí.
Preč slzy, ony kazia barvu líca,
preč slzy, ony hubia dušu mladú!

Šiesta.

Ó, kňazna, smier sa, milá, s divnou sudbou,
daj ruku mäkkú v dlane Vlkolaka,
on chce len tvoje šťastie, tvoju lásku.

Kňazna.

Mne strašný vlkolak, krev stydne v žilách,
keď k lôžku mojemu sa kradmo blíži;
keď čujem jeho láskyplné slová,
zimnicou zachvejú sa moje údy
a úzkosť desná prse moje sovre.

Šiesta.

No ľubi ťa — a láska všetko zdolie . . .

Kňazna.

On žiada, ľubiť môže iba človek.

Piata.

No zahrnul ťa bohatstvom a bleskom.

Kňazna.

Ja chudobná som v daždi drahokamov.

Štvrtá.

No mocný je, hnev jeho hrozný, kňazna!

Kňazna.

Jak láska, i hnev jeho sa mi hnusí.

Tretia.

No život sladký, nač ho plačom mariť?

Kňazna.

Smrť sladká je, no horký život v rabstve!

Druhá.

My ľúbime ťa, krásna si a dobrá.

Kňazna.

Otrokýň láska nenávisti rovná.

Prvá.

Ó, ticho, družky, poodíďme trochu,
on blíži sa, už čujem ťažké kroky.
Nezahub družky, kňazna — smilovanie!
(Poodídu.)

Vlkolak.

(Vo vlčej koži, brada divoká, huňatá čapica.)

Kňazna.

(Zakryje si tvár oboma rukama.)

Vlkolak.

Ó kráľovna, ó zázračná a veľká!
 Ty krásna si jak slnko, vonná, svieža,
 jak rudý púčok ruže stolistovej,
 ty poklad všehomíra najvzácnejší,
 ty perla jasná z mora hlbokého!

(Kľaká.)

Tu korím sa ti v úžase a bázni,
 prach ľúbam, po ňomž išla tvoja noha,
 vzduch, čo ťa okružuje, mení sa mi
 na sladké víno, opojné a silné!

Kňazna.

(Odvracia sa.)

Vzduch, čo ťa okružuje, netvor ľstivý,
 na otravu sa mení, hnusnú, silnú, —
 dych zastavuje, dušu jedom plní!

Víly.

(Žiaľno.)

Ó, beda nám, keď hnevom rozpáli sa —
 nám všetkým hrozí kára neslýchaná!

Vlkolak.!

Ó, kňazna — slastí všetkých obsah razom
 ti poskytnem, a všetkých túžob tajných
 dám štedré vyplnenie! Všetko dám ti,
 čo na zemi a nebi, v raji, v ríšach
 nesmrtných duchov drahé je a vzácne!
 Dám lásky nekonečnej omámenie,
 dám pohľad v taje ľudských srdc a duší,
 dám vládu nad mocnými, slávu sveta,
 chvíľ bezstarostných nekonečnú stuhu,
 nesmrtnosť, blaho, vedenie; i hĺbku
 otvorím očiam, jakú žiaden človek
 smrteľný zrakom nevidel, dám seba!

Kňazna.

To všetko málo! Ani prstom nehnem,
 to všetko nevážim si ani jako
 pazderie, vrabec čo na hniezdo nesie.

Vlkolak.

Nuž povedz sama, za čím tvoja duša
 roztúžila sa, čo ti skytnúť treba,
 bys' objala ma, jako muža svojho?

Kňažna.

Dar máš, daj mi ho, žehnať budem večne,
nie už len moc, i veľkosť Vlkolaka...

Vlkolak.

Nuž hovor, krásna!

Kňažna.

Svobodu daj deve,
čos' kradmou rukou vzal, to navráť zase!

Víly.

Ó beda, beda — niet už pre nás spásy!

Vlkolak.

Tak! Vzдор a tvrdosť ešte býva v hlave,
za ktorú dal bych celé šire svety!
Ha! Nevďak, vzdory, pyšné pohrdanie!
Ver, búri sa už hnev i ľúta myseľ
o strašných trestoch húta! Asnád' nádej
ta klamná šudí? Never, never, krásna!
U brány parku môjho dvanásthlavý
stráž drží šiarkan, večne, neunavne!
Šesť hláv i v noci bdie, keď šesť hláv drieme,
a v každej hlave blýska tristo očí,
letáčik-vtáčik nepreletí parkan,
bez toho, žeby šiarkan nevidel ho.
Už blíži hodina sa, ktorá zlomí
na veky trpelivosť Vlkolaka!

Kňažna.

Mne smiešna tvoja veľká trpelivosť,
nuž preč s ňou! Čo chceš? Načo plané hrozby!

Prvá Víla.

Ó, milá, počuj, nikdy podaromne
nehrozil Vlkolak, on všetko splní,
moc jeho úžasná a tvrdá myseľ.

Druhá.

Hľa, jako blýska sa tvoj palác zlatý,
čarovná vôňa z hájov našich veje!

Tretia.

Buď mäkká, nehub verné svoje družky!

Štvrtá.

Daj ruku, on sa razom dobrým stane,
a na rukách ťa bude nosiť, krásna.

Piata.

My s tebou zahynieme, smilovanie!

Šiesta.

Veď múdrosť veľí osudu sa poddať,
keď zmeniť nemôže ho slabá ruka.

Kňazna.

Môj osud najhorší čo môže značiť?
Smrť? Rada pôjdem do jej lona, rada,
keď pred objatím netvora ma skryje!

Šiesta.

Nie smrť, lež večné, trápne umieranie,
bez konca muka, väzenie ťa čaká.

Vlkolak.

A pred tým vezmem silou, čo mi bráni
tá tvrdá krásna hlava!

(Rúti sa ku nej, Víly ju zastávajú.)

Víly.

Ó, smilovanie! Ona ešte váha!
daj času! Milosť, milosť kňazne našej!

Kňazna.

(Vyskočí a hľadá do diaľky.)

Čo vidím? Junák v lesklej zbroji koňmo...
a za ním družina — ó, slávna chvíľa!
Už priskákal, už s koňa skočil — paloš
už ťahá z pošvy! Siarkan ohňom srší
a sápe sa a krúti strašným chvostom.
Rúb, tvrdý paloš! Hlava dolu letí,
už druhá, tretia! (Kľakne.) Boh buď na pomoci;
archanjel, zakry štítom svojím zlatým,

Slovenské Pohľady.

Ráchel.

OD HVIEZDOSLAVA.

II.

Mat. 2, 18.

Želela Ráchel svojich drobných synov
a nedala sa upokojiť ničím...
Veď pravda: nie len nad ňou nad nevinnou
sa zkrížil blesk a zhrmel: pálim! ničím!
vrah vtrhol širšie — než trest Hospodinov —,
i ostrím vzteku prskám holubičím
nejedným zaryl v ľaliovú stránku,
tam, srdiečko kde klenutú má schránku;

i pravda: nie len v Betléme (preds' meste
tak tichom...) domy v susedstve i diali
tá istá stihla nerest; plen bol v ceste
i živle, i keď zbojné pokonaly
tu ruky dielo krve, na rozcestie
ucúvnul: ztadiaľ sta vôd búrne valy
však rozlial sa v tom, zhučal po okolí,
i pustošil zas ani prival v poli,

tak, šírym krajom že nebolo zrazu
dieťatka, čo dve preihralo letá
i menej, leda kuklo v svet, by mrazu
či sparnu aj hneď podľahlo čo kvieta;
to všetko trpká pravda: — lež, že zkazu
aj inde badať, zrieť, jak slzy svieta
v tisícich očiach, plač čuť z dvorov iných:
kto schlácholí tým stesk prs materiných?

Kto zbráni matke, desnom na bojišti
že iba svoju ztratu hľadá, cení?
len tomu citu naslúcha, čo prýšti
sa z vlastnej rany, bôľom vytlačený?

beh pretrel); darmo, keďže prišlo shora.«
 Však Ráchel leda šepa: »deti drahé...«
 Kviľ strúchlil zvonku. »Hľa, múk cudzích vety —«

Ach, matky, dcéry Siona!
 za spustlú zahradu kto nám dá náhradu
 prázdneho do lona?

Ach, Betlém, Betlém! hniezdo ty
 tak teplé ešte v svit — a teraz chladný byt
 a zápač mŕtvoty.

Ach, ne-ne-nešťastnice my!
 Hľadáme poklad svoj, ten milý tvárok rôj —
 niet! niet ho na zemi —

Ach, bolesť, súžba, trýzeň, ach!
 Ples prešiel v trápenie, smiech zašiel v kvílenie
 a radosť zhasla v tmách...

Ach, jaro túžob, nádeje:
 list bujný, číry puk — — a teraz vráže múk,
 krvičky krupaje...

Ach, dravec! šelma! ukrutník! —
 No cele nezbils' nás; na dlhý, dlhý čas
 nám zbudol plač a krik!

Ten vzlietne ako čierny stín,
 sta chmára žaloby... Do tvojej utroby
 zrachotí Hospodin!
 Zdrť ťa, zdrví ťa
 Hospodin! Hospodin!

»Jak smutné...« Ona: »joj-joj, moje deti...«

Pod večer (— Slnko prez deň z chmury v chmuru
 sa zatrácalo: až i predom sklonom
 zaniklo v hrádzach oblačného múru —),
 v ten čas tłum mužov zachytil sa honom,
 odetých tmavo. Znali práce súru:
 z dom do dom vbehli, i keď v tom i onom
 odbavili sa, inam mizli v byty —
 Za nimi vrzgal povoz čierno-krytý.

Tak zanedlho vtrhli k tokárovi.
 »Daj korysť!« velel predný, »do obrusa —
 Hrob čaká veľký otvorený, nový —«
 Zosrkal Šimon, tíško vetil: »tu sa...«

kolik těchto? Nalezali se ještě někde v Saském Starohradsku (Altenburg) aspoň jedna ves, kde se serbský jazyk mluví? Já když sem tady putoval, viděl sem tváře a oděvy slovenské, ale řeči sem neslyšel.

Když s vydáním Vašich Zpěvanek národních hotovi budete, prosím ráče hned potom starati se o Sbírku a vydání Serbských národních přísloví, pořekadel, potom povídek a Rozprávek. Skrze slunce jen vidíme slunce: tak i skrze národ a národní poklady účinkujeme na národ. Poněvadž Vaše panstvo a šlechta, tak jako i u nás, nedbá na národ anebo zaň se hanbí a ku cizincům se připojuje: tedy Vám, učitelé škol a kazatelé chrámů, ta povinnost náleží, aby ste byli spolu i pěstitelé národnosti a ochráncové jazyka proti všem nepřátelům.

Potřebujete ještě exempláře Čítanky, hotov jsem Vám poslati, anebo dejte sobě z Prahy od knihkupce Neureuttera donést na moje oučty z mojich u něho složených výtiskův. Vůbec s Čechy a s Prahou musíte se do častého dopisování a tuhému svazku postaviti: dobře bude, jestli i cestu každého roku několik Serbův tam před se vezmou, potom až sem k nám zaskočiti mohou.

Že ste v Halle (Dobrosoli) studující naše Slováky, pana Štúra, Červenáka a Záborského navštívili, nepochybuji; jestli se to nestalo, aspoň hleďte často listy jim psáti. Taková vzájemnost, jakkoli obtížna bývá, jest předce k našemu rozkvětu nevyhnutě potřebná.

Připojuji zde dva listy, jeden panu Waňákovi, druhý panu Záborskému, ráče prosím na oba zvláštní obálky a adresy dáti a pak na poštu je zaslati. Činím to pro uspořené i času i nákladku jiným.

Se srdečnou žádostí, aby ste se na všem dobře měli, zůstávám Váš upřímný přítel.

J. Kollár.

V Halle 1840.

Statný Srbu!

Předrahý Bratře Slovanský!

S velikou radostí přijal sem Tvůj list ode dne 18ho ledna, v němž si mi tolik milých zpráv o Vašich Lužicích, jako také důkazy Tvé čilivosti a pracovitosti podal. Píšeš mi, že si si myslil, že já již snad zabudnul na Tebe a Vaše: ale, Bratře, možnoli vřelému Slovanu zabudnouti na bratry své teď právě z dlouhého sna se probuzující? My o Vás mluvili sme, psali sme, kde ste ještě spali: čím tedy více nyní myslíme na Vás mladé, nadějeplné Lužic syny, jenž život nový vzbuzujete v nešťastném kraji Vašem a sbratřujete se s velikým Slovanstvem! Ne, Bratře, my nezabudneme na Vás, třeba bychom dlouhé roky se sebou slova nepromluvili! Příčinu mého dlouhého mlčení hledej nejvíce v mých mnohých pracích a zanáškách.

Srdečně sme se těšili všickni zdejší Slované vidouce, že ste se odhodlali přijati latinská písmena a český pravopis na místo dosavadního poněmčilého. Tvůj návrh k tomuto pravopisu já vůbec

jim poslal některé Slovanské knihy, a mezi jinými i veliký polský slovník Trojanského, což na vlasteneckou a šlechtetnou mysl Klasopolského ukazuje. Nechať jen bratři Budetínští použijí hodně takových darů.

Velice se mi líbí, že Vy tak všestranně se Slovanskem seznámiti se chcete čítajíce české, polské, ilirské knihy a časopisy. Dejte sobě jen Danicu ilirskou donést: jest výborná. Rovně se Vám líbiti budou i české časopisy a polský Tygodnik. — Děkuji Ti za vzkázané pozdravení výborného Macieiowského, jemuž se hotuji nyní do Varsavy psáti. Mezi knihami z Prahy naleznete snad i časopis, v němž jest opis cesty mé Lužické. — Pravdu máš, že by lépe bylo, kdybyste se zpráv o Slovanství z Vašeho Srbského časopisu dozvídati mohli, ale snad přijde čas, kde se to stane. V tomto ohledu my máme naději do Tebe, drahý Bratře, a Tobě rovných: Seilera, Wanáka, Klasopolského, Wehlana, Markuše a bratrů Budetínských. Rozmnožujte se jen!

Milé nám zvláště bylo, že si našemu velikému Kollárovi poslal některé Vaše Lužické zpěvy a že si s mužem tímto do dopisování vstoupil. Písavej mu jen a podávej mu zprávy o Vašem národním životu. — Kdy vyjde ta sbírka Lužických zpěvů?

Krajan náš Záborský vzkazuje Ti, že list od Kollára Tebou mu poslaný přijal. Za hotovost Tvou braterskou upřímně Ti děkuje.

Nedávno sem psal Klasopolskému, aby jména Srbských osad, kde se ještě anebo zcela anebo odpolu po Srbsku mluví, sebral a mi odeslal. Rovněž sem ho požádal, aby mi vyznačil rozhraní (Scheidelinie) mezi nářečím Horno- a Dolnolužickým, totiž udal mi vesnice, města, kde by se taková čára táhla. On mi psal, že o to požádal jednotu Budetínskou. Starej se i Ty, drahý Bratře, abych to čím rychleji dostati mohl, poněvadž to musím zaslati našemu velikému Šafaříkovi, jenž potřebuje zprávy ty pro svou ethnografickou zeměpisnou desku (Karte) Slovan, jenž neza dlouho tiskem vyjde. — Pozdravuji upřímně Seilera, Tvé Rodiče a všechny naše. Tebe pozdravují upřímně zdejší Slované. S Bohem! Piš Tvému upřímnému bratru

Ludevítu Štúrovi.

Právě, jak sem můj list napsal, přišlo mi psaní od jednoty Budetínské, podepsané Domaškem a Rančem.

Literatúra.

Čo sa robí v cirkvi evanjelickej dľa augsb. vyznania v Uhorsku? Pre vysokých i nízkych, učeníh i ne-
učeníh, predstavených i podriadených napísal *Milovník Boží*. Turč. Sv. Martin. Tlačou a nákladom kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. 1891. V osmorke 64 strany.

Slováci pri svojom nevelkom počte roztrhaní sme ešte vierou. Okrem cirkvi rímsko-katolíckej a evanjelickej augsb. vyznania pri-
náležime na severo-východe (od Gemera Šarišom a Zemplínom)

Slovenské Pohľady.

Rodinné šťastie.

Román.

Od L. N. Tolstého.

(Dokončenie.)

Večer, keď ostali sme sami, on pristúpil ku mne a podal mi ruku.

— Zabudni, prosím ťa, čo som ti pohovoril.

Ja vzala som jeho ruku, chvejúci sa úsmev mala som na tvári a slzy hotové boly tiecť z očí, ale on odtiahol si ruku a ako by sa bál citlivej scény, sadnul si na kreslo, dosť ďaleko odo mňa. „Ozaj, vždy si myslíš, že má pravdu?“ napadlo mi, a hotové vymaznanie a prosba, aby sme nešli na raut, zostaly mi na jazyku.

— Treba napísať mame, že sme odložili cestu, hovoril on, — lebo bude nepokojná.

— A kedy myslíš ísť? pýtala som sa.

— V utorok po raute, odvetil on.

— Ufám sa, že to nie pre mňa, hovorila som, hľadiac mu do očí, no oči len dívaly sa, ale nič nehovorily mi, ako by niečim zatiahnuté boly pred mnou. Tvár jeho zrazu videla sa mi starou a neprijemnou.

Šli sme na raut, a medzi nami, tak sa videlo, nastaly opäť dobré prívetivé pomery; no pomery tie boly cele iné, než predtým.

Na raute sedela som medzi dámami, keď princ prišiel ku mne, tak že prichodilo mi vstať, aby som mohla hovoriť s ním. Vstávajúc, nechtiac vyhladala som očami muža, i videla som, že on s druhého konca sály hľadel na mňa a odvrátil sa. Razom zahanbila som sa a prišlo mi tak zle, že chorobne pomiatla som sa a začervenala sa na tvári i hrdle pod pohľadom princa. No ja musela som stáť a počúvať, čo mi hovoril, obzerajúc ma odhora. Rozhovor náš bol nedlhý, on nemal kde sadnúť si vedľa mňa a iste cítil, že mi je veľmi nepohodlne s ním. Rozhovor bol o predošlom bále, o tom kde ja žijem v lete atď. Odchodiac odo mňa, vyslovil želanie obznať sa s mojím mužom, a ja videla som, ako sišli sa a shovárali na druhom konci sály. Princ iste povedal niečo o mne, preto že v rozhovore usmievajúc sa obzrel sa v našu stranu.

Muž razom zapálil sa, nízko sa poklonil a prvý odišiel od princa. Ja tiež zapálila som sa, hanbila som sa za pochop, ktorý musel

návaly veselosti, detinstva so mnou, prestal všetko odpúšťať a zmizla i lahostajnosť jeho ku všetkému, predtým mňa búrivšia, nebolo už viac toho hlbokého pohľadu, ktorý predtým znepokojoval i tešil ma, nebolo modlitieb, spoločných vytržení, už ani nevídali sme sa často, on bol neprestajne na cestách a nebál sa, nelutoval nechať ma samotnú; ja bola som neprestajne v spoločnosti, kde nepotrebovala som jeho.

Scén a svád viac nebývalo medzi nami, ja hľadela som ulahodiť jemu, on plnil všetky moje želania, a my ako by sme ľúbili jeden druhého.

Keď ostali sme sami, čo stávalo sa zriedka, ja nepocítila som ani radosti ani vzrušenia, on mi neprekážal, ako by som sama bola bývala. Vedela som veľmi dobre, že to bol muž môj, nie nejaký nový, neznámy človek, ale dobrý človek, — muž môj, ktorého som poznala, ako samú seba. Bola som presvedčená, že vedela som všetko, čo on urobí, čo povie, ako pozre: a jestli urobil alebo pozrel nie tak, ako som ja očakávala, už videlo sa mi, že sa pomýlil. Ja ničoho nečakala som od neho. Jedným slovom, to bol môj muž a viac nič. Mne sa videlo, že to tak i musí byť, že nebýva iných a medzi nami ani nebolo nikdy iných pomerov. Keď odchodil, najmä prvý čas, mne bolo otupno, strašno, ja bez neho silnejšie cítila som význam pre mňa jeho opory; keď prichodil, hodila som sa mu okolo krku od radosti, hoc za dve hodiny zabúdala som celkom túto radosť a pre mňa nič nebolo hovoriť s ním. Len v minúty tichej, miernej nežnosti, ktoré bývaly medzi nami, videlo sa mi, že čosi nie je tak, že čosi bolí ma v srdci, a v jeho očiach, videlo sa mi, čítala som to isté. Ja vycítila som hranicu nežnosti, za ktorú teraz on ako by nechcel a ja nemohla som prechodiť. Niekedy bolo mi smutno, no nemala som kedy zamyslieť sa nad čímkoľvek by to bolo, a ja hľadela som zabudnúť ten zármutoč nejasno cítenej premeny v zábavách, ktorých neprestajne mala som dosť. Svetský život, zprvu oslepivší ma bleskom i lichotením samolúbosti, skoro opanoval úplne moje náklonnosti, stal sa zvykom, položil na mňa svoje okovy a zaujal v duši všetko miesto, ktoré bolo hotové pre cit. Ja už nikdy neostávala som sama, i bála som sa vmyslieť sa v svoje polozenie. Celý môj čas od rána do pozdnej noci bol zaujatý a prináležal nie mne, i keby som nebola vychodila. Mne to bolo už ani veselo ani nudno, ale videlo sa, že tak a nie ináče vždy muselo byť.

Tak prešli tri roky, za ktoré pomery naše ostávaly tie isté, ako by boly zastaly, zastydly a nemohly sa stať ani horšími ani lepšími. Za tieto tri roky v našom rodinnom živote boly dve vážne udalosti, no obe nezmenily môjho života. To boly narodenie môjho prvého dieťaťa a smrť Tatiany Semenovny. Prvé časy materinský cit s takou silou zaujal ma a také neočakávané vytrženie spôsobil vo mne, že myslela som si, nový život začne sa pre mňa; no o dva mesiace, keď znovu začala som vychodiť, cit tento, umenšujúc a umenšujúc sa, prešiel vo zvyk a chladné plnenie povinnosti. Muž naproti tomu od narodenia nášho prvého syna stal sa takým, akým

zavšou sa, no každú minútu hotovou vyraziť sa, vášňou. Hoc i nepriznávala som sa tomu, ja som sa bála tohoto človeka a proti svojej vôli často rozmyšľala som o ňom. Môj muž bol známy s ním, a ešte viac, než s inými našimi známymi, pre ktorých on bol len muž svojej ženy, držal sa chladne a vysokomyselne. Ku koncu saisons som prechorela a dva týždne nevychodila z domu. Keď prvý raz po chorobe vyšla som večer na muziku, zvedela som, že za ten čas prišla dávno očakávaná a známa svojou krásou lady S. Okolo mňa zostavil sa kruh, vítali ma radostne, no ešte väčší kruh bol okolo prišlej lvice. Všetci okolo mňa hovorili len o nej a jej kráse. Ukázali mi ju, a skutočne bola prelestná, no mňa nepríjemne dojala namyslenosť jej tváre, a ja povedala som to. V tento deň ukázalo sa mi všetko nudným, čo predtým bolo tak veselé. Na druhý deň lady S. usporiadala vychádzku na zámok, na ktorú ja nešla som. Temer nikto neostal so mnou a všetko rozhodne premenilo sa v mojich očiach. Všetci a všetci videli sa mi hlúpymi a nudnými, chcelo sa mi plakať, skorej ukončiť kúru a ísť do Ruska. V duši mala som akýsi nepekný cit, no ešte nepriznávala som sa mu. Zdalo sa mi, že som slabá, a prestala som ukazovať sa vo veľkej spoločnosti, len ráno vychodila som niekedy sama piť vodu, alebo s L. M., ruskou známou, jazdila som po okolí. Muža nebolo pri mne, odišiel na niekoľko dní do Heidelbergu, čakajúc konca mojej kúry, aby sme sa mohli vrátiť do Ruska, a zriedka prichodil ku mne.

Raz lady S. sobrala všetku spoločnosť na poľovačku, a my s L. M. po obede šly sme na zámok. Kým krokom viezly sme sa po klukatej ceste, medzi veľkými gaštanmi, cez ktoré ďalej otváralo sa to pekné elegantné badenské okolie, osvetlené zapadajúcimi lúčami slnca, rozhovorily sme sa seriosne, ako my nehovorily sme nikdy. L. M., ktorú som ja už dávno znala, po prvý raz predstavila sa mi teraz ako dobrá umná žena, ktorej možno povedať všetko a s ktorou milo je byť v priateľstve. Hovorily sme o rodine, deťach, o pustote zdejšieho života, zažiadalo sa nám do Ruska, na dedinu, a bolo nám akosi smutne i dobre. Pod vlivom tohoto seriózneho citu vošly sme do zámku. Medzi stenami bolo tienisto, sviežo, hore po rozvalinách ihralo slnce, bolo počuť čiesi kroky a hlasy. Zo dvier, ako v ráme bolo vidno ten prelestný, no chladný pre nás, Rusov, badenský obraz. Posadily sme sa oddýchnuť si, a mlčky dívaly sme sa na zapadajúce slnce. Hlasy bolo počuť zjavnejšie, a mne zdalo sa, že nazvali moje meno. Načúvala som, a mohla som počuť každé slovo. Hlasy boli známe; bol to markiz D. a Francúz, jeho priateľ, ktorého som tiež znala. Hovorili o mne a o lady S. Francúz porovnával mňa a ju, i rozberal krásu jednej i druhej. Nehovoril nič urážlivého, no krv tlačila sa mi k srdcu, keď počula som jeho slová. Podrobne vysvetlil, čo bolo pekného u mňa a čo pekného u lady S. Ja už mala som dieťa, lady S. mala devätnásť rokov, moje vlasy boli krajšie, no zato lady mala postavu graciosnejšiu, lady je väčšia dáma, kdežto vaša, hovoril on, tak sebe, je jedna z tých malých ruských knahýň, ktoré tak často začínajú sa

„Tam straší,“ riekol prtlumeno valach a obzeral sa hore.

„Nuž?“

„Zabilo tam pred lanským rubača.“

„Tak, a pred štyrmi týždňami Katra Ligasovie málo čo živá došla odtiaľ.“

„Ale tá, čo slúžila u jágra?“

„Tá veru, jako by si ju videl. Šla na trávu a ovečerilo ju. Na druhý deň našli ju pod Vápeniskom polomrtvú.“

„Hm, a čo sa jej stalo?“

„Rozprávala, že poblúdila a stmilo sa. Chodí, chodí jako ztratená ovca; nevedela čo počať, kam sa obrátiť. Mesiac bol na schode a bola tma, jako v rohu. Plače, narieka, vykladá, až jej to zhučí ponad hlavou a okolo nej jako by kone cválaly. Učupí sa pod strom, so skál to len plače, hviždí, stone a... nu, jako zablúdená duša, keď chodí po smrti a pokúša ten boží svet. Tak... a potom, keď len hladí, vidí na skale jako starého žobráka: vlasy biele, ruky jako krýdla, bradu jako kúdel, že mu len oči vykúkaly. Jako by jej oči prikovalo na tú skalu. Dáva sa, dáva a to na ňu len mrká a mrká, volá ju a len volá. A po celej hore jako víchor; stenalo a volalo to, že zašla tam ľakom, zmeravela telom. Keby ju neboli šli zavčasu hľadať, Boh vie, čoby sa s ňou bolo stalo.“

Umlkli sme. Mrknul som na Matúša, aby doniesol na posilnenie. Chladný prúd povetria vial nám do tváre, a potom mátohu človek na horách pohárikom najistejšie zažehná. Dúšky išly do-
vokola, chutily nám, vzali sme si fajky a napchávali. Bača chytil ráždia a hodil na vatru. Plamienky vyšlahly a sypaly iskry. Zahľadel som sa hore. Nedostížná priehlbeň výšavy, ten mier, tá krása, veleba tak zaujala ma, že nevedel som, o čom shovárajú sa moji susedi. Nesúvislé myšlienky rodily sa a zanikaly mi v hlave, práve jako tie hviezdy tam za ďalekými horami. I tklivo i sladko mi bolo, cítil som malichernosť, chatrnosť svoju. Nečudo; bolo tu jako v chráme, ovšem že v chráme, ktorý vystavil sám Boh, v ňomž oltáre sú tie majestátne hory a svätyňa ovenčená rojom iskrivých, žiarivých hviezd.

Honelník postavil sa trochu na bok, vzal fajku a zapekal. Za ním pukla halúzka, obzrel sa. Prišiel Zahraj, pretahoval sa, zívnuť a ostril si drapy. Potom sadnul si vedľa honelníka, oprel hlavu o jeho ruku a díval sa na nás. Ja som tekal zrakom ešte vždy po obzore. Na východe zjavila sa žiara. Utešený, veľký meteor letel na západ, ožiaril nebo a nechával za sebou stopy, jako keby ohnivým zrnom sypal.

„Hviezdy sa prečísťajú.“

„Bude čas.“

„Ale jakú metlu nechával po sebe.“

„To je zle. Aby sa vojna nestrhla.“

„Aj nemoce to značí.“

„Aha!“ zvolal honelník a ukazoval tvárou na hory.

Videli sme tam ohník kmitať a poletovať.

„Svetlonos,“ šuškal najmladší, schovávajúc ruky pod pazuchy.

mu nesprotivil; ten človek, ktorý tak priťahoval k sebe ľudí, že mnohí na jedno jeho slovo zanechali svoju rodinu, svoj dom, svoje živobytie a ho nasledovali; ktorého zbožňovali nielen učeníci, lež i zástupy, ktorý božskou múdrosťou preplnené naučenia dával, že prevýšil všetkých mudrcov sveta; pred ktorým ozbrojené zástupy na zem padly: ten človek sa musel lišiť od smrtníkov obyčajných; ten človek nemohol byť vybiadeným proletárom; s jeho čela musel sa jasat jeho veľký nekonečný duch, jeho božskosť. Toto dozaista musí uznať každý rozumný človek so sv. Hieronymom, ktorému hore uvedené veci už tiež napadly, ktorý tieto volá väčšími divmi a ktorý ich jedine tak vysvetľuje, že: „akýsi hviezdny oheň žiaril z jeho očí a velebnosť božská svietila mu v tvári.“ Nuž čo tu má spraviť maliar-realist? Má snáď vymalovať nejakého bedára, nejakú pačmagu? Keby to spravil, prestal by byť realitom, ktorému treba, nakoľko je to len možno, verným ostať svojmu modelu. Obrazy Vereščaginove sú nerozumným naturalistickým ateizmom, protiviacim sa zrovna realismu a histórii. Keď veríš, že Kristus vstal z mŕtvych, prečo to robíš? Preto, že to rozprávajú evanjelistovia? Keď prijímaš ich sdelenie, prijmi ho úplne; ako anjeli odvalia kameň, Kristus sa povznesie ako víťaz z hrobu, dľa proroka, „a bude hrob jeho slávny“. V čom záleží teda realizmus? Hostinský píše: „... vlastní podstatu realismu více hledati sluší v poměru umělcově k zevnějšímu zjevu světa, nežli v jeho myšlenkách o světovém řádu, více tedy v stanovisku a způsobu skutečného nazírání na tento svět, nežli ve filosofickém výkladu jeho — kterýžto výklad ovšem dle starého zvyku také rádi nazýváme „názorem“ světovým. Život a umění za našich dnů jakoby navzájem si vyměňovaly úlohy: doby dřívější hleděly uměním účinkovati na život, aby jej estetisovaly, dnes blásá se naopak, že nesluší umění vnášeti do života, nýbrž spíše život do umění; toto nemá býti zrcadlem, jímž na skutečný svět vrhá se světlo umělé, třeba sebe krásnější, nýbrž zrcadlem, v němž svět ten, třeba sebe neutěšenější, věrně se obrazí; kdysi umění chtělo býti školou života, nyní život stává se školou umění. (Květy, str. 219.)

Tu nám Hostinský podáva rozdiel medzi realizmom a idealizmom. Kým idealizmus si stvorí idey vecí a dľa svojho rozumu a dobrozdania prirodzenosti vecí a tieto potom uvádza vo svojom ume do styku, tak že uňho len idey žijú, dejstujú, bez ozajstnej krve, bez žíl a bez mäsa, a dejstujú často na zemi tiež len ideálnej: realizmus berie ľudí takých, akí sú oni ozaj, líči ich činy tak, ako ozaj ich vykonávajú, také pomery, aké ozaj sú, a to všetko na tej zemi, ktorá a aká i ozaj je. Kto tu má prednosť?

Každý umelec, nech je on maliar, sochár, alebo básnik, napodobňuje; no podobizeň je tým lepšia, čím je vernejšia. Že každý umelec napodobňuje, to nebude tak ťažko dokázať.

Už Ovid (Ars amatoria III. 397) spieva:

Quod latet ignotum est, ignoti nulla cupido, t. j. čo je pred nami skryté, čo neúčinkuje na nás, že to je nepoznaté, a pravdu mal. Ako už vyššie bol som sa zmienil, my len o tom máme pochop,

jej city, myšlienky, túžby atď. Keď je teda hlavnou požiadavkou, aby obraz bol verný svojmu predmetu, i básnikovi ľudia musia byť *verní*, t. j. básnik musí tak podávať ľudí, ako oni sú, nesmie ich vydávať ani za lepších, ani za horších; takým musí maľovať život, aký ozaj je; za pohnútky činov musí klásť tie pohnútky, ktorými ľudia ozaj pohnutí dejstujú. Z tohto však nenasleduje, žeby básnik nesmel ospevovať inšie, než žobrákov v otrhaných šatách, ako Aristophanes posmieva sa Euripidesovi: tamhore básniš, sprav to tudolu, potom nespraviš toľko chromých.“ A toto isté platí i o vnútornom živote; lebo ako nezodpovedá pravdivosti, kto robí z ľudí samých žobrákov, tak ani ten, kto robí z nich samých zločincov, bezbožníkov. Poesia zahrňuje do svojho kruhu celý život vnútorný i zovnný: všetky skutky, všetky boje, všetky túžby a snaženia a tak, ako sú; tak má predstaviť človeka a človečenstvo, aké ono je. No teraz vidíme najhlavnejšie snaženia ľudské.

Prvé a najhlavnejšie snaženie, nielen človeka jednotlivca, nielen jednotlivých národov a celého človečenstva, lež i každého tvora, ešte i toho červa, je udržať seba samého a udržať sa v spôsobe cieľu čím najprimeranejšom a sebe samému najpriaznivejšom. Zfata zdroj *vzdor* v každom tvore oproti všetkému, čo ho napadá v jestvovaní, a to nepovedome povstáva tento vzdor i u človeka.¹⁾ Tu má prameň snaženie za svobodu, za národnou samostatnosťou atď., k čomu každý národ, a čo jak malý, má úplné a nepodvratné právo. Tento pud je pohnútkou čaisi dvúch tretín dejov, zaznačených v dejepise človečenstva.²⁾

Druhé a nie menej hlavné snaženie každého tvora živého je udržanie svojho rodu, ktoré snaženie poznáme medzi ľuďmi pod menom lásky; toto snaženie ospevovali básnici od prvého vzniku básnictva a budú ho ospevovať až po zaniknutie tohože básnictva. Je ono práve tak reálne, ako tamto, ba ešte hádam viacej a len básnici ho zidealizovali. Že je tak mohutné, ako prvé, o tom ľahko môžeme sa presvedčiť, keď pozremo na každodenný život, ktorý točí sa okolo tohto pudu, akoby okolo osi. Koľkých činov pohnútkou je tento pud! Na ňom spočíva každá rodina, teda celé človečenstvo. A že bol často pohnútkou k prelievaniu krve, nielen u romantických mladochov, ale i u celých národov, to tiež dokazuje dejepis. (Helena v Troji.)

Tretí pud, a či ho mám nazvať snažením a ťažením, je náboženstvo; ono je práve tak mohutné, ako dva prvé pudy, práve tak veľký zástoj hrá v živote jednotlivcov a celého človečenstva, ako tamtie.

¹⁾ Keď niekto spí, priblížme sa mu k ruke s nejakým horúcim predmetom, lež tak, žeby sme mu neublížili a žeby on predsa pocítil broziace mu nebezpečenstvo, — a on stiahne si ruku v spánku, bez toho, žeby sa prebudil.

²⁾ Pod dejepisom nerozumiem to, čo rozumeli do nedávna dejepisci, t. j. opisovanie vojen, koľko ľudí kde padlo, koľko kde bolo, s koľkými delami kto tiahnul do bitky, kde sa srazili, kedy atď., ale rozumiem predstavenie hmotného i duševného vývinu človečenstva, v ktorom války len natoľko zaujímajú miesto, nakoľko ony vplývajú na tento vývin. Dejepisec má teda vo svojom diele ukázať, ako sa vyšvihli jednotlivé národy alebo celé človečenstvo tak, kde sú dnes, alebo kde boli pred istým časom. Toto je dejepis.

dvúma jestvujúcima musí byť aký-taký pomer, a tým viac medzi príčinou a výsledkom. Je to teda prirodzené, ako sú prirodzenými i všetky resultáty, ktoré z tohoto pomeru nutno prúda. Nadprirodzeno je len osoba vyše mojej prirodzenosti stojaca a z jej pôsobení tie, ktoré nevyplývajú nutno z nášho pomeru. Pomerne nadprirodzenými sú teda Boh, anjeli, diabli, duše umretých, týchto zjavenia sa, posolstvá, avšak prirodzenou je prozretelnosť božská, riadenie sveta, jestli to len básnik nekladie viditeľne pred naše oči, lebo vtedy sa javí v spôsobe nadprirodzenom.

(Pokračovanie.)

Niečo o mikroskopických hubách.

Píše A. Sytniansky.

(Pokračovanie.)

III.

Na spodnej čiaske chorobných, bladozelených a žltkavých listov objavujú sa nám často celkom iné chomáče húb, ako biele alebo šedivé, plesnaté, poprášené škvrny: sú to opravdivé Plesne z radu Phycomycetov a z ich podradu, Peronosporae menované. Tento rad mikroskopických húb menuje sa preto Phycomycetami, že ich vývin podobá sa vývinu rás (Algae, Phycae). Výtrusy (spory) majú v svobodných nádobkách či mieškoch (Sporangium) a rozmnožujú sa pohlavným zúrodňovaním a spolu bezpohlavne. K tomuto radu náležia Peronosporae či Plesne rojovky (Schwärmschimmel), ku ktorým družia sa Saprolegniae, vodné to Plesne rojovky, Chytridiaceae či Plesne sypavky (Schüttpilze) a Zygomyceteae či Plesne jarmovky (Joch-Schimmelpilze).

Plesne rojovky (Peronosporae), ktoré pod rodnými menami Cystopus a Peronospora De Bary asi v 60. druhoch na živých rastlinách u nás sa objavujú, sú veľmi pozoruhodné huby. Ony žijú najprv čo vláknité, riadne vyvinuté pletivo, jemne klkaté (mycel), v parenchyme listu (v dreni, v látke vnútornej listu buňkovej, mäkkej, Markschrift), a že strávia barvistú časť listu, takzvaný chlorophyll, zapríčiňujú biele alebo šedé škvrny na jeho povrchu, čo obyčajným okom pozorujeme, a tým sa nám i prezradzujú. Vláknité, klkovité pletivo, či mycel huby, prepúšťa hojne otvorami pokožky (epidermis) listu na jeho povrch jednotlivé svoje vlákna či nitky, takzvané „hyfy“ (hyphae), ktoré povrch listu bujne prikryjú a chomáče Plesne rojovky sa objavajú. Pod drobnohľadom zbadáme, že hyfy sú rozvetvené vidličkate a že majú na svojich koncoch jednotlivé vajcovité alebo guľaté, výtrusom podobné, buňky. Nie sú to opravdivé výtrusy (spory), ale miešky, takzvané „Zoosporangie“. Driev považované boly tieto miešky za takzvané „Conidie“ (t. j. puký, pupence, výtrusom podobné, konečné, snadno sa od vlákien

Mucor Mich., *Pilobolus* Tode., *Calystosporium* Corda, *Didymocrater* Mart., *Crateromyces* Cor., a *Hemiscyphe* Cor. Najznámejšia Plesen Jarmovka je *Mucor Mucedo* Pers. Jej chomáče pozostávajú z jemno vlneného, hustého mycelu, ktorý je belasošedive zaprášený; nitky konidiové sú biele, spory guľaté, potom vajcovité a neskoršie zvono-
vité, farby bielej, potom modrošedivej a konečne čiernej. Vyvinuje sa na zkažených pokrmoch a rastlinných látkach.

(Pokračovanie.)

Slovenský jazyk.

Názvy chorôb u ľudu.

(Príspevok k článku J. L. Holubyho.)

Blbý. Na blbého vo Zvolene povedia: „krepý“ = blöde. Ani ja som ani v stredoslovenčine, ani v krajomluvách nepočul slovo blbý z úst analfabetného ľudu, ako ani slovo *vzdelaný* = gebildet. Obe prešli z češtiny do nášho spisovného jazyka. Pri označení pojmu slova *vzdelaný* pomáha si ľud viacerými epitetami, ako: múdry, učený, vyzkúsený, vycibrený atď.

Bláznivosť. Popri slove bláznivý užíva sa vo Zvolene aj pochabý, šialený; spochabiť sa, zošalieť sa. Slovami týmito práve tak ako slovom bláznivosť označuje sa v prvej čiare chorobný stav duše, len v druhej veľká roztopašnosť a prílišná veselosť. Výrazom: „ty šalo“ = närrischer Kerl, nikdy sa neoznačuje choroba duše, ale len roztopašnosť, alebo bezrozvažný, náhlivý spôsob konania. Chorobný stav duše označujú veľmi často aj výrazom „chytený na rozum“.

Bolast u jamky. Tento výraz som nepočul v Stredoslovensku, ale ovšem: „bolí ma tu proti srdcu“, a potom ukáže na pupok.

Čemer. Už či je to len namyslená, a či skutočná choroba, ale názov je starobyľý. Zahraniční Nemci nechcú o nej nič vedieť a nazývajú to „spezifisch ungarische Krankheit“, ale ich uhorskí súplemenníci dobre ju znajú. „An Tschemer hod a“ som počul od prostoludí v Požoni. Maďari majú tiež svoj „csömör“, a museli ho už z Ruska so sebou doniesť. V ruskej reči totižto чечеръ (čemer) znamená dľa slovára Pavlovského po 1) Rückrath; 2) Scheitel, Haarschopf; 3) Kopfschmerz; 4) eine Art Pferdekrankheit (Fallsucht).¹⁾

Kňahňa. Nezbadal som, žeby názov tento ľud v Stredoslovensku k označeniu dákej choroby upotreboval. Toho slova ľud ani ako titulu nikde u nás neužíva. Ľud náš zná kňaza, ale to mu je len = Priester, — u evanjelikov aj čo farár, ale nikde neoslovuje svojho farára: „pán kňaz“. Evanjelického farárovu manželku ľud menuje i *kňazovka*, ale takto len keď je o neprítomnej reč, a nikdy pri

¹⁾ O ruskom slove чечеръ Miklosich vraví: Art Krankheit, Gift, womit einst die Russen Pfeile vergifteten. Red.

Vred = zrádnik = epilepsia. Túto chorobu zovú miestami aj „*mrcha nemoc*“.

Daktore choroby zjavy, o ktorých istotne aj Bošáčia z skúsenosti znajú, a tak aj názvy na to mať budú, nenašiel som pomenované v článku nášho neunavne pilného a svedomitého, hlbokomného a — riekol bych — všestranného skúmatela J. L. Holubyho. Na pr.

Katzenjammer dostaví sa tu i tu aj u Slovákov, práve tak ako aj čemer; ale majú na to — aspoň vo Zvolene a Honte — aj svojské, ako myslím, pôvodné a dobré označenie. Substantívny názov som nepočul, ale ovšem verbálny výraz, tento: „*pluští mi*“ = ich habe Katzenjammer. „Či ti *pluští* po svadbe?“ „Jedon deň pije, a druhý *mu pluští*“.

Menštruácia. Toto ľud rozlične nazýva. Počuť aj: „*má svoju vec*“. Ale to sa tak povie len pred doktorom, k vôli akejsi ľudovej ästetike a či moresu. V Stredoslovensku pravý názov toho je: „*na drieku*“. Prvý raz som počul názov ten od starej ženičky, vyprávajúcej o svojej kmotre nasledujúcu smutnú udalosť. „Šla cez potok, lad sa pod ňou preboril: ona húp do vody povyššie pása; ledvaže hu zverestovali, horko-ťažko domov dodali, lahla: a viac nestala.“ Obráťac sa k ženským medzi poslucháčmi, akoby pre vysvetlenie, dodala tichším hlasom: „*Práve mala na drieku*“. A zas predošlým hlasom: „Keby toho nie (t. j. toho na drieku), čo len ten kúpeľ, — ani parom by jej nebol býval, takej robe.“ Myslel som najprv, že je to jedno slovo, *nadrieka*, akkusat. *nadrieku*. Ale v tom smysle užívajú aj výraz „*mám na sebe*“, z čoho zatváram, že aj prvé záleží z dvoch slov = na drieku. Je v tom vynechaný názov objektu na otázku: čo má na drieku, na sebe? Rozmluva o tomto so ženičkou z ľudu doviedla by snáď na stopu toho, čo tu jazykozpytca zaujíma; lenže to má svoje ťažkosti v tom: že taká ženička nie je v stave pochopiť záujem jazykozpytca a zvedavosť taká stane sa jej podozrivou.

Pokolvár je čierny pluzgier, vred na tele často veľmi nebezpečný. Znal som človeka, ktorý proti zákazu najedol sa mäsa z jalovice zabitej z rozkazu, pre akúsi chytľavú chorobu, a na druhý či tretí deň dostal tie pokolváre, a vzdor lekárskej pomoci o pár dní umrel.

Z priesti kapat. Dieťa ztratí chuť k jedeniu, je smutné, mrzuté, ani nespí ani nebdie, je akési omráčené, bladne, vädne, slabne, usychá, ani mnoho neplače, ale tým častejšie prenikave zamrncí, bolastne zastane, a tak na vidomoči hynie len a hynie, až — čo sa často stáva — zahynie. Zjav tento držia za následok porobenía a lieča často najnerozumnejšími prostriedkami. Samú chorobu označujú frásou: „*to dieťa z priesti kape*“. Zkade ten výraz? Kapat = hynúť, ale tá priest? Túto otázku predložil som bol raz ctenému priateľovi môjmu F. Š., ktorý hlboko vniká do týchto, samo sebou ďaleko významnejších vecí, nežby sa nejednomu zdalo, a on formuloval svoju domnienku v nasledujúcom. Jedon spôsob čarenia je tento: na cestu, chodník, kade ten, ktorému má sa počariť, často chodiť

Predmet veľmi podobný — význam peňazí — rozoberá Zola v poslednom svojom románe *L' Argent* (Peniaze). Kritika prijíma túto knihu veľmi pochvalne, stavia ju k najlepšiemu, čo Zola napísal; lútuje však, že obsah knihy, ktorý mal by poučovať najširšie vrstvy, zhyzdený je epizodou svrchovane hnusnou, ktorá nad to nie je v žiadnej spojitosti s cieľom knihy. Román, písaný majstrovským perom, predstavuje rôzne osoby, ktoré zaoberajúc sa manipuláciami peňažnými, idú ďalej svojou cestou strašným zápasom, v ktorom už obeť nemajú ani počtu. Z pošmurnej nálady týchto obrazov spisovateľ vyvádza celkovým učením tohoto románu, že peniaze sú nevyhnutelným zúrodňujúcim hnojivom pre budúce šťastie spoločnosti.

O moci túhy po peniazoch a zovňajšom lesku šíri sa román *Député!* (Vyslancom!) z pera F. de Comberousse. Maurice Desrolands pýtal si ruku Paulíny Rosierovej. V nevinnosti svojej duše dievča zahorelo láskou k ženíchovi; no ten v nej nevidel iba sesternicu váženého M. Rosiera. Chce vskutku byť zvolený za vyslanca pod ochrannými krídlami strýka Rosiera. O mesiac po svadbe sú voľby: Maurice zvíťazí. Na štvrtý rok už však krásny Maurice miluje peknú vdovu Juliu Berrasovú. Tá nasťahovala do jeho srdca pýchu a ctižiadosť; ona to bola, ktorá radila mu sňatok prosperchársky. Maurice pretrhne pomer s Juliou, majúť ešte nejaký pozostatok poctivého smýšľania, a nechce ďalej klamať svoju ženu. No pani Berrasová vyhladala si ho v Paríži. Zápas, ktorý vznikne medzi ženou a milenkou, tvorí hlavný záujem knihy.

Z ovzdušia sebeckva a drsného boja za bytie do ríše života ideálneho čitateľovu myseľ odnáša kniha: *Heures vécues* (Hodiny [pravého] života). Je to, ak nie z najkrajších, tak iste z najlepších kníh, ktoré vyšly posledný čas. Spisovateľom knihy je Jean-Paul Clarens, nielen hlboký mysliteľ, lež i veľký umelec. Vie najhlbšiemu rozjímaniu pridávať pôvab citnosti a zná najvnútornejšie tajnosti ľudskej duše. Spisovateľ vidí vo vážne ponímanom živote rodinnom zriedlo pozemského šťastia a jedinou kotvu ducha, zmietaného búrou pessimistickej nevery. Prečítajte si ukážku: „Svetielko, ktoré trblieta sa v tmavej noci, je svetlo môjho krbu, je lampa, okolo ktorej hrajú sa deti a pracuje matka... A v hustej, nepreniknuteľnej tme decembrovej, ktorá ma obklopuje, toto v diaľke sa mihotajúce svetielko na vrcholku návršia zdá sa mi lesklejším než každá hviezda, obživujúcejším než slnce, lebo toto svetielko shrňuje celý môj život, lebo ono je symbolom rodiny, shromaždenej pod strechou.

„Vracajúc sa domov kolembavým krokom svojho koňa, cítim, že čosi ťahá ma neodvratne k tomuto svetielku. Zdá sa mi, že putá zároveň lahodné i mocné viažu ma k nemu lahodne.

„Zďaleka vidím duchom svojej drahé dcérušky, černo- i rusovlasé, ako bavia sa u nôh svojej matky, ktorá snive odvracia od práce oči, aby s blaženou radosťou na ne hľadela.

„A ja si vravím... hľa Šťastie! avšak tiež, hľa Povinnosť!

„Aká väčšia úloha, aké vyššie poslanie môže vám i byť svereno Tvorcom života, než to, aby ste vychovávali deti, t. j. aby ste vzdelá-

kde v ňom pred štvrtým storočím prestal Hattala a, primerane výsledkom slavianskej filologie, opravujúca i práce hattalovské a predhattalovské. Prvá hlava knihy (Úryvky z dejín slovenského pravopisu) začína sa črtami dejín spisovného jazyka slovenského, pekne a s veľkou prípravou podanými. Počiatky spisovnej slovenčiny kladie do prvej polovice XV. storočia. „V tlačených spisoch čistoty českého pravopisu dbali hlavne evanjelickí spisovatelia, pridržiujúc sa zavedeného do cirkve českého jazyka. Naproti tomu vo spisoch, skladaných pre rozličné potreby obecného života, vyklúpy sa zvuky našej slovenčiny už v XV. storočí na povrch. V takýchto netlačených spisoch od prvých počiatkov zanedbávaly sa české ř, ě, a uvádzaly sa v platnosť slovenské dz, dž, g atď. V tlačených knihách istú samostatnosť pravopisnú pozorovať možno teprv ku koncu XVII. storočia, teda len po 200 rokoch. Vnášaním do tlačených kníh slovenskostí jazykových a pravopisných vyznačovali sa katolícki spisovatelia, ale nie... jakoby sa boli chceli z púhej bázne „odtrhnúť od zapáchajúcej hussitismom češtiny,“ lež prirodzeným poriadkom vecí.“¹⁾ V *Dejinách literatúry slovenskej* Jaroslav Vlček dokázal príkladmi z diel česky píšavších Slovákov, že spisovný jazyk český u nás nie je možný bez českých škôl; Czambel študovaním písomných pamiatok i tlačených kníh prišiel k vývodu, že „historikovi, ktorý nám opíše dobu slovenského pravopisu po Bernoláka, zistiť príde, že Anton Bernolák, roku 1787 vystúpia ako prvý opravca slovenského pravopisu, nezaviedol vlastne *dačo nového*, lež len sankciu dal tomu prúdu, ktorý za jeho doby javil sa u Slovákov... A kto napíše tie dejiny, ten zároveň rozhodným spôsobom završí otázku o tak rečenom literárnom odtrhnutí Slovákov od Čechov.“²⁾

¹⁾ V rituáli, tlačenom u Jezuitov v Trnave r. 1715, je takáto slovenčina: „Nie slubil sy manželstvo žiadneg drugei osobe mimo tegto pocztivei osobi?“ „Nie!“ „... milujem, chcem $\frac{gu}{ho}$ sebe vziať.“ — „Tak mne Pan Buoh pomahaj“... „Podla ustanovenia Božieho. Y podla obyczaga cyrkve swatei wsseobecnei“... „že $\frac{gu}{ho}$ nikdy neopustjm až do $\frac{gei}{geho}$ a mogei smrti.“ (L. Listy, I. 2.)

²⁾ Zúmyselne pribavili sme sa pri tomto punkte. Dobré semeno rozsievať nie je nikdy zbytočno: ak vzíde len v jednom srdci, už je požehnanie. My želali by sme si, aby bratia Česi premohli svoju nechť oproti nám pre „odtrbnutie“, ktoré nezavinili sme my, lež staré osudy Slavianstva, ťažké a rozdrubujúce. Nechť túto nemilo nám bolo vidieť i v kritike, ktorú *Athenaeum* prinieslo o Czamblovej knihe. Samé výčitky, a príkre, neláskavé! Šťastie len, že môžeme si pomyslieť: „nevědomost nečiní hřích“. Lebo kritik (V. J. Dušek), ktorý pre slovenčinu súdi živých i mrtvých, vie vlastne o nej veľmi — veľmi málo. Hromží na pôvodcu *Pravopisu*, že ruší slovenčinu na ujmu češtiny a tým robí medzeru medzi Čechmi a Slovákmí ešte väčšou než je. A pravda je čo? To, že dr. Czambel vedie, v mnohom hodne nespravedlive, opravdovú vojnu (viď jeho *Príspevky k dejinám jazyka slovenského*) proti časopisom a knihám v Turčianskom Sv. Martine vydávaným, že „russifikujú“ slovenský jazyk. Pán Dušek hovorí: „Je zajímavě viděti, jak Slovák učený hledí vši silou zbaviti se slov úkol, trůn, lůžko, pořad a j. v., protože jsou „česká“, ale ani mu nenapadá vyměstiti ze své mluvy: tafel, stiefel, vechsel, piglovať, šmajchlovať a j. v.“ Nuž na str. 78., na ktorú kritik odvoláva sa, Czambel učí, že treba sloven-

a redaktor tých amerických novín ani nevedeli, aký pravopis je v cirkevných a školských knihách Slovákov kalvínskeho vierovyznania, oni popri svojom *gšefte* chceli len maďarisáciu podporovať; no kadenáhle presvedčili sa, aký nesmysel je to v Amerike, začali učiť sa etymologickému pravopisu (učiť sa! lebo oni boli ľudia v slovenčine bezgramotní) a postupne opúšťať od písmen maďarských a od pravopisu fonetického. Slovom, to, čo v Amerike zjavilo sa, ako bludný, života neschopný klík na rastline, nemajúcej svetla, nebolo v spojitosti s našou ranou abaujsko-zemplínsko-ungvárskou. Pôvodca síce tiež vraví (16. str.), že „pravopisecký krok slovenských kalvínov bol prílišne rázu miestneho. Slovenských kalvínov je málo a preto ani pravopisecká novota ich nemala a nemá účinku na celok slovenský.“ Ja chcel by som pochopiteľným urobiť, že to nebol skutok tejto našej krve: novota táto jej bola len nanútená, kalvínski Slováci sú tu len passívni. Ináče, zahanbujúca vec, že ani nevieme, koľko je Slovákov kalvínskeho vierovyznania. V stoliaciach Abaujskej, Zemplínskej a Ungvárskej Šafárik (*Národopis*) udáva 21 cirkví; ja myslím, že ich je o niečo menej, ačpráve nemám ešte všetky pramene, potrebné k riešeniu tejto otázky.¹⁾

Velmi cenným trdom je v knihe i druhá časť prvej hlavy, nadpísaná: *Z dejín slovenského písma*. Začína sa historiou švabachu, takzvanej fraktúry, t. j. znetvorenej latinky. Nemci, keď u západných Slavianov zničili slaviansku cirkev, zničili i písmo slavianske a natisli im svoju potvoru. Švabach prišiel k nám od Čechov. Ktorého roku (rozumie sa, v našom stolytí) zaviedla sa u nás terajšia latinka, takrečená antikva, k zisteniu toho Czambel nemal dostatočných prameňov; konštatuje však, že v tridsiatych rokoch už zhusta objavovali sa knihy ňou tlačené. Keď zatracuje, že ešte i za našich čias nachodia sa vydavatelia a spisovatelia, tlačiaci knihy švabachom, nemožno mu neprisvedčiť. Terajšie mladšie pokolenie učilo sa v škole už hlavne latinkou — tomuto obťažujeme čítanie, dávajúc mu spisy samým švabachom tlačené. Na základe písomných pamiatok, vynesných dosiaľ na svetlo, ďalej vykladá, kedy ako označovali sa písmom jednotlivé zvučky či hlásky nášho jazyka počnúc od polovice XV. stolytia až po najnovšiu dobu. Dušek vytýka mu, že nešiel i sám do archívov hľadať ešte viac písomných pamiatok; my, ktorí známe, v čom sme, aká ťažká vec je vyniesť slovenskú listinu na svetlo, nemôžeme robiť také výčitky. Nám je len ľúto, že Sasinkovi bola odňatá možnosť vydávať ďalej *Slovenský Letopis* a v ňom slovenské listiny. Dôležitosť Sasinkovej práce dokázaná je Czamblovou knihou. Czambel na prvý raz urobil dosť pilným preštudovaním uverejnených listín. Keď je v tomto študiume raz tak ďaleko, dúfame, on ešte i sám bude kutať. Posvätenia má — a popri tomto výhodu, že už miestom svojho prebývania bližší je k mnohým prameňom, než ktokolvek iný. Prebrav, opakujeme, že

¹⁾ Dobre by bolo pozreť i do schematismov cirkve helv. vyznania, najmä do starších. Ľudia našlmu si hlavy na pr. nad riešením šachových úloh a všelijakých hádok — a takáto vážna hádanka nemá najš milovníkov?

Slovenské Pohľady.

V čiernickej škole.

Poveš od Eleny Maróthy-Soltészovej.

I.

Škola a fara v Černiciach stály za nebohého pána farára Vranku vo veľmi priateľskom pomere; ale potom, za jeho syna, pána farára Vrankayho, ktorý asi pred ôsmimi rokami stal sa nástupcom svojho otca, rozladil sa pomer z roka na rok väčmi a nebolo veru výhľadov, žeby sa kedy navrátil do starej kolaje. Pán rektor Lemjak bol zkusený, starosvetsky prísny a trochu tvrdohlavý starý človek; pán farár Vrankay bol z novej školy, nasiakly moderným patriotizmom, snažiaci sa čím ľahšie ponímať svoje kňazské povinnosti a čím príjemnejšie stráviť život, v čom nemálo utvrdzovala ho jeho žena, pani pekná, požívajúca pre svoje elegantné maníry významného postavenia v svojom spoločenskom kruhu.

Čo cirkevníci smýšľali o preinačených poriadkoch vo fare, o to sa tam málo starali. Nebohý Vranka bez zvláštného prehovárania zabezpečil synovi nástupníctvo v svojej výnosnej cirkvi, vďačný, dôverčivý ľud pristal na to, lebo myslel, že syn nebude mu horším farárom, než bol otec. Po synovom nastúpení (otec onedlho umrel) bolo počuť nespokojné hlasy, no nik nevšímal si toho, na fare snád ani nevedeli o nich — a ľud konečne navykne na všetko. Pomer medzi farárom a cirkevníkmi stal sa chladným, obmedzeným na najnevyhnutnejšie styky. Vrankayho pracovňa nebola navštevovaná hladajúcimi poradu vo verejných alebo súkromných veciach cirkevníkmi, ako to bývalo za jeho otca; no jemu nenapadlo potruď sa preto, tým menej jeho panej, pod ktorej správou priestranná čiernická fara dostala výzor elegantného panského domu. Pani farárka zakaždým pocítila nervósku nevoľu, keď sedliak v krpcoch alebo vymastených čizmách stúpala po čistej dlážke chodby a pítvora, keď mu nutno bolo prísť po akomsi vykonávaní do fary. Obyčajne nepremeškala napomenúť muža: „Prosím ťa, Lajoš, odbavže toho čím skorej, aby som zase nemusela vyvetrievať izbu po jeho mastných čizmách a vlasoch!“ Ľudia, chudáci, dobre cítili cudzosť a pýchu farárkinu a neprišli jej zbytočne zavadzať.

Navykli i na ten chladný pomer, ale ich predsasť omíňal. Menovite keď z kostola išli, neopomenuli hádam ani raz pripomínať si nebohého pána farára. Keď toho dobrá, vyholená tvár, s polokruhom

„Furdíčka be sa teraz už dos' kcela pomeriti — doista si tode lem snope bola zle prečítala — ale Benkovka hu nekce ani videti, že kod 'ej tak vedela do poctivosti stúpiti. Že jej tak ešte nikdá žiadom človek na svete neublíži a že jej to nikdá nezabu'ne,“ dokončila Chrenčíčka svoje rozprávanie.

„Ale keď Furdíčka uznáva, že jej ublížila, mala by sa aj Benkovka udobriť, veď sa vari naveky hnevať nebudú,“ riekla pani rehtorka. „V nedeľu videla som ich spolu sedieť v kostole; mohlo im aj tam prísť na rozum, že si majú jedna druhej odpúšťať previnenia, ako Pán Boh prikázal.“

„Dos' sa ja čudujem, ako sa tej mohle tak dove'na dostati do tej stolice — iba ak po slepiacky!“ hovorila zase Chrenčíčka. „A potom iba čo zazerale e'na na druhú. Ani sa nepotisle dove'na, kod si Macíčka kcela k nim sa'núti — misela inde mesto sháňati po kostole.“

Odpluvla chlpek pazderia, ktorý zubami odtiahla od snujúcej sa niti. Keď z chuti rozpráva, vtedy najbystrejšie otáča vreteno, pravá ruka aj bez dozoru očí koná svoju úlohu, ale na lavú, ktorá vyťahuje vlákno z kúdele, bedlivo pozoruje Chrenčíčka. Jej hlava v bielom čepci, nad čelom čiernou pôločkou pripevnenom, v jednej miere drží sa trochu bokom nachýleno, len pri rozprávaní tu i tu sa pohne. Vlákienká praskajú, ako vyťahujú sa z kúdele, a drobná pazderinka padá do lona na tmavo-modrú šatu.

Johanka díva sa na chutnú prácu Chrenčíčkinu — takmer jej ju závidí.

„Maminka, kedy my započneme priať?“ pýtala sa matky.

„Čím skorej. Máme ešte lanské povesná,“ vetí matka.

„Ver' nakže sa ponáhľajú chystati do láde. Diovka narias'la, ani nezvedia, lem kod pjači¹⁾ prídu!“ hovorila Chrenčíčka.

„Či prídu alebo nie, plátno sa dorábať musí,“ vetila pani rehtorka; ale narážka na pytačov nebola jej protivná. Jej dcéra je driečna, dobrá a aj v hmotnom ohľade nie najbiednejšie opatrená — pytači sa najdú. No na to ešte času dosť.

Maru pri teplom sporáku nadchodily driemoty, všetky zaujímavé rozkladania Chrenčíckine nemohly jej ich prebrať. Ruky v slamienke počaly ustávať, víčka zaťahovaly sa na oči a hlava neodolateľne ťahala nadol. Chvilami schytila sa a bystro zašuchotala v slamienke, ako by zameškané nahradiť chcela, ale o chvíľu zas prevládala sladká driemota. Mišo zo susedského priateľstva zavše kutol ju laktom a strúhal posmešné grimassy, no ani to nemalo stáleho účinku. Na šťastie, pani rehtorka chrptom bola k nej obrátená a Johanka dobrosrdečne stavala sa, ako by nič nebadala. Ale Mišo pomyslel si, že keď málo nalúpajú, bude i na neho zle, preto keď Marine

¹⁾ Novohradský vrchovský ľud v svojej mluve veľmi správne užíva *y*; lenže vyslovuje ho, kde je ono dlhé, ako *ej*, kde je krátke, ako *e*, keď je na konci slova. Keď je však v prostriedku slova, zneje ono viac ako silno vysotené *j*, a síce tiež podľa potreby ako dlhé a krátke. Na pr. pytač = pjač, dobrý človek = dobrej človek, pýtať = pjtati, múdry otec = múdre otec. Spoluhlásky pred *y* vyslovuje veľmi tvrdo.

prikývnul ten hlavou a odišiel, prajúc všetkým dobrú noc a dobrého zdravia.

Lemjak zjavil sa vo dverach, ostrým pozorom a priateľskými slovami vítajúc Mikuša. Avšak usiloval sa, aby prílišne nedal na javo svoju radosť nad jeho príchodom. Lemjaková starostlivo vystierala Mikušov kepeň ku sporáku, aby sa presušil.

Páni vošli do izby, kde Johanka medzitým už bola rozsvietila lampu.

„O večeru sa postarajte!“ nakladal Lemjak dcére. Mikuš to začul.

„Za večeru dnes už ďakujem, jedol som v Lužovci,“ ohlásil sa hneď. „Ale, keďže je dovoleno, prosil bych o pohár teplého čaju.“

„Hneď to bude!“ prikývla ochotne Johanka a zmizla do kuchyne.

Mikuš prechodil sa po izbe, zakaždým zastal pri peci a mnul si skrahlé ruky. Bol strednej, plecovej postavy a pohybov trochu hranatých. Mal nevysoké, ale široké čelo, tmavé silné obočie nízko nad samými očami. Oči boli hnedé, prijasnej farby proti tmavým vlasom, fúzom a brade. Jeho zrak viac ráz utkvел na starom klavíri, stojacom po jednej strane dosť priestrannej izby.

„Je ešte dobrý?“ pýtal sa pomedzi započatý rozhovor.

„Mal by byť dobrý, lebo nemal sa ako zkažiť,“ hovoril Lemjak. „Syn Samko cvičieval sa predtým na ňom, ale teraz bude rozladený, nik ho nepotrebuje.“

Johanka priniesla čaj, rum, cukor; aj zákuska sa našla.

„Nech sa vám páči!“ ponúkala vlúdne Mikuša a myslela pritom, ako je to pekne mať niekoho v dome, komu sa môže vykať. Mikuš ďakoval zdvorile a prisadnul hneď k podávanému.

Lemjak bol dobrej vôle, dávno nepotešil sa ničomu tak, ako dnes príchodu svojho pomocníka. Páčilo sa mu hneď na ňom, že si tak beznáročne počíнал, avšak aj mimo toho bolo čosi pri ňom, čo na prvý pohľad budilo dôveru. „To je človek, ktorý je na čistom so sebou i so svetom,“ myslel o ňom hneď v tento prvý večer.

Dopytoval sa ho o jeho rodinné pomery, a Mikuš na krátko vyrozprával mu priebeh svojho dosavadného života. Bol meštianskym, remeselníckym synom, otec odumrel ho i staršieho brata ako malých chlapcov. Matka pokračovala v remesle, farbiarstve, ako mohla, aj staršieho syna dala na to isté remeslo, aby mohol prevziať domáce dedičstvo. Jeho, mladšieho, dala na zámočníctvo, ale on nemal chuti k žiadnemu remeslu — chcel chodiť do škôl. Svoju prácu nechutne konal, lipnul za knihami, majster žaloval na neho, matka ho napomínala i karhala, ale on nemohol odolať túhe po učení. Konečne po niekoľkých zmarených rokoch učňovstva na prímluvy miestneho učiteľa, ktorý neprestal pozorovať svojho bývalého žiaka, zvolila matka, že dá ho do škôl, avšak len na takú dráhu, ktorá čím skorej vedie k cieľu a stojí čím menej peňažných nákladkov — teda na učiteľskú. Syn pristal i na to, pilno jal sa doháňať zameškané, za dva roky končil tri triedy, šesť tried bolo skutočne odbavených, keď išiel na präparandiu, a vedomostí mal

„Cite, deti, budú vás bití!“ napomínal. Na túto mnoho rás počutú výstrahu neboly by deti podbaly, ale keď počal: „A viete čo? Ja viem voľačo, čo vy neviete!“ — všetky zatíchly, i tie, čo štvieraly sa po laviciach, zastaly v okamžitých napnutých posíciach.

„Ja viem, kto včera prišou,“ veličil sa ďalej Mišo. Ale Marka Števkovie razom prekazila mu všetku slávu.

„Aj ja viem, aj ja: pomocník prišiou, čo nás bude učievati,“ sponáhľala sa zvestovať. „Kod som smeti vynášala, vyšou z dvornej chyže a Johanka povedali, že je to tem pomocník.“

„Ale ja som sa už aj shovárau s ním, aj som mu čižme vyčistiu,“ snažil sa Mišo prekričať ju. „Pekneže sa držte, posadajte si, lebo už príde. Vy, prváčence, pakujte sa do lavíc — iba čo zavádziate!“

Čo menšie deti počaly sa usádzať do lavíc a s očakávaním pozeraly na dvere. Väčší chlapci nechceli ukázať zastrašenosť, ale novina ich predsa omíňala. Počali uvažovať medzi sebou, čo to asi bude zaňho ten pomocník.

Z pitvora bolo počuť kroky a pokašľávanie pána rehtora. Deti bystro poskákaly na svoje miesta, socajúc jedno druhé. Keď kľučka zašfukala, doznieval posledný náhlivý hurt; keď sa dvere otvorily a starý i mladý učiteľ vošli, každé so zatajeným dychom sedelo na svojom mieste a usilovalo sa dodať si vzozrenia čím nevinnejšieho. Ale všetky oči zvedavo upreté boly na pána rehtorovho sprievodčího, ktorý so svojou temnou pleťou a čiernou bradou zdal sa im byť dosť strašným a pováženia hodným.

„Kolko prachu vybúrily!“ dudral Lemjak a prudký kašeľ ho vychytil. Mikuš prehliadal si rady detí. Boly s málo výnimkami zdravé, otužené, v očiach maly bystrý výraz.

„A teraz počúvajte, celá škola!“ preriekol starý pán rehtor slávnostne. „Tu som vám priviedol nového pána učiteľa; odteraz vás aj on bude učievať. Vy sa budete pilno učif, budete sa vždy poriadne správať a budete ho vo všetkom poslúchať tak, ako mňa samého: to si všetci zachovajte! Keď budete zlí, bude vás trestať, ako si zaslúžite.“

Deti čušaly a dívaly sa na Mikuša.

„Ja sa ufám, že si trest nebudete chceť zaslúžiť,“ hovoril na to on. „Keď vy budete dobrí, budem vám dobrý i ja.“

To defom páčilo sa, uspokojeno pozeraly jedno na druhé. Jeho hlas budil dôveru v nich.

Bol teda uvedený medzi svoje žiactvo.

Deti svojimi vysokými hlasmi zaspievaly „Aj již vychází slunečko“, pričom jedno zo starších dievčat predriekalo každú vetu, aby vedeli spievať aj tí, ktorí ešte nemajú Kancionál. Páni učitelia prechodili sa po sieni a ticho shovárali sa čosi. Po modlitbe započalo sa vyučovanie, starý pán rehtor vovádzal mladého do všetkého a všetko šlo dosť dobre, deti boly dnes tiché a pozorné, preto že maly nového učiteľa. A ten pekne, vlúdne opýtal sa každého dieťaťa, ktoré prišlo mu rectovať, čie je, ako sa volá,

mať i hlásať svoje presvedčenie," povedal grandiosne. „A tak i my každý podržme a zastávajme si svoje — uvidíme, ktorý zvíťazíme.“

„To, žiaľbohu, my neuvidíme," povedal Lemjak. „Oni bojujú s presilou za nepravdu — to je pohodlné, bezpečné a príjemné. Ja proti presile bojujem za pravdu, trebárs viem, že ešte ani zďaleka niet výhľadov na víťazstvo pre ňu. Ktorý z nás je pravým, posväteným bojovníkom, rozsúdia niekedy iní, keď nás už tu nebude.“

Rozišli sa v hneve, so slovami povrchnej zdvorilosti.

„Nuž, hľa," hovoril Lemjak, keď prišli domov, „toto je duchovný pastier slovenského ľudu! A takí sú všetci jeho kolegovia z novej doby. Prekrúcajú pravdu tak, ako prekrúcajú otcovské mená. Cit a svedomie zaniká u toho pokolenia, len za svetskou slávou a za svetským prospechom idú. Mňa zakaždým zabolí srdce, keď tohoto vidím a pomyslím si na jeho nebohého otca.“

Mikuš tiež nanajvýš nemilý dojem obdržal vo fare. Výstup s Vrankaym, vysokomyselná chladnosť jeho ženy, maďarské štebotanie detí pri maďarskej pestúnke — to všetko ukazovalo strašnú prevrátenosť v slovenskej fare.

Lemjak nemohol ísť do školy, vybral sa ta Mikuš sám. Tam bolo napodiv ticho; mimovoľne postál pri dverach, keď začul tamdnu slová:

„Ale lem se'liaci sa Slováci?“

„Všetci sme Slováci, čo po slovensky vravíme," odvetil hlas Johankin. „Aj môj tatuška je Slovák, maminka i ja sme Slovenky. A jesto aj väčší páni, čo sú Slováci: farári, fiškáli, doktori.“

„Ale náš pán farár sa ni?“ prerušil ju predošlý.

„Aj pán farár je po pravde Slovák, ale nechce sa priznať, lebo sa nazdá, že je krajšie Maďarom byť.“

„A pán učiteľ, čo čera prišli?“ tázal sa iný detský hlas.

„To je dobrý Slovák," hovorila Johanka, a to takým tónom, ako by tú otázku za prílišne zbytočnú bola považovala. „Môj tatuška by takého ani nechceli za pomocníka, čo drží sa za Maďara, lebo taký by vás len po maďarsky chcel učiť. Ale tento bude vás tak učiť, ako treba a bude vás aj rád videť, ak budete sa mu dobre držať, preto že je aj on Slovák, aj vy ste slovenské deti.“

Mikuš usmieval sa tomuto rokovaniu, osviežilo mu ťažkú myseľ, prinesenú z fary.

„Vidíš ti ju, tú málomluvnú Johanku. Tu medzi deťmi aká rečníca z nej!“ podumal a otvoril dvere.

Johanka sedela neďaleko učiteľského stolíka a pred ňou v polokruhu stály najmenšie deti, ktoré po prvý rok chodily do školy — teda „prváčence," každé so šlabikárom v ruke. Väčšie deti sedely a postávaly roztratené, písaly písanky alebo maľovali po bridlicových tabuľkách; každé zaoberalo sa niečím, a žiadno nerobilo nezbedu. Niekoľkí chlapi stáli blízko Johanky a pozorne hladeli na ňu: iste predošli tázatelja. Niektoré dievčatá vzájomne častovaly sa chlebom, každej lepšie chutil súseďin než vlastný; a iné popod stôl zamieňaly si handričky pre báby. Ale to všetko malo nádych pokoja a poriadku.

Keď rozpustil deti, Mikuš šiel do Belianov, ako včera bol sa slúbil. Aj od Belianov chodily deti do školy, tie ho zaviedly, aj mu cestou ukazovali, kde kto býva. Do Belianov sišlo sa viacej susedov, ako zvedeli o ňom; zahovoril sa s nimi, prišiel domov až k večeri.

„Nuž akože sa dojednali o tú furmanku?“ pýtal sa ho Lemjak.

„Ako najlacnejšie,“ usmial sa Mikuš. „Belianovci nič nechceli prijať, ešte sa nabídl, že ma vďačne zavezú aj druhý raz, a síce naschvál, nielen „idúcky“, keď budem chcieť niekam ísť.“

„To sa na nich ponáša — oni sú takí. To je jeden z najporiadnejších, najslušnejších domov v dedine.“

Keď prešiel týždeň, Mikuš už bol privyknutý v čiernickej škole, a domáci privykli s ním. Hľadel sa vo všetkom prispôbiť domácomu poriadku, poriadne dostavoval sa aj k spoločným raňajkám, nebolo ho viac treba osobitne vyslúžiť.

Deti v škole už neprizeraly sa mu s otvorenými ústami; ale tichosť ešte veľikú zachovávaly v jeho prítomnosti, ač dôvera k nemu vzrastala u nich každým dňom.

Lemjak tiež uznával, že je lepšie s pomocníkom, než bez neho. Lemjaková zas bola rada, že Johanka viac nepotrebuje ísť deti učiť, ale môže sa chytiť do šitia, ktorého mnoho sa nasbieralo. Aj vyšívaj, pomaly chystať si všeličo do výbavy potrebné je dievčatu. Posiaľ každú zimu mnoho času zmarila tým učením detí — ale otec tak chcel a ona rada poslúchla. Ona vôbec rada vidí tie sedliacke deti a rada zaoberá sa s nimi.

Teraz už bola vytvorená z toho oboru účinkovania a banovala za ním. Prichytila sa do šitia, do ktorého už dávno sa strojila, ale zdalo sa jej omnoho nudnejším sedieť v izbe o samote, než učiť deti v škole. Keď v prvý deň bola pomohla Mikušovi učiť „prváčence“ a on jej potom za pomoc ďakoval, ona povedala mu, že vďačne urobí to aj druhý raz, keď bude toho potreba; ale on ju viac neoslovil. Ju mrzelo, že neurobil to. Vyučoval zväčša sám, otec tiež dosť málo pomáhal. Mišo jej rozprával, ako pán učiteľ vždy vie dať zaneprázdnenie každému oddielu, akoby každý mal osobitného učiteľa.

Bolo predpoludním, čo takto premýšľala, otec bol v škole a matka v kuchyni. Šitie jej nechutilo, počala sa nudiť pri ňom. Prišlo jej na um, či ozaj Mara dobre poriadila pomocníkovu izbu — prach veru iste neutrela. Vstala od šitia, vzala prachovku a šla do dvornej izby. Obloky našla otvorené, v izbe zima, ako na dvore. Pozatvárala ich, schúlila sa do teplej šatky, ktorú bola na seba prehodila, a počala prach utierať.

Na Mikušovom stolíku bolo mnoho kníh v rade poukladaných, to ju lákalo: počala ich prezeráť. Boly všetky naučného alebo pädagogického obsahu. Johanka pristavila sa pri akejsi mluvnici a počala ju prezeráť; iné knihy roztvorené nechala ležať. Zo začiatku len prehadzovala listy, a potom prichytila sa naozaj do ponímania

Vedecké časopisy české rozmnožily sa o dva. Jeden, prírodný, je *Živa*, obnovujúci pod týmže menom i týmže smerom starý, znamenitý časopis Purkyňov a Krejčího, vychádzajúci od 1852 do 1864. Vedú ho svieže, osvedčené sily odborné, a je prístupný i laikovi peknou, populárnou formou svojich štúdií. V poslednom čísle nachodíme známu reč biskupa Schlaucha, povedanú pred uhorskými prírodopysťateľmi, a veľmi umné osvetlenie jej od jedného z redaktorov. Druhý časopis je vlastne tiež obnovenie staršieho podujatia. *Matice moravská* v Brne 1882 prestala vydávať svoj štvrťročník a podávala od tých čias údom za prémie knihy. No od nového roku mladšie sily oživotvorily *Časopis matice moravské* vo forme niekdajšej a podržaly i starý jeho cieľ: pôvodné štúdium historické. I najstarší vedecký žurnál český, *Časopis musea království českého*, zreformoval sa pod novou redakciou. Prvý sošit 65. jeho ročníku otvára cestu tiež usilovným robotníkom mladším, a podržujúc svoj historický a literárno-historický charakter, ide za rozmanitosťou a mnohostrannosťou obsahu. Najmä jeho *Hlídka literární* sa zveladila. Medzi článkami nachodíme i *Príspevky k životopisu J. A. Komenského* od rodáka nášho a vynikajúceho znalca predmetu dra Jána Kvačalu.

Širšiu verejnosť českú nedávno upozornil na seba zvláštny prípad *vedeckého* figliarstva. Dr. Justin Prášek vydal totiž dost hodný spis o Athénach, v ktorom vyrozprával veľa pekného z ich minulosti i z vlastných štúdií na mieste samom konaných. *Listy filologické*, odborný žurnál znamenite redigovaný, ukázaly však, že pôvodca *Athén* rozpráva vlastne všetko podľa druhých, pretože, ako zistili z jeho vlastného textu, bol v Athénach celých — päť dní. Autor bránil sa listom athénskeho učenca, ktorý svedčí, že tam pobudnul asi dva týždne (čo, pravda, tiež nie je veľa), no tým zase do otázky doniesol všetko, čo dr. Prášek narozprával o dlhej svojej ceste sem i ta. Nuž či tak či tak, je v pomýkove. Tento spôsob *učenej* práce je pre istých tunajších pánov charakteristický.

Druhý prípad, ktorý tiež zaujíma širšiu publiku, hlavne belletriu sa zaoberajúcu, týka sa oblúbeného románopisca Alojza Jiráka. Jeho historický román *Mezi proudy*, pred trimi rokmi ešte ako práca časopisecká vyznačený cenou a vyhlásený za najlepšie Jiráskovo dielo, hrá v predhusítskej dobe Václava IV. a hlavná jeho osoba je pražský arcibiskup Ján z Jenštejna, do 1380, ako hovoria všetky dejinné žriedla, veselý sveták, od toho roku však odstrašujúcimi príkladmi a vnútorným obrozením celkom premenený, prísny asket — teda z Šavla Pavel. Rajhradská *Hlídka literární* ukázala, že historik Jirásek, ignorujúc tieto dve ostro oddelené periody života svojej hlavnej osoby, predstavuje ho silnými, romantickými farbami ako ľahkomyselného hriešnika i v časoch po 1380. Dnes, kde toľko sa hovorí o realisme a objektívnosti v umení, iste chyba zlá: obrat v živote historických osôb, dejinne zaručený, má uznávať i novellist. Pôvodca, ostro odpovedajúc v *Lumíre*, o tejto hlavnej výčitke celkom mlčí. Iste teda nevie obrániť sa protivníkom. Naopak zase ťažko prikryť na spôsob *Hlídky*, ktorým už od dlhšieho času súdi

a pritom vysoko poetické sú i jej drobnejšie veci, ako na pr. „Dobry človek“, lebo „Karla“, lebo „V zámku a v podzámčí“, alebo konečne najmilší plod samej spisovateľky, krásna „Pohorská vesnice“! Figúry tých tvorieb prešli v krv a mäso literatúry, tie neumierajú. Svätlá je pokročilejšia, má širší rozhľad, ohnivejšie borí sa za emancipáciu žien a ideu národnosti, je i plodnejšia; lež pôvodnosťou, pravdivosťou i slohom zostáva pod Němcovou. Náročky nespomínam sympatickú nám stránku Němcovej, jej slovenské alebo Slovenska sa týkajúce práce, pri ktorých čudovať sa prichodí jej pružnému, do všetkých okolností sa vpravujúcemu talentu a jej neprekonateľne bystrému zraku, kedykoľvek sblížila sa s pospolitým ľudom. O vydaní Kobrovom bolo by všeličo povedať; obmedzujem sa však na poznámku, že okrem VII. a VIII. sväzku, obsahujúceho slovenské rozprávky (revidované, tuším, Ľudovítom Riznerom), sväzky ostatné, najmä I—IV., sú po stránke textovej veľmi plané.

Z novších románopiscov českých vynikli v posledných mesiacoch hlavne Julius Zeyer a M. A. Šimáček. Prvý vydal román „Jan Maria Plojhar“, druhý „Štěstí“. Zeyerova kniha je silno romantické, myšlienково smelé, umelecky veľmi vážne credo básnikovo, najcennejšie dokumenty k jeho osobnej i umeleckej individualite, bohatý sklad ideí o sociálnom i národnom položení českej spoločnosti. Mladý autor „Štěstia“ zase je pravá protiva Zeyerova: realista od kosti, „sberateľ dokumentov“, a pritom vysoko humánny, s umeleckou rozvahou pracujúci mysliteľ, s ktorým môžu byť spokojní i takí, ktorí každý „model“ obchodia na päťdesiat krokov. Veru dávno nečítal som tak úchvatnú históriu, ako život jeho originálneho sochára, s životno pravdivým pozadím spoločnosti vínohradskej!

Peknú myšlienku mal redaktor „Lumíra“, podávajúc prvého mája čitateľom svojim osemnásť „jarných piesní“ od osemnástich z žijúcich poetov. Jeho verše sú zpomedi nich vari najpodarenejšie, ako vôbec pre lyriku v rýdzom spôsobe ľudovom Sládek má znamenitý talent. Pritom je i prekladateľ, akému treba pohladať páru. Jeho najnovší preklad Tegnérovej Piesne o Frithiofovi je veľký literárny skutok, ku ktorému z ostatných čias možno položiť iba Vrchlického preklad obidvoch častí Goethovho „Fausta“.

Podobný skutok literárny, čo zaváži za stá iných, ačkoľvek na poli celkom inom, „suchom“, filologickom, no pre školy i život prepotrebnom, je nová dvojdielna grammatika česká od prof. Gebauera vo veľkom i malom vydaní. Bolo už súrne treba knižky, ktorá by z prvej ruky, z bohatých žriedál skutočného spisovného jazyka českého, stojac na výške vedy a metódou jasno logickou podávala škole i životu rukovať materinskej reči, znejúcej dnes už nielen v chýži sedliackej a meštianskej, lež i v salónoch, na univerzitách, v akademii i parlamente. Čudno — „filologický“ národ český nemal, okrem Bartošovej „Skladby“, podnes knihy, ktorú by s dobrým svedomím bol mohol dať do rúk žiakovi i laikovi, aby z nej naučil sa jazyku svojich otcov. Professor Gebauer k svojim bohatým zásluhám priložil novú, ktorú ocenia ešte len budúce pokolenia. Ťažko šíriť

skutočný svet a jeho zjavy. Tu odpoviem: vykladá si ho dla svojich zásad, dla svojich náhľadov, slovom, dla toho, ako na svet sa díva a ho pochopuje. A i toto vykladanie si skutočného sveta aký má význam v umelectve! Heine čo do schopnosti je prvým nemeckým lyrikom, väčším než Goethe, kdežto v skutočnosti hodne zaostáva za Goethom. A prečo? Pre svoje filosofické názory, ktoré ho často majú k tomu, aby práve vtedy sa nám vysmieval, nás potupil, keď nás najväčmi nasladil, keď najväčmi uspokojil našu prirodzenosť. Vergil je melancholik, nad jeho dušou a nad jeho básnický utvoreným svetom rozprestiera sa akási mhla, akási žiaľna záдумčivosť. Homer je ako chlapec, čo vidí, vyrozpráva nadúšok, tu sa smeje, tam plače, dla toho, ako sa držia kde ľudia. Tasso vždy pohráva sa s nami, neprecíti hĺbku žiaľu nikdy, ale skoro nikdy ani hĺbku radosti, a len toto je vraj príčinou, pre ktorú Tasso nevyšvihнул sa na stupeň, na ktorom stojí Homer, aby spolu rozdelili sa s kraľovaním, poznamenáva Chateaubriand. Už toto ukazuje, ako rozlične sa javí svet dla rozličných prirodzeností a náhľadov básnikov a aký veľký tieto majú vliv na samé diela. Bezpochyby najšťastnejším je zo všetkých Homer, lebo on stojí najbližšie k prirodzenosti všeludskej, t. j. on tak poníma život a prírodu, ako čistá, predsudkami a inými zovnútorými vlivy nepokazená všeludská prirodzenosť, a preto on tak všeobecne sa páči, tak všetkých ľudí okuzľuje.

Od básnika požaduje sa nielen to, aby sa vžil do svojich osôb, do ich smýšľania a cítenia, aby medzi pastiermi bol pastierom, medzi vojakmi vojakom, medzi zalúbencami zalúbencom, medzi biednymi biednym, medzi veselými veselým: ale i to, aby to všetko ponímal dla všeobecne ľudskej prirodzenosti, t. j. aby z nejakého nedostatku pošlý omyl, ktorým rozličné vrstvy človečenstva často považujú chyby za cnosti, slovom prevracajú prirodzené pomery a zákony, i on neposvätil svojím ponímaním, ale aby ich bral verne, otáznym osobám primerane, ale predsa pri svetle všeludskosti. A preto pred básnikom musí byť sväto-svätý prirodzený zákon nehmotný, zákon mravný.

Ako zblúdili teda spisovatelia a básnici našich časov, ktorí zaznávajú prirodzené práva a prirodzenú mravnosť. Ako ich zahnbujú starogrécki a latinskí spisovatelia, vedení len zdravým rozumom, ľudským citom, prirodzenou a ostrou schopnosťou umeleckou, ktorá našim spisovateľom tak veľmi chýbä. Krásne vhodné sú slová Villemainove, ktoré hovorí o Sophoklovi: „Tento povzdych v prítomnosti athénskeho ľudu, toto odvolávanie sa na večnosť mravného zákona, táto prosba k bohu, aby ukázal svoju spravodlivosť, či to nebola svätá hymna v celej svojej mohutnosti presadená na javište a tam pokračujúca vo vynaučovaní započatom v chráme?“ ¹⁾ Takto pohanskí spisovatelia. Oni nevrhli sa na vieru, na večné zákony prirodzené, ale tieto zastávali, ohlasovali a jasne vyslovovali práve tam v svojich prácach, kde tieto mohli najväčší dojem urobiť na poslucháčov. Vieru nenapadali, ale vynasnažovali

¹⁾ Duch Pindara, XIV.

V tomto duchu s dovolením redakcie podám s prípadu na prípad niekoľko drobných črt z oboru slovenskej lexikografie.

Vo verejnom živote uhorskom v úradnom jazyku rozoznávame pri úradoch takýchto rozličných „úradníkov“: hivatalnok, tisztviselő, tiszt, közeg, alkalmazott. Obecný ľud každému dá názov „úradníka“, ale úradný jazyk, chceme-li mať slovenčinu i v tomto odbore vycibrenú, nesmie sa takým všeobecným názvom uspokojiť. Musíme mať pre všetky odtienky úradného rozdielu presné a určité názvy. Menovite prvé tri názvy nenachodia presného rozlišovania. „Hivatalnok“ je jedine skutočný „úradník“: tá osoba, ktorá ku štátu vymenovaná dostáva plat a *bytné* a ktorá má nároky na *výslužné*. Všetci „úradníci“ súkromých podnikov a pri štáte tí, ktorí, hoc sú vymenovaní, nemajú bytného ani nárokov na výslužné, menujú sa „tisztviselő“, po slovensky hovoríme: úradský. Názov „tiszt“ prikladá sa manipulačnému a účtovníckemu osobníctvu, zamestnanému pri ústredných úradoch, podobne pri pošte. Je tedy: irodatiszt, számtiszt, postatiszt, a v tomto prípade v nedostatku domáceho označíme názov „tiszt“ cudzím „officiál“ a budeme mať: kancelárskych, účtovníckych a poštových oficiálov. Väčšiu ťažkosť pôsobí najšť prihodné označenie pre „közeg“ a „alkalmazott“. Za „közeg“ starší užívali aj užívalú „medzítka“, prestrojené dľa vzoru maďarského, niektorí „sriadenec“ dľa českého zřízeníec, a iní zase cudzie „orgán“. „Közegom“ vyššej vrchnosti je úradník (hivatalnok), úradský (tisztviselő), oficiál (tiszt), ale „közegom“ môže byť zároveň aj taká osoba, ktorá je od vrchnosti len s prípadu na prípad k vybaveniu istých úkolov prijatá. Keď bol minulého roku popis ľudu, štatistický úrad na krátku dobu popisu prijal mnoho osôb do svojich služieb, ktoré, súc od neho poverené vykonávať úradné povinnosti, boly „közegami“ štatistického úradu. Desiatnici („hajtmani“) po mestečkách sú „közegami“, „orgánmi“ miestnej polície atď. Taký „közeg“ je vlastne „prostredníkom“ dákeho úradu alebo vrchnosti a preto po rusky menujú ho „prosrednikom“. Proti slovám „medzítka“, „sriadenec“ môže byť len tá námietka, že v pospolitosti nie sú srozumiteľné. U nás v praxi „prostredníkom“ nie vždy dá sa presne označiť náležitý smysel. Preto aspoň na istý čas odporúčať by užívať „orgán“. Ale pritom vyzývam láskavú pozornosť slovenských právnikov na to, či by sa pre rečený názov nehodily slová „konateľ“ alebo „vykonávateľ“, ktoré sú všeobecne srozumiteľné. Je síce pravda, že „konateľ“ odporúčané bolo za „agent“ a „vykonávateľ“ za „exekútor“, ale prvé neujalo sa v tom smysle a za exekútora tiež je lepšie „vymáhateľ“. Prekážkou zdá sa byť to, že vymáhateľ značí hneď „végrehajtó közeg“. Len praktickým upotrebovaním dalo by sa vyšetriť, či je táto prekážka nie len formálna. Názvom „alkalmazott“ vyznačuje sa osoba s prípadu na prípad k vybaveniu istých úkolov prijatá bez ohľadu, či pracuje v služebníckom alebo úradníckom personále. Dobré sa dá označiť slovami „zamestnaný“ alebo „zamestnanec“. O veľa horšie sú prichodiace v prekladoch zákonov: upotrebenec, postavenec.

J. Ferienčík.

historia rozpráva, je nekritické odpísanie Rogerových fantázií. (Rogerius, Carmen miserabile.)

V Liptove alebo na Spiši Vlachám dal maďarské meno nie národ, lež nemotorný pisár nejakých starých listín. Ku Gemeru Maďari sú bližšie než ku Spišu alebo Liptovu, a predsa gemerské Vlachovo volá sa po maďarsky Oláhpaták. To iste preto, že tu dal meno národ sám, nie pisári listín. Spišské Vlchy po nemecky zovú sa Wallendorf; že to zodpovedá slovenskému menu, vidno z toho, že Nemci i sedmohradskú rumunskú dedinu volajú Wallendorf. V maďarských krajoch tiež jest pár obcí, ktoré majú epiteton alebo meno *Olasz*. Ako to, kde sa vzalo? skúmať nie je našou vecou.

Národy miešali sa, najmä v oných neustálených, počiatočných pomeroch. Od Rumuna a či Italiana má meno niektorá slovenská obec, na tom dnes už nezáleží. Taká otázka môže sa vyskytnúť už len so stránky vedeckej. Ale pravda nech je pravda. A protivná je najmä nepravda tendenčná. Nám, Slovákovi, vôbec mnoho ujala historiografia maďarská. Tu však môžeme si čerpať uspokojenie z povedomia, že ešte všeličo srúti sa z toho, čo ona nastavala. Slovenských krajov týkajúca sa maďarská historia, nakoľko je ona dielom ľudí, nerozumejúcich jazykom slavianskym, zvlášte staroslaviančine, sosype sa všetka, ako domy, nastavané deťmi z karát. Príležitostne ukážeme také príklady. *Jozef Škultéty.*

Tiež úradník!

Napísal J. Sm.

I.

Ešte za môjho detinstva mali v Jakubíne len jedného rychtára; teraz majú i druhého — a síce nad žobrákmi. Povstal v neurčitej dobe, asi v tom čase, keď pýcha lapala sa našej krajiny a stavali úradníka nad úradníka. Volá sa Zámocký, je zeman a chodí po žobraní; ale zato nehanbí sa za svoj stav, ba práve pyšný je na rychtárstvo.

Bolo po obede a blížil sa čas, keď dedinčan vracia sa z mesta, nakúpiv potrebných do domácnosti vecí, aby prišiel skoro k ženičke a večeri. Zámocký, spomenutý rychtár, ležal opilý pred krčmou pod lavičkou: teraz sa prebudil a spamätal; videl, že úradníctvo prevetrieda sa na čistom vzduchu, i židovská perepúť, drobnejšie i väčšie, hmýri sa po ulici: ako v letnom sparne, keď červáč sa zalažie v starom mäse, stučnie a vysype sa. Súdil, že sa blíži večer. Vytiahnul sa zpod lavičky, popretieral oči, povytahoval chudé hnáty a rozhladel sa po svete. Bol naničhodnej vôle, lebo mu pluštalo; krčina za chrbtom, keby mal pár krajciarov, rýchle by zahnal zlú vôľu; možno vôbec by jej nemal. Takto, bez krajciara, zanevrel na svet. I celý svoj život zdal sa mu biednym, nehodným aby ho

„Zámocký, ja idem domov,“ hovoril žobrák s hlúpym úsmevom.

„Vieš, kto som?“

„Žobrák.“

„Nič viac!?“

„Nuž pán žobrák; len ma pusťte.“

„A chcel by si, aby táto kvačka po chrbáte ti potancovala? Či vieš, že som ja rychtár! Rozkazujem ti — a už skladaj ten batoh s chrbta! a čo si nakveštoval krajciarov, sem s nimi do mojej hrsti!“

„Hehe,“ zasmial sa blbý žobrák nedôverčive, obzerajúc sa po stranách, kadiaľ by najľahšie umyknul. I skočil na dlhých bystrých nohách, a už by bol býval na moste za Zámockým; ale Zámockému konečne sa podarilo: zachytil ho kvačkou za nohu a žobrák ako bystro skočil, tak rezko padnul, a batoh pritlačil mu hlavu k zemi. Zámocký lapil batoh a tak nemilosrdne mu ho pretahoval cez hlavu, že mu uzlami skoro kus nosa odtrhnul; žobrák vyskočil zo zeme, chytil sa za nos a so zaslzenými očami poskakoval s nohy na nohu, ako onen cigán na lade bosými nohami. Keď mu bolesť utíchla, obrátil sa k Zámockému. „Pán rychtár, batoh je môj...“

„Ani chýrom!“

„Ako že jediný Bôh na nebi — môj!“

„Ideš ho! probuj sa ho dotknúť, ruku ti palicou odrazím! Oplan kadejaký! prilazí do Jakubína sťa do vlastného majetku a kveštuje z dom do domu, ako by pre kláštor sbieral. A moja rychtárska vôľa ti je nič? Nie som ja kopovom, aby na teba poľoval! kážem a musí sa stať! Jestli sa ho neberieš, dám ťa zavrieť, na dereš vytriahnuť a takej hostiny ti nastrojím, že poletíš odtiaľto ako pes obarený, alebo ako by ťa boli z horúceho pekla na milosť vypustili!“

„Dajte mi batoh, dám vám groš.“

„Sem s ním.“

„A teraz je batoh môj,“ hovoril uradovaný žobrák.

„Ani chýrom!“

Žobrák zafrnkľal, začínalo mu byť do plaču — a ponúkal mu šesták za batoh.

„Sem s ním.“

„Ale teraz je batoh môj?“ tázal sa žobrák s ulahčeným srdcom.

„Ani chýrom!“

Žobrák rozplakal sa, žalostné slzy tiekly mu dolu tvárou. Díval sa na Zámockého, díval, že sa slutuje nad ním. Potom ponúknul mu posledný šesták, už posledný peniaz, ak mu vydá batoh.

„Vydám, len sem s ním!“ Zámocký odobral šesták; ale keď žobrák chcel z ruky do ruky a bral si batoh, zakričal mu: „ani chýrom!“ a udrel ho kvačkou po ruke. Žobrák nariekal, a plač jeho dotknul sa srdca iba povedľa idúcej žobráčky; ale keď ju Zámocký obkľíknul: „Mlč, baba, a daj si pozor, aby si nešla bez sukne domov!“ nalakala sa chudinka a zdvojila krok. Zámocký zahodil žobrákov batoh na plece, svoj ľahší vzal pod pazuchu a

„Čerta blázon! Nebol by huncútom, keby bol pochabý.“

„Ak vyskočíš po povalu, dá ti rychtár vrece nazpät,“ pokúšal ho pán majster. Žobrák zamyslel sa, oči lištaly sa mu od slz a ústa stahovaly do úsmevu; zapáčil sa mu návrh. I skutočne poplul si do dlane, pozrel do povaly a podskočil. — „Ešte vyššie! veď máš nohy ako pavúk, čo nohou kosí, a telom krajčíra neprevážiš,“ skutočne dobre pozoroval i vtipne hovoril pán majster. Ešte raz proboval žobrák i podhodil svoje ľahké telo, ale nešlo mu pod povalu. — „Ešte raz!“ doliehal naň pán majster. „Ešte raz! ešte raz!“ ... Žobrák skákal, konečne chybné skočil a padnul na zem — hlavou k stolu a rukami práve na svoje vrece; i radostne ho oblapil a dvíhal sa s ním zo zeme.

„Hej! namažem ňa do sladka...“, skríčal Zámocký a lapal sa kvačky. Pán majster mu poradil, aby ho chytil a priviazal za nohu o stôl. Zavedie ho vraj na mestský dom a dá ho sluhovi na dereš. Žobrák z Podozrivej nalakal sa, vyšmyknul sa im z rúk a hybaj k dverám; Zámockému vyhrážal, že ak príde niekedy do Podozrivej po žobraní, chytí ho vraj a zavre ku svini do chlieva.

Ostali sami dvaja. Zámocký sa pýtal — už zase mierny — ako sa darí remeslo „pánu majstrovi“?

Ono tento pán majster nebol žiaden remeselník, ale podšívany huncút. Ako Zámocký, mal i on kedysi majetoček; ale ako tamten, prepil ho i on. Zámocký dal sa na poctivé žobranie, Bušiak na huncútstvo. Nedávno bol ukradnul plátenníkom peknú poľskú kobylku a predal ju na tom samom jarmaku, kde boli plátenníci; za utržené peniaze kúpil dvoje prasiec, z tých jedno ešte cestou, staviac sa v krčme, zjedol s kamarátmi. Tu sa popili a Bušiaka vymastili; domov došiel ako dolámaný a v kajúcnom naladení po utržených kyjoch umienil si, že dá sa na poctivé mäsiarske remeslo. Začiatok urobil s prasatom, čo mu z tých dvoch ostalo; i skutočne zaklal ho, a spolu so svojou spoločnicou ešte ten samý večer pri obare zjedol z neho polovičku. Zámocký počul, že započal mäsiarstvo, ale o jeho manipulácii nevedel ešte nič; a že remeselník s ním tak priateľsky shovára sa, dvíhalo jeho sebavedomie. Bušiak luhál a chválil si remeslo, Zámocký mu veril a vychvaľoval ho ešte väčmi; čím ďalej si popíjali a hovorili, tým viac zapáčil sa mu lotor Bušiak; trebárs nedbal by bol ísť k nemu za učňa.

„Počiatok ste urobili a remeslo zakvitne.“

„Už zakvitlo!“ luhál Bušiak; chválou budila sa v ňom hrdosť.

„Dobré remeslo ste si volili. U nás pred pár rokami začal mäsiariť jeden Žilinec; kde sa vzal, tam sa vzal, prišiel bez babky a za krátky čas tak zbohatnul, že na miery meral rýnštiaky. I to bol súci, ale ani vám nechýbí rozum!“

„Nu! keby nemal rozum na mieste, mačky by drel a nezačal by mäsiarstvo! Ja keď si niečo umienim, akoby už bolo; chceť a urobiť — u mňa je to jedno. Musí sa dariť!“

„Žičím vám, na môj' dušu žičím; a keď vám bude dobre, rozpamätajte sa na moje reči, že som vám dobre prorokoval. Ja som prišiel ku zkúsenosti, že každý človek, ktorý má od prírody ža-

„Pán majster, pán majsterko! Bôh uchovaj, aby som vám ublížil!“

„Ste mi za pána! pán rychtár! môjho psa si nedám za žobráckeho rychtára vyvoliť, lebo by sa bál, že my ovšivavie. Tuto druhý žobrák,“ ukazoval na vstupujúceho s vrecom žobráka, „a čo si myslíte? hvízdneť na píšťalke, svolám žobrač, zaplatím im liter pálenky a na moju vôľu tuto tohoto ošarpaného zvolia za rychtára.“

„Ak sa máme vadiť, radšej idem; peniažky mi dajte!...“

„Oči vám vybijem desiatkou! — No nič to, nič; prídte si zajtra ko mne do Medzibrodného; vyplatím vás, i dve jaternice dostanete ako almužnu. Nezabudnite.“

Zámocký uspokojil sa; beztoho pri pití nerád moc hovorieval, ale radšej pil. Pochopy začínaly sa mu motať; myslel si, že Bušiak mal úplné právo nakričať naň — a potom zazdalo sa mu, že popod stôl uteká myš, i zohnul sa za ňou; ale tam nebolo žiadnej myši, iba čelom udrel o roh stola. Potom zdalo sa mu, že je opitý; ale zato podniesol si sklenicu k Bušiakovi, a ten mu nalial zo svojej. Za novovstúpivším žobrákom prišiel i ten z Podozrivej na pavučích nohách, pristúpil k stolu a chcel vziať svoje vrece; ale Bušiak ho dochytil a remeňom priviazal ku stolu za nohu.

„Čo to v tom vreci?“ pýtal sa Bušiak novovstúpivšieho žobráka. Žobrák mu vetil, že švábka — a dla všetkého bol šibal, lebo mu navrhnul, aby vraj, ak je chlap, zdvihnul to vrece v zuboch od zeme.

„Čo mi dáte?“ pýtal sa Bušiak.

„Vreco so všetkým činom,“ vetil tázaný. „Nože! probujte! Jah, u diabla ho zdvihnete. Keď som bol v Taliansku, odkiaľ som doniesol dvanásť dukátov, tam som videl — a to jeden jediný raz v živote — ako jeden Taliančík centy dvíhal v zuboch. Ak ho zdvihnete, i toto je vaše.“ Vyňal z haleny a položil na stôl jelito zo svine.

„Kde ste ho ukradli?... Jah, pes ťa zjedol — veď je prekysnuté.“

„Nemusíte jest.“

„Len nechajte,“ vetil Bušiak, položiak ruku na jelito. Potom pristúpil ku vrecu so švábku, chytil ho do zubov za uzol — a vreco viselo v povetrí. Žobrák vyvalil oči a otváral ústa, Zámocký sklonil čelo na stôl a pri polootvorených očiach snívalo sa mu, že popod stôl uteká potkan. Ústa jeho polohlasne hovorily: „Potkan, potkan...“

Žobrák, čo o vrecu prišiel, zarmútil sa až do dna duše; ale prehral — prehral; baba by sa poplakala, on chcel ztratu po mužsky znášať. Smutno sa díval, ako si Bušiak ujedá na prekysnutom jelite; iba keď ho dojedol, rozžialilo sa ešte väčmi srdce žobrákovo a v tom žiali trafil na podstatu vecí. — „Takto, panáčku! čože ste vy stavili proti môjmu vrecu a jelitu? však nič, iba prázdne brucho!“ chudákovi oči sa leskly slzami.

„Zuby“, vetil Bušiak.

„Zámocký, čujete?“ hovoril kamarát už von z dediny, „ten nás i poklamal i okradnul.“

„Ja som mu bol číťal z tváři, že je poctivý; so mnou do prosta hovoril.“

„Eh! vy ste blázon; nie ste hoden rychtárstva! na vás všetka vina...“ A milí žobráci len že si do vlasov neskočili. Ale ako sa povadili, tak sa i pomerili; dojdúc zpiatky do Jakubína, vošli do krémy; a aby si kamaráta — rychtára uchlácholil, kázal ten druhý pálenky. A keď im už obmäkly srdcia, takto si hovorili:

„Tie staršie časy byly lepšie,“ začal Zámocký.

„Svet sa kazí.“

„Za funt kostí dali kedysi dva groše; teraz musíš uprosiť žida, aby dal tri krajciare — a bieda sa množí.“

A keď sa popitkali, rozišli sa. Zámocký trafil na rynku na deti, čo sa hraly o vojakov. Hra zapáčila sa mu i stal si medzi ne; žobrátku palicu priložil ku plecu na miesto šable a vykračoval si víťazne na čele šíku. Každému mimoidúcemu pánovi privolával slávu z plného hrdla a kommandoval poctu. Deti sa rehotaly a slúchaly jeho kommandu; iba vtedy sa rozpráhly, keď zazrely mestského sluhu, ktorému nezvidela sa táto galiba i prišiel ich rozháňať. Mestského sluhu dočkal iba opitý Zámocký.

„Pakuj do chládku!“ kričal naň sluha.

„Nejdem, tu mi je dobre. Ja som kommandant, rozkazujem...“

„Pozri!“ zdvihnul na neho palicu.

Voľky-nevoľky išiel. Mestský sluha voviedol ho do drevárne pod mestským domom; prehnul ho cez poli na krosienka a načítal mu na plátané nohavice dvanásť trstených palíc; potom odišiel a zavrel za ním dvere. Zámocký, ostanúc sám, sobliekol kabát, ustlal si ho do jedného kúta pod hlavu a zasnul. V murovanej drevárni bolo chladno a príjemno, vo tme spalo sa mu sladko; a keď vyspal opilosť, prišiel sluha a vypustil ho na svobodu.

Mať.

Príhoviedka.¹⁾

Mať porodila syna. Dieťa rozkvitalo na lone matkinom, ako ruža na kri.

Mať ľúbila i laskala svoje dieťa, lebo v ňom videla šťastie celého svojho života. Pre šťastlivú matku nepozorovane mŕňal sa jeden krásny deň za druhým. V svojej nekonečnej láske ona videla v svojom synovi nie obyčajné dieťa, lež anjela, poslaného jej nehom na útechu. Kým mať radovala sa svojmu šťastiu a pýšila sa ním, prihodilo sa čosi, čo hlboko potriaslo jej srdce.

¹⁾ O príhoviedke tejto, vytlačenej pôvodne po nemecky, hovorí sa, že písala ju kráľovna Natália.

spiacu mať ťažkým snom. Potešení šťastlivým začiatkom, vyšli na oblak a uleteli.

Sníva sa materi, že je so synom v nejakom veľkom sade. Vôňa kvetov a sladký spev vtáctva vábila ju ďalej a ďalej. Ona trhá kvety a vije z nich venec pre svojho jedináčka. Ako by na každom lístku ružovými písmenami stálo: dobrodenie, srdce, milosť, útrpnosť a odpúšťanie. Dieťa beží oproti matke, ťapká rukami, radujúc sa kvetom i spevu slávičiemu.

Razom stemnelo dovôkola. Kvety i vtáč zmizly. Schytené strašnou silou, sú zavlečené do akejsi ďalekej pustej krajiny. Nenadále čias ohromná ruka schvátila dieťa a uniesla. Mať strašne skríkla a prebudila sa v úžase. No pri nej ležalo prívetive usmievajúce sa dieťa. Po blaženom výraze na tvári jeho bolo možno vidieť, že anjeli ostríhali ho.

Na druhý deň Intriga prebudila sa zavčasu, vzala palicu a, shrbiac sa, začala chodiť po susedoch, všetkým rozprávajúc so slzami v očiach, že šťastnú mať chcú pripraviť o dieťa. Susedi ponáhľali sa upozorniť matku, aby si ho odpratala. Hovorili jej, že v rodine má zlých ľudí, ktorí chcú jej dieťa odobrať.

Mať strašne nalakala sa, keď pritom spomenula si na sen poslednej noci. No prišla skoro k sebe a hovorila:

— To nemôže sa stať nikdy! Kde je sila, ktorá mohla by odorvať dieťa od materi! V mojom okolí kde by sa bola vzala matka, ktorá bola by mohla porodiť tvor bez srdca, spôsobilý siahnuť na jediné moje šťastie?

Biedna mať! Nepomyslela si na to, že tú vešť rozširovala čierna Intriga preto, aby ju odcudzila od rodiny, aby tak ľahšie bolo ukrasť jej dieťa.

Konečne Zlému duchu a Intrige podarilo sa vytiahnuť šťastlivú matku z domu, v ktorom bývala tak dlho. Bojac sa o svojho syna, vzala ho so sebou. No prešlo len nemnoho času, a stalo sa, čo nashoval Zlý duch: ťažký sen strašne sa uskutočnil. Keď raz pokojne spala, cudzia ruka uchytila jej syna. Mať prebudila sa a nevidiac dieťa vedľa seba, skríkla a ako ranená lvica vrhla sa do bočných izieb, v ktorých obyčajne bavilo sa dieťa. Boly pusté. „Syn môj, syn môj, kde si?“ vyvolávala v zúfaní, no miesto obyčajnej veselej odpovede v pustých izbách rozliehala sa len ozvena jej slov: „syn môj, syn môj!“

V zúfaní mať pozrela k nebu, a videla nad sebou Zlého ducha.

— Hahaha! — šklabil sa ten. — Teraz si celkom nešťastná! Už nemáš syna, ani nevidíš ho viac nikdy!

— Slutuj sa nado mnou! — volala mať. — Prečo rozlučuješ ma s mojím detskom? Veď ono nemôže byť bez materinskej opateri. Kto bude ho milovať, kto, okrem matky, môže vstúpiť do jeho srdca dobrotu a pokoru? Slutuj sa, Zlý duch, vráť mi dieťa!

Zlý duch zasmial sa a zmiznul. Mať trhala si vlasy a horko plakala. „Ja musím ho najst!“ kričala v zúfaní. A utekala ďaleko, ďaleko. Ani hory, ani doliny, ani potoky neprekážaly citu materinského srdca. Ako lastovička, bez ustania lietala z mesta do mesta,

ním zubov vystúpili na oblak a uleteli navždy od šťastia rodinného života.

— Čo zamýšľaš urobiť s diablami? — pýtala sa mať.

— Potrescem ich.

— Nerob to, — prosila mať; — daj im len oblámať rohy, aby nemohli škodiť ľuďom. Pre nich dostatočným trestom bude naše šťastie.

Tak hovorila mať, a syn ochotne splnil jej želanie. Diabli zavýli a leteli do pekla. V tom bolo rukojemstvo ľudského šťastia, lebo keď diabli zavýjajú a plačú, ľuďom na zemi je ľahšie.

Niečo o mikroskopických hubách.

Píše A. Sytniansky.

(Pokračovanie.)

IV.

Najrozšírenejší a na rozmanité druhy najbohatší rad mikroskopických húb, ktoré vyvinujú sa na žijúcich alebo uvädnutých listoch a býloch, na uschlých, spráchnivelých, hnijúcich listoch, býloch, ovocí, halúzkach, dreve, kôre atď., tvoria tak zvané Mechovky, *Ascomyceteae*. Výtrusy (spory) majú vo vreckách či mechoch a ich pohlavné rozplemeňovanie je tajomné a pochybné posiaľ v mnohých prípadoch. Čo najznámejšie podrady, ktoré žijú na listoch, býloch, náležia k nim: *Tvrдохuby* (*Pyrenomyceteae*), *Padlia* (*Erysipheae*) a *Nahé Mechovky* (*Gymnoasci*), nespomínajúc tie, ktoré žijú na dreve a kôre, jako *Phacidiaceae* a *Sphaeriaceae*.

Pyrenomyceteae či *Tvrдохuby* rozmnožujú sa vo veľkom počte na suchých a hnijúcich drevciach, haluzach, kôre a býloch; ale i na žijúcich, vädnuúcich alebo hnijúcich listoch môžeme ich uzrieť. Pozdvihnime na jar v lese suché dubové listy, prizrime sa im dobre, i zbadáme na nich nepočetné, malinké čierne bodky, guľočky; sú to tvrdé púzdra (nádobky), ktoré ukrývajú v sebe mešky (*Asci*), naplnené výtrusami (sporami). Na žijúcich listoch, na pr. ovocných stromov, alebo Jahodníku (*Fragaria* L.), uzreme zase červenkavé alebo brunastočervené škvrny, na ktorých s pomocou zväčšujúceho skla, alebo i neozbrojeným okom spozorujeme čierne bodky či púzdra (*Perithecie*), ktoré často neobsahujú mešky, naplnené výtrusami, ale veľkým množstvom drobulinkých *Spermácií*, a mnohé majú i výtrusom podobné *Stylospory*. Áno, veľmi často objavujú sa *Pyrenomycety* i v podobe plesňovitých, čiernych, brunastých, šedých a inej barvy chomáčov, škvŕn, ba i šedozelenej plesne na chlebe, kožiach atď., ktoré na svojich vláknach nosia voľné konidiové nite, náležia ako prevládajúci konidiový tvar k týmto Mechovkám a nie ku Plesňam (*Phycomyceteae*).

Preto treba na jar zahrady dobre vyčistiť. I *Sphaerella senticola* Fckl. napáda v jaseň Slivone, Hrušone, Jablone a Gduly. Podobne škodlivá je *Ascospora Mali* Fckl. svojimi červenými škvrnami listu Jablňovmu, *Depazea Prunicola* Fckl. Višňam. V našom kraji žije okolo 180 druhov Tvrdohúb na listoch a býloch stromov a iných rastlín.

Padlia či Erysipheae tvoria na žijúcich listoch, i na býloch a kalichoch pobelavé, chomáčovité alebo pavučinaté povleky, na ktorých nachádzajú sa Conidie, Pycnidie a Perithecie. Lôžka Conidií vyzerajú jako pobelavá plesen a pozostávajú z jednoduchých vajcovitých, kolmo stojacich, akoby koralovite sriadených buniek. Pycnidie sú šedivé alebo na nitkách sa nachádzajúce, brunastočierne, sotva 0.1 mm. veľké guľovité púzdra, ktoré naplnené sú premnohými, vajcovitými, priezračnými, uvoľnenými Stylosporami, ktoré dierkou vypadávajú. Perithecie sú šedivé, zpočiatku nabelavé a nažltkasté, neskôr brunasté a čierne guľovité púzdra, ktoré, ačkoľvek sú len 0.1—0.2 mm. veľké, predsa svobodným okom dajú sa spozorovať; ich vnútornosť naplnená je 1—8 guľatými alebo vajcovitými mieškami, ktoré obsahujú niekoľko alebo mnoho výtrusov. Povstávajú následkom zúrodnenia skrze kopuláciu nerovnoběžných buniek mycelu. Tieto Perithecie ozdobené sú vencovite obtáčanými vláskovitými vláknami, takzvanými nosičmi (Appendiculae), ktoré u niektorých druhov na svojich koncoch viacnásobne vidličkovate sú rozčapené. Conidie zjavujú sa z jari a v lete, Perithecie neskoršie v lete a v jaseňi. Aby človek mohol skúmať túto hubu, treba je, aby malou britvou pozorne s listu soškrabal Perithecie; tieto položia sa medzi skielka, ktoré, keď pritisknú sa skielkami, vytlačia zo seba miešky; i možno potom ich počet a jakosť pod drobnohľadom pohodlne pozorovať. Padlie má nasledujúce rody: *Podosphaera* Léveille, *Calocladia* Lév., *Uncinula* Lév., *Phyllactinia* Lév., *Sphaeroteca* Lév., *Erysiphe* Lév., *Chaetomium* Kunze et Schmidt, *Apiosporium* Fckl., *Zasmidium* Link, *Eurotium* DBy., *Penicillium* Link, *Torula* Pers, a *Coremium* Link. Tieto rody žijú na listoch rozličných rastlín, stromov, na býloch, na ovoci hnijúcom, na kôre atď. Menovite *Zasmidium cellare* Lk. vyvinuje sa na sudoch v mokrých pivniciach a obťahuje ich jakoby plstenou, tmavoolivovou plachtou; *Penicillium glaucum* Lk. tvorí na vlhkom chlebe a iných organických látkach bielu, potom šedivú alebo modro-zelenú, konečne hrdzavozelenú, pluhavú plesen; *Torula fructigena* Pers objavuje sa na hnijúcom ovoci, podobne i *Coremium vulgare* Lk. ako plesnaté biele, šedivé, zlato-žlté chomáče.

Ku radu Mechoviek náležia i *Nahé Mechovky* (Gymnoasci), ktoré nemajú žiadne Perithecie; ale ich voľné alebo shľúčené miešky (Asci) nachádzajú sa najčastejšie ukryté vo vnútornosti výživnej rastliny. Gymnoasci vyvinujú sa vo vnútornosti, teda pod pokožkou (epidermis) a v dreni (parenchym) živých listov, býlov, ovocia, v lamellách (lístkoch) hríbov, áno i v truse. Vo vnútornosti výživnej rastliny alebo inej látky vyvinujúce sa hyfy (z mycela utvorené sa nitky, ktoré Conidie a iné výtrusy nosia) napučnú na istých

premieňa svoj tvar a sem a tam sa pohybuje; viacej „Myxamöbov“ spojuje sa (kopuluje) vo väčšiu podobnú pohyblivú kvapku, kým všetky nesdružia sa v hore spomenutú huspenino-sliznatú látku, „Plasmodium“ menovanú. Zralá stuhnutá huba naplnená je klkatými treňmi (chomáčmi, Flocci), alebo zvláštne vláknitým tkanivom „kosmaticka“ (Capillitium) zvaným, ktorá nosí výtrusy. Uschnuté, stuhlé Plasmodium obtiahnuté je blanou, „bruchavkou“ či „Peridiou“, ktorá zaobaluje látku výtrusnú a treňovú. — Ponevác tieto huby nezapríčiňujú žiadnu značnú škodu, ani nie sú na ošoh v hospodárstve, podávam zbežne len ich rody, ktoré sú nasledujúce: Arcyria Fries, Trichia Fr., Perichaena Fr., Tubularia Persoon, Licera Schrader, Stemonitis Gleditsch, Diachaea Fr., Dictydium Schrad., Cribraria Schr., Diderma Link, Didymium Schr., Leocarpus Link, Leangium Lk., Craterium Trentepohl, Copularia Lk. a Physarum Pers. Každý jednotlivý rod má viac druhov, niektorý i do 30.

Protisty sú drobulinké huby, ktoré pozostávajú len z jednej bunky a nerozplemeňujú sa zúrodnením; žijú v tekutinách; ich príroda nie je posiaľ dostatočne preskúmaná. Niektorí prírodoskúmatelia nevriadujú Protistov ani do ríše živočíchov ani medzi najnižšie rastliny, ale zahrňujú ich s inými organismy pochybného rázu do zvláštnej ríše.

Tým zaujímavejší je rad húb „kvasnicových“, takzvaných *Saccharomycetov*, ktoré rozplemeňujú sa v tekutinách odlučujúcimi sa pukami (zrniečkami); mnohé z nich zapríčiňujú kysnutie vína a piva a preto majú veľký význam v národnom hospodárstve. Kvasnicové huby žijú, jak spomenuto, v kysnúcich tekutinách, alebo na nich, jako vo víne, v pive (slade), v ovocnej šťave, alebo i na iných ústrojných látkach, jako na krajcoch uvarených zemiakov, na škrobovom lepku (kyseli), na vajcovej bielkovine a na iných škrobových látkach, na hniúcom hrozne atď. Kysnutie zapríčiňujú tým spôsobom, že prijatím kyslíka rozkladajú chemicky cukrovú látku na alkohol (silicu, spiritus) a na uhličitú kyselinu. Táto malinká huba pozostáva najprv z púčku (zrnočka), ktorý sa zväčšuje až obdrží konečne dutinku, v ktorej obsažená je dusíková tekutina; púčok premení sa na mechúrik, na väčšiu buňku, ktorá je guľatého, vajcovitého alebo eliptického tvaru; jednotlivé tieto buňky spoja sa často vo dve alebo viacej buniek, ktoré sdrúžené sú retiazkovite, a tieto retiazky buňkové často rozvetvené kríčkovite. Každá táto jednobuňková huba rozmnožuje sa ustavične a to úžasne rýchlym spôsobom; to stáva sa tak, že vyrastie z mechúrika na jeho zakončení alebo na púčok (hrbček, zrniečko), ktorý viac a viac vyrastá, svojej vlastnej dutinky nadobudne a konečne úzkym krčkom súvisí s buňkou, z ktorej povstal; naposledok odlučuje sa od nej, i vyrastá v novú buňku a predstavuje novú hubu Kvasnicu. Avšak tvoria sa u nich i výtrusy (spory). Keď na pr. položíme takú buňku na pevnú, vlhkú podložku, na krúžik citrónu alebo na krúžik uvareného zemiaka, rozdeľuje sa jadrový obsah buňky na čiastky, ktoré pokrývajú sa kožičkou a stávajú sa takým spôsobom hotovými sporami a začnú

BESEDA.

Peniaze. ¹⁾ U nás Zola je nenávidený... Mnohí rozumní ľudia detinsky nenávidia ho preto, že pessimisticky kreslí ľudí, odvodiac i pekné skutky od špatných, alebo každodenných pohnútok. Myslia si, že zlým urobí svet, kresliac ho špatným.

Treba povážiť dvoje. Povinnosťou každého muža je mať presvedčenie a presvedčeniu svojmu vydobyť platnosť. Zola je materialist a pessimist, i koná dľa svojho presvedčenia. Kto nesúhlasí s naukami materializmu, nech napadne v prvom rade oných filozofov, ktorí ho kodifikovali. Zola nie je ani jediný ani prvý spisovateľ tohoto smeru, a predsa trpí najviac. Filozofovia na základe svojich pozorovaní vyslovili pessimistické nauky. Kým zostaly tieto v hrubých foliantoch, málo kto si ich všimnul; jakonáhle však začali, nimi vzdelaní, spisovatelia vydávať svoje geniálne romány a dramata, vrhnul sa na nich celý svet.

Kultúrna historia, sociologia a iné vedy zaoberajú sa zjavami v človečenstve a vo spoločnosti sa ukazujúcimi, neberúc do ohľadu jednotlivé fakty. Pre vedu nemá ceny osamotelý fakt. Len z množstva úkazov možno následkovať, zatvárať a generalisovať. Vážni, naturalistickí spisovatelia robia srozumiteľnými jednotlivé zákony rečených vied, uvádzajúc dopodrobna vypracované príklady a jednotlivé zjavy. Oni majú doprosta i vedeckú cenu, ktorá je tým väčšia, čím sú pravdivejší. Veliká nespravedlivosť je odsúdiť Zolu preto, že usiluje sa čím pravdivejšie osvetliť najväčšie neresti človeka z tej príčiny, aby sa proti nim brojilo. Zola verí vo svoju vec, jeho presvedčenie je, že človek je holý zver, vedený popudmi, nuž ho i tak kreslí. Keby jeho presvedčenie bolo slabšie, bolo by bládšie i jeho figúry, bol by jedným slovom menší spisovateľ.

Zola nepíše pre ľudí nedospelých, ani pre zkazených potmeňúdov, ktorí mrzko užívajú ním nasnášané hnusoby a potom mu nadávajú, aby zatajili svoju mravnú mizeriu. Nik nemôže naň povedať, že je nemravným, vzdor tomu, že opisuje oplzlosti. (Ak niekto vôbec už materialism neodrží za nemravnosť.) Jeho postavy sú nemravné, ale on ich tak kreslí, že normálnemu človeku všetko skorej príde na um, než závidieť im postavenia, v akých ich uvádza. Slušní ľudia nehnevajú sa na Ovida, Ariosta, Boccacia, na Margitu, kráľovnu navarrskú, atď. atď., ktorí s celkom inakšou tendenciou opisujú scény Zolovským aspoň len rovné. Rozdiel je len ten, že títo „učia užívať život“, kdežte Zola, to je blen.

Zolove romány možno zhruba rozdeliť hlavne dľa šírky deju. (Viem, že je to rozdelenie asi také, ako triedenie rastlínstva dľa barvy kvetov, mne však nateraz postačí.) V jednej gruppe líči ojedinelé postavy, v druhej celé inštitúcie.

¹⁾ L' argent par Émile Zola. Paris Bibliothèque Charpentier. 1891.

tých zdanlive normálne účinkujúcich ľudí, pýta sa doprosta, či ozaj skutočne jestvujú normálne vyvinutí ľudia, a či naproti veľkému množstvu výnimiek nemalo by sa obrátiť pravidlo a normálni vyhlásia sa za bláznov a blbcov. Myšlienka, ktorú Zola položil si za základ, je obrovská a nachádza značného podopretia v naukách modernej psychologie a psychopathie. (V celku to bude tak, že psychologia dnes nie je systematisovaná, nevedieť, pokiaľ siaha zdravý rozum, a kde začína sa bláznovstvo.)

Nakoľko mi je známo, neprijal Zola žiaden socialistický systém. On len ukazuje, že je zle, veľmi zle, a že i liečiť je veľmi ťažko. Poneváž nemoc zakladá sa na duševnej stavbe človeka samého. Ľudia nemôžu byť šťastlivejšími s takými duševnými vlastnosťami, aké majú. Tiež príklad: peniaze, jeden ich velikánsky prostriedok, ktorý vyuašli k svojmu poľahčeniu, je meč dvojostrý. Robí toľko zla, ako dobra. Peniaze sú prostriedok vznešený: stavia asýle, vysúša močiare, civilisuje pustatiny, robí ľudí šťastnými. Peniaze sú najväčšie nešťastie pokolenia ľudského: ničí rodiny, olupuje o mravnosť, česť, kradne šťastie, blaženosť i tam, kde sú inak jej podmienky dané — a ženie až do smrti. Toto všetko vykreslí v „L'argente“.

Saccard, jeden z Rougon-Macquartov, burzián, práve prišiel o svoj obrovský, ale nereálny majetok. Svoj úpadok nevie zniesť. Utvorí si plán ku svojmu povýšeniu a prevedie ho s veľkou geniálnosťou a bezohľadnosťou. Saccard je človek naskrze bezzásadný, nie zlého srdca, fantast, prírody náruživej, nejednajúci dľa rozvahy, ale impulsívne. Jemu je jedno, či je niečo morálne zlé alebo dobré. Zlé spácha bez výčitky svedomia, a dobré bez potešenia, že konal dobre. Tento padnutý človek soženie s veľkou energiou kolossálnu banku: Banque Universelle, s pár stomillionovým kapitálom, účelom ktorej bude dobyť Orient a Stredozemné more Francúzsku a — katolicizmu. Pozdejšie, drážnený odporom žida Gundermanua (je to Rothschild), chce svojou bankou zničiť židov-burziánov. V tomto boji zvíťazí chladnosť a logickosť, ako i nevyčerpatelný kapitál Gundermannov. Universelle, keď bola dosiahla najvyššieho stupňa svojej slávy, padá naraz, rapídne — až zanikne. Celok krúti sa okolo burzy a okolo Universelle. Avšak toto je iba stĺp na kolotoči. Omnoho zaujímavejšie sú vlastné točiac sa figúry. Kreslí ľudí v každom možnom postavení, bohatých, chudobných, šťastlivých, biednych, spokojných a nespokojných, ich pomer k peniazom a ich náruživosť chcieť vyhrať. Pre náruživú hru prostituuje sa baronka Sandorff najškaredším spôsobom. Iní vysoko postavení páni dokážu sa byť lotrami, a boli čestnými ľuďmi, kým nevzbudila sa v nich náruživosť. Saccard sám je človek, ktorý verí vo všemohúcnosť peniaza, vie pochopiť každú ideu, ba osvojiť si ju, ale jemu hlavným cieľom, jeho náruživosťou je hrať, vyhrať a panovať. So Saccardom je lítrovaná Madame Caroline, sestra inženiara a direktora banky, Hamelina. M. Caroline a Hamelin sú dvaja čestní ľudia, ktorí tak chápu peniaz, ako sa má. Peniaze sú prostriedkom, pomocou ktorého dajú sa previesť veľké veci, ale nie cieľom. Pre peniaze nestane sa nepoctivou ani M. Caroline, ani jej brat. Vyhraté milliony

stane na pol ceste, ale vykreslí jej účinok celkom. A taký je Zola vo všetkom, v každom románe.

Jednoduchý filosofický traktát o peniazoch urobil by na veľké obecenstvo, pomerne k románu, taký dojem, aký urobí abstraktná rozprava pomerne ku zkúsenosti samej. Zola ukáže: peniaz, hľa, má takúto moc. Abstrahujte si nauky z obrazov sami. Ale obrazy tak usporiada, že musíme si odtiahnuť takú nauku, akú on chce. Tá je v poslednom konci: ľudia sú tvory veľmi nedokonalé, zkazia všetko, i najlepšiu vec, i najkrajší cit. Román končí resignovanou otázkou: Pourquoi faire porter à l'argent la peine des saletés et des crimes, dont il est la cause? L'amour est — il moins souillé, lui qui crée la vie? (Prečo viniť peniaze zo všetkých mrzkostí a hriechov, ktorých sú príčinou? Či je láska, tvoriaca život, menej zašpinená?)

Túto vetu citujem i ako malinký príklad jeho slohu. Povie vždycky rovno, bez okúňania, čo myslí. Kresba jeho pováh je podobná. V „L'argent“ načrtá každú figúru pár markantnými ťahami. Scény kreslí krátko, na podrobnosti nehladá. Tak že „L'argent“ upomína na francúzskych romancierov minulého storočia, ktorí dej mnohosväzkového románu vyrozprávali na 100—200 stranách. V iných románoch je Zola nie taký stručný. Práve naopak, všeobecne sú známe do podrobnosti idúce opisy vo „Le Ventre de Paris“, „La Faute de l'abbé Mouret“, „Nana“ atď.

Ani moje štúdium, ani schopnosť a konečne ani môj čas nestačí k tomu, aby som vedel napísať poriadne ocenenie Zolu. Cieľom mojich terajších riadkov je vzbudiť aký-taký záujem za tohoto veľkého muža, jehož štúdium odporúčam každému vážnemu človeku.

Dr. L. N. (Grób.)

Nezábudka zo života biskupa Moysesu. V decembri 1861 shromaždilo sa bolo vo Viedni početné vyslanstvo z predných mužov slovenských pod predsedníctvom slávneho biskupa Moysesu, tým cieľom, aby predostrelo kráľovi slovenské memorandum, uzavreté na národnom shromaždení v Turčianskom Sv. Martine dňa 6. a 7. júna 1861. Náš oslávenec ubytoval sa v hoteli „Zum König von Ungarn“ a tam odbývaly sa porady, či a v akom spôsobe predostre sa memorandum panovníkovi. Do týchto porád bol pozvaný aj dvorný radca Hánrich, dobrosrdečný starý pán, muž spravodlivý a oddaný našej veci. Tento vrele odporúčal obrátiť sa ku korune s prosbou a navnídal nás najlepšmi nádejami. Viedeň vtedy uchádzala sa o nás. Sedmohradských Rumunov už mala.

Nikdy nezabudnem nášho biskupovo slávnostné nadchnutie, v ktorom odvetil na reč Hánrichovu:

„Áno, Vaša Osvietenosť, my sme verní poddaní Jeho Veličestva, o tom vydal svedectvo sám najjasnejší náš panovník. Po zpäťvydobytí odpadlej Viedne 1848. roku, keď víťazné slovanské pluky vtiahly dnu, vyznačil ich oslovením: „áno, vy ste moje najvernejšie deti, na vás rátam v každej okolnosti.“

vyjmúc českého, je *ǣ* alebo *ǣ̃*, *ǣ̃z*, *ǣ̃z*: bulharsky svadba, srbsky svadba, poľsky svadzba, rusky svadba, kašubsky svadzba, sorabsky swazba; sám Miklosich (Et. Wört.) i v stsl. udáva dvojtvar svatǣba, svadba; Wagnerovská Phraseologia (Trnava 1750) má: svadba, svadebnj veselj. Už prídavné svadobný, od ktorého nášmu jazyku bolo by ťažko odvykať, dôvodí proti svaťbe. Ani v otázke obmäkčovania nespomínam nářady a opravy pôvodcove, ktoré môžu byť už posledným slovom, t. j. bez ďalšieho uvažovania môžu byť sankcionované literatúrou. Zmienim sa už len o slove zápořa. Užíva sa ho v uzle, kde schádzajú sa stolice Malohontská, Zvolenská a Novohradská. Tu mäkké *ř* vyslovuje sa tak ústrojne, že pravopis môže ho prijať bez pochybnosti v každom slove. V tomto prípade dôkaz o mäkkosti zachovala nám i historia uhorská v mene Zápořovom.

Prípon *-ský*, *-stvo*, *-stvie* dotkneme sa pri druhej časti spisu.

Kapitola o predložkách *s*, *z*, *vz* je veľmi jasne složená, zásady šťastne vystihnuté. Želateľno, aby o rečených predložkách toto učenie ujalo sa čím skorej v našom pravopise. Dosiaľ temer bez zásady hľabkali sme v tejto veci medzi etymológiou a fonetikou, ako človek, nemilujúci pravdu, medzi áno a nie; tým začali sme sa odtrhovať od ostatných etymologických pravopisov slavianskych. Zásady, postavené Czamblovou knihou, sú snáď príširoké, no predbežne úplne dostatočné. Vrátime sa i k tejto kapitole knihy.

Ďalej učí, v ktorých slovách treba ešte šetriť pôvod dla zásad slovenského pravopisu. V obecnej reči i starej češtine je síce *cnost*, no ťažko nám neprijať etymologický tvar, *ctnost*, najmä ak nechceme dať výhodu prídavnému *ctný*. *Osve* (o sebe) je pamiatkou milej stariny — škoda by ho bolo zavrhnúť; Kott má z Rybayho tento príklad: Každý o své pracuje. Odporúčanie povesna je vari tlačová chyba: i staroslaviančina i všetky nové jazyky naše majú *povesmo*. Miesto *včasšie* odporúča *včasnejšie*; to je vari len nedorozumenie, lebo od adv. *včas* je *včasšie*. Pri adv. *váčmi*, odvolávajúc sa na Miklosicha (Vergl. Gr.), učí, že od *váčš-í* príponou inštrumentálnou *-mi* utvorí sa *váčšmi*, starosl. *věšťšimi*. Ozaj nepochopiteľná vec, v takej krátkej dobe, aká bola dopriata vývinu staroslavianskej literatúre, ako bolo možno priviesť ťažký etymologický pravopis k takej presnosti a dokonalosti. Ako to možno, že hneď v prvých spisoch bolo všetko hotové, všetky zásady etymologického pravopisu i vynajdené i k platnosti privedené? V tej dobe, keď okrem gréckeho a latinského v Európe vôbec nebolo pevného pravopisu. A kde sa to učili tí naši predkovia, v akých školách, že každý píšuci bol hneď hotovým majstrom v takom ťažkom pravopise? Kdekoľvek zachovala sa literárna pamiatka z tej doby, každá je korrektne písaná. Na takéto otázky veda dosiaľ nevie nám odpovedať. Sme v tme, keď chceli by sme sa rozhladať, kde vzala sa vysoká kultúra starých Slavianov, ukazujúca sa v ich literatúre. Všetky nedôslednosti alebo omyly, ktoré najnovším veľkým pokrokom jazykozpytu objavily sa v staroslavianskom pravopise, ztrácajú sa tak, že o nich nemožno ani hovoriť — sú, ako 2—3 tlačové chyby vo veľkom bachante novovekom, vyhotovenom s veľkou svedomitosťou. Podľa toho, ako od tých čias vyvíjaly a menily sa

Slovenské Pohľady.

Ráchel.

OD HVIEZDOSLAVA.

III.

Od tých čias aj tam trávievala chvíle:
v iziebke vzdušnej... v srdci osteň túhy
za nemluvňaty, vzrastajúci v sile
nádejou, jejž zkvet sebaklam bol púhy.
Deň blížiaci sa svitu o vetrile
či uchodiaci v chobot nočnej šmúhy
tam vídal ju: jak nyla, lačným okom
lovila v modru nebies prehľbokom.

— Dych vesny zavial prúdom milovône
s onladlých luhov, svetlých od úslnia;
čo baránok pel kváril po záhone,
i ochmeliv sa: kadidla jak vlna
sa nad Betlémom rozlial... Blahosklonné,
ó, jaro! dobo predtúch sladkých plná!
hľa, vetchou révou zeleň! strapky zvislé —
jak!? Ráchelinej netkla bys' sa mysle?

Ten vánok zšumel vo fíkovom listí;
oliva šepa citne — Zhraly stíny —
Jak trhlo to ňou! — Ha! ich príchod istý! —
a roztvorila náruč... Do výšiny
nad domkom práve vzlietol spevec: čistý
až zazvonil žalm jeho, omrviny
čo rajskej rosy spáchal v duše siete —
Ich štebot! ich! Ó, v lono mi... ó, slette!

A v diaľke zpoza žiarivých hôr razom
obláčkov bystrá vyhupla sa dvojka:
sta labute dve, posriebrené mrazom
letely družne, medzi nima spojka
plamennej stuhý... Ony! ony! lazom
blankytným... Ó, sem! tu mať, mať i dojka!
Vlá košielka — hľa! tvárka, rúčka, nôžka!
jaj, chytro! páper ponaduriť lôžka!...

Ťa Kainom hoň; spodobaj ťa pleve
s pelechom celým! Blúď, hyň bez útechy! —
Med skysaj ti v jed; scvrkaj, čo ti milé,
i hyénou hreb vlastných na mohyle!

Cudzinec-zbeslec! upír Izraela!
Tak tráv i svojich! tí však nech ťa hryzú
i driapu čo psi strapy tvojho tela!
Za živa, pohan, padni v korysť hmyzu —
Buď svetú v posmech, za vzor vývrhca!
Buď zlorečený vo výši či v nízu,
buď...« »Mlčíš!?« prihnal Šimon, »nešťastlivá!
Nevidíš? zástup slúcha a sa díva...«

A vskutku: k žertvám naložení statky
na „Passah“ tiahli do Jeruzalema...
»Nech!« zábradlím sa vyhla. »Ponos matky
nech čujú! nesú odkaz, kliatby bremä...
Ó, vzmužte sa! Tvrdz stecte jeho jatky!
Žeravým uhlím vysypte mu v temä
môj porok všetek... Ako povíchrica
vstaň, Judo!...« »Ticho! (k nej muž) šialenica!...«

*

Po čase Argob prišiel k Šimonovi.
»Vieš, čo?« mu riekol, »aké v sídle vesti?«
»Ech, čo ma po nich? (shýbal akáčový
prut...). Dost mám, súseď, starcej na ncresti,
dost! uver; veď vieš. Bezpochyby nový
tam výčin, ašak?« »Len tak pršia tresty —
V rybníku našli princa Antipatra;
a zvláštno, sám vrah po vrahovi pátra...«

»Len kedy bude koniec...?« »Kedy? kto zná? —
No kde krv vodou, tam už rozklad blízky.
A kráľ vraj trpí strašne! Nemoc hrozná
ho trápi, úmor... Svíja pod vredisky
sa zmijou, žížnou sipí... Pýtal hrozna;
zas jabko a nôž, tento schvatol s misky,
povzniesol, mieril... V sieňach zmätku vlny,
des, nárek...« Škrekla Ráchel: »už sa plní!...«

»Nu, nebral on to vážne, čoby! Skúmal:
či príbuzní mu zbráňa...? Tak vraj; a by,
keď zomre, národ podnet k zármutku mal:
v Jerichu starci už čakajú — rabi —

do vás a bude sa ešte prosiť.“ Táto reč potešila Evu nesmierne. Tvár sa jej vyjasnila a oči sa usmievaly. „Prosiť sa mu bude — pamätaj moje reči!“ doložila gazdina.

„Dal by Pán Boh!“ vinšovala Eva. „Môj pôjde hocikde vďačne.“ A Eva už bola celkom uspokojená. Naraz sa zoberala po izbe a tichým hlasom pýtala: „Katrena — nemáš kapustnice? Kapustnice by mu uvarila. Po včerajšku mu pluští, azda si tej zaje. Bojím sa, aby sa mu dačo nestalo, lebo je naozaj smutný.“

„Bude kapustnice dosť,“ zvestovala Katrena. Zabudla v tomto momente, ako vyhovárala sa mužovi, že kapustnice nemá, lebo kapustu vraj včera smývala. „Len na, trochu mi navíjaj, ale nepomät pradeno!“ A odišla.

Eva chytila rúčku, krútila koleso, ale práca nešla jej tak, ako Katrene. Nenavíjala sa nič ku niti tuho a riadne, ako sa žiada, i nič na pradenie jej preskočila a odvisla na navíjačkách. Ani pásмо nevedela ako svedčí rozpustiť: vôbec priadza sa skomolila a fajfa bola mäkká, čo niti boly krížom krážom.

„Chodže, chod!“ odháňala ju Katrena. „Ja len neviem, ako môžeš byť takáto ničomná! Ani navíjať nevie, ako sa patrí. Ruky ti poodtínať. No — no...“ jedovala sa, naprávajúc pradeno. „Všetko rozčuchrala.“

„Veď počkaj!“ miešala sa jej Eva.

„Nechaj — netýkaj sa!“ odháňala ju. „Tam si vezmi kapustnicu. Rezeň slaniny máš tam. Bude aspoň zapražiť. No, ale takto roztriasť pradeno!“

Eva bežala ku peci, kde bol hrnec s kapustnou polievkou. Pustila si jej na jazyk, ústa sa stiahly na gombičku. „Haj, či je — ani britva! Len ako držíš tú kapustu? Takej polievky nemáš v celej dedine. No — ale sa zaraduje Ondráš — a ešte slanina! Akože sa ti odslúžim! Počkaj: keď budeš priadzu na krosná naprávať, prídem ti pomôcť, len mi daj znať. A teraz idem — ďakujem pekne: dobre sa maj!“

Skryla hrnec pod zásteru a do druhej ruky rezeň slaniny, a takto obťažaná vyšla do pitvora. Katrena ju vyprevádzala. Iba tu, pred dvermi vo dvore, gazda Machaj.

Eve dobre hrnec nevypadol a slanina. Videla, že gazda nepotešil sa, zazrúc ju odnášať čosi. „A je lala už dosť pekne — ovce už zajtra vraj vyženú na pašu,“ prihovorila sa mu Eva.

„Ba ja teba vyprášim, ak raz odpášem remeň. Len také franforce budú lietať za tebou! Čože tu chce, táto jašterica, čo chce: a ešte ti z domu bude vydry odvláčať! Čože je to?“ A bez veľkých príprav odhodil zásterku, zpod ktorej sa mu usmiala širanica s kapustnicou a rezeň hodný slaniny. Skoro zdupnel, ako to videl. Kyslá chuť a pekná vôňa polievky pošimrala mu nos; i tá slanina taká pekná. A ako stoja obe! Eva drží širaňu za obe uchá a usmieva sa hlúpo; Katrena zas sa trasie. „Tak vy takto? Vydry vypúšťať, keď ja vytiahnem nohu z domu? A mne kapustnice ani za lyžku nežičiť, a kade-tade v širanicích roznášať? Komu je tá slanina!“ zahrnel na Evu.

širuje, čo raz pozre na nešťastného junca. Keby ho môhol odpelať, čo hneď za pol ceny! Čo by mu vyničel a nezostalo po ňom pamiatky! Chytro by kúpil druhého a nik by nezvedel, čo Jano Machaj vyviedol. Ale junec nie. Stojí v stajni, a bude stáť, kým ho gazda neodvedie na jarmok. A len aby ho včas predal, kým z dediny chlapi neprídu...

Nikomu sa nezjavil, že sa vyberá na jarmok. Ani žene nerozkázal upiecť kabáč a obariť slaniny alebo postaviť do kapusty klobásu. V deň jarmoku, na sv. Jozefa, vstal o druhej po polnoci a obliekol sa do šiat trochu sviatočných, trochu robotných. Katrena zobudila sa na šuchot.

„Kde sa sberáš?“ pýta sa ho ešte rozospatá.

„Ba že si tak počula!“ okríkol ju muž. „Indy by ju kanony nezobudily, teraz má uši tenké. Lež a spi!“

Lahko sa to povie! „Čo keby sa šiel zverbovať, alebo obesiť!“ pomyslela si Katrena, a veľmi sa predesila. Bola i tak rozospatá, a potom vídala po tieto dni muža zamysleného. „A veru ten ide na jarmok!“ vhušlo jej do hlavy. Muž si zakladal kapsu na plece; z toho usúdila, že sa sberá na jarmok.

„Bola by ti dačo uvarila,“ ponúkla sa úslužne, teperiac sa z postele. „Čože si nepovedal večer, že do dňa sberáš sa na jarmok.“ Bola žena poslušná, ale tu ho musela vyhrešiť, že nemá k nej dôveru.

„Toť — vybubnovať to dám v dedine, či čo!“ zahriakol ju najedovaný. „Povedám ti: lež a spi. A nepovedz nikomu, kde som,“ doložil trochu vlúdnejšie. „Ach, Pane Bože, postrétajže!“ vzdychol zložne, podvihnúc klobúk a hľadiac do povaly; „aby som darmo nechodil...“

Katrene nepáčil sa celý ten spôsob, ako sa vybral. Už to, že zatajoval, kam ide, i že bez spiežovcov vedie junce — to všetko sa tak pozdávalo, ako keby muž chcel dakoho podviesť a potajomne sprostíť sa juncov. Bola skoro istá, že na takej veci nebude požehnania. A bolo jej ľúto. Ak nepredá, vráti sa ešte väčmi nahnevanej a hnev ten na nej vyleje. Spomínala, v akej ju mal kedysi vzácti, až časom jeho city ochladly, ani keď vodu od ohňa odstaví. Teraz začína s ňou zachodiť, ako každý iný starec so ženou. Prišlo jej ľúto časov, kým za ňou chodil. Čo vtedy nasľuboval! Že bude celkom inakší, ako tí druhí. Maľovala si život, že jej k vôli všetko sa prevráti. Dnes už vidí, že jej planeta nebola odchodnejšia od tých, čo druhým nad kolískou svietily. Kým privykla, kým sa rozlúčila s nádejou, že všetko sa splní, nejednu noc preplakala. Teraz už neplače, navykla niesť svoje bremeno.

Ondro Puchor prebudil sa ešte za tmy. Cestou bolo čuť hlas spiežovcov, hovor idúcich do jarmoku. Pohladil načuchrenú hlavu, sadol na posteli a veľiké nohy spustil na zem.

„Ty, dnes je v meste jarmok,“ prihovoril sa žene, ktorá pri kozube priadla, púšťajúc pod prsty strašné hluzu pačesov. Bola Eva Puchorova priadka veľmi planá. „Čo ja urobiť: ísť, či nejť?“

„To sa môže veriť i neveriť,“ odpovedá starší kupec Ondrovi. „Lebo maznáky si nadobudnúť, to je horšie ako rozmaznaná žena.“

„A keď je i tak — čože, preto junce môžu byť do sveta. Akože ich vy chováte, keď sa sberáte do jarmoku? Na môj' pravdu, ani vy neskúpite zrnom. Jačmeňom ich natláčať, komu by to vystačilo! To je ako medzi sedliakmi: keď si doma, zješ i švábočku v kožkách, a keď ideš medzi svet, už ti len žena obarí tej slaninky, alebo klobásy. No — laľa! Trochu jačmeňa! Pozrite, čo ho máte na tomto rynku. Na môj' pravdu, chotár by s ním obsial. Len sa pojednajte — vy nadhodte a vy, švagre, spustte a bude oldomáš. Junce sú mladé, ale laľa krotké.“ A obišiel ich, tlapkal a hladil, junce to trpely. „No a to je moc, keď sú nie durné. Divoka ani jarmom neskrotíš. Tieto budú orať sami, bez pohoniča: budú chodiť, ako deti. A to je tiež moc hodno. No, kolko že dávate?“

„Ja poltrefa,“ odpovedal kupec. „Ale tuto vysoko zafali. Bez desiatich polštvrta...“

„Hm,“ pokrútil Ondro hlavou. „Medzi vami je veľa, deväťdesiat. I vy musíte podbehnúť i tamten,“ ukázal na Jana, „spustiť. Keby to bolo na mne, ja by moc netryznil: preťal by to na poly; ten polovicu, ten polovicu. Tlapnúť do ruky a vypiť oldomáš. Laľa, ide byť poludnie beztoho. No — posošte sa: nadhodte, ale nie daku špetku. Čím viac nadhodíte, tým prv sa snímete.“

„Ja som už beztoho spustil päť,“ ohlásil sa Jano.

„Veď tak, čože budete tvrdiť! Čo je slušná vec, je slušná vec. No pohnite, veď on tuto švagor ešte spustí...“

Starý kupec obišiel junce ešte raz. Prezeral im chrbáty, či sú v nich nie uhry, všetko poprezeral, poodstúpil na bok a z diaľky ich muštroval. Skrčil sa a popod ne pozeral na druhú stranu. I rohy dlho prezeral a pohladil, snáď si myslel, že sú falošné. Zadíval sa juncom i do očí, ako by z nich chcel uhádnuť, čo si junce myslia. Vôbec ničoho nič mu neušlo. Ani nohy a chvosty neobišiel. Zdá sa, že konečne sa rozhodol, že junce iste kúpi. Pristúpil k Janovi a riekol mu chladne a určite: „Poltrefa i dva. Zjednajte sa, švagre, viac vám nik nedá.“

„To je málo,“ riekol Jano sklamaný. Na toľké prezeranie myslel, že mu nadhodí aspoň desať. „To je málo.“

„No, z malého býva viac,“ riekol Ondro. „Spustte i vy a dobre. Povedzte radšej hneď ostatnú cenu,“ a tu zažmurkal na Jana tak dôverne, ako kedysi ešte, kým boli dobrí. No — nech ho sám Pán Boh požehná...“

„No — bez pätnástich,“ riekol Jano ochotne. Ale tu sa tvár Ondrova svráštla. Jano sa chcel ospravedlniť. „Keby mal krmu na dostač, nedal by ich. Ale kde sa pohneš? Už som zas spustil. A tuto švagor...“

„Vidíte, vy akosi nemáte sa k tomu oldomášu!“ dohovárať Ondro kupcovi. „Hen od toho sme počuli slovo. To je slušné slovo: päť na jeden raz. A vy dva! Povedzte, čo máte: laľa domov sa bude i vám i nám poberať. Zajtra robota.“

„Tulák — tulák!“ riekol Jano. „Z tuláka bude večne tulák!“ Len mu bolo ľúto, že drotár tak utiekol. Keby sa mu bol zjavil, bol by mu vyplatil všetko do krajciara, lebo pláca to bola zaslúžená. Ale vedel, že drotár sa ešte dakedy zastaví a potom dostane dôplatok.

Pohoniča stáleho už nebolo dostať. Musel si ich najímať na dni a to moc vychodilo. Dakedy ani tak ho nedostal a tu jedna pára, obyčajne najmladšie, zostávaly na stajni. „Keby bol Ondro doma, už by bol tu,“ pomyslel si vše v takej tvrdzi: „ale Ondro je v Pešti.“ Bol by ho vytiahol z Pešti, ale ten nepríde. Vodí sa mu dobre a posiela žene veľké peniaze. Pravda, Jano nevedel, že posiela ešte väčšie listy a v každom ho odpytuje a pozdravuje. Kto by sa bol opovážil také pozdravenie oddať Janovi?

Tak sa minula jar, prišlo leto a statok všetek išiel na hoľu. Jano zabudol na všetko, lebo teraz juncov nemal na očiach. Paholok chodieval každú druhú nedeľu za nimi a niesol im soli. Prišli roboty okolo sien, a prišla i žatva. Tí, čo v Pešti neboli usalašení, nemohli vydržať tú horúčavu. Vrátili sa radšej domov na menší zárobok, ale tiež na milší. Veselšie je to v poli žať, kosiť a hrabať, ako v zakydaných šatách maltu miešať, alebo tehly vláčiť. S prvými sa dostavil Ondro. Žena ho ťažko poznala. Zapustil si bradu i fúzy a na sebe mal akési belásky a na hlave klobúčik.

„Akože je Jano?“ bola jeho prvá otázka, keď sa oholil a ako tak obriadil. „Predal už tie nešťastné junce?“

„Ešte ich má,“ odpovedala Eva. „To je zanovit. Ten sa neudobrí.“ Eva sa veľmi premenila od tých čias, čo nebola utisnutá na Katrenu. Nebolo psoty, nechodievala už tak často do Machajov. Katrena sa konečne nedivila. Jano ich tak pourážal, že veru nemali prečo byť k nemu takí, ako predtým. Len jej bolo ľúto, že nemá jej kto pokaziť to i to, keď Eva nechodí.

Ale Ondro sa ufal, že všetko privedie sa do starej kolaje. V kostole si naschvál sadol ku Janovi a pomodliac sa krátko pozdravil ho: „Pán Boh s nami.“ A Jano mu ďakoval: „I Duch svätý.“ Nevypýtal sa ho, pravda, ako sa mu v Pešti vodilo, neztratili vôbec slova, nuž ale Jano nikdy nebol veľmi do reči.

Neminulo ani dva týždne a tu príde do dediny hrozný chýr. Junce sa pováľaly! Zprvu sa nevedelo, čie. Až tu doviedol voliar tri. Jeden z nich bol Machajov.

Jano bol užialený, ako by mu dieťa bolo umrelo. Najkrajší junec, jeho Jeleň musel tak pochodiť! A čo bolo najkrajšieho na ňom, to si dokaličil: rohy zvalené. Keď vošiel do stajne a videl mu roh celembať popri hlave, ten istý roh, ktorý kedysi tak krásne stál, nášmu Janovi slzy vypadly. Oprel sa o junca, narietal nad ním. „Prečo, Bože, prečo letí na mňa takáto škoda! Keby to ten, alebo druhý — ale tento! Čo ja budem robiť?“ Tu nebolo inej spravy, ako rohy postaviť, ako načím. A to vie iba Ondro. Neraz si už junce pováľaly rohy a Ondro bol na to majster. Tak ich napravil, že by nik nebol poznal, že boly kedy pováľané. „Preňho je to, preňho!“ jedoval sa Jano. „On mi porobil!“

Bol už deň, keď dochodil do dediny. „Darne som sa túlal deň a dve noci,“ vyčitoval si. „Musím ho dať zarezať — musím...“ A tu mu prišlo na um, že Ondro mu vždy poslušil, a čo spolu robili, vždy im dobre vypadlo. A druhý človek by ho bol všelijako prenasledoval. „No — nemal som ho vtedy na jarmoku odháňať. A čo som vyhral. Drotárisko mi v najtvrdšej robote utiekol. Mal som sa jeho držať, a nebolo mi toto treba...“ Keď vstupoval do dvora pomyslel si: „A ak ma Katrena neslúchla, ak zavolala Ondra?“ A vídno na ňom, že by Katrenu nevyhrešil. „Eh — čo, tá nemá tolko rozumu!“ Pozrel k stajni a hľa — tam sú dvere otvorené. „Čože ich nezaprela!“ jeduje sa Jano a kráča rovno k stajni. Ťažko mu bude pozrieť na skaličeného junca, keď mu nemôže poradiť.

Zastal vo dverach, lebo v stajni našiel neobyčajných hostí. Chlapi stáli okolo junca a držali ho, Ondro mu priväzoval medzi rohy furmu, ktorú sám bol dnes do dňa z lipového dreva vystrúhal. Ondro je veselý a komanduje chlapov. Starý notáriuš sa mu síce tiež mieša do remesla, ale na toho Ondro nič nedá.

„Budeme tu rozkazovať lebo vy, lebo ja,“ začal ho pred chvíľou. „Ale dvaja nie!“

A notáriuš zahundral: „No — teraz chce byť každý papľuh múdrejší od starého.“ Ale sa viac neohlásil.

Jano, ako videl túto hara-varu okolo junca, tú chtivosť všetkých, veľmi sa potešil. Utiahol sa tichúčko, aby ho nik nepobadal a vošiel do izby. Tam bola Katrena. „Kto to sohnal tých chlapov?“

Katrena zmrzla. „Ja som nie: to starý notáriuš...“ Čakala, že pôjde medzi nich a rozpráši ich. I ona by zle pochodila, a ešte keby zvedel, že im varí hriato...

„Treba ich počastovať,“ vraví muž. „Pririchtuj dačo, idem ich zavolať...“

Katrena ešte väčmi sa zadivila, a menovite ako videla, že Jano je milý, vlúdny. Nepochválila sa, že jeho rozkaz je už zbytočný. Vošla do kuchyne, akoby dačo hotovila. Ako bola sama, složila ruky a z úst jej vyšly slová: „Chvala Pánu Bohu — i za toto!“

A mala za čo ďakovať, lebo o chvíľu voviedol Jano všetkých, i Ondra. A keď Katrena doniesla na stôl, čo nahotovila, tu sa rozprestrela po celom dome veľiká radosť. Starý notáriuš sňal čiapku a vinšoval veľmi dlho, tak že hriato, čo držal v poháriku, celkom vychladlo. Z toho vinša nezachoval som si iba koniec, a ten znel: „Nebo hnev mnohé zmutky plodí a svornosť mnohú radosť rodí.“ A všetci chlapi prikyvovali, Ondro sa nemôhol zdržať a povedal: „Bohuprisám je pravda!“ Jano ten mlčal, ale každý videl na ňom, že to tiež cíti.

„A jej si tiež poslala dačo?“ pýtal sa Jano, vojdúc za Katrenou do kuchyne.

„Oj a neraz!“ priznala sa Katrena. „I keď si nevedel.“

„No len no!“ pohrozil jej prstom, ale nebolo vidno, že sa hnevá.

„Eva, ja mám predsa len dobrého muža!“ chválila sa jej na druhý deň Katrena. „Hundre, ale je takto dobrý...“

„No nech sa len nepokazí,“ žičí jej Eva.

Bratovi Tatrínovi

po skončení štúdií

od *Tichomíra Milkina*.

Kým jara úsmev tvoje
obtáča letá,
kým slastnej ruže chvoje
ti osud metá,
kým blesk ti kmitá nádeje,
kým láskou hrud' ti okreje:
chyt' lutňu, hraj a zväčši
slasť svoju v milej piesni;
cit slasti býva sladší,
keď z prs si cestu kliesni!

Keď na života plese
Ťa búrka vtrhne,
a na zátoň Ťa snese
či k skalám vrhne;
keď pášť ti klesne ustatá
a keď ti hrozí útrata:
chyt' lutňu, hraj a skriatni
si bôľne trapy v tiesni;
keď nesteší Ťa žiadny,
ty sám sa poteš v piesni!

Ba keď Ťa, bratku, tvoji
rad-radom zaprú;
keď proti tebe v boji
tvá bude stáť krú,
a tí, čo za nich bojuješ,
Ťa budú mučiť katom tiež:
chyt' lutňu, zmenši svoje
boľasti, udus trapy;
ňou zmäkči katov roje,
z nej úľavy sa napi!

Jak zlomíš rabstva putá,
sŤa víťaz, bratu;
jak sluhom bitka krutá
dá voľnosť svätú,
a tvoja sláva zahučí
po širej Tatry náručí:
chyt' lutňu, bratku drahý,
ospievaj slávne boje,
čo národ viedol s vrahy
na povelenie tvoje.

že je to dôstojnejšia reč, než tá, ktorou farár traktúva ich z kancla.

Moje organovanie vzbudilo pozornosť Vrankayho, oslovil ma, aby som učil jeho dcérku hrať na klavír. Tak teda dva razy do týždňa chodím ta, mám príležitosť poznať tú ľudú odcudzenú farskú domácnosť. Po prvé razy divno som sa tam cítil, tá cudzota mrazne zavieva na človeka. Teraz sme sa už trochu spriatelili. Oni nie sú zlí, ale to nedá sa zabudnúť, že nie sú tým, čím by mali byť: priepasť medzi nimi a nami nedá sa zakryť. Ťažko je to pochopiť, ako človek, ktorý zrodený je uprostred tohoto ľudu a mal by ho znáť, môže priať si jeho pomaďarčenie. Kde podel svedomie a rozum? Lebo jestli ľud slovenský mal by sa pomaďarčiť, ako si oni prajú, v tom processe zanikly by jeho pôvodné duševné bohatstvá — ktoré proti „kultúre“ na zámenu podávanej sú ako čistý živý zdroj proti umelému nechutnému vodovodu — lebo tie nerozlučné sú s jeho rečou, ako duša s telom, ako vôňa a barva s kvetom. A kto zná tie bohatstvá, alebo aspoň tuší, ako môže pracovať na ich vyhubení? — — Avšak Vrankay a jemu podobní nechcejú ich znáť, odcudzení sú ľudu, odvracajú sa od neho.

Vrankay je ostatne nie z tých opravdu nebezpečných, trebárs — alebo práve že pri ňom ľud je na seba ponechaný. Snahy má síce neprajné, ale je pripohodlný, s ich uskutočňovaním nechce sa namáhať. Sú horší od neho, ktorí fraternisujú s ľudom a tak záhubne vlivajú naň. Ani tí ho síce nepomaďarčia, ale mu dušu predsa otravujú. Že nehrozia sa následkov svojho účinkovania, je práve dôkazom znemravňujúcej moci odpadlícťva. Oni nestarajú sa, ako zodpovedia pred Bohom a svedomím svoje hriechy, páchané na tomto dobrom, nadanom ľude.

Ja s ním, s tunajším ľudom totižto, ponáhľam sa obznamovať, lebo tých niekoľko mesiacov školského roku chytro prejde. Chodím do domov, kde majú školopovinné deti, a ľudia sú mi vďační. Niekedy stalo sa, že matky s ulice volaly ma dnu; niektoré z nich na podiv dobre chápu, čím som alebo čím sťažím sa byť ich deťom. Matky sú i tu veľkým činiteľom pri vychovávaní pokolení — keby sme im len mohli poskytnúť lepšej pripravenosti k tomu! Medziiným tu ženy vynikajú i tým, že pálené nepijú. Ktorá by pila, bola by nielen opovrhovaná, ale takrečeno vylúčená zpomiedzi všetkých ostatných. To má za následok, že tu národ vôbec menej je zmorený pijanstvom, než v našich horných krajoch, čo zase má veľký význam pre duševný i telesný ráz tunajšieho ľudu. Celkom prostý pijanstva je ovšem nie, i tu najdú sa, ktorí židovi prepíjajú si majetky.

Chlapi sú hodní, silní, ohební. Keď si on stiahne boky širokým remenným opaskom, dosť polahky vyhodí si na plece ťažké vrece s obilím. A to nie raz, ale mnoho ráz jedno za druhým. Díval som sa u kurátora, ako traja chlapi odnosili celú viatku pšenice z obďalečného humna do sypárne. Tak húpave — prázno kráčali pod tou ťarchou, ako by to ozaj len pre bravúra robili.

„A mne sa oni páčia. My sme zadobro s nimi, u nich kupujeme a vždy sú veľmi priateľskí k nám.“

„Veď i k nám sú priateľskí; práve snáď preto, že tiež u nich kupujeme — aj vlastne nič nemôžem proti nim povedať: len keby sa nám on tolko neprihováral! Ja to nerada.“

„Ale choď, choď! Na to musíš privykať. Mne zas to sa nepáči, keď sú mladí ľudia nevlúdni. Keď som vlani bola na bále v Hradiči, takú starosť znášal o mňa, aby som sa dobre zabávala, že som mu poslal povďačnú. On je vôbec hodný mladý človek; ja neviem, ako sa ti môže nepáčiť.“

Johanka zamyslela sa nad týmto úsudkom zkusenej priateľky. Vedela, že všetci známi asi tejto mienky sú o Hutterovi, a umiela si, že i ona vynasnaží sa sdielať ju.

Keď vrátili sa do školy, už bol stôl prikrytý. Hutter nameril sedieť vedľa Johanky, ona však, vzdor predošlému dobrému úmyslu, zlakla sa toho a potiahla Irenku za ruku, aby si k nej sadla, čo tá aj urobila. Johanka si veľmi bláhala pre svoju opatrnosť, lebo takto bola zavarovaná od dvorenia Hutterovho počas celého dlhého olevrantu. Irenke nepadlo ťažko shovárať sa s ním i za svoju plachú susedku.

Hutterová tajomstvenným spôsobom rozprávala Lemjakovej, pri ktorej sedela, ako jej Károly hovorí, že keď on bude sa ženit, vezme si len jednoduchú, skromnú ženu, ktorá by nebola rozmaznaná, za svetom omámená. Lemjaková nemohla ináč, ako schváliť ten rozumný úmysel.

Mikuš sedel na druhej strane stola medzi pánom farárom a domácim pánom. Rokovali o dielach výučby; Riečan bol toho času dekanom, mal v tom zkusenosť i zaujímal sa za vec. Mikušove náhlady o tom, ako mala by sa usporiadať výučba pre náš pospolitý ľud, ho prekvapovaly; rozhovorili sa tak živo v tej otázke, že na ostatnú spoločnosť takmer zabudli. Burna nevládal s nimi veslovať, len tu i tu na príhodnom mieste zavzdychnul: „Hjaja! Ťažký a nevďačný je ten náš rektorský chlieb...“

Už bolo po olevrante a spoločnosť nevstávala od stola, nikomu nechcelo sa pohnúť z miesta. Panie bavily sa polohlasno, musely mať zaujímavý predmet. Najviac rozkladala pani Hutterová a pani farárka.

Johanke utieknutie sa za Irenku už nič neprospeklo, lebo Hutter vstal a skloniac sa ponad stoličku prihováral sa jej od chrbta. Čo najsnažnejšie prehováral obidve priateľky, aby svojou prítomnosťou ozdobily zamýšľanú v Hradiči zábavu, a bol hotový poskytnúť všetky možné garancie, že budú sa zabávať výtečne. Irenka odpovedala, že ony obidve chcú ísť v januári do Peškova, kde majú ostať do začiatku pôstu: že im teda pri najlepšej vôli nebude možno vyplniť jeho želanie. On horlive uisťoval, že všetok svoj vplyv vyvalí, aby zábava odstala hneď zo začiatku mesiaca, kým ešte kúšasonky budú doma — akže mu slúbia, že zúčastnia sa na nej. Irenka by bola mala chuti, ale Johanka sa vyhovárala, žeby ju jej tatuška na bál nepustil.

trochu viac vlúdnosti mohla predsa javiť. S hrdosťou pristavily sa matkine oči na synovi, nevedela si ani predstaviť, žeby on mohol byť niekde nevítaným nápadníkom.

Napriek zdržiavaniu domácich hostia o chvíľu počali sa domov sberať. Pri rozchode Riečanová s Lemjakovou usniesly sa na tom určite, že keď pôjdu do Peškova, nechajú tam dcéry na dlhšie; peškovskí si toho už dávno želajú.

(Pokračovanie.)

Niečo o mikroskopických hubách.

Píše A. Sytniansky.

(Pokračovanie.)

VI.

Ešte o jednom rade najjednoduchších, najmenších, ale i nesmierne početných organických tvarov idem hovoriť, ktoré tvoria počiatok všetkého organického a spolu tiež i zvieracieho života, pretože sú tajomnými hraničnými tvarami ríše rastlinstva a živočíchov: je to rad húb poltívých či Poltíviek, *Schizomycetaceae* zvaných. Veľká časť známych Poltíviek zapríčiňuje hnilie, porušenie a nákazlivé nemoce.

Poltivky žijú na zvieracích a rastlinných podstatách, menovite v tekutinách hnijúcich, i vo zvieracom a ľudskom tele. Tieto huby sú jednobunečné organismy bez najmenšieho jadra. Tvar majú rozmanitý: paličkovitý, hadovitý, závitkovito točený, gulovitý, vajcovitý, eliptičný, cylindrický atď.; buňky sú voľné alebo bývajú mnohé nitkovite spolu sdružené, niekdy sú vo veľkom množstve v slize ustlané a tvoria takzvaný „zoogloiatický“ tvar, či sliznohuspeninovité chomáče alebo povleky. Druhy mnohých rodov Poltíviek preháňajú sa ako roje v svojej tekutine rýchlym kmitavým pohybom, pričom im na konci priezračnej buňky nachádzajúce sa útle vlákna (brvy) za veslá slúžia; časom prestáva kmitavé pohybovanie sa týchto drobulinkých priezračných húb. Aby obrysy priezračných, rýchlym kmitom sa pohybujúcich buniek mohli sa pod drobnohľadom náležite pozorovať, treba vodu alebo inú tekutinu, v ktorej sa pozorujú, anilínovou farbou slabo na červeno alebo belaso zabarviť: huby vťahujú farbivo do seba a tak ich možno v čistej tekutine stopovať. Rozplemeňujú sa najčastejšie podvojným priečnym delením buňky či poltením, ako pozoruje sa na buňkách vyšších rastlín, a odpoltené čiastočky vyrastajú zase v nové buňky, huby, ktoré zase poltia sa. U niektorých rodov tvoria sa i výtrusy vo vnútornosti buňky, ktoré potom sa vytrusujú. Tvorenie výtrusov deje sa nasledovne: jednobunečné huby vytvárajú dlhé točivé vlákna, ktoré priehradkami na častky sa rozčlenkujú, ktoré podobne sa delia, až celé súvislé retiazky povstávajú; v tých čiastočkách stiahne

sa obsah v oblé spory, priehradky sa absorbujú a celé vlákno naplnené je mnohými výtrusy v podobe olejových kvapiek; tieto oslobodzujú sa z vlákna a vznášajú sa vo vzduchu, a keď usadia sa na žiadanú látku, vyvinujú sa znovu ako huby. Týmto vyvinovaním povstávajú miliardy Poltíviek a objavujú sa v povetrí, vo vode a na každej veci.

Poltivky sú najmenšie organismy zo všetkých rastlinných bytostí, i nedosahujú obyčajne väčšej dĺžosti než 1. do 4. mikromilimetrov (mikromilimeter značí sa gréckou písmenou μ , t. j. 0.001 do 0.004 mm. Drobnohládcom možno spozorovať Poltivky síce už pri 2—500-násobnom zväčšení, no k jasnému stopovaniu a poznaniu ich špecifického tvaru treba je 1000 do 1500-násobného zväčšenia.

Následkom úžasne rýchleho rozplemenovania sa Poltíviek nachádza sa ich nesmierne množstvo v povetrí, vo vode, v ústrojných a animálnych látkach, že si o ňom nemôžeme utvoriť pocho. Prírodoskúmatelia dokázali, že povetrie Poltívkami a ich zárodky, vývoja schopnými, je presýtené (preplnené) a že v jednom litre vzduchu nachádza sa ich i 300. Otec mikroskopie nemeckej Ehrenberg r. 1847 dokázal pri skúmaní pasádového vetra, že v ňom nachádzalo sa 150 rozličných mikroskopických tvorov a rastlín. A tak v každom kúsku pokrmu, ktorý do úst kladieme, v každom dúšku vody, s každým dýchnutím pohlcujeme každodenne na tisíce a tisíce Poltíviek. Že ony neškodia našim vnútorným ústrojom, na pr. pľúcam a žalúdku, pripísať treba tomu, že pľúca a žalúdok majú schopnosť zničiť ich a že len málo druhov účinkuje záhubne na naše telo, v ktorom často v najkratšom čase smrť zapríčiňujú. Slávni bakteriologovia Nägeli a Pasteur v najnovšom čase dokázali, že niektoré druhy Poltíviek len vtedy pôsobia záhubne na telo ľudské, keď sa dostanú nejakým spôsobom do krve. Čistá voda a svieže povetrie sú teda podmienky zdravia ľudského, lebo v nich niet toľkého nebezpečenstva nákazy Poltívkami zapríčiňovaného.

Nemožno ešte posiaľ hovoriť o tajomných a nescíselných Poltívkách s takou určitosťou, ako o iných dokonale poznaných rastlinách, ačkoľvek prírodoskúmatelia dávno stretávali sa s nimi. Prvý, ktorý ich vo vode spozoroval, bol Anton Leuwenhoeck, vynálezca mikroskopu. Tento geniálny muž tvrdil už r. 1677 celkom určite, že povetrie, voda, zveri atď. naplnené sú „životnými prvkami“, oku celkom neviditeľnými, a že v jednej kvapke vody i 100.000 ich byť môže. Oznámil to opätne vedeckej akademii londýnskej a tá uverejnila konečne jeho výskumy a dodala: „Toto učí Leuwenhoeck, Hollandčan: kto tomu veriť nechceš, bež ku Leuwenhoeckovi do Delftu; my sami tomu neveríme.“ A veľký reformátor prírodopytu Karol Linné nemohol spriatelíť sa z počiatku s jeho náhľadami a hovoril, že mikroskopické zvieratka, ktoré videl „ledajaký sluha delfského súdu“, sú len telieskami olejovými a tukovými. Neskôr tento učenec určil zvláštnu triedu pre mikroskopické živoky, ktoré čo „chaos nálevníkov“ (infusorií) vo svojom diele „Systema naturae“ na koniec položil. Od toho času neskúmalo sa ďalej za týmito drobulinkými bytnosťami a len v predošlom storočí (r. 1785)

zrejmosť, patrnosť, očividnosť. Či nie o veľa úhladnejšie a jasnejšie sú: javodržať, javidržiť, javodržiťský úrad?

So strany syntaktickej: sloveso držať žiada akkusatív; vo slúčenine javodržať niet teda nepravidielnosti syntaktickej, ako niet jej vo slúčenine „úcty-hodný“, „pokoja-milovný“. Ale v slúčenine „javodržať“ potrebné by bolo zapomenúť na pôvod a neviazať ju s lokálom a predložkou nad: „javodržať nad čím“, ale s akkusatívom: „javodržať dačo“.

7. „Insolvencia“.

Term. (1850) má: zahlungsunfähig = kto není s to, by platil; kdo někomu platiti nebo plátce býti nemůže; nedostatečný, nespůsobný ku placení; — Zahlungsunfähigkeit = nemožnosť, by někdo platil, nemožnosť placení, n. platby, nespůsobnosť ku placení. Špatný má to samé. Polsky: niemožnosť vyplacenia dľugu; insolvent = nie będąci w możności wypłacenia dľugu. Rusky: nesostojateľnosť. Zo všetkých iba ruský výraz zasluhuje povšimnutia; lebo ostatné sú púhe opisy. Český slovníkár Jozef Rank pod zahlungsunfähig vedľa opisov má: „neplatebný“, a pod Zahlungsunfähigkeit vedľa opisov: neplatebnost. Ale tieto výrazy, trebárs sú úhladné, svojím významom nezdajú sa mi dosť jasnými už preto, lebo slov platiť, platba, platebný mnohonásobne býva upotrebeno. Mne páčilo by sa utvoriť nový výraz za príkladom ruského názvu „nesostojateľnosť“. V tomto slove obsaženo ovšem všetko, čo je potrebné: nedostatočnosť majetku; ale insolvenciu príhodne mohli by sme označovať aj slovenským: nestačiteľnosť (od *nestačí* mu nič = viac vydá, jako přijme). Ako opisy dobré sú ovšem: nespůsobnosť, neschopnosť, nespůsobný, neschopný k plateniu (ešte lepšie s infinitívom: platiť, lež ani dobrý opis nenahradí hoci planého, ale jednoduchého názvu. Ruskému sostojateľnosť, sostojateľný lepšie síce odpovedá germanismus *byť в ставе*, ale od tohoto výrazu nemožno utvoriť jednoduchého názvu.

J. Ferienčík.

Poznamenanie redakcie. Týmito návrhmi chce sa pohýbať otázka slovenskej terminologie. Teraz jedni vypožičiavajú z češtiny (opatření učiniti), druhí z ruštiny (miery přiňat), tretí pridrižujú sa výrazov ľudových (poriadky porobiť) atď. Jedni píšú: hlavný išpán, viceišpán, slúžny, stolica atď., druhí: hlavný župan, nadžupan, podžupan, slúžnodvorský, župa. Jedni purisujú: krajinský obranca, hlasovod, ďalekopis, zápisnica, zapisovateľ, v javnosti držať, ísť na dovolenú, samospráva, nachodopis, vyzdvihnutie atď.; druhí podržiavajú cudzie, ale ujaté slová: honvéd, telefon, telegraf, protokol, notár, v evidencii držať, ísť na urlaub, autonomia, inventár, suspendovanie atď. Keď koľko kníh a koľko časopisov, tolko terminológií, škodíme si *praktickej hodnote jazyka*. Hovoríeva sa, že veď to vyvinie a ujednotajní sa životom. I v tom jest pravdy, no *pre nás* ona vyvráti sa mienkou nášho pôvodcu: že keď jednu a tú samú vec inak menuje úradný preklad, inak tento a inak tamten časopis, keď každý jednotliviec dovoľuje si kuť nové a nové slová, tak v živote nezakorení sa presvedčenie, že slovenským jazykom spisovným

možno vysloviť i niečo všeobecne srozumiteľného, pevne stanoveného a určitého i vo veciach štátnych a právnych.

Teraz, keď idú sa meniť všetky verejné ustanovizne a poriadky, je najpríhodnejší čas ustáliť pri všeobecnej shode aspoň hlavné výrazy terminologické. Pôvodca návrhov, ktoré začali sme tlačiť, označil svoje stanovisko hneď na počiatku, už v predošlom čísle *Slov. Pohľadov*. Vo veciach štátnych a právnych slovenská terminológia je pod vlivom úradnej reči. Vidno to z názvov, ktoré ujaly sa v päťdesiatych rokoch, keď však prišiel nový úradný jazyk, odstúpily miesto názvom, vzniklým pod vlivom tohoto. To je sila okolností, ktorej márne protivil by sa i najbohatší a najvyvinutejší jazyk. No kto predsa nevedel by sa spriatelíť s ňou, môže čerpať útechu z toho, že slovenčina za to ústrojne nezmení sa, ani neztratí sviežosť alebo barvu. Takáto terminológia je organicky časťou jazyka, ktorá veľmi mení sa podľa okolností.

Porúčame návrhy tieto pozornosti povolaných ľudí. Želali by sme si len: *príliš nepurisovať*.

Literatúra.

Slovenský pravopis. Historicko-kritický náčrt od dra S. Czambela. V Budapešti 1890. Tlačou Viktora Hornyánszkeho. Nákladom vlastným. Cena 1 zl. 20 kr. (Pokračovanie.)

V prvej časti ¹⁾ knihy pôvodca ešte vykladá, ako šetrí sa etymológia v cudzích slovách. No tu prichodí mi ešte zmieniť sa o slove *svoboda* — *sloboda*, vysvetlovanom v predchádzajúcej kapitole; pôvodca je za *slobodu*, čo však nesrovnáva sa s duchom jeho knihy; odvoláva sa na príklad Horvatov, ktorí „vyslovujú *sloboda* a preto, ačpráve ich pravopis nenie fonetický, píšú *sloboda*. Prečo — hovorí — práve my máme pred národom zatemňovať význam *slobody*?“ Ja myslím, že zatemňovali by sme ho zaznaním etymologie (od: *svoj*). Dôvod o zatemňovaní významu je za *svobodu*. Slavianske jazyky, dôslednejšie držiace sa etymologie než horvatský, majú v svojom pravopise pôvodnú formu. Výslovnosť, živý jazyk u nás najpríhodnejšie je pokorrigovať literatúrou v takýchto prípadoch, pri takýchto slovách: učiť národ ich významu — tu významu *svobody*.

Veľmi potrebná je zásada, ktorú pôvodca vyslovuje pri písaní cudzích slov. Písať tak, aby slovo javilo sa oku vždy v tej samej podobe; tedy nie raz *músa*, druhý raz *múza*. Ďalej hovorí: písáš-li foneticky, zásadu fonetiky prevedť svedomite v medziach všeobecne ustálených odchýlok; píš potom: *ginnázium*, a nie *gymnázium* atď. Cudzie *s*, trebárs ono znie ako *z*, medzi dvoma samohláskami píše sa etymologicky; podobne na počiatku slova a v prípone *-ism*, *-ismus*. Dľa príkladu slov: štát, študent, konštitúcia, štúdium, ktoré každý Slováč vyslovuje s *š*, pôvodca učí, že skopenina *st* v násloví (často i v medzisloví) vyslovuje sa ako *št*; príkladom slov *inšpektor*, *škandál* a podobných ukazuje, že cudzie slová, majúce

¹⁾ I na začiatku tohoto rozboru (5. č. *Pohl.*) miesto hlavy má stáť časť knihy.

skopeniny *sp* a *sk*, píšú sa tiež dľa výslovnosti. Zpod pravidla, ktoré ukazujú *Mária*, *biblia*, *diurnum* a p., niet vraj príčiny vynímať slovo *lalia*, často písavané: *lalijsa*; no upozorňujem, že v násloví pýta sa *l* ako podľa pôvodného *lilium*, tak i podľa slovenského juho-východného *lelie*. Z výslovnosti slovenskej vyvodí, že v slovách, vniklých do jazyka nášho z nemeckého, mäkkíme to *l*, ktoré Nemci vyslovujú ako nevlastnú samohlásku (*säbel* — *šabla*, *semmel* — *žemla*). V slovách, kde Nemci vyslovujú *l* ako spoluhlásku, slovenská výslovnosť nie je dôsledná, na pr. *falošný*, *flanell*, *šelma* — *šlak*, *flak*, *fľaša*. K vôli dôslednosti pôvodca navrhuje pravidlo: V cudzích slovách, pošlých z nemčiny, píšeme tvrdé *l* tam, kde ho Nemci ako spoluhlásku vyslovujú; píšme tedy nielen *falošný*, *flanell*, *šelma*, ale aj: *šlak*, *flak*, *fľaša* atď. Iste lepšie je, keď máme pravidiel menej, no za to veľmi negeneralisujeme. Darmo je, kto chce po slovensky dobre vedieť, tomu treba hodne sa učiť. V slovách *šlak*, *flak*, *fľaša* a podobných má tvrdé *l* len západno-slovenské nárečie (a väčšina — *Liptova!*¹⁾), v strednej slovenčine, okrem liptovskej, zanedbanie mäkkosti v týchto troch slovách bolo by kriklavou chybou, a v hovoroch juho-východných *a* prehlasuje sa v *e* (*šlek*, *flek*, *fleša*), čo je nepochybným dôkazom otáznej mäkkosti. Radšej postaviť výnimku, ale strednej slovenčine, základu spisovného jazyka, nerobiť také násilie. Áno, neviem, či mäkké *l* nebolo by odôvodnené i v *šelme*; i Miklosich (*Etymologisches Wörterbuch*) uvodí ho takto: *šelmъ*. — Pre latinské slová pôvodca vyslovuje pravidlo: *l* nikdy nemäkčiť; písať teda nielen: *artikul*, *škrupul*, *titul*, *júl*, *generál*, *chorál*, *ideál*, *regál*, *principál*, *fiskál* atď., ale aj: *tabula*, *fabula*, *regula*, *bakula*. Tu je ťažkosť pre *tabuľu*, úplne udomácnenú a veľmi zovšeobecnenú; ťažkosť najmä preto, že tým mení sa celá deklinácia slova.

Pri cudzích slovách ešte môže byť otázka: čo urobiť so spoluhláskami zdvojenými? Pôvodca *Pravopisu* riešil ju i dľa môjho náhľadu správne, a síce nasledovne: „Keď k vôli etymológii zachováme zdvojeniny v domácich slovách: *oddať*, *kamenný* a t. p., niet príčiny zanedbávať ich v slovách cudzích: *addícia*, *annektovať*.“ Káže písať zdvojené spoluhlásky v medzisloví tak ako v zásloví, na pr. *summa*, *duell*, *protokoll*, *nulla*, *pavillon*, *sessia*, *parallelný*, *parcella* atď.; vyníma zpod tohoto pravidla jednoslabičné poslovenčené: *bál*, *côl*. Tieto bolo by rozmnožiť takými zovšeobecnenými slovami, ktoré už cele prispôsobené sú slovenskej výslovnosti a z jazyka nášho nebudú (lebo purifikačné prúdy prežily sa už i u malých národov!) pravdepodobne nikdy vylúčené, ako na pr. *komisár* a podobné.

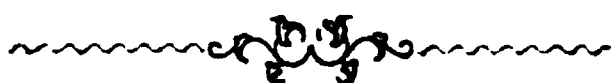
Záverečná kapitola prvej časti, o dlhých a krátkych slabikách, ukazuje, že Czambel usiluje sa vniknúť do všetkých otázok slovenčiny. Otázka o dlhých a krátkych slabikách čiže o kvantite (koľko času slabika vyplňuje) je veľmi vážna najmä v našom jazyku. Czambel spomína, že nebolo spoľahlivých prác o stredo-slovenskom

¹⁾ Zajímavá vec bola by vyšetriť, akým vlivom ztratilo sa mäkké *l* v zachovalej liptovskej slovenčine. Má ho len v malom uzle dedín *Kokavy*, *Pribyliny*, *Dovalova*, *Vavrišova*, *Jamníka*, *Porúbky*, *Lehoty*.

nárečí, preto náš pravopis hneď pri svojich počiatkoch nemohol stanoviť pevných pravidiel vo veci dlhých a krátkych slabík. Žiaľ, tých prác niet ani dosiaľ. Otázku riešiť, ako sám vyznáva, nemohol ani Czambel. Nemohol preto, že ešte vždy neznáme dobre strednú slovenčinu, z ktorej stavaný je spisovný náš jazyk. No pohýbal ju hodne, posvietil do jej záhybov, tak že ľuďom rozumejúcim a ne-lenivým nebude ťažko prispievať k jej riešeniu.

Berúc hlásky *a — á — ä — ia*, pôvodca *Pravopisu* hovorí, že dlhé *á* neprichodí po *č, š, ž, dz, dž*, ale rozkladá sa vo dvoj-hlásku *ia*: čiara, košiar, bryndziar, gundziach; pre zachovanie stredo-slovenského rázu a pre dôslednosť mali by sme sa prísne držať toho pravidla; že v strednom nárečí prevláda *ia* miesto *á* po *č, š, ž*, zistil vraj i Pastrnek z prameňov národného jazyka (*Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn*). Čo Pastrnek zistil, o tom vedeli sme i pred ním. Pastrnkova práca bola kabinetná — zo sbierok našich národných piesní a povestí, z ktorých, preškoda! nemožno robiť spoľahlivé vývody. Ich sbieratelia a vydavatelia nezapisovali a netlačili akoby notujúc všetky odtienky jazykové, lebo nepočítali na to, že sbierky tieto mali by byť materiálom k ustáleniu na pr. zákonov hláskoslovnia slovenského. Slovenčina potrebovala by Pastrnkov nie kabinetných, lež takých, ktorí šli by do krajov, k národu, počúvať, keď hovorí, keď rozpráva si povesti, keď spieva. Slovenčina potrebovala by Gilferdingov! (Gilferding na takýchto cestách k národu vyšetril prízvukné rozmery ruských bylín.) Čo všetko neznáme o slovenčine! Od Bernoláka počnúc na pr. tvrdievame, že Slovák výslovnosťou nerobí rozdiel medzi *i* a *y*. Pravda: nerobí, no nie všade. Od Babej hory dolu na Kysuce vyslovuje *y* temer tak plno, ako Rus. Alebo kto preštudoval nárečie novohradsko-hontiauske, takzvané vrchovské? V slovenčine nachodia sa viac-menej temer všetky elementy všetkých slavianskych jazykov. Keby Štúr, keď povedal, že slovenčina „i čo do foriem i čo do hmoty je kľbko nárečí slavianskych, z ktorého nitky rozvíjajú sa po všetkých“ (*Nárečja slovenskuo*, 1846), bol sa dal i zachvátiť, za to dnešná, od roku 1846 veľmi rozvitá slavianska filologia nemá práva ani len uškrnúť sa nad preuveličenou jeho výpoveďou. Lebo ona, slavianska filologia, veľmi nedostatočne zná slovenčinu. I Šafárika, na počiatku jeho učenej dráhy (*Geschichte der slavischen Sprache und Lit.*), slovenčina upomínala na jazyk apoštolov Cyrilla a Methoda i formálnou svojou ústrojnou i slovami, vyskytujúcimi sa len v staroslavjancine. Ano, slovenčina má tvary na pr. lokál množného počtu *oblaciech*, staroslavjansky *oblacěhъ*; má topografické výrazy na pr. Dolný *Vrútok*, Horný *Vrútok*, starosl. *vrātъkъ*, žriedlo, prameň. (*Vrútok* Horný a Dolný = *Vrútky*; ľud hovorí: na Dolnom Vrútku — na Hornom Vrútku — zo *Vrútkov* idem); okrem toho, že v násloví staroslavjanskeho slova je nosovka, naše je s ním úplne totožné, a zo všetkých živých jazykov slavianskych, vedľa nášho, výraz tento má len srbština, *vrutak*. No i Šafárik, i Štúr, i po nich viac-menej všetci len tušíme a cítime zvláštnosti slovenčiny, nikto nešiel k ľudu prizreť sa im lepšie — ktorí šli, sbieratelia piesní, šli len na škodu...

Slovenské Pohľady.

Ráchel.

OD HVIEZDOSLAVA.

(Dokončenie.)

IV.

— Pokánie čiňte! lebo priblížilo
sa nebies kráľovstvo — — Ten súrny, ostrý
hlas zavznel s púšte, a jak víchra krylo
zotriasal stavbou bludu, vetché kostry
tmy spreráľal; i dodal: ide Sílo!
rek, vodca, veľkňaz postupuje... Rozstri,
ó, padlé ľudstvo! svoj plášť s miesta k miestu;
sprav stezky jeho, narovnaj mu cestu! —

A čo tak volal z končín za Jordánom:
syn Alžbetin bol, rtoma Gabriela
už pri počatí ponazvaný Jánom.
Včas poňal tuchu, čo mu v mysli dlela:
jak predchádzať má pred ženíchom, Pánom
čo Eljaš v moci, zorou sväto-dieľa;
i prchnul na púšť. Tam sa trafil pôstom
a dumou... chtivý stať sa pravdy hostom.

Srst veľblúdia a na bedrách pás z kože:
to jeho odev. Kobylky, med lesný
mu jedlom všetkým — na úskali lože —
pristrešim bodľač —; v hrudi popud desný:
vystihnúť, zhádnuť tajné cesty Božie;
dňom v knihe kníh zrak, nocou v hlboké sny
hviezd zanorený, v popísanú poval...
tak trampotil sa, cvičil, pripravoval.

A nasýtený Slovom, opojený
plameňom Ducha, anjel v predsavzati
vstal; rušal medzi národ. V rozhorlení
mu kázal: ó, vy v putá hriecha jatí!

— I kde je? ó, kde!? Sprevoď k nemu, doved!
 — Už zajal postáť veľkej na vinici.
 Až dospeje k vám, vedzte skromne shoveť.
 Nebuďte sebcí ani násilníci;
 lež potvrdzujte dotiaľ skutkom spoved...
 Však... (Ligot z diaľky ani v blýskavici —
 háj paliem splasal, nivou povzdych v zboží —
 Muž svitol z tieňov...) Aj! baránok Boží...

S tým prešiel Jordán ako víťaz pravý.
 I bral sa z mesta k mestu v prostred ľudí.
 Krst pokánia im hlásal do prípravy,
 na odpustenie hriechov, i priam prúdy
 vôd čerstvých im myl pokorené hlavy.
 Čo kleslo, dvíha; otupelých budí.
 Poráža mrzkosť, bárby trón jej bydlom;
 stiesnených chráni archanjela krýdlom —

I jak šum jarných tokov, zahučalo
 to Judstvom... v myšliach zvrelo, trhlo duchy.
 Garizim zdunel. Zákonníkov bralo,
 i to sa pohlo klátivými ruchy...
 A jako nové slnce vychádzalo,
 i Jeruzalem ocítnul sa hluchý:
 mdlý pozor šmíeral po Siona ránu,
 kým „Kráľ tvoj ide!...“ hrmelo mu v bránu.

— — »Čo čujem!« krikla Ráchel na preddomí,
 (zcivená, zošlá, ale nežby vekom,
 skôr onej dávnej, strašnej od pohromy;
 zrak aspoň i dnes starým blka vztekom).
 »Čo čujem?« strpla. »Búrka v diali? hromy? —
 Ach, nerest večne sledí za človekom —
 Lež to hlas nový! vábny, sladké zvanie:
 v hruď vyschlú splýva, v srdce zbedované...

Ó, Šimon! Šimon, počuj!« — »Čo je zase?«
 »Hľa! holúbky dva nesú ratolesti
 s olivy našej...« »Nech sa tam vtač pasie —«
 »A čul si pokrik?« — »Aký? Od bolesti? —«
 »Ó, ja ho čujem!... a v tom divnom hlase
 mi nádej svitá... Verím jeho zvesti!«
 »Zas staré veci —« »Nové! Duše hody...
 Pust, uzdraviť sa, na Jordánske brody!«

V.

Hluk v Betleheme. Bo zvedeli boli
 (a zprávam Ducha nemal uzavretý
 byť Betlém; predsa prvý zjasal v poli,
 keď na svet prišiel človek Boho-svätý —),
 bo čuli, že On po laskavej vôli
 k nim hodlá: v spešnom ruchu na postrety
 mu valným množstvom sobrali sa z mesta;
 hrnuli, kadiaľ luhy vedie cesta.

Snáď umyslel si poznať narodenia
 kút biedny: by ho slávou pozaclonil.
 Či náhodne len ždal tam pribavenia?
 veď vyznal: nemá, kde by hlavy sklonil —
 i pútnikom bol... Snáď... však do prameňa,
 v ňomž všemúdrosti tajomný var zvonil,
 nač drze čahať smrteľným rtoma?
 Sluľ sveta Pánom! chodil, konal doma.

A oní, aspoň zo zástupu mnohí
 podistým iba z ľahkej zvedavosti
 ho chceli vidieť. Chýr šiel: láme rohy
 svevoľným; chorých lieči, lačných hostí,
 ba mŕtvych kriesi; vôbec javí vlohy,
 jichž prorok dosiaľ nemal v držečnosti —
 i samopaš ich hnala, kvasot času...
 Ach, ľudstvo ťažko chápe svoju spásu!

No sotva octli na vršku sa holom,
 už znamenali: popri obilnici
 jak húfik tiahol zlato-klasným poľom.
 Popredku sám On vážny, bľadolici,
 s trpkosťou kol úst: s človečenstva boľom —
 no čelom veľjas...; za ním učenici.
 Pokázal, títo opruželi v sebe;
 snáď hovoril im o života chlebe.

A betlehemski ustrnuli zrazu.
 Nehybne stáli staby skameneli,
 zrak poutkvelý onom na obraze,
 čo sblížoval sa oslnený, skvelý.
 Len deti s tupým smyslom do úkazu,
 tie nutkaly vpred — či snáď rozumely? —
 Lež nehnul sa nik, dleli trpní, tichí;
 i tlachot ťstal farizejskej pýchy.

A húfik stúpал hore svahom zrovna.
 Však v blízkú zahnul v pravo... V zmätku hádať
 začali tamti: veď tu cesta rovná,
 nač vyhli? pre nás? — čo tam môžu hľadať?
 Pátrali: tam preds' upomienka skrovná,
 nič zvláštneho tam: mohyla len ,mláďať' —
 I vskutku pri tej zastal odpočinne,
 až i tí kradmo prišli pojedine —

Spasiteľ kynul učeníkom stranou;
 ucúvli. Zatým uprel na mohylu
 svoj hlboký zor, dumal... zotriasanou
 kaderou, čo mu hojne slietla k tylu,
 znať bolo: vzlykal — nad nevinných ranou,
 po trávkach hviezdou svitalo to z chvíľu;
 i prstom tknul sa v posled chladnej hrudy —
 Učeník každý sdielal jeho trudy.

Len z betlehemských jakby ceknul ktosi:
 nečistých tkne sa; ale moci nemá,
 by oživil ich — V oku s perlou rosy
 sa obzrel, riekol: čisté padlo semä
 v úrodnú pôdu, bo pod rezom kosy
 bezprávia; zišlo, ale ľudské plemä
 ho pobadá, až bude neprítomné —
 Kto verí, už dnes zre ho zkvetať vo mne...

A nač ste prišli? — Mlčali. — Však podte,
 kto obťažný, ku mne podte všetcia
 po trampotách dňa, časnej po robote,
 a ja vám oddychu dám. V svoje plecيا
 vezmete jarmo moje, dľa mňa choďte
 životom, lebo pokorný som predsa
 i tichý srdcom; nepôjdete darmo...
 A bremä moje ľahké, slavné jarmo...

V tej chvíli v zástup, vnímajúci sladkú
 reč, vtrhla Ráchel cele umorená.
 »Ó, Pane!« skríkla, sklesla na kolená
 mu k nohám, »odpusť! že len na ostatku,
 keď odmluvil si, prišla biedna žena —
 Kto, jestli Ty nie, upokojí matku?
 čo kvôli roky...? Slýcham, takých hľadáš,
 bys' nahradil im ztratu...« »A čo žiadaš? —«

»Pre Teba pošly moje deti drahé —«
 »Máš pravdu; zvädly ukrutenstva súdom...«
 Tu skormútil sa. »Za to však sú blahé,
 u Otca... I sám idem krutým ľuďom

Boda i Bada. R. 1293 a v nasledujúcich Turčania Boda, Bado, Bada i Bodo, K. I, 16, 1, 5, — I, 17, 1, 5 a 6 a na mnohých iných miestach. Rodinné mená Boda i Bada a topografické názvy Badín, Baďany a tým podobné sú pamiatkami po tomto osobnom mene.

Bodoň. Pred r. 1294 živší Gemerčan Bodonya z rodu Otročakovho a z dediny Otročak, F. VII, 2, 224.

Bodor. Roku 1258 Turčan a príbuzný Baranov, Bodou i Bodov, zakladateľ obce Bodovíc v Turci, B. 2 a 3. Toto meno je menom otčinským, alebo, ako ho volali Gréci, patronymikon, a znamená syna takého mužovho, ktorý zval sa Bod alebo Boda.

Bodor. Roku 1330 Tekovan Bodor, F. VIII, 3, 488; — pred rokom 1344 Turčan Bodor i Budur, syn Vidasov a zakladateľ obce *Bodorová* v Turci i rodiny Bodorovských, K. I, 16, 1, 7 a I, 51, 1, 3; — a pred rokom 1355 živší Oravec Bodor, Č. X, 81.

Bogur. Pred rokom 1310 živší Prešporčan Bogar, F. VIII, 1, 375. Z tohoto bolo utvorené patronymikon

Bogarov, ktoré a vedľa neho zavše i *Bogerov* mal muž, živší pred rokom 1306. Okmánytár, Győrött 1865. Dnes by sme vyslovili tie mená Bohar a Boharov.

Bogomil. Pred rokom 1247 živší Trenčan Vogamel i Bogamel, župan trenčiansky a nitriansky, F. IV, 1, 471. Ešte i dnes užívané meno Bohumil.

Bogomír. Pred r. 1297 živší Nitran Bogomir, O. X, 182; — roku 1244 Trenčan Bogomirus, syn Sebeslavov, bol vodcom a županom u Sikulov a sťa taký lapený Alexandrom, bratom bulharského cára, proti nemuž bojoval s Belom IV., F. IV, 1, 22 a O. XII, 174; pred r. 1294 živší Turčan Bogmer, otec Bydov, O. X, 1; — roku 1235 Trenčan Bogomer, ktorý bol 1245 županom zalanšským, O. XII, 135 a F. IV, 1, 295 a 388, jeho meno píše r. 1263 i Bagamer, F. IV, 3, 151; — roku 1285 živší Turčan Bogomer, Č. X, 75. — Toto meno vyskytuje sa ešte i za našich čias sťa Bohumír.

Bohúň. Pred rokom 1100 živší Buhna, starý otec Belušov. Viď tamže. Sťa rodinné meno ešte i dnes bežné.

Bohurád. Roku 1248 Lipták Bohurad i Bogorad, syn Božinov a brat Bohutov, O. XII, 258.

Bohuslav. Pred rokom 1361 živší Oravec Bohus, Č. X, 98 a pred r. 1263 živší Turčan, ktorého meno *Bohuš* skomolil onodobný pisár na „Byhis“, K. I, 17, 1, 2 a 4.

Bohuta. R. 1248 Lipták Bohuta, syn Božinov a brat Bohurádov, O. XII, 258. Toto isté meno mal i roku 1295 živší Honfan, ale písané nachodíme ho sťa Bugud „comes de Morocz“, teda obecný predstavený v Moravcach, F. VII, 2, 185. Je to tá istá premena v samohláskach, ako pri menách Bodor a Budur.

Bolča. Pred rokom 1286 živší Prešporčan Bolcha, príslušník ku Prešporskému hradu, F. VII, 2, 114.

Boleslav. Pred r. 1258 živší Nitran Bolosey, F. IV, 394; — roku 1262 živší Tekovan Bolezleus, brat Vojmov a Venceslavov zo

Zule a či Žuly, F. IV, 3, 66; — pred r. 1332 jestvovavší Turčan Bolezlaus, K. 1, 16, 1, 7 a 31; — r. 1325 arcibiskup ostrihomský Boleslaus, F. IX, 1, 543—546; a roku 1244 Honfan Bulusslo, F. IV, 1, 336.

Bor. Roku 1263 živší Nitran Bore, F. IV, 3, 121, bezpochyby iba skrútenina z mena

Borislav, ktoré nosil roku 1251 živší Nitran Borozlou, syn Janušov z Kolína a z Čeby, F. IV, 2, 84.

Božín. Roku 1248 živší Lipták Bosin, otec Bohurádov a Bohutov, O. XII, 258.

Buben. Roku 1273 Tekovan Buben, brat Sibov a pokrevný Kazimírov, F. VII, 2, 29.

Bubek, obdržal r. 1230 v údel Sebeslavce v Turci, O. XI, 474.

Buda. Roku 1243 živší Trenčan Buda bol spolu s Neverom príslušníkom ku Trenčianskemu hradu, F. IV, 1, 295 a O. XII, 135 a bývali v dedine Večislavcach; — to isté meno mal i pred r. 1293 živší Turčan Buda, K. I, 17, 1, 4 a 14. Bepochyby je ono totožné s menom Boda, ako Bodor s Budur a Bohuta s Bugud.

Budič. Pred rokom 1263 živší Nitran Budichej, otec Burkov, F. IV, 3, 120.

Budislav. Pred r. 1340 živší Turčan Budizlo, K. I, 14, 1, 6. Velmi pravdepodobným zdá sa mi byť, že z tohoto mena povstali i skrútené útvary Buda, Boda, Budič, Budoň a Budulov.

Budoň. Roku 1264 Nitran „comes“ Budon, F. IV, 3, 184.

Budulov. Pred r. 1263 živší Nitran, zámocký úradník „comes“ Budulon, F. IV, 3, 177 a r. 1271 iný Nitran Budulou, F. VII, 3, 69.

Buga. Pred r. 1278 Prešporčan Buga, F. VII, 2, 114. — Toto meno zdá sa mi byť totožným s menom Buk.

Bugud. Viď Bohuta.

Buchta. Pred rokom 1287 živší príslušník Prešporského hradu Buhte, F. VII, 2, 114 a pred rokom 1294 Gemerčan Buhta z rodu Otročakovho, F. VII, 2, 224.

Buk. Roku 1412 živší Turčan Bucius, B. 6. Viď Buga.

Bukin a či *Bučin.* Pred r. 1262 Nitran „comes“ Buken, F. IV, 3, 66.

Burin alebo *Burian.* Pred r. 1266 živší Turčan Buren z Vachotoviec, príslušník Turčianskeho hradu, F. IV, 3, 382. Meno toto utvorené je z mena Bur, zachovavšieho sa posiaľ sfa topografický názov a v rodinnom mene Burian.

Burko. Roku 1263 Nitran Burk, syn Budičov, F. IV, 3, 120. Toto meno je milostný tvar z mena Bur tak, ako z Jána Janko, z Miša Miško atď.

Bydov. Roku 1290 živší Turčan Bydov, syn Bohumírov, O. X, 1. — Toto patronymikon je patrne utvorené z mena Byd alebo snáď radšej Byt, Bit, ktoré nachodíme zachované v miestnych názvoch Bytča, Bytčica. Starodávny pravopis, alebo lepšie rečeno kazopis, býva začasto príčinou, že horu pre stromy nevidíme, lebo zavše jediná nesprávne použitá písmena zatemňuje smysel a komoli i kazí známe ináč slovo až na nepoznanie.

Byhiš. Viď Bohuš.

Bytko. Pred rokom 1287 živší Prešporčan Bytk „jobagio castri posoniensis“, totiž príslušník ku Prešporskému hradu, F. VIII, 2, 114. — Nezmenšený tvar z tohoto mena je Byt a potvrdzuje i niekdajšie jestvovanie tohoto pôvodného mena. Srovnaj Bydov.

Čakan. Roku 1243 Gemerčan Chaken, F. IV, 1, 293; — pred rokom 1255 Spišiak Chakan, syn Dadáčov, F. IV, 2, 324 a pred rokom 1295 živší Houfan Czakan i Chakan, F. VII, 2, 186.

Čama. Roku 1313 živší Turčan „comes“ Chama, Č. X, 97.

Čanadín. Roku 1332 ostrihomský arcibiskup Chanadinus, F. VIII, 3, 641.

Čaník. Roku 1256 Prešporčan a príslušník ku tamejšiemu hradu Chanuk, F. IV, 2, 390 a roku 1254 živší Turčan Canic i Canitus, F. IV, 2, 242. Pamiatka po osobnom mene Čan a Čanko udržala sa v topografickom názve Čankov.

Čel. Pred rokom 1299 živší Turčan Cheleus i Celus, F. VI, 2, 216, meno zachované posiaľ v rodinnom mene Čelko.

Čepan. R. 1253 živší Nitran Chepan, F. IV, 2, 459; — roku 1292 Turčan Chepan, F. VII, 3, 98—100 a pred rokom 1258 živší turčiansky kamenár a či sochár (lapicida) a príslušník ku Turčianskemu hradu Chepan, F. IV, 2, 482.

Černík. Pred r. 1326 živší Turčan Chernyk, Č. X, 78 a K. I, 51, 1, 3; — roku 1244 tiež Turčan Cernek i Cernik, O. XII, 166 a Č. X, 84; iný roku 1360 živší Turčan Chernek, K. I, 11, 1, 1 a roku 1254 spomínaný malo-čepčiansky sused Cherneta, F. IV, 2, 241. Známe je posiaľ stávajúce rodinné meno Černička.

Čima. Roku 1290 živší Turčan Chyma, O. X, 1.

Cinka. Roku 1271 živšia Nitranka Cynka, dcéra Pyrotina, F. VII, 3, 70. Patrne milostný tvar z mena Cina.

Cipov. Roku 1255 Turčan „comes“ Cypou, F. IV, 2, 296. Patronymikon z mena Cip. I meno Cina, Cinka i Cipa, Cipka zachovalo sa až posiaľ v úžitku, no nedávajú ho už viac ľuďom, ale nerozumným zverom, totiž mačkám a sliepkam. Je to ten istý nechválny a nepekny zvyk, ktorý učí mnohých i koňom, psom a iným nerozumným tvorom dávať ľudské mená.

Čistomil. R. 1256 živší Zvolenčan Zustomel, strážca kráľovskej zahrady, F. IV, 2, 394.

Čobov. Roku 1263 živší Nitran Chobou, syn Budov, F. IV, 3, 120. Patronymikon z pôvodného mena Čob, zachovaného posiaľ v miestnom názve Čobanka.

Čukár. Pred rokom 1256 živší Prešporčan Chukar, jehožto synovia boli povýšení za jobagiov čiže príslušníkov a obhájcov Prešporského hradu, F. IV, 2, 390.

Dalimír. Roku 1360 živší Turčan Talamer, otec Ladislavov, K. I, 11, 1, 1.

Damosláv a či Domoslán. Roku 1243 živší Trenčan Damoslaus i Damaslou z dediny Večislavíc, stal sa zemanom a príslušníkom ku Trenčianskemu hradu, F. IV, 1, 295 a O. XII, 135.

Dečlík. Pred r. 1240 živší Turčan Dechluk, F. IV, 1, 202 a Regestrum Turocziense pag. 84. Je to patrne zmenšenina z mena Deč alebo Dač, ako Pavlík z mena Pavel.

Dedáč. Pred r. 1255 živší Spišiak Dedach, otec Čakanov a Vlčov, F. IV, 2, 324. Základ z tohoto mena je Ded a pamiatku po ňom máme v topografickom názve Dedice.

Deško. Roku 1326 živší Turčan Desk, Č. X, 78, zmenšenina z mena Deš; alebo je snáď toto meno chybné písané miesto Dečk a malo by príbuzným byť s menom Dečlík.

Dinko. Roku 1285 živší Turčan Dink, Č. X, 75; zmenšenina čiže milostný tvar z mena Din. Rodinné meno Dinko jestvuje až posiaľ v Turci a snáď i inde.

Dobák. Roku 1260 živší Prešporčan Dobak, príbuzný Vacíkov, F. IV, 3, 12. Sľa rodinné meno je ono posiaľ užívané vo Zvolenskej stolici a na iných stranách.

Doboš. Roku 1250 živší Turčan Dobos i Dobož, Č. X, 93. — Utvorené z mena Dob tak, ako z mena Miloslav Miloš, z Hrda Hrdoš a z Bohuslava Bohuš.

Dobov. Roku 1246 živší Tekovan Dobou z Maliny, O. XII, 214. Patronymikon. I toto i mená Doboš a Dobák sú iba vetvami, vyrastenými zo spoločného kmene Dob.

Dobročna. Roku 1414 živšia manželka Stiborova Dobročna, M. V. 168—188.

Dočík. Roku 1259 živší Turčan Dochik, F. IV, 2, 522. Či by to nemalo snáď byť Dačík alebo Dečík? Tvrdo určiť skutočnosť.

Dodík. Roku 1269 Turčan Dodik, Doduk i Dudik písaný, Č. X, 73. Srovnaj rodinné meno Dudík.

Doman. R. 1319 živší Lipták Domen, T. Toto meno zachovalo sa v miestnom názve Domanice a zdá sa mi byť osobitným tvarom z mena Domoslav, skráteného v Dom, z čoho potom povstalo Doman, Domen.

Donislav. Roku 1295 živší Lipták Donislau i Donozlou, O. X, 140 a 147. Skráteninami z tohoto mena sú

Don, roku 1243 živší syn Rugačov, ktorý dal svojho koňa kráľovi Belovi IV., keď tento utekal po šajavskej bitke pred Tármi, a dostal v odmenu za koňa zem Fay zvanú, F. IV, 1, 286; — *Dona,* roku 1243 živší Nitran a brat Dubákov, Vacíkov a Tybov, F. IV, 1, 284; — *Done,* pred rokom 1230 živší Turčan, K. I, 17, 1, 5 a 6; — a *Dono,* tiež Turčan, ktorého spomína z roku 1332 pochodiaca listina, K. I, 16, 1, 31. Toto osobné meno zachovalo sa posiaľ v topografickom názve Don a dla vzoriek Bodor — Budur, Dobák — Dubák, Boda — Buda a tým podobných bezpochyby i v názvoch Dunaj, Dunajec a iných; menovite poukazuje naň i miestny názov Donovaly.

Dovor. Pred r. 1360 živší Turčan Douor, K. I, 11, 1, 11, a Dvor, tiež Turčan pred rokom 1242, otec Mikolov a Vraskov, F. IV, 1, 271.

Dračen. Roku 1280 živší Turčan Drachen, príbuzný Rakšov a Hrčov, Č. X, 99.

Drag. Pred r. 1330 živší Trenčan Drago, F. VIII, 3, 491 a *Dragus*, Abaujec živší roku 1267, F. IV, 3, 411.

Drahomil. Roku 1255 živší Turčan Drachmel, syn Uzdov, F. IV, 2, 295 a 359 i Drahomel, F. IV, 3, 542. Toto meno je patrne složenina z predošlého mena *Drago* a slovíčka *mil*, ktoré starodávni pisári dôsledne písavali *mel*.

Dražko. V rokoch 1242—1266 živší Turčan Drasko, F. IV, 1, 271 a IV, 3, 64 a 337 a Ivankovský archív v Dražkovcach. Toto z „Drag“ utvorené milostné meno Dražko udržalo sa posiaľ v názve Dražkom založenej obce Dražkoviec v Turci, dla jejžto názvu prijali jeho potomci rodinné meno Dražkovský, premenivší ho koncom šestnásteho storočia na zmaďarené Draskochi a teraz Draskóczy.

Drž. Roku 1263 živší Nitran Ders, brat Zachudov a Ladislavov, F. IV, 3, 163. Obec Držkovce v Trenčíne dostala svoj názov od zmenšiny alebo milostného mena Držko.

Dubák. Roku 1243 živší Nitran Dubak, brat Donovan, Vačíkov a Tybov, F. IV, 1, 284. Veľmi je pravdepodobné, že meno Dubák je iba iný tvar z mena Dobák, ako Budur z Bodor a Buda z Boda.

Dužin. Roku 1265 živší Hontan Duzin, syn Utošov, F. IV, 3, 280.

Fata. Roku 1271 živší Nitran Fata, F. VII, 3, 70. Kmen Fat nachodíme zachovaný i v názve Fatra.

Fatečko. Pred rokom 1271 živší Nitran Fatechk, F. VIII, 3, 69. Toto meno zdá sa mi byť príbuzným s menom Fat, Fata a znelo snáď pôvodne Fatečko alebo Fatičko, z jehož skráteniny bych odvodil i topografický názov Fačkov.

Filo. Pred rokom 1250 živší Trenčan „banus“ File, ktorý po odchode tatárskych hord nemal miesta, kde by hlavu sklonil, — tak svedčil o ňom kráľ Bela IV. Tenže bán čiže vojvoda Filo bol pozdejšie v Srbsku nepriateľským vojskom chytený, mučený a života zbavený, F. IV, 2, 65.

Folkuš. V rokoch 1323—1331 živší Turčan Folkus, syn Punečov, F. VIII, 492; jeho meno nosí posiaľ obec Folkušová v Turci; no jeho potomci, prijavší dla tejto obce rodinné meno Folkušovský, zmaďarili ho počiatkom sedemnásteho veku na Folkusházy.

Gad. Pred rokom 1263 živší Turčan Gad, otec Košútov, F. IV, 3, 151. Toto meno, súdac dla starodávneho názvu obce Gay, ktorý teraz vyslovujeme Háj, Gron dnes Hron, Godonín dnes Hodonín, a iných, znamenalo by tolko, čo had a z neho bolo utvorené pozdejšie rodinné meno Hadík. Ostatne i topografický názov Gader — takto zovú dolinu pod vrchom Tlstou a blatníckym zámkom v Turci — upomína na osobné meno Gad.

Gekemin. Roku 1267 živší Turčan Gekemin, F. IV, 3, 430.

Gelcel. Roku 1263 Nitran, brat Zachudov, Držov a Ladislavov, F. IV, 3, 163.

Gerepča. Pred rokom 1237 živší Nitran Gerepce i Gerepche, F. IV, 1, 100, zdá sa mi byť totožným s Nevkovým, roku 1237 živším synom, jehožto meno písané nachodím sta Gnespe. Možno,

Horko. Roku 1293 živší Turčan Hork, K. I, 17, 1, 4 a roku 1224 iný z inozemia došlý Turčan Harcku, príbuzný Vlčútov, B. 1.

Hotimír alebo *Chotimír.* Roku 1272 živší Oravec Hotimer, Č. X, 81. Pravdepodobne bolo by malo byť písané toto meno *Chotimír*.

Hotín alebo *Chotín.* Roku 1256 živší Zvolenčan Hotyn, strážca kráľovskej zahrady spolu s Henom a Holotom, F. IV, 2, 394.

Hrabor alebo *Chrabor.* Roku 1260 živší Prešporčan Hrabor, syn Vacíkov, F. IV, 3, 12.

Hrubina. Roku 1263 živší Turčan Hurubina i Hrubyna, príbuzný Hájik, K. I, 17, 1—4.

Hulič alebo *Holič* (dľa Budur — Bodor). Pred rokom 1263 živší Nitran Hulich, F. IV, 3, 120.

Hviezda. Pred rokom 1272 živšia Prešporčianka Hvezda, jejžto meno preložili do latiny a písali i „Stella“, žena Negradova zo Sv. Jura a matka Šurina, M. VI, 426.

Itimír. Roku 1266 živší Turčan Itimer, syn Vachotov a brat Ladislavov, F. IV, 3, 382.

Ivanka. Pred rokom 1237 živší Nitran Ivanka, zakladateľ alebo snáď správnejšie obnoviteľ a rozšíriteľ turčianskeho, teraz zniovským zvaného hradu a praded Forgáčovcov, F. IV, 1, 99—101; — pred rokom 1368 živší Turčan Ivanka, dľa nehož zve sa obec Ivančina, niekdajšia Konotopa, K. I, 17, 1, 11; — roku 1263 živší iný Turčan Iuank i Jank, syn Sudrunov a brat Pavlíkov, K. I, 17, 1, 2 a 4; — a ešte iný pred rokom 1293 živší Turčan Iwank, K. I, 17, 1, 5 a 6 i 9. Toto, v trinástom a štrnástom storočí dosť často a na všetkých stranách Slovenska vyskytujúce sa meno utvorené je pravdepodobne z mena Ján — Ivan, Janko — Ivanko, lebo i nachodíme ho písané hneď tak a hneď zase inak. Najlepším príkladom sú listiny, pochodiace z rokov 1263, 1264 a 1293, kde je jeden a ten istý Turčan označený menami Jank, Janko a Iuank, K. I, 17, 1, 2 a 4, — I, 14, 1, NB 9/10 a B. 3. Rodinné meno Ivanka je na Slovensku posiaľ dobre známe.

Izov. Roku 1293 živší Turčan Isov, K. I, 17, 1, 4. Užívalo sa toto meno svojím časom i sľa topografický názov *Isoypothaka* a označovalo istý potôčik v mutnianskom panstve, a síce v terajšom dolno-štubnianskom chotáre tečúci a do Mútnika vpadajúci, K. I, 22, 1, 4.

Izrad. Roku 1267 Abaujčan Izrad a Israd, F. IV, 3, 411.

Ižip. R. 1263 živší Nitran Izep, F. IV, 3, 121. Sľa rodinné meno je slovo Ižip posiaľ zachované a v turčianskej obci Hájí už skoro od štyr storočí stále užívané.

Jačko. Pred rokom 1294 živší Gemerčan Jachk, F. VII, 2, 244.

Jecha. Pred rokom 1300 živší Oravec Jecha, Č. X, 98.

Jordan. Pred rokom 1255 živší Turčan Jordan „jobagio castri de Turuch“, vládnuť terajším jazernickým chotárom, F. IV, 2, 361.

Judrič. Roku 1258 Nitran „comes“ Judrich, bol susedom s mestom Nitrou, F. IV, 2, 458.

Juračko. Roku 1265 Turčan Jurchk, syn Gygov, Č. X, 89 a

90. Toto meno zdá sa byť zmenšeninou čiže milostným tvarom z mena Juro, totiž Jurko, Juračko.

Kalian. Roku 1263 Nitran Kalian, F. IV, 3, 118.

Kazimír. Roku 1273 Tekovan Kazimer i Casimirus, pokrevný Bubnov a Sibov, F. VII, 2, 29. Meno Kazimír užívali častejšie v XIV. storočí po celom Slovensku.

Kävo alebo *Käva.* Pred rokom 1344 živší Turčan Keue, vnuk Sypunov, syn Vidov a brat Bodorov, K. I, 16, 1, 7, on založil obec Kävice v Turci a stal sa pradedom zemianskej rodiny Kevických; — pred rokom 1296 živší Lipták Kevel, F. VII, 2, 252, mal to isté meno, ktoré i prvší, len že mu pisári doložili i písmenu *l*.

Klekal alebo *Klekár.* Roku 1237 Nitran Clekal i Clecal, F. IV, 1, 100. Srovnaj topografické názvy Klak a Klačany.

Koč alebo snáď správnejšie *Choč.* Roku 1263 Turčan Coch, syn Poizov, F. IV, 3, 151; — roku 1295 iný Turčan Coch, syn Martinov, K. I, 16, 1, 6 a O. X, 142. Miestami písavali jeho meno i Coth, avšak iba v odpisoch z pôvodných listín. Sem patrí dla môjho zdania i meno *Koča*, ktoré nosil roku 1256 živší Zvolenčan Kocha, kráľovský zahradný strážca, F. IV, 2, 394. Topografický názov Choč je v Orave dobre známy. Z milostného tvaru Kočko obdržala svoj názov obec Kočkovce.

Kojno. Pred rokom 1368 živší Turčan Coyno, K. I, 17, 1, 11 a pred rokom 1360 iný Turčan Koynov i Koynou, K. I, 11, 1, 1.

Kojslav. Roku 1264 živší Turčan Coyslo i Coyzlo, F. IV, 3, 256, ktorého meno je písané i Coyslaus, Coyzlou, K. I, 14, 1, NB 9/10.

Košút. Roku 1263 Turčan Kossuth i Coswt, syn Gadov, F. IV, 3, 151. Toto meno je známe i sta rodinné meno i zachované v topografickom názve Košúty v Turci. Sta krstné meno užívali ho až do polovice XIV. veku.

Kras i *Krasoň.* Pred rokom 1352 živší Turčan Karaz, K. I, 17, 1, 5 a 6 i Karazun zavše písaný; — iný pred rokom 1368 spomínaný Turčan Craaz i Kras, K. I, 17, 1, 11 a ešte iný Turčan pred rokom 1382, jehož meno je vše Crason, a zavše Krason i Karazun poznačené, K. I, 16, 1, 15. Toto pôvodne osobné meno zachovalo sa posiaľ i v rodinnom mene Krasnec i v niektorých topografických názvoch. Viď na pr. Kraskovo.

Križan. Pred rokom 1383 živší Turčan Crizan, K. I, 16, 1, 16; — roku 1388 spomínaný Lipták Krisun, Sch; — a konečne roku 1409 Trenčan Krisan, M. IV, 377. Rodinné meno Križan je na Slovensku posiaľ pochvalne známo.

Krupec. Roku 1258 živší Turčan Kurpulch, B. 2, ktorého menuje listina z roku 1263 Krupech, K. I, 17, 1, 2 a 4; — a r. 1292 iný Turčan „comes“ Cropech i Crwpech, F. VII, 3, 98. V listine z roku 1329 písané je toto meno Krupech, B. 4, z roku 1352 tiež Krupech a z roku 1359 Kropech, K. I, 17, 1, 2—6. Teraz užíva sa už len sta rodinné meno.

Kulo. Roku 1262 živší Tekovan Kule, otec Vidíkov, F. IV, 3, 94.

Kurdomír. Pred r. 1254 Zemplínčan Kurdomer, F. IV, 2, 227.

Kuz. Pred rokom 1263 živší Nitran Kuz, F. IV, 3, 121. I v Turci musel jestvovať v tomže storočí alebo i prv tiež Kuz, lebo tomu nasvedčuje topografický názov Kuzpathaka, ktorý je v tlači chybné udaný sťa Euzpatak vo F. IV, 2, 361. Mimochodom buď rečeno, že z Fejérovho chybného udania chcejú niektorí dokazovať, že v Turci bývali pôvodne tiež Mađari, lebo vraj pomenovali srnný potok Euzpatak = Özpatak. No obec vedľa tohoto potôčka ležiaca nosí od svojho povstania meno *Laskár*. Či i to poukazuje na maďarských zakladateľov? Toto Euz tak povstalo z Cuz = Kwz, ako Ramzolon z Namzolu — Namslava, totiž jedine chybným čítaním prvej písmeny.

Lačko. Roku 1346 Turčan Lachk, syn Povkov, K. I, 14, 1, 4.

Ladan alebo **Laden.** Pred rokom 1355 živší Oravec, ktorý dostal od kráľa darom šesť popluží zeme v Hodošíne, Č. X, 81.

Ladislav. Toto meno vyskytuje sa zhusta i bolo by zbytočno vypočítat všetkých, ktorí ho nosili; dosť bude, keď si spomneme aspoň niektorých. Tak v rokoch 1242—1258 Turčan Ladizlaus i Ladizlou, Regestrum turociense p. 62 a 76 a B. 2; — roku 1346 iný Turčan Ladislaus, syn Jakubov, K. I, 14, 1, 4; — pred rokom 1360 živší Turčan Ladislaus, otec Dalimírov, K. I, 11, 1, 1 a roku 1245 Hontan Ladizlaus, syn Adrianov, F. IV, 1, 376.

Laskár. Pred r. 1352 živší Nitran Lazkar, necpalský archív v Nitre. Zachovalo sa toto meno posiaľ i v rodinných menách i v topografických názvoch na viac miestach.

Latibor. Pred rokom 1255 živší Turčan Latibor, pán laskársky, F. IV, 2, 359 a Bel. Not. Hung. II, 341. I turčiansky register spomína na stranách 93 a 94 pred rokom 1283 a poťažne 1286 živšieho Latibora, a čepčiansky archív má toto meno písané Laribor, Č. X, 96. Toto osobné meno zachovalo sa v topografickom názve latiborskej doliny v Gemeri a snáď i na iných stranách.

Lech. Roku 1299 Turčan Lech, B. 3. Srovnaj rodinné meno Liach a topografický názov Liešno (turčianska obec).

Levko. Roku 1236 Zvolenčan Leuka i Leuco, F. IV, 1, 67 a roku 1245 Prešporčan Levk, syn Mechov a príslušník ku Prešpor-skému hradu, F. IV, 1, 380.

Liptov. Roku 1285 Turčan Liptou, Č. X. 75. Viď topografický názov Liptov.

Lodomír, viď Vladimír.

Ludan alebo **Luden.** Pred rokom 1295 živší Trenčan Ludan, praded Sebeslavov, stal sa zakladateľom zemianskej rodiny, F. VII, 3, 108. Možno, že je toto meno totožné s menom Ladom alebo Laden. Viď vyššie.

Lug. Pred rokom 1340 živší Turčan Lugas, otec Močkov, K. I, 14, 1, 3.

Mača. Pred rokom 1356 živší Turčan Mache, K. I, 16, 1, 8. I potôčik pomedzi Nedorozom a Rakšou a vedľa Zorkoviec a Svätého Michala tečúci zovie sa Mača.

Mačarád. Roku 1256 Prešporčan Macharad, F. IV, 2, 373.

Mačevko. Roku 1372 živší Turčan Machevka, K. I, 16, 1, 10. Zmenšenina čiže milostný tvar z mena Mača. Iný pred rokom 1287 živší Turčan Machouka, Č. X, 78 písaný je zavše i Marchouka a Marchonka. Všetky tieto tvary sú iba skomoleniny z mena Mačevko alebo Mačevka.

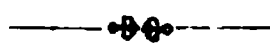
Madač. Pred rokom 1236 živší Zvolenčan Madach, F. IV, 1, 67; — roku 1250 iný Zvolenčan Modach, F. IV, 2, 59—61; — pred rokom 1300 Zvolenčan Madach, F. VI, 2, 260—264; — pred rokom 1280 Novohradčan Madach z obce Oslárov, F. VII, 133 a pred rokom 1326 živší Turčan Madach, Č. X, 78. Utvorené je toto meno z pramena Mad, z nehož pochodí i Madún, ktoré osobné meno zachovalo sa posiaľ v topografických názvoch Madunice a Madočany.

Maladík. Pôvodom Rus, ktorý kúpil roku 1262 Trnovo v Turci od kráľa za 30 mariiek zlata.

Manial. Roku 1254 Zemplínčan Manial, snád iba skrútenina z mena Emanuel, Manuel a Manial, F. IV, 2, 227.

Marko. R. 1332 Turčan Marko, ktorý založil dedinu Markovice, K. I, 16, 1, 31 a roku 1360 iný Turčan Mark, K. I, 11, 1, 1. — Niektorí domnievali by sa, ako prvotne i ja sám, že je toto meno iba milostný a poslovenčený tvar z mena *Marcus*; keď však porovnáme ho s posiaľ jestvujúcimi rodinnými menami Marček, Marčov a s topografickým názvom Marešov a Maršov (odkiaľ pochodí i rodinné meno Maršovský), teda nevdojak vycítíme, že naši predkovia museli znať i domorodé prameno Mar, z ktorého povstali milostné tvary Marko, Marček, patronymikon Marčov a topografické názvy Marešov, Maršov, Maršková a iné.

(Pokračovanie.)

V čiernickej škole.

Povešť od Eleny Maróthy-Soltészovej.

(Pokračovanie.)

Johanka vydýchla si oblahčeno, keď Hutterovské sane odrazily sa na hradičskú cestu. Matka polohlasne dohovárala jej pre nevlúdne a neobratné držanie sa, stavajúc jej Irenku za príklad. Ona nebránila sa ani slovom.

Mikuš dával pozor na báfu Pavčoka, ktorému prihojné učastovanie v Rankovej vstalo trochu do hlavy. Hore vrchom cez horu šiel báfa peší vedľa koní a Mikuš vzal opraty do rúk, prečo Lemjaková, ktorá mala obyčaj veľmi báť sa na ceste prevrhnutia, bola teraz celkom pokojná.

Keď prišli domov, Johanka šla popratať mlieko a dohoniť iné zameškané práce. Mikuš zas skoro odobral sa do svojej izby a

tam dlho v zamyslení sa prechodil. Dnes nechytí sa ani do čítania ani do písania.

„Neviem, čo to má znamenať: Hutterovci sa veľmi mali okolo nás,“ počala Lemjaková rozprávať mužovi, keď sami ostali; „matka okolo mňa a syn okolo Johanky.“

Lemjak pokašľal.

„Oni sa vždy pekne majú okolo nás, aj okolo všetkých svojich kupovateľov.“

„Ale teraz to bolo inakšie — nápadnejšie. A kmotor, keď sa trochu rozveselil, robil narážky, ktoré nedaly sa ináč rozumeť, ako že Hutter má úmysel uchádzať sa o našu Johanku.“

„Nuž kmotor, keď sa rozveselí, máva aj daromné reči,“ odpovedal Lemjak krátko.

„Ale Hutterka aj so synom ako by mu boli nasviedčali. Mne ona rozprávala pošepky, že mladý tohoto roku do konca vyplatí sestru a že už na každý prípad chce sa oženiť; a všeličo pritom rozprávala, čo na to poukazovalo, že pomýšľajú na Johanku.“

„Z toho všetkého si ešte netreba domýšľať také čo.“

„Veď veru pri našej Johanke aj ťažko prideme na to; ona je ako malé dieťa!“ ulavovala Lemjaková svojej mrzutosti nad dcérou. „Bola celá umučená, že Hutter mal sa okolo nej. Ustavične pchala sa za Irenku — dobre, že sa mne neprišla chytiť za sukňu. Nesmelá je, nevie, čo má kedy povedať — a to všetko pre to, že je vždy tu zahrabaná na tejto dedine! Ako kus chleba potrebný by jej bolo vidieť trochu sveta.“

„To je už zase to staré vyhúdanie! Komu nepáči sa taká, aká je, nech sa neobzre o ňu.“

„Veď to veru ani Hutterovi nemohlo sa páčiť; ja som sa hanbila za ňu a divila som sa, že neustával byť okolo nej, keď mu poriadneho slova neodpovedala. Tam by sa veru musela inak vy-cvičiť, v takom dome potrebuje byť shovornou.“

„Len si netreba robiť predčasné starosti!“

Ale Lemjaková nedala si zabrániť tie starosti; do pozdnej noci premýšľala o tom, čo sa jej dnes k premýšľaniu podalo. Taký nápadník, ako je Hutter, vo výhlade pre dcéru, nemôže byť pre matku lahostajnou vecou.

Johanka od toho dňa žila v akejsi neurčitej obave a len tým potešovala sa, že veď azdaj svojou nevlúdnosťou odstrašila Hutterovcov od ďalšieho postupovania — ak ozaj zamýšľali niečo.

Ale márna bola táto jej nádeja.

Na Nový rok, keď išla domov z večierne, ustrnuto zostala stáť vo dverciach brány. Na prostred dvora totižto stály pekné sane so žltá-červenopásovaným pokrovcom — Hutterovské! Kočíš v modrej zástere vyšiel zo stajne.

Už je zle — už je nešťastie tu!

Mikuš, tiež z kostola idúci, našiel ju nepohnuto stáť vo dverciach. Bola zbladnutá a matno pozrela na neho. Zastal pri nej.

„Čo je vám? Čo vás potkalo?“ tázal sa kvapne.

„Načo tí len prišli — —!“ sotva srozumiteľne hlesla, pokynúc hlavou na sane. On ich až teraz spozoroval a tiež hneď poznal. I on zamračil sa.

„To sa ľahko dá uhádnuť,“ vetil s akousi trpkastou chladnokrevnosťou. „A prečo sa vy lakáte?“ počal zmeneným hlasom. „Jestli je vaša nechť opravdová, máte im svojim držaním sa dať na vedomie, že nemajú sa čomu ufať — tak snáď na rozhodnú otázku ani nepríde.“

„Ach, Bože, ja som aj nedávno bola nevlúdna, a oni predsa prišli. Keby len rodičia chceli uznať, že — — že ja — —“

On hľadel na ňu, chcelo sa mu opýtať sa jej, či naozaj nepraje si sblíženie sa Hutterovo; ale ona tak nešťastne a bezpomocne vyzerala, že nedovolil si tú otázku.

„Rodičia vás iste nútiť nebudú; tu môže byť platná len vaša vôľa — lenže musíte ju prejaviť!“ povedal jej. Ona načerpala trochu posily z jeho slov. Šli spolu dnu. Ale keď zastali pred izbenými dverami, zase počala ju opúšťať zmužilosť. Keď začula zvnútra Hutterov hlas, obrátila sa, ako by chcela uprchnúť.

„Johanka, či je tak málo odvahy vo vás?“ napomínal Mikuš. Ona sa začervenala, potom odhodlane pozdvihla hlavu. On otvoril pred ňou dvere.

Pani Hutterová, v tých samých skvostných šatách a ozdobách, čo nedávno, sedela na pohovke už celkom rozhovorená, stíchla však na chvíľu, ako Johanka vošla. Hutter pošiel tejto rýchlo oproti; ona sotva dotknúc sa jeho podávanej ruky, ponáhľala sa polúbiť ruku pani Hutterovej, ako to nakladá dobrý mrav.

„Z kostola idú, kišasonka?“ prihováral sa jej mladý hosť.

„Áno.“

„Ale či im nebola veľká zima?“ dodal starostlivo.

„Nie.“

„Mne sa také dievčence páčia, čo do kostola rady chodia,“ hovorila Hutterová. „Keď som ja bola dievčaťom, aj ja som rada chodila. Aj teraz by som rada išla, ale mám mnoho roboty. Ako sa mi Adelka vydala, musím všade sama byť, nuž málokedy dostane sa mi výnšť z domu. Ešte keby sme mali kostol v Hradičí, ale do Rankovej je príďaleko. Pravdaže môžem si dať zapriať v lete do koča, v zime do saní; no vravím: nestačím! Keď sa môj Károly ožení, potom to ľahšie pôjde: v jednu nedeľu dám sa ja vyviezť do kostola, v druhú mladí. Keď človek má spôsob, prečo by ho nepoužil?“

„Veru je to príjemne mať tak vždy pohodlný povoz ku svojej potrebe,“ svedčila Lemjaková.

„Kone jednako musíme držať,“ objasňovala Hutterová; „máme niečo tých zemí na obrábanie, a potom často musíme z Lužovca od železnice tovar voziť, keď sa to v sklepe len mŕňa. A keď už kone držať musíme, čoby sme si neboli mali zadovážiť aj poriadnejší vozík a poriadnejšie sánky? Ja natrápim sa dosť v tom sklepe,

nuž veru chcem pritom aj niečo dobrého užiť. A mojim deťom tiež tak doprajem!“

„Či sa ony rady sankujú, kišasonka?“ obrátil sa Hutter k Johanke, podíduc k nej, aby zblízka mohol počuť jej odpoveď na tak dôležitú otázku.

„Rada,“ vetila ona, ustúpiať niekoľko krokov.

„Oj, ak dovoľia, hneď idem dať zapriať do našich saní, a nech sa páči presankovať sa.“

„Ďakujem, teraz nemôžem.“

„Ale, ja bych sám poháňal, a proti zime máme dobré koberce aj bundy. Ašak, mamuška?“

Matka prisvedčila, pozerúc na svoju drahú bundu, ktorá, kožušenou podšívku vyvrátená, ležala na posteli.

„Ďakujem, nemôžem,“ opakovala Johanka. Otec tiež pomohol vyhovoriť ju, dôvodiac, že nepatrilo by sa tak vyúžitkovať hostí, a krem toho že Johanka bude mať aj povinnosť doma.

Hutter veľmi lutoval, že mu nazmar vyšla jeho kavalierska ochotnosť, ale zroniť sa tým nedal.

„Ja čím skorej ponáhlal som sa sem, aby som kišasonku upomenul na náš nedávňajší dohovor,“ obrátil sa k Johanke o chvíľu pološeptom, ako by mali medzi sebou akúsi nežnú vec, o ktorej ostatní vedieť nemusejú.

„Ja neviem, aký dohovor,“ riekla ona, odťahujúc sa čím ďalej od neho.

„Nuž o ten bál — či budeme mať šťastie môcť kišasonku na ňom uvítať?“

„Veď som ja hneď povedala, že ja nemôžem —“

„Ale pán otec to dovoľí — ašak?“ obrátil sa Hutter k Lemjakovi.

„Musím najprv vedieť, o čo ide,“ prehovoril ten, no pozor jeho nesľuboval mnoho.

„Teda kišasonka ani len nič nehovorili o tom,“ ťažkave poznamenal Hutter a vyrozprával Lemjakovi, v čom je vec.

„Na bál?“ otváral ten oči. „Ja neviem, čo by to malo za smysel, aby ona išla sedieť alebo trebárs tancovať do spoločnosti, v ktorej ináč neobcuje a je neznáma v nej.“

„Oj, ja bych sa postaral o to, aby sa kišasonka dobre zabávala a v spoločnosti obznámila!“ horlive uistoval Hutter.

„Ten ju nepusti,“ resignovane poznamenala Lemjaková proti Hutterovej a postažovala sa jej, ako otec nedopraje dcére žiadnej zábavy a ona neborká nerepce preto; ona ani nevie, čo je to sveta užiť.“

„Ak sa dobre vydá, potom si to môže vynahradiť,“ potešovala poslednejšia.

„Dal by to Pán Boh!“ vetila matka; „ale po vydaji prichodievajú iné starosti. „Zle je to, keď otec tak nechce vedieť, čo deťom radosť robí. Len šťastie, že Johanka vie byť pri tom spokojná.“

Hutter skutočne i po ďalšom vyjednávaní prepadnul u otca i u dcéry so svojou žiadosťou. Za tým Johanka čím skorej hľadela

ztratí sa do kuchyne, aby ušla ďalším jeho zdvorilostiam. Vyšla za ňou i matka.

„Chod, moja dievka, dnes ty zabávaj hostí; ja pripravím večeru.“

„Ja nejdem, maminka moja: čo sa ja budem s nimi shovárať?“ sprotivila sa Johanka rozhodne, ako nikdy nebývalo jej obyčajou. Matka v podivení pozrela na ňu a nespokojne pokrútila hlavou.

„Veď si už veľká, priúčajže sa shovorčivosti. Čo si budú Hutterovci myslieť o tebe? Veď budem sa hanbiť za teba —“ dohovárala; ale Johanky to akosi málo sa dotklo.

„Nech len oni idú dnu, maminka moja; ja budem variť — veď ja všetko dobre spravím.“

Lemjaková uvažovala. Konečne je snáď ešte lepšie, keď Johanka bude variť, tú úlohu dobre prevedie a to ju iste len pozdvihne v očiach Hutterovcov.

Držala sa rýchla porada, čo pripraviť na tú večeru; o pečienku bolo najhoršie.

„Veď máme práve súce prasce!“ prišlo Lemjakovej na um. „Chytro, Chrenčíčka; zakolte jedno z nich a s Marou očistite!“

„Ešteže čo! Veď be si dali!“ sprotivila sa Chrenčíčka. „Vohlačom prasacinu nedávajú, lebo be ušli s dlhým nosom. Či nevedia, že prasacina znamená košík?“

Johanka sa celá zapálila.

„Netárajte, Chrenčíčka, ktože tu o vohlačoch hovorí? My nevieme o žiadnych vohlačoch!“ zahovárala aj pani rehtorka. Ale Chrenčíčka vedela, čo o čom myslieť, pokrúcala hlavou a odmietala od seba zodpovednosť, keď pani rehtorka, ponevác jej iného nezbývalo, predsa len kázala zaklať najtučnejšie prasa.

„No nak lem počkajú, čo z toho bude —“ strašila ešte Johanku, keď táto očistené posolené prasa dávala do pekárne; „ako oni budú banovať. Veď im je to boháč, tentoka Hutter; tej bude dobre, čo sa za neho dostane. Lala —“

„Nehovorte mi také daromné reči!“ osopila sa na ňu Johanka celá rozpálená a rozsrdená, akú ju Chrenčíčka ešte nevidela. Nehovorila teda ďalej o tomto predmete, ale s Marou významne pomrkaly jedna na druhú. Johanka mlčky miesila cukrové cesto a súľkala z neho pricničky. Jej ináč vždy dobré oči mali pritom akýsi hnevny, nevlúdny pozor.

Keď prikrývala stôl, Hutter nasilu chcel jej pomáhať, a ona prešla vždy na druhú stranu, čím ďalej od neho. Mikuš všemožne snažil sa upútať ho do rozhovoru, aby odtiahnul od nej nemilého jej dvoriteľa.

Hutterka, trebárs s celou vecnosťou rozprávala Lemjakovcom, aké neresti podstupuje s čelaďou a s učňami, predsa uspela pozorovať každý pohyb Johankin a už nemilo počínalo jej napadať, ako tá uzavreto, ba odmietavo drží sa oproti jej synovi. Bola by mu chcela dať pokynutie, aby menej mal sa okolo nej, ale nemohla. No výtečná smetánková káva, ktorú Johanka priniesla, dala jej trochu pozabudnúť na zkršajúci nepokoj. Chválila ju a chválila i

mladú kuchárku, pripomínajúc pri tom, kde kedy pila dobrú a kde planú kávu.

Keď však prišla červenková, chrumková prasacina na stôl, znovu zarazila sa a len akoby nasilu vzala si z nej kúsok. To zase Lemjakovú znepokojilo, lebo prišla jej na um Chremčičkina výstraha. Akoby vyhovárajúc sa počala rozprávať, aká je na dedine bieda o pečienky — človek musí dať to, čo práve najde sa v dome. Ale Hutterová, ktorá posiaľ najviac rozprávala, stávala sa zrazu málomluvnejšou; ani veľiká pozorlivosť Lemjakovej neprinavrátila jej predošlú dobrú vôľu, čo zase túto strašne omínalo. „Hľa, pravdu mala Chrenčička — na všetko nešťastie som ju neposlúchla!“ namietala si celá zúfalá.

Lemjak mnoho nehovoril, ale predsa s istou predchádzavou pozornosťou držal sa oproti Hutterovej, ktorú vážil si z mnohého ohľadu. Ona vo svojich rečiach prezradzovala mnoho zdravého rozumu, súcosť v praktickom živote a priamu počestnosť. „Lačnú pýchu“ nenávidela, ale v majetku si zakladala.

Jej syn s jeho povrchnou lúbeznosťou menej sa páčil Lemjakovi, no dobré jadro mohlo byť i v ňom. Obchod riadil si s odanostou a kupujúci ľud vedel si vraj získať i udržiavať; pritom k žiadnym ľahkomyselnostiam nebol náchylný.

Po večeri cítila sa Johanka zle, že nemala žiadneho zaneprázdnenia, ktoré bolo by ju odtiahlo od hostí. Hutter doniesol jej stoličku ku stolu, aby si sadla, že však už dosť naustávala sa dnes. Ona neuposlúchla, odišla k obloku a tam počala naprávať kvetníky, ač nebola toho potreba. Mikuš dosť usiloval sa vziať Huttera do akéhosi rýchlo nadhodeného tematu, ale ten mu umknul. Šiel rovno k Johanke.

„Aké majú krásne kvety! Ja tiež kvety rád mám.“

„Špatné sú, zle sa zimujú!“ zachcelo sa jej protimluviť mu.

„My ani takých nemáme — nestačíme ich opatrovať. Ale keď —“

Zastavil sa, chcel snáď povedať, že keď sa ožení, potom aj u nich budú sa kvety opatrovať.

„Ale keby mi kíšasonka chceli dať aspoň jeden lístok na pamiatku, by som si to za veľké šťastie pokladal,“ obrátil po krátkom pomlčaní.

„To ja nemôžem,“ odpovedala ona zdržanlivo, ale rozhodne.

„Ale prečo?“ dotieral on, domnievajúc sa, že ona len ešte chce sa dať trochu prosiť.

Ona hnevno hodila na zem niekoľko suchých lístkov, ktoré bola odtrhla. Hnevalo ju, že nútil ju byť nezdvorilou, a s druhej strany žiadalo sa jej dať mu na vedomie, aké stanovisko zaujíma proti nemu.

„Pretože nechcem, lebo sa to ani nepatrí!“ odvetila a sama zlakla sa svojej príkrosti. On nevedel, čo teraz, — či má sa cítiť urazeným a či má podvracať jej náhľad. V tú chvíľu pre obidvoch veľmi vhod ohlásila sa odo dverí slúžka Mara:

toho i onoho z bližších i ďalších známych, ale neobstál žiaden. Zakaždým len jeden jediný vklznul sa do jej predstavy, až sa zaklala. To bol ten, s ktorým žila pod jedným krovom, ktorý však nikdy ani jediným sladkým slovom ju nepokúšal. On hovoril k nej vždy len to, čo bolo potrebné a čo všetci počuť mohli. Ba zdalo sa jej, že v posledné časy menej si ju všimal, než zo začiatku. A ona — —? Jej vkrádalo sa do srdca čosi neznámeho; aj chcela sa mu brániť, aj nevedela ako. A teraz — teraz zbadala, že všetko bránenie už nič neprospeje.

Prudko zakryla si tvár rukami, bol to sladký záchvev, avšak i bólny. Kamže to povedie? On o tom nevie nič, iste ani vedieť nežiada a ona mu to ani neprejaví...

Ešte za chvíľu pobudla, kým trochu sa upokojila. Táto chvíľa samoty a sebaskúmania priniesla jej jasnejší rozhľad po otáčajúcich ju okolnostiach a určitejšie stanovisko pre budúce počiny. Už vedela, prečo nechce Huttera, a bola rada, že dala mu na vedomie svoju nechúť, akokoľvek jej ťažko padlo byť príkrou proti niekomu. Predošlá rozdráženosť prešla, s tichou odhodlanosťou pobrala sa nazpät ku spoločnosti.

Tam hostia už poberali sa domov a nechceli sa dať ďalej zadržať. Hutterová hodila chladný pohľad na Johanku, jej bočenie od spoločnosti teraz musela považovať za zjavný a schválny prejav jej nechuti proti nim. Ani Hutter nemal už odvahy sblížiť sa jej. Pri odoberaní držala sa zdvorilo, ale odmerano; ten spôsob posiaľ ešte nebolo vídať u nej. Jej vlastný otec v podivení zahľadel sa na ňu.

„Veru nelutujeme, že sme si dopriali tento malý výlet na dobrej sanici; nám sa to pri našom zaneprázdnení i tak málokedy dostane,“ hovorila Hutterová, keď Lemjaková ďakovala jej za návštevu. „Ufáme sa, že nám návštevu skoro vrátia, a bude nás to veľmi tešiť. Ja, rodená dedinčanka, vždy rada priateľím s dedinčanmi, keby mi bolo možno, každú nedeľu šla by som navštíviť niektorých priateľov alebo rada by som ich u seba videla. A môj Károly je tiež taký, že radšej zabaví sa v tichej priateľskej spoločnosti, ako s ľahkými kamarátmi v hostinci.“

Toto malo odôvodniť ich dnešnú návštevu, malo kryť jej prvotný význam. Všetci domáci tomu porozumeli, ale rozlične ich dojalo.

Johanka cítila veľiké obľahčenie, keď Hutterovské sane vyletely von bránou. Mikuš tiež s istým uspokojením hľadel za nimi, z toho však len sebe skladal úcty.

Lemjak síce namal príčiny radovať sa nad touto dnešnou udalosťou, no nad mieru ani netrápil sa pre disharmoniu, ktorá bola zavládla pri konci. Najviac zadosťučinenia cítil, že žene hneď po rankovskej návšteve bol opatrne predpovedal, že na to iste držať sa nemajú, čo si ona tam bola namyslela. Badal síce, že niečo predsa chcelo byť vo veci a zastavilo sa na Johankinej nechuti — no konečne bolo lepšie takto, ako keby vec bola ďalej dospela a potom s väčšou nápadnosťou bola by sa musela roztrhať. Čo Johanka zamyslela, nevedel; umienil si prehovoriť s ňou vážne slovo pre

— nuž ale ty môžeš si dostať súcejšiu do obchodu, a to je ešte viac hodno, ako peniaze. Táto bude primaznavá na také povinnosti, ako sú u nás.“

Takto matka potešovala syna a upokojovala svoju urazenú dôstojnosť; ale syn akosi nechcel uveriť, žeby to hrozno bolo pri-kyslé, čo nechcelo sa mu dať dosiahnuť, lebo na matkinu poslednú poznámku nadmietnul:

„Ale vidíš, ako doma všetko robí a ako rezko sa obracia. Ja by som už najradšej túto, keď som si raz tak zamyslel. Ona si to snáď len ešte nepremyslela.“

„Ale, ale — vedže si len predstav, ako sa držala oproti tebe! Zretedne ti dala na vedomie, že ťa nechce. A keď si človek rozumom pováži, je vlastne statočne od nej, že nedala na to prísť, aby si ju pýtal, keď raz nechce ísť za teba. Ona ti je iste nie súdená, a možno, že si lepšiu dostaneš. Že je skromná a domácky vychovaná? Takých jesto aj viac. Že je pekná? To je ešte najmenej hodno, krása i tak skoro pominie. Keby pritom bola aspoň len takej obyčaje, ako nášho farára Iréna — tá sa mne lepšie páči.“

Syn mlčal. Ťažko mu padlo dať sa presvedčiť a upustiť od zámyslu, ktorý bol sa v ňom upevnil. On Johanku Lemjakovu vídaval to v Rankovej, to niekedy v Hradiči, keď u neho v sklepe kupovala veci pre domácnosť, a vždy sa mu nad iné páčila. Keď prišlo na ženenie, zjavil sa matke, kam ho myseľ nesie, a ona — ač celkom nesúhlasila — nechcela mu vôľu kaziť, lebo ani nedalo sa nič závažného namietat proti vyhliadnutej. Oni pravda ináč nemysleli, ako že skončí sa to ľahko, cele po ich vôli: a tu zrazu takáto nemilá skúsenosť! No už je to raz tak a nie ináč — musejú sa inam obrátiť. Matka hneď začala snovať nové plány, lebo nevesta nevyhnutne bola potrebná do domu. Trochu času chcela synovi povoliť na zotavenie srdca, ale dúfala, že prílišne neoddá sa žiaľu. Ona dopustila, že rozumne je chcieť mať dobrú ženu, ale dľa jej zdania nebolo rozumne myslieť si, že tou dobrou môže byť práve len tá jedna a žiadna iná. Však jej Károly to ani nebude myslieť.

Po tejto udalosti nastaly pre Johanku trudné dni. Matka ukazovala jej vždy smutnú alebo hnevnu tvár a robila narážky na to, že dcéra nerozumne, sebevoľne odpudila od seba šťastie, aké sotva ponúkne sa jej viac. Dcéra chodila smutná po dome, medzi všetkými domácimi zavládla na ten čas akási stiesnená, napnutá nálada a nikam nemohli sa vymaniť zpod toho tlaku.

Chrenčička zvedavo pozorovala, čo sa to v škole deje, ulovila každé slovo, ktoré krivo alebo pravo mohla poľahovať na rozviklaný domáci pomer, a myslela si:

„Hľa, to je šeccko pre tú prasacinu — mohli ma počúvnuti! Teraz je už pozde banovati.“

Jediný Mikuš nezdal sa byť zasiahnutým tou domácou zachmúrenosťou; ako predtým, tak aj teraz so spokojnou tvárou konal svoj úkol. Johanka však viac ráz po tieto dni postihla na sebe

lužovského trhu, s popoludňajším vlakom dôjde do Lužovca a prosí rodičov, aby poslali proti nej už či naschvál a či niektorého známeho Čierničana, ktorý krem toho pôjde na trh.

Tomuto návšteiu rodičia veľmi sa podivili, lebo mysleli, že ona ešte aspoň so dva týždne ostane tam, a potom že príde domov spolu s Irenkou Riečanovou. Johanka však píše, že akokoľvek jej je tam dobre a veselo, nemôže ďalej vydržať; túži po domove menovite ako z posledného listu vyrozumela, že je tatuška vždy zle a veľmi slabý. Keď list dostali, bola streda, tak že nebolo už času robiť inakšie ustanovenia, čo by aj boli chceli, a nezbývalo iné ako ísť proti nej.

Po pravde rodičia tešili sa jej návratu, že boli priveľmi na ňu navyknutí, chybe'a im všade; ale cez celý ten čas nevyznali sa z toho ani jeden ani druhý. Otec preto, že priečilo sa mu ukázať sa citným — to by on maznavosťou nazýval — a matka preto, že sama vždy na tom uštojala, aby dcéra na čas vyšla z domu nadobudnúť si vo svete trochu obratnosti, žeby nezostala navždy takou plachou dedinčankou. Keď teda raz predsa podarilo sa jej vypraviť ju do Peškova, kde je dosť čulý spoločenský život, ponevác je tam viac intelligentných domov, ktoré spolu priatelia, chcela, aby čím dlhšie pobavila sa tam, trebárs jej doma chybela. A teraz tu ho máš: ona sama domov sa ťahá! Iná bola by rada, keďby sa mohla bez starosti povyraziť ďalej od mrzutého otca — a táto ponáhla sa len čím skorej domov k nemu! On iste bude rád, trebárs tomu priznať sa nechce, lebo jemu nik nevie tak vôľu hľadať, ako Johanka. Odkedy je ona nie doma, bol dvojnásobne mrzutý, jeho žene bolo do nestrpenia s ním. Neraz už i Mikušovi sa ponosovala. Ten, nakoľko mohol, tiež hľadel byť po vôli starému pánovi; aj šach sa počal hrať s ním, našli šachovú trubicu medzi starými veciami kdesi v komore — ale to všetko nenahrádilo Lemjakovi dcéru. Tá izba prázdna — celý dom zdal sa byť pustým, keď jej milý zjav vymiznul z neho.

Odvtedy ani Mikuš nesadnul ku klavíru, a predtým dosť často sprevádzal Johankin spev, ako raz na jeho vyzvanie bola sa osmelila spievať v jeho prítomnosti. Aj večerné predčítovanie celkom prestalo a vôbec Mikuš strávil večery viac von z domu než doma, že to Lemjakovej počínalo sa už nepáčiť. Jej muž však, keď o tomto vyslovila sa pred ním, zavrátil ju, že na Mikušovi netreba nič vystavovať a netreba sa miešať do jeho počínania; on vie, čo prichodí mu robiť a ide vždy za dobrými cieľmi.

Mikušovi priatelia a privrženci jeho čítacích večierkov množili sa v dedine; rozhovory s nimi staly sa niekedy veľmi animovanými. On mal ten pravý, dobrý spôsob zaobchodenia s nižšími, ktorým mravne i duševne pozdvihuje ich k sebe a seba nikdy neurobí obecným. Nekamarátil s nimi, ale s úprimným srdcom a rozumovou prevahou mal sa k nim. Oni ctili ho a predsa mali aj neobmedzenú dôveru k nemu. Keď šiel dedinou, každý pristavil sa k nemu s nejakým príhovorom. Doma žartovne spomínal, že už i dedinskí psi,

Na žiadosť Lemjakovu šiel s Pavčekom i Mikuš, aby povykonával niektoré nutné komisie.

Pavčok bol dobre naladený, snáď po dobrých druhých raňajkách, ktoré dostaly sa mu v škole. Ustavične mal čo rozprávať, obracajúc sa nazpät k Mikušovi. Ten zase tým viac mlčal, čím báfa viac rozprával, na krátko mu odpovedal, ale bodro, s veselým úsmevom. Cítil sa voľno na sviežom, čistom povetrí — a snáď mal aj inú príčinu k dobrej vôli. Kone išly dobre, báfa ani bič nepotreboval, len päsťou im zahrozil, keď zabudly sa v pomalšom tempe — a to vždy osožilo. Išli teda rýchlo, kraj miznul za nimi a nový sa otváral. Zväčša prichodily úzke dolinky, nevysoké vršky, holé i hornaté a tu i tam výhľad na širokého kus poľa. Pravda všetko ešte sňahom pokryté, len holé stromy tmavo odrážaly sa od neho. Cesta bola klukatá a krivolaká. Niekedy stranou minuli aj dedinu so slamenými, na novších domoch so škrydlicovými pokrovmi.

I cez Hradičie preleteli, u Hutterov v sklepe oddali komisiu na tovar, večer nazpätidúc že stavia sa preň.

Hradičie je medzi vrchami a má slovenský ráz, ač nevedomé si je toho. Obyvateľstvo je jednoduché, pracovité, svetárstvo ešte tu nedošlo. Tam nestážujú si za každým vozíkom alebo neznámym človekom zvedavo vykuknúť von oblokom alebo dverami, ako na dedine.

Za Hradičím otvorí sa široká rovina, na diaľnom obzore vidno sivé vrchy. Lužovec zďaleka vidno uprostred nej; vysoká štíhlá kalvínska veža najprv padne do očí. Územčistejšia katolícka s blýskavým plachovým pokrovom je neďaleko tej a evanjelická na druhom konci mesta javí sa v šedom rúchu matrony.

Čím viac blížili sa Lužovcu, tým viac ľudí doháňali, idúcich na jarmok. Od tejto vrchovskej strany schodila sa samá Slovač; chlapi v širokých klobúkoch alebo baraních čiapkach, v nohaviciach a kabaniciach z domáceho súkna; ženy v kožuchoch z pôvodne bielej kože, pestro vyšívaných alebo vykladaných okrasami z červenej kožtičky.

Od južných, rovných končín dochodili Maďari v malých klobúčkoch, cifrovaných širiciach (gubách) a vysokých čižmách; ich ženy v krátkych, tuhých, na široko voziacich sa sukňach a vo vattovaných kabátoch alebo „šuškových“ kožuchoch do drieku.

V Lužovci každý trh a veľtrh miešajú sa tie dva živly a zostávajú si pritom nedotknuto cudzími. Motajú sa, krížom-krážom chodia za svojimi dielami jedni cez druhých, a predsa nikdy neprídu do bližších stykov. Slovák cudzo pozerá na Maďara, stráni sa ho, drží ho za zlého, nemilosrdného. Slovenský sedliak chlopotlivo a mnohomlúvne ide si po svojich dielach, radí sa, sháňa sa po kmotrovi a švagrovi, vypijú si spolu a povedia si všetko, čo majú na srdci. Maďarský bezohľadne kliesni si cestu, urputne a panovite napáda tých, ktorí mu prekážajú, surove klaje, keď príde s kým do škriepky, nie je sdielny a nerád korí sa ani vyššiemu.

Mikuš vyšiel z hostinca na veľké obilné námestie, aby sa poďíval na miešaninu ľudu. Tu videl typy zo všetkých vrchovských

pozrela hore, tvár poliala sa jej rumencom od radostného prekvapenia.

„Vy ste prišli?“ — Viac nemohla povedať a on tiež nenašiel si nič vhodného. Keby ich bol mal kto pozorovať, bol by videl, že oba sú zvláštne pohnutí.

Mikuš išiel vymeniť kufor, Johanka zas išla poslať Pavčoka preň. Ponevierajúci sa po perrone švihák lorgnettoval za ňou, kým nezmizla v priechode.

„Však je tatuška veľmi zle, horšie ako mi písali?“ pýtala sa, keď viezli sa od stanice.

„Niekedy ho veľmi zadúša, ale potom má aj týždeň pokoj. Myslím, že v celku nie je horšie, než býva.“

„Ach, chvala Pánu Bohu!“

„Doma veľmi sa podivili vášmu priskorému návratu,“ hovoril po chvíli. „Maminka myslela, že strojíte sa na zábavu.“

„Ja som práve pred ňou ušla. Morilo ma, že ja mám sa zabávať a veseliť, a tatuška doma kto vie ako trpí. Nemala som pokoja, do veselosti mi nešlo a druhých som tým mýlila; preto radšej domov som sa pobrala.“

Hovorila pravdu, ale nie celú. Ku celej bola by musela dodať, že nielen pre tatušku nemala chuti ísť na zábavu, lež i preto, že jej teraz každá zábava bola lahostajná, na ktorej vedela, že on, Mikuš, nebude. Ona za celý čas svojho peškovského pobytu myslela na jedinou chvíľu svojho odoberania sa z domu. Keď totižto na rozlúčku podávala Mikušovi ruku, on ju dlhšie podržal vo svojej a opýtal sa: „Kedy sa navrátite?“ To bolo cele tak, ako v podobných prípadoch obyčajne býva, ani nik z prítomných nevidel v tom nič zvláštneho — a Johanke predsa prudšie udrelo srdce na tú otázku. „Neviem — ja by som rada čím skorej,“ odpovedala, a vskutku v Peškove počítala dni, kým bude sa môcť domov pobrať. Mala akési zdanie, že on tvrdo ju čaká doma — aj sa karhala, že si to len sama namýšľa, pretože si to praje, aj ju to zdanie len neopúšťalo. Teraz priviedlo ju do blahej unesenosti, že práve on prišiel jej v ústrety.

„Mne sa vidí, že doma preto nebudú sa hnevať, trebárs by sa naoko snád tak stavali,“ riekol on po jej posledných slovách. „Pusto nám bolo bez vás.“

Johanka nepýtala sa, či pusto bolo i jemu, akokoľvek by to rada bola vedela.

„Vám nesiem mnoho pozdravov od všetkých známych; všetci vás veľmi spomínajú,“ prehovorila.

V meste povykónávali, čo bolo z domu naložené; keď pobrali sa domov, rozchodil sa už i jarmok.

Báťa Pavčok napil si medzi kamarátmi viac kurážu, ako mu bolo treba; jeho modré oči vyznamenávaly sa istým podozrivým, skleným leskom. Keď vysadúval na sane, vždy ho čosi nazpak stiahlo, musel sa so tri razy pribrať k tomu. Mikušovi to nezdalo sa, pre lepšiu bezpečnosť chcel si sadnúť ku báťovi, trebárs mu Johanka vedľa seba nechávala miesto.

mrkať, že nebo celé potiahlo sa do šeda a po riedku, v mäkkých vločkách, počal sňah poletovať. Povetrie bolo ľavné, zima v ňom kdesi utajila sa. Všade dovôkola dumné ticho, len jednotajne otriasaný čulý zvuk drobných spiežovcov na Pavčokových koňoch prerušoval ho. Ale to bolo viac príjemno obživujúce, než mýlne.

Johanka sosňala s hlavy teplú jasno-modrú šatku, lebo počalo jej byť dusno v nej; aj muff odložila na sedlisko vedľa seba. Hneď jej bolo voľnejšie, s pôžitkom vdychovala ľavné povetrie. Pôžitkom bola jej i hladká jazda v sánkach — priala si, aby nemala konca. Pozerala do kraja pred seba i stranou; len na svojho súseda pozreť neodvážila sa; ale stále pocítovala jeho prítomnosť, ač bez slova sedeli posiaľ jeden vedľa druhého. Teplý, blahý pocit prechodil jej dušou, však len tak utajeno, akoby dobrá predtucha. Jasno vedela, že takého pocitu nemala ešte nikdy.

Mikuš hľadel na ňu, ale posiaľ nemal vôle rušiť jej mlčanie. — aj on mal svoje dumy, ktoré nesmely sa v slová odieť. Teraz jej líca také rumenné vynorily sa zpod šatky, že očima pocítil ich teplotu. Chĺpok sňahu sletel jej na mihalnicu, ako požmurkala, odpadnul na líce a tam sa roztopil: v tú chvíľku ostala z neho ligotná kvapôčka rosy.

„Nie vám je ten sňah odporný?“ pýtal sa jej Mikuš, keď sa to opakovalo.

„Nie; príjemne ma chladí.“

Zase dlho pomlčali.

„Čo ozaj doma robia?“ nadhodila ona rovno zo svojho zadumania.

„Deti spievajú, Aj nyní se den nachýlil a slunce zapadá“, tatúška prechodí sa po škole a maminka pri práci myslí si: „Kdeže je asi teraz moja Johanka? Či skoro dôjdu? Len keby sa im nič nestalo!“

Johanka sa usmiala, všetko jej je milé, čo on povie. Následkom jeho slov celý obraz milého domova predstavil sa jej pred oči. Zrazu prišlo jej na um čosi, čo ju znepokojilo.

„Len či maminka už prestala sa hnevaf na mňa?“ dala tomu výrazu, tázavý pozor upierajúc na Mikuša.

„Ja myslím, že je už cele udobrená.“

„Chvala Pánu Bohu!“ vydýchla si. Čo on povie, v to ona pevne verí. Teda doma bude opäť mier a shoda, nepotrebuje sa báť matkiných výčitiek. Zase bude všetko dobre. Všetko —? Znovu sa zadumala, jej pozor trafil sa v šerom kraji, akýsi zabudnutý úsmev dlel jej okolo úst.

Báťa Pavčok z prvotnej podnikavej smelosti stával sa krotším, priateľskejším: jeho stav prichodil do ľavnejšieho štádia. Obracajúc sa nazpak, sprobúval zavádzať s Mikušom rozhovory a dym z jeho krátkej fajčky pritom ustavične kúril sa dnu sediacim do tváre, čo nebolo práve veľmi príjemné. Jemu zas nepáčilo sa, že tak málo ohlasu nachádzal na svoje slová.

Zrazu sane sletely dolu akousi strminkou. Mikuš okamžite rýchlym pohybom obtočil Johanku ramenom, však aj hneď vypustil ju, ako videl, že je po nebezpečí.

O nadprirodzenom živle v básnictve.

Píše Tichomír Milkin.

(Pokračovanie.)

Nadprirodzený živel je nerozlučiteľne srastený s ľudskou prirodzenosťou v skutočnosti, nasledovne nesvobodne ho odlúčiť od nej ani v umení. Pekne, umelecky napodobňovať skutočný svet, skutočný život je najväčším umením, a kto to robí, najväčším umelcom. Z tohto nasleduje, že náboženstvo nielen má právo jestvovať vo všetkých druhoch básnictva, lež že ono i musí jestvovať, a keď i nie vo všetkých, aspoň v niektorých. Kde sa maľuje celý človek, celá jeho prirodzenosť, tam sa musí neomylné maľovať i náboženský cit — keď aj jeho protiva, lež so stanoviska čistoludského — a nie ináč i tam, kde sa maľuje celé človečenstvo, alebo jeho jedna vrstva. Avšak aký zástoj má hrať nadprirodzený živel v nejakom umeleckom diele, to závisí predovšetkým od druhu, ku ktorému toto dielo patrí, a potom i od samého predmetu a účelu diela; lebo oprávnenosť nadprirodzeného živlu, keď je i platná pre všetky druhy slovesného umenia, jeho stupeň a rozsiahlosť však je rozličná v jednotlivých druhoch.

Filosofia a všetka kritika podelila básnické umenie na tri hlavné triedy: na podmetné (lyra), na predmetné (epos) a na dráma, ktoré je smiešaninou oboch. A pretože celok je vždy lepší než jeho časti po jednej, lebo mimo dobroty bársktorej časti má ešte i dobrotu ostatných, preto dráma je lepšie, dokonalejšie, než bársktorá z jeho častí; teda lepšie, než lyra a epos. Toto káže rozum, toto učí filozofia, zvlášť nemecká, Heglova. Lež z tohto ešte nenasleduje, že i lyra, ale hlavne epos nemohly by mať jednotlivé prednosti v porovnaní s dramatom. Koľká prednosť je už hneď to, že kým dráma musí sa uspokojiť s dosť úzkym kruhom niekoľkých osôb a ich podstaty, epos môže obsiahnuť vo svojich osobách celý svet, alebo aspoň najmenej celý národ a celú dobu, alebo lepšie naokoľko je dej eposu na rozhraní, na prievalci jednej doby k druhej, môže zasiahnuť do oboch. Nemalou prednosťou eposu je teda to, že ono nám otvára omnoho širší obzor než dráma.

Ďalej poznamenáť načí, že keď umenie roztriedujeme, nedeje sa to tak, ako by v jednej triede zhola nič nebolo primiešané z druhej, tak na pr. v lyre z epiky a v epike z lyrismu, ale len preto, že jeden alebo druhý živel je v značnej prevahe. A to je cele prirodzené, lebo ani *ja* nemôže sa odtrhnúť od *nie-ja*, ani *nie-ja* od *ja* (Fichte, bez *nie-ja* *ja* nemá seba-povedomia a bez *ja* ničo sveta [*nie-ja*] subjektívne). A nová, dramatická forma povstala len tak, že toto smiešanie dialo sa náročky, povedome a v novej forme prednášky. Že je lyrismus poprepletávaný epismom, to všetci vieme a vidíme, keď len pozremo na lyriku, a že i sám Homer zamiešal dosť lyrismu medzi epiku. Nie je čistým lyrismom výkrik víťazného vojska Hellenov pred Iliumom (Il. XXII. 393):

hrdina, a nasledovne i on, keď je mne rovný, nemohol to previesť. No keď hrdina má vyššie poslanie, vtedy je v básni pravdepodobnosť, vtedy ja verím básnikovi, vzdor tomu, že je ináč hrdina mne podobný smrteľník; lebo myslím, že s tým poslaním by som i ja mohol to spraviť, o čom spieva básnik. Takto teda vyššie poslanie čili nadprirodzený živel v epose požaduje i sama prirodzenosť eposu.

Avšak nadprirodzený živel v epose, mimo tohože prirodzenosti, požaduje ešte aj iný ohľad, požaduje ho realizmus. Básnik musí umelecky verne vykresliť v epopeji obraz doby a ľudí, ktorých ospevuje. Nejdem tu šíriť sa o tom, či prozreteľnosť ozaj jestvuje a dejstvuje. Filozofia o nej učí, ale ju i tají; no nemožno tajiť cieľuprimeranosť, javiacu sa v celej prírode. Tu len to spomeniem, že túto cieľuprimeranosť všetky doby a všetky národy odvodzujú od Boha a nazývajú ju prozreteľnosťou. Všetky národy, všetci ľudia (*exceptio firmat regulam*) uznávajú prozreteľnosť Božiu; uznávajú, že Boh riadi osudy ľudí a národov, najmä ľudí i sebe milých, ako si to spieva Pindar: „veľký rozum Zeusov spravuje osudy milých ľudí (Pyth. 5), alebo Sophokles (Elektra, 173) *ἄρσσει μοι...* „Neboj, neboj sa, dieťa moje, lebo je v nebi veľký Zeus, ktorý všetko vidí a riadi!“ atď. A tá istá viera bola zakorenená v Latiume, aby som ani nespomnel národ židovský, ktorého spisba točí sa okolo tohoto stredobodu; či čítame žalmy: Dominus regis me, Hospodin ma spravuje a nič mi nebude chybáť, postaví ma na miesto pastvy“; a či filozofické, prorocké alebo historické knihy. Že v kresťanstve prozreteľnosť veľký zástoj hrá, je istá vec. Sám Kristus učil, že bez Boha nepohne sa nám vlas na hlave, že keď Boh má starosť o vrabca, ako by nemal o nás, a celá utešená „reč na vrchu“ je dôkazom tohoto. Preto ani pochybnosti nemôže byť o tom, že národy, ktoré prijali kresťanskú vieru a obzvlášťne vtedy, keď ju prijali alebo keď kresťanská viera tak zaujala celú ich dušu, že sotva zaoberali sa iným, že, hovorím, tieto národy vtedy silne-pevne verili v prozreteľnosť Božiu. Že ľudia i teraz veria v nej, o tom je ľahko presvedčiť sa, netreba len vyjsť na ulicu.

Potahom na slavianske národy vôbec a na slovenský zvlášťne poznamenať načim, že uňho táto viera je na podiv vyvinutá. Zakorenená je ona v geniuse národa, čo prezradzujú početné porekadlá a príslovia, ako na pr. „človek mieni, Pán Boh mení“, „Keď Boh dá, aj motyka vystrelí“, „Pomáhaj si, človeče, aj Boh ti pomôže“ atď. To isté dosvedčujú početné prstonárodné piesne.¹⁾

¹⁾ Kto počul Slovákov spievať ešte i ľúbostné piesne, muselo mu napadnúť to časté vykriknutie: Bože! Bože môj! Bože môj, Prebože! atď., čo prezradzuje hlboký náboženský cit a dôveru v Boha a v jeho prozreteľnosť. Toto premnohé piesne celkom zjavne vyjadrujú. Na pr. zvolenská:

Švarnô dievča perečko víje
z červenej ružičky, z bielej ľalie:
a ja ho dobre znám, aj ono mňa zná,
azda mi to pierko za klobúčik dá.

Všetko vravia, že som ja taký,
že si ja preberám medzi diovčaty —

rého teda pád nepriateľského hrdinu rukou svojského je radostný. Čo povedať o Miltonovi, je ťažko rozhodnúť. Lessing kladie Miliona hneď za Homera a Chateaubriand si ho tiež nie menej váži. Isté je, že *Ztratený raj* viacej hodí sa pre dráma, než pre epos. A že pritom všetkom Milton medzi epikmi zasluhuje popredné miesto, je nielen preto, lebo pekne vypracoval svoje tema a že má pekné čiastky, lež i pre celkovitosť diela.

V *Ztratenom raji* padnul síce Adam, ale zvíťazila naša prirodzenosť, t. j. zvíťazilo s mojím ja spoločné ja, a preto zvíťazila terajšia ľudská prirodzenosť. Ďalej Boh síce dopustil padnúť Adamovi a ľudskému pokoleniu, lež len aby tým väčšie bolo jeho víťazstvo a aby i on tým zjavnejšie ukázal svoju moc. „Čo v Adamovi padlo, to druhý Adam (Kristus) šťastlivejšie napravil“, vraví cirkev a spieva si: „Ó šťastná vina, ktorá takého a tolkého zaslúžila mať Spasiteľa!“ (Sabb. Sancto. Exultet iam angelica.) Z tohto smiešania dá sa vysvetliť to, že *Ztratený raj* neprepadnul, že on lichotí ľudskej prirodzenosti. Lebo ináč s Adamom by bolo podlahlo nebo peklu, pretože Boh musel stáť na strane Adamovej, aby zachoval príkaz, keď mu On i dal svobodnú vôľu. Preto sú za katastrofou tolké sluby a prorocktá, od archanjela dané Adamovi a Eve. A takto prozretelnosť predsa zvíťazila, čo nás uspokojí.

Z toho teda, čo sme teraz povedali, patrno vysvitá, že vplyv nadprirodzeného živlu v epose vyžaduje tak sama prirodzenosť eposu, ako i tá okolnosť, že ľudia uznávajú vplyv nadprirodzeného živlu, a básnik má verne vylíčiť ľudí a ich mienky. A pretože musí prednášať, nakoľko možno predmetne, práve preto jemu treba v pozadí ostať so svojou mienkou. Toto požaduje konečne i vznešenosť a či velebnosť, ktorá musí tiahnuť sa celým eposom, ktorá je len vtedy možná, keď hrdina stojí v službe vyšších síl. A tak omnoho dôležitejšie príčiny rozhodne a neodolateľne žiadajú vplyv nadprirodzeného živlu v epose, než myslia si tí, ktorí tak radi rozprávajú o mašineriach, o starosvetských šematoch. Básnici privádzajú do pohybu nadprirodzený živel, lebo to tak spravil samý prvý Homer; ale Homer to spravil preto, a za ním i ostatní, lebo tak žiada prirodzenosť eposu. Nakoľko je v podstate eposu zakorenená táto požiadavka, že zpod jej moci nemohol sa vymaniť ani sám Voltaire v *Henriade*.

(Pokračovanie.)

Česká jubilejná výstavka.

Čo za prostriedky a spôsoby oboznamovania ducha a sily národov donesú svetú budúce veky, nevieme; to však vieme a vidíme, že terajší vek devätnásteho stoločia podal svetú *výstavku*, v ktorých znázorňuje a na odiv stavia sa duch a sila národov.

Rok 1791 neomylné prináležal už ku XIX. stoločiu, a na samom počiatku toho významného stoločia zjavila sa *prvá zemská výstavka*

remeslu, učiac sa ho bez všetkých potrebných predbežných známostí, bez všetkého systému, u samých majstrov, ktorí často sami málo vedia. Ale v Česku vychovávajú sa budúci remeselníci v školách odborných, takým spôsobom a na takom základe, že ja, vidiac to, povedal som na výstavke: „Vy, bratia Česi, o nejaký čas nebudete mať remeselníkov v tom starom smysle slova, ale budete mať pravých umelcov, ktorými zaplníte svet“... (Na pr. v odbornej škole kníhtlačiarskej začína učen tým, aby si vedel nakresliť písmenu, a v prípade potreby aj shotoviť ju; učen sochársky kreslí sochu najprv na papieri... a každý začína vzdelanie svoje na papieri, a až potom prechodí v prax. A naši učňovia u remeselníkov, čo?...)

Pripomeniem tu ešte jeden príklad praktického umu a činného patriotizmu českého. České drahokamy, česká sklová žabica, český železnák (železná rúda), český vápenec, český mramor, český kaolín, česká hlina, český kameň, česká konopa, lan, trst, slama, drevo, bylina, slovom, všetky — riekol bych — prvky priemyslu: všetky spracujú sa v samom Česku, českými delníkmi, pod dozorom českých umelcov, správcov. A teraz predkladám príklad, všetkej úcty a ochotného nasledovania hodný. Príde nový učenec alebo umelec domov z cudzozemska, pre ktorého nieto ešte vo vlasti poľa účinkovania; národ nepustí ho nazpät von do cudziny hľadať si chleba a slúžiť cudzím zaujmom, ale vodcovia národa vyhľadajú pre neho miesto, jemu zodpovedné podľa výsudaných darov a pokladov zeme českej; utvoria na tom príhodnom mieste, s pomocou obetivosti a groša českého, pre neho školu (nie dielňu), jeho ustanovia správcom, shromaždia žiakov a učňov, ktorí (discendo laborant) vzdelávajú sa, ale i pracujú; ústav vzkvetá, poskytujúc jednotlivcom existenciu doma vo vlasti; vyúžitkujú poklady zeme a živia a obohacujú tisíciach. To vzor, to príklad!

Druhý symptom je peňažníctvo české, a to znázornené je velice umne v pavillone Živnostenskej banky a Jednoty záložien. Bez vysvetlenia neporozumieš mappám; avšak p. Frant. Kašpar, úradník Živnostenskej banky, vždy prítomný v pavillone, velice ochotne vysvetlí, čo znázorňujú velikánske mappy, dla jeho vlastnej ideí ním samým shotovené. Na prvej mape, v decimálnej miere, čiarami a farbami vyznačený je jak majetok vlastný (reservný fond), tak majetok cudzí každej pomocnice či záložne, ktorých jesto v Česku 437. Tieto pomocnice české spravujú kapitál ohromný, 156 millionov. To sú peniaze všetko z ľudu, a pre ľud. Iné mappy znázorňujú podobným umným spôsobom vznik, vzrast, trvanie, ba i zaniknutie pomocnic a iné statistické dáta.

Pavillon Živnostenskej banky je snáď jediný, tak nešťastlivý, ktorý povrchnému pozorovateľovi najmenej ukáže, avšak kto vhlbi sa do mápp, toho naplní úžasom. Tam spatríš primitívnu knihu účetnú prvej banky (pomocnice), založenej od jednoduchého, ale sveta zkuseného remeselníka, a — z tohoto malého počiatku, z toho opravdu horčičného zrnka vyrástol ten veľký strom kapitálu národného a ľudového, prinášajúci kvet a ovocie dobrobytu a majet-

vilo sa *schválne*. Z hotových velikánskych zásob bralo sa a ukladalo do výstavky. Mnoho predmetov poslaných muselo byť pre tesnosť miesta nazpät odkázano. A český národ, keby priestoru bolo a keby to cieľu odpovedalo, vládol by v tom okamžení z vlastných výrobkov usporiadať i viac podobných elegantných výstav. To tá hotovosť.

Bratia slovenskí, ktorí ešte pôjdete na výstavku, či ešte raz v spoločnosti, či pojedine: rozdeľte úlohy medzi sebou, a každý nech študuje iný odbor na výstavke, aby ste priniesli z nej úžitok čo najväčší pre národ svoj slovenský. Vedľa turistického pôžitku, vedľa oddania zasluženého holdu bratom Čechom a daňi úprimnej lásky k nim: spomente na seba a na národ svoj, aby sme, čerpajúc poučenie, podobným spôsobom pokračovali vo vede, v umení, v práci, v školstve a v majetnosti, a v upovedomovaní ľudu, ktorý, keď bude mať z čoho, bude i ďakovať pre národ, aby sme zaujali i my miesto dôstojné medzi bratmi slovanskými. V každom pavillone rozpomente sa, že v ňom znázornený je kus toho školstva a toho peňažníctva. Na zdar!

A. Kmeť.

Niečo o mikroskopických hubách.

Píše A. Sytniansky.

(Dokončenie.)

A tak bádáním vratislavského prof. dr. Ferdinanda Cohna, zakladateľa vedeckej bakterologie, anglického chirurga J. Listera, francúzskeho prof. dr. Pasteura, prof. dr. Klebsa, dr. Schüllera, prof. dr. Rokytanského, prof. dr. Roberta Kocha, viedenského prof. dr. Billrotha, dr. Löfflera, dr. Behringa a iných skúmatelov podvrátený bol do nedávna platný názor slávneho dr. Virchova, dľa ktorého vznik a pôvod každej nemoce leží v najmenších bunkách ľudského alebo zvieracieho organizmu; lebo títo mužovia vedy nezvratne dokázali, že Poltivy sú príčinou hnitia, rozkladu látok, i menovite všetkých nákazlivých nemocí, jako sú tyfus, cholera, tuberkulosa, záškrt atď. J. Lister dokázal, že Poltivy zapríčiňujú hnieť, kvasenie sa rán. I preukázal veľké dobrodenie človečenstvu, keď objavil r. 1873 spôsob, ktorým podbieranie rán možno zastaviť. Používať začal desinfektické látky, jako kyselinu karbolovú, salicinovú a iné pri vymývaní a zaobalovaní rán, i zbadal, že v rane všetky Poltivy usmrtené boly, rana nekvasila sa a v krátkom čase zahojená bola. Od toho času lieča sa úspešne rany týmito prostriedkami. Na vlastné oči presvedčil som sa, že Poltivy hnilobu a nákazlivé nemoce zapríčiňujú. Keď minulého roku v našom vidieku paprčková a pysková nákaza u rožného statku zúrila, vzal som kvapku sliny z nakazenej kravy, umiestil ju pod mikroskop, ktorý 550-násobne zväčšoval, i objavily sa mi dva druhy Poltíviek, a to vo veľkom množstve, a síce Bacillus a Micrococcus Cohn. Prvá Poltívka,

na universite v Berlíne, i bol vyslaný do Egypta a Indie, kde konštatoval, že i cholera zapríčiňuje palčkovitá Poltívka či *Bacillus*. I neprestával zaoberať sa vynajdením lymfy proti poltívke, ktorá zapríčiňuje suchoty (tuberkulosu). Možno, že sa mýlim, keď tvrdím, že výskumy veľkého francúzskeho chemika a skúmatela Poltíviek, Pasteura a iných vyššie spomenutých skúmateľov napomáhaly dr. Kocha pri objavení známej lymfy. Pasteur vynašiel bezcukornatú tekutinu pre umelý chov Poltíviek. I objavil, že v chladnej bezcukornatej tekutine vypestovanými Poltívkami nakazené zveri ochorely a rýchlo zahynuly; keď však túto tekutinu, Poltívky obsahujúcu, zobrial na 45° C., neprenášala nákazu, čo neskôr i chladnú tekutinu, Poltívky obsahujúcu, vstriedkal pod kožu tých zvierat. Ďalej dokázal, že Poltívky sú príčinou nákazy, a že i slina lačného človeka je presýtená Poltívkami, ktorá injektovaná do krve zverov ich krev otravuje a smrť rýchle zapríčiňuje. Skúmaniu Poltíviek otvorené je ešte posiaľ nesmierne pole pre botanika, chemika a predovšetkým pre patologa; príčiny mnohých úkazov posiaľ nie sú známe. Ba neznáť dokonale, ktoré Poltívky zapríčiňujú istú nemoc. Dr. Klebs objavil *Micrococcus Cohn* v tuberkulách, dr. R. Koch *Bacillus*; dľa dr. Cohna zapríčiňuje záškrt *Micrococcus*, dľa dr. Bebringa *Bacillus*. I nemáme sa čo diviť, že lymfa dr. Kochova, ktorej odhalenie minulého roku dňa 13. novembra donieslo celý svet do pohybu, nenie dokonalým úspešným antiseptickým prostriedkom proti tuberkulose.

V tejto svojej rozprave udám len niektoré rody Poltíviek, ktoré svedomitým skúmaním menovanými bakteriologmi posiaľ uvedené sú v istú sústavu.

Rod Poltíviek *Bacillus Cohn* má tvar palčkovitý, často hadovitý; jednotlivé palčkovité tielko predlžuje sa, potom delí sa priehradkou v čiastočky, ktoré podobným spôsobom sa delia, až povstávajú celé súvislé všelijako klukovito složené retiazky (nitky). Tieto retiazky sú priehľadné, a len keď sa zabarvia (na pr. anilínom), objavujú sa pod drobnohľadom bunečne usporiadané (sčlankované). Buňky sú tvaru cylindrického, 2 alebo 3 razy také dlhé ako hrubé, v rovné alebo klukovito sriadené rady (retiazky, nitky) spojené. Keď jednobunečné huby stávajú sa dva razy také dlhé, ako hrubé, delia sa priečne (poltia sa), ale ostávajú ešte počas retiazkovito spojené. Najčastejšie vytvoria sliz a huspeninu (gelatinu), v ktorej potom hromadne sa objavujú, alebo tvoria sliznaté povleky, alebo sú uvoľnené a preháňajú sa v rojoch kmitavým pohybom v tekutine. Bacilly rozmnožujú sa i výtrusami na spôsob, ako udal som to na začiatku rozpravy o Poltívkách. — Druh najlepšie poznaný je *Bacillus Anthracis Cohn*; on zapríčiňuje u domáceho dobytká zánet slziny (anthrax), u človeka smrteľnú nemoc „karbunkule“, žije teda v krvi zverov a ľudí. *B. Anthracis Cohn* tvorí obdlžnú buňku, ktorá spojuje sa v tenké nitkovité, rovné alebo hadovité retiazky. Keď zver následkom zánetu slziny zhynie, utrácajú nitky Bacillove schopnosť života, ale v nich utvorené premnohé výtrusy zachovávajú možnosť svojho klíčenia i po zahynutí

glycerinovej rozlúčeniny dostať účinkujúcu substanciu z tuberkulových Bacillov. Touto tekutinou robil som pokusy na zveroch a konečne i na ľuďoch, a tú oddal som i iným lekárom, aby robili pokusy. A tak liek (lymfa), ktorým liečim tuberkulosu, je glycerinový extrakt z čistej kultúry tuberkulových Bacillov. Táto substancia je síce smiešaná s inými, ale dá sa celkom očistiť, čo nie je treba, lebo tie ostatné sú pre ľudský organizmus celkom indiferentné a zdražily by medikament.“ Lymfa dr. Kochova neusmrtí samé Bacilly, ale len samé tuberkulózne tkaniny pľúc, v ktorých sú Bacilly umiestené, na mŕtvé alebo už ním usmrtené čiastky neúčinkuje; na ostatné druhy tuberkulosy, jako sú lupus, skrofulosa, tuberkulosa kostí a šýbadiel, účinkuje dr. Kochova lymfa liečive. — *B. comma* objavil dr. Koch, keď ako predseda a vodca komisie k výskúmaniu cholery r. 1883 vyslaný bol do Egypta a do Indie; i dokázal, že tento Bacillus zapríčiňuje nákazlivú záhubnú choleru. — *B. diphtheriticus* Löffler. Roku 1884 objavil dr. Löffler v Berlíne Bacillus u nemocných na záškrt. Poltívka táto je tak dlhá, jako *B. tuberculosis* Koch, ale dva razy tak hrubá jako tento. Nachádza sa na difteritickom povleku (Beleg), vyvinuje sa pri teplote od 20—42° Cels. a žije dosť dlho; keď sa usuší na vláknach hodobných, ostáva za 3—10 týždňov životaschopnou a nákazlivou, ešte väčší je čas jej životaschopnosti v odumretých kúskoch blane (membrány), ktoré vykašľávané bývajú od nemocných na záškrt. Z najmenších uschnutých kúskov blane podarilo sa dr. Löfflerovi po 8—14 týždňoch kultivovať Bacilly, ktoré zapríčiňovali svoj jedovatý účinok. Tieto Bacilly ostávajú v hrtane a gágore, i v ústach nemocných i vtedy, keď objavy nemoci pominuly. Dokázalo sa, že dr. Löfflerov Bacillus len v nemoci (záškrt) ľudí sa objavuje a že onezdravenie hrtana zverov je od inej Poltívky. Koncom minulého roku oznámili dvaja berlínski učitelia, dr. Behring a dr. Kitasato z Tokia, svoj úspech v liečení záškrtu u zverov týmito slovami: „Pri oboch nákazlivých nemociach, záškrt a ranavom kŕči (Tetanus, Wundstarrkrampf), podarilo sa nám liečiť nakazené zveri, jako i zdravé takým spôsobom immunnými urobiť, že neskôr neonemocnejú na záškrt, poťažne na Tetanus.“ Posiaľ podarilo sa len zvieratá liečiť; možno, že neza dlho podarí sa neunavným skúmateľom odhaliť spôsob úspešného liečenia záškrtu i u ľudí. Nebude od veci, keď podám niektoré nové objavy pri záškrt. Difteritis, či záškrt, povstáva, keď sliznatá blana v gágore alebo v hrtane sa zapáli; na chorobnej časti objavuje sa pluhavo-šedivý povlek, nasleduje zimnica, delirium, nemocný je bez seba. A nielen hrdlo, ale celé telo je nemocné, a keď i prvé nebezpečenstvo prestane, ostávajú následky choroby, ochromenie gágora a hrtana, svalov očných, nôh a rúk. Príčina toho je, že Bacillus zapríčiňuje rozkladom výživnej látky (podložky) rozmanité nové látky, ktoré, jako udal som hore vyššie, menujú sa produktami premenenia látky Poltíviek, a ktoré sú jedovaté, čo začiatkom tohto roku dr. Brieger objavil v tekutine, v ktorej pestované boli Bacilly záškrtové. Keď tento jed („Toxalbumin“) injektuje sa (zaštepí) do krve zverom, onezdravejú o niekoľko dní alebo

týždňov, dľa veľkosti dávky, pri objavoch, ktoré sú difteritickej prírody. A tak usadzujú sa Bacilly na časti sliznice hrtanovej, vnikajú do povrchných častí blane, zapríčiňujú šteklením zapálenie, i vytvárajú, keď sa rozmnožia, svoj jed. Tieto Bacilly ostávajú na tom istom mieste, neprechodia do krve, nerozhádzajú sa po celom tele, ale jed, ktorý utvárajú, prežímaný býva plynúcou lymfou a rozširuje sa z orgána do orgána tela ľudského, kde pôsobí ako ferment. A tak z buniek tkaniny sliznice vniká jed do sliziny, do pečienky, do hoblíčiek, ktoré zapáľuje, kým celé telo nie je nakazené, alebo kým sa nepošťastí na vrchu sliznice hrtanovej žijúce Bacilly so zapálenou blanou vyhodí, a vtedy nastáva ozdravenie, ačkoľvek jed môže ešte začas v šťavách lymfy pôsobiť a ochromenie údov zapríčiňovať. Dr. Behringovi pošťastilo sa králikov a morské prasce proti záškrtu immunnými urobiť, keď vodíkoversoxyd (H_2O_2) injektoval zdravým zverom do krve, ktoré o niekoľko dní nakazil difter. Bacillami. Dá Boh, že sa podarí skúmatelom Poltíviek objaviť i úspešnú lymfu proti záškrtu u ľudí.

Rod *Bacterium Cohn* má buňku elliptickú, 2 alebo 3 razy takú dlhú ako hrubú; keď sa rozpoľtí, rozdeľuje sa hned, alebo ostávajú čiastočky Poltívky trochu spojené. Niekdy vytvárajú buňky sliz a sú v ňom pohrúžené; najčastejšie pohybujú sa kmitavo. — *B. synxanthum* Ehrbg. má konce (póly) zaokrúhlené, žije vo varenom a potom svarenom mlieku, ktoré na žlté barví. Podobný druh je *B. syncyanum* Ehrbg; objavuje sa v mlieku, ktoré modro barví. — *B. aeruginosum* Ehrbg rozplemeňuje sa v ranách a zapríčiňuje zelený a modrý hnis. — *B. Termo* Dujard má buňku s kmitavými vláknami, obdlžno-elliptického tvaru, žije na hniúcich látkach, na pr. na mäse namočenom. — *B. Lineola Cohn* je dva razy taká veľká hubka, ako predošlá, s dvoma kmitavými vláknami na jednom póle. Žije na rozličných polevoch, ktoré nezabarvuje, ako i predošlá.

Cladotrix Cohn je posiaľ nie veľmi rozmanite známy rod. Jeden druh, *Cladotrix dichotoma* Cohn žije, pevno sediac alebo plávajúc, v hniúcej vode na Rasách (Algae) a tvorí na nich klzké chomáče, v priemere 0.5—1 mm. veľké. — *Cl. Foersteri Cohn* tvorí vo slzových kanáloch oka ľudského sliznaté, žltobiele alebo načernasté konkrementy.

Rod *Micrococcus Cohn* je v druhoch najrozmanitejšia posiaľ známa Poltívka; rozplemeňuje sa vo mnohých podstatách (látkach), ako i na nich. Je guľovitého alebo vajcovitého tvaru; po poľtení odľučuje sa najčastejšie hned, alebo ostáva po dvoch alebo po viacej retiazkovito spojená; často tvorí v gelatine ustlaná celé kolonie. Druhy tohto nebezpečného rodu rozoznávajú sa nie tak tvarom buniek, ako radšej svojím zvláštnym pôsobením na svoju výživnú látku. Druhy rodu *Micrococcus Cohn*, ktoré rozplemeňujú sa v ľudskom alebo zvieraťom tele, sú jednobunečné, bezbarevné guľovité alebo vajcovité Poltívky, často spojené v retiazky (nitky), lebo sdrúžené v chomáče; i ony rozširujú nákazlivé nemoce a dostávajú svoje mená od tých nemocí, ktoré zapríčiňujú. Účinok ich nie je

posiaľ dokonale preskúmaný. — *Micrococcus Vaccinae* Cohn je guľatá buňka a žije v lymfe osýpkovej (sypaničnej), ktorú už slávny Jenner štepením kravských osýpok do tela ľudského neškodnou urobil, a svojím epochálnym vynálezom veľkú povďačnosť ľudského pokolenia zasluhuje. — *M. diphtheriticus* Cohn rozplenieňuje sa na sliznatých kožtičkách a iných napadnutých orgánoch ľudí na záškrt trpiacich. — *M. bombycis* Cohn žije v čreve hodvabnej húsenice, ktorú rýchlo usmrťuje. — I *M. ovatus* Lebert žije tiež v hodvabnej húsenici, ako i v jej larve a v motýle. Buňka poltívková je asi päť ráz taká dlhá, ako u predošlého druhu. — Iné známe druhy *Micrococcusu* rozplenieňujú sa na niektorých surových alebo uvarených potravných článkoch, ich buňky sú barvisté a zapríčiňujú na pokrmoch červené, modré, zelené, žlté, biele škvrny či povleky. K nim náleží *M. prodigiosus* Cohn, ktorého buňka je síce bezbarevná, ale zapríčiňuje v ustlanom slize krvavé škvrny, ktoré chemicky preskúmané dokázaly sa byť s anilínovou farbou jednakej podstaty. Žije a rozplenieňuje sa na vajcovom bielku, na škrobovom lepku, na chlebe, na uvarených zemiakoch, na mäse atď. Objavuje sa epidemicky často v celých vidiekoch. V stredoveku predesila táto Poltívka ľudí svojím objavením sa v podobe krvavých bodiek na hostiach, v chrámoch opatrovaných. Iné druhy pomenoval dr. Fr. Cohn dľa farvy, ktorú zapríčiňujú na varených zemiakoch a iných látkach; tak *M. aurantiacus* (oranžový), *luteus* (žltý), *chlorinus* (žlto-zelený), *cyanus* (tmavo-modrý), *violaceus* (fialkový), *candidus* (biely). — *M. Crepusculum* Cohn objavuje sa na hniúcich látkach a tekutinách, i má guľatý tvar. — Dr. Klebs objavil v tuberkulách hromadné guľovité Poltívky, ktoré Cohn nazval *Micrococcus tuberculosus* a ktoré roku 1879 boli príčinou pokúšania sa o radikálne liečenie pľúcnej tuberkulózy. Ja sám videl som vajcovitý *Micrococcus* Cohn v sline nakazenej kravy, trpiacej na paprčkovú a pyskovú chorobu.

Rod *Spirochaetae* Ehrenberg tvorí buňky obdlžné, tenko-vláknaté, 30—100 ráz dlhšie než hrubé (tlsté); tvorí nitky neurčite rozčlenkované a vlnite poprehýbané, dĺžky i 10 ráz väčšej než sú paličky *Bacillus*ove; kmitavým pohybom sa pláva vo výživných tekutinách. Druh *Spirochaeta Obermeieri* Ehrbg. objavuje sa v horúčke, navracujúcej sa zimnici (*Typhus recurrens*) v nesmiernom počte v ľudskej krvi, kde preháňa sa medzi telieskami krvnými rýchlosťou blesku. Keď záchvat nemoce prestáva, zmiznú z krvi i tieto záhubné Poltívky a novým svojím objavením sa v krvi zapríčiňujú nový záchvat tohoto druhu horúčky. Keď horúčnosť dosahuje najvyšší stupeň, natáhajú sa tieto Poltívky a urýchľujú svoj miestny pohyb, prekrúcajú sa závitkovito, prestanú sa pohybovať a len slabo sa vlnia. Tento druh horúčky objavuje sa veľmi epidemicky, často onezdravejú naň zrazu všetci ľudia spolu bývajúcí. Túto istú Poltívku našiel dr. Cohn i v nečistote na zuboch ľudí, ináč celkom zdravých. — *S. plicatilis* Ehrbg. rozmnožuje sa v stojacich vodách, v barinách, medzi Rasami (*Algae*) a inde; jej nitky sú dlhšie a majú tupé pólly.

Pripomenúť mi treba, že nemajúc pri ruke slavianske botanické diela, nútený som bol, vyjmajúc niektoré v češtine bežné a mne poručené terminologické výrazy, ostatné k tejto stručnej rozprave potrebné sám utvoriť. Či sa mi to podarilo, ponechávam posúdiť znalcom.

Slovenský jazyk.

Drobnosti o jazyku.

8. Slovo „ügy“ a složeniny s ním.

Slovo „ügy“ = geschäft značí:

1. záležitosť, vec; belügy-, külügyminiszter = minister vnútorných, zahraničných záležitostí. Takto písať odôvodneno je historickým vývojom jazyka. Preto, že slovo záležitosť, povstalo pod vlivom nemeckým, to isté značí, čo slovenské slovo *vec*, v Čechách počínajú písať: minister vnútorných, zahraničných vecí. U nás niektorí proti historickému právu jazykovému uvádzajú *dielo*. Už v „Príspevkoch“ (82) Czambel poukazoval na to, že *dielo* vo spisovnom jazyku slovenskom znamenalo vždy výtvar ducha alebo rukú a že teda neoprávnene dáva sa mu význam abstraktný. Ponevác to istenie nikto nepodvrátil a ja vcele uznávam ho za správne, prichodí mi vysloviť sa proti užívaniu výrazov: minister vnútorných, zahraničných *díel* a odporúčať v takomto prípade všeobecne ujaté: *záležitosti*. Tým viac odporúčam i naďalej ostávať pri starom *záležitosť*, lebo v najviac prípadoch výrazu *dielo* ani nemožno užiť; na pr. v takýchto: *adóügy* = daňová záležitosť, *illetékügy* = poplatková záležitosť, *pénzügy* = finančná záležitosť, *hivatalosügy* = úradná záležitosť atď. Jozef Škultéty, kritisujúc v „N. Nov.“ jazyko-historický spis, v ktorom bráni sa *záležitosť* proti *dielu*, vyzdvihol síce, že je *záležitosť* germanismus. Ale to aj ja viem, že Hattala v Bruse svojom ako germanismus odsudzuje sloveso *záležať* a podstatné *záležitosť*. Na tom nezáleží však nič. Ani v Čechách si nikto nevšíma toho konštatovania. Brus matičný je totiž len proti príliš častému užívaniu jeho a učí, že „vedle záležitosť klásti jest slova: věc, práce, příčina, potřeba, dílo“. Kde jako treba. Slová náleží, náležitý, záleží, prináleží (r. nadležat, prinalležat) tak vnikly do živého jazyka, jako trebárs *fara*, *farár*, — a tieto veru nikto viac nevykorení; —

2. značí „ügy“ = výkon a z tohoto máme: *ügykör* = obor výkonnosti, výkonnosť; *ügyrend* = výkonný poriadok; *ügymenet* = výkonný postup. Slovo *ügyvitel* a *ügyvezetés* tiež sa jasne označí výrazom *výkon* a preto *ügyviteli szabályok* = výkonné pravidlá.

Za „ügykör“ má Term. z 1850: obor práce, okres řízení, řízení věcí. Rank: obor práce, okres řízení nebo jednání, co kdo má na práci, na starosti; rusky: круг за́татия. Zo všetkých najpríhodnejším zdá sa byť výraz posledný, ale i tento má chybu, že z neho

Otázky. Krosná, ako známo, pozostávajú z mnohých čiastok, a najmenší kus, každý klin, má svoje pomenovanie. Kto sosbiera tieto názvy, spolu s názvami priadze?

Kto sosbiera názvy mlynského stroja a všetkého, čo je v mlyne?

Poznámky.

1. V predošlom čísle J. Ferienčík tvrdí (str. 447) v odseku „Názvy mesiacov“: že Štúrovci zhotovili nové názvy pre mesiace. Jestli pod tým sa rozumie, že ich vymysleli, nuž to nie je pravda. Nie je pravda ani v tom smysle: žeby Štúr — ako daktori myslia — z rôznych názvov v ostatných slovanských nárečiach mesiace označujúcich, tie, ktoré za najlepšie uznal, bol vybral a pre slovenčinu zostavil. Potvrdzuje ma v tom to, že za časov môjho chlapectva, na začiatku 40. rokov, pred uvedením stredoslovenčiny v spisovnú reč, počul som od staršej remeselníčky akúsi frázu rýmom sa končiacu, ktorá sa začínala: „Malý sečen, veľký sečen“, a obsahovala ešte asi dva názvy mesiacov. Tak sa mi to objavilo, ako by tým tá pani majstrová chcela vysmievať sedliacke názvy mesiacov. Z toho zatváram, že za mladých liet tejže remeselníčky musely byť tie názvy hustejšie užívané u ľudu. Štúr teda len detegoval a zostavil názvy tie, u ľudu už hynúce a vytiskované českými a latinskými.

2. V kritike *Slovenského pravopisu* pisateľ udáva oproti pôvodcovi (str. 451), že drží slovo *svoboda* za správnejšie, ako *sloboda*, a odôvodňuje to tým, že to pôvodná forma. Ak je *sloboda* aj zistenou deriváciou zámena *svoj*¹⁾, vyslovovanie a písanie toho slova s *l* miesto *v* nemenilo by nič na tejže derivácii, lebo veď je to aj nefilologom známo, že v tvaroch slov *v* často sa mení v *l*. Isté je, že v stredoslovenčine, ba ďaleko-široko za jej hraniciami, vynímajúc asnaď len najbližšie okolie Uh. Skalice, nevyslovuje sa *sroboda*, ale *sloboda*. V spisovnej reči, jak v bernoláčine tak i v štúrovčine, písalo sa vždy *sloboda*. Len asi v 60. rokoch začal písať S. Chalupka *svoboda*, odôvodňujúc to tým: že sa odvodzuje od pohanskej bohyne, nazývanej *Svobe*. Nevie, či tomuto dôvodu, a či auktorite Chalupkovej treba to pripísať, ale nasledovníci sa objavili nezadlho.²⁾

Ako druhý dôvod udáva kritik: že slavianske jazyky, okrem horvatského, zadržaly v svojom pravopise pôvodnú formu, a píšú „*svoboda*“. Toto by bol ovšem argument, ale nie vždy absolutnej ceny, a nadto: stojí on len zpolovice, t. j. jedni vyslovujú a píšú

¹⁾ Je. Už preto, aby sme netratili darmo čas, treba nám prijať učenie slavianskej filologie, ktoré prešlo všetky ohne kritiky. Miklosich (*Etymologisches Wörterbuch*) hovorí: „*svъ*: der stamm des reflexiven pronomens erscheint in den slav. sprachen in dreifacher form: I... II... Daran schliesst sich das thema *svobъ* an: (staroslav.) *svobъstvo* persona, *svobodъ* liber, *svoboda*, *svobota* libertas, *svoboda* ist auch homo liber, *svoboditi*, *svobaždati*.

Red.

²⁾ V tých samých šesťdesiatych rokoch vo Veľkej Revúcej prof. Ormis korigoval žiakov vyššieho gymnásia i vo vyslovovaní tohoto slova a dôsledne upozorňoval, že pochodí od koreňa, ktorý je v zámene *sroj*.

Red.

Tupý nôž, ako lipovô drevo.

Ani oslu, ani kosu. (Nevracia nič)

Oblokom chodia, a na dvere nik. (Odpoveď dievkam, ktoré sa chvália, že majú frajerov.)

Všeličo.

Zeliny o sv. Jáne sbierané. Ženička z Belej (v Turci) prišla k pani farárke:

Z deviatich chotárov tri dni pred Jánom sbierané. Toto sú tie, čo Vily o nich spievajú:

Keby ľudia vedeli,
od čoho by nemreli:
piliže by zeliny,
medzi nimi — bederec.¹⁾

Literatúra.

Besedy. Slovenský zábavník. Redaktor *Anton Bielek*. Ročník I. Sošit 2. a 3. Ružomberok. Tlačou a nákladom kníhtlačiarne K. Salvu. 1891. Str. 294.

Pokračovanie „Besied“ prináša veršované i prosou písané práce od ôsmich spisovateľov slovenských; sú medzi nimi popri starších, už osvedčených, i mladí literárni robotníci.

Najobšrnejšie sú v sväzku kusy tri: „Ako sa u nás žije“, veselohra v štyroch dejstvách od Lieskovana; „Chovanica“, novella Vansovej, a v „Žatvu“, báseň Hviezdoslavova.

Práca Lieskovanova svedčí o dobrom úmysle, ale technika i charakteristika v jeho kuse je posiaľ na samých počiatkoch. Defraudácia sirotských peňazí je primálny motív na štyri dejstvá; preto čo chýba v deji, vyplňa sa odbočkami, ktoré s dejom súvisia málo alebo nič. Osoby kusu, skôr fraškovité než veseloherné, temer všetky rovnako deklamujú, rovnako vtipkujú; životno pravdivé nehľadí s papiera ani jedna z nich okrem vari stereotypnej figúry starého vojenského vyslúžilca. Spisovateľ nemá ešte dosť skúseností, nepozná posiaľ dobre to, bez čoho drama nezaobíde sa: vnútorného človeka. Jedon príklad z mnohých. Jemnocitná, dobre vychovaná dcéra notárova, ktorá práve bola milencovi svojmu, doktorovi medicíny, vyznala v strašnom zahaubení, že jej otec odcudzil 2000 zlatých sirotských peňazí a že ju prinútil, aby od neho, lekára, pýtala požičku, ktorá by jej otca zachránila, slečna tá hneď v okamihu po takom trápnom výjave žartuje sa s domácim sluhom: „Miklúš, no že hovorte dačo po taliansky, alebo o tom, ako ste sa lakli toho stromu a utekali do kukurice!“ (III, 7) Taká situácia je spoločensky, a taká osoba psychologicky nemožná. A rovnako pravde-

¹⁾ Meno zeliny, ktorej doniesla.

nepodobné je celé štvrté dejstvo. — Ani s rečou kusu s formálneho stanoviska nie sme celkom spokojní; hreší často proti duchu slovenčiny v zvratoch i slovách, čo dnes, kde literatúra je jedinou školou nášho jazyka, váži dvojmo. „Vyrídiť záležitosť“, „máš na spech“, „pozre sa šelmovsky“, „vymkne ruku Horniakovi“, „vrazí do dverí“, „povedzme zkrátka a dobre“, „ani mi nenapadá to rozprávať“, „na žiaden pád neprivolím“, „nanajvýš v pohnutí“, „budem krátkym“, „aby mi zdelila vašu žiadosť“, „však ti ja krkom zatočím“, „splaskne rukama“, „nedorozumene pozerá“, „prehodí sa na inú stranu“, „obklopia stolík“, „to o nás neplatí“, „všetko je v poriadku nalezene“, „pre tvoju matku nemáš slova“ atď. nie je po slovensky. I tu ešte bude treba študovať dobré vzory i skladbu a slovník jazyka.

Vansovej novella „Chovanica“ číta sa dobre. Je to zaujímavý pokus jednoduchou, temer zápiskovitou formou sprevádzať a vysvetľovať duševné stavy milujúceho dievčaťa, bez lásky vydatej ženy, nešťastnej matky a mladej vdovy znovu lúbiacej a znovu sklamannej. Ačkoľvek hlavný motív obsírnej práce: opätnú, po rokoch silno prebudenu lúbošť mladej ženy k miláčkovu mladých liet, ktorého cit však nachýli sa k jej panenskej chovanici, dlho mu nesympatickej — poznáme vo všelijakých variáciach už z nemeckých románov, najmä z Marlittky, predsa spracovanie Vansovej púta práve prostodušnou jednoduchosťou, s ktorou pisateľka rozpráva, a svojou takrečeno autobiografickou pravdivosťou: ak nie všetko, iste veľa zažila z toho, čo tu píše. V tej mienke potvrdzujú nás jednak niektoré výjavy a osoby verne podľa prírody kreslené, jednak nejedna myšlienka, nadobudnutá zo skúsenosti života, ako na pr. o výchove detí, o povahe dievčenskej, o rodinnom živote bez starosti o denný chlieb, ale i bez lásky, o účinkoch prestátej ťažkej choroby na dušu človeka atď. — Ničmenej rečová stránka práce Vansovej tiež nedozrela. Zle po slovensky je napísať: V *mojom* žiali poslala som *siahodlhý* list; bdiem u postielky môjho dieťaťa; že zomrieť musím i ja s miláčkom *mojím*; pred *mnou* vidím; kvietok je zvláštny pre *jeho* korienky; bol svedkom *tých* najpodlejších obžalôb; i na *tie* najmenšie udalosti; chodieval k nám čo náš domáci lekár; čo mladá deva; *ja* poznávam, že *ja* mám málo samostatnosti; *to* nemožné stalo sa možným; obavy všakového *druhu*; neprišiel nikdy *viac ku* *tej* sile predošlej; jej otec je *zemänom*; . . . ku jednej starej vdove, poprosila *túže* (m. *ju*); na ceste *ale*; po *nevypovedane* bôlnych dobách; *vesil* hlavu; *ku* chudobným, *ku* nášmu, *ku* ostatku, *ku* akejsi atď. Nie je po našsky, keď píšeme: vyvinuje sa m. rozvíja sa, nezdarilou m. nepodarenou, slezla m. sišla, pohľad plný dôvery m. dôverný, nahliadla m. uznala, prospešný m. osožný, chytrácky m. figliarsky, nezdržal sa u nás m. nezabavil sa, sdelila som m. oznámila, povedala, sdôverila, bez zdráhania m. bez okúňania, zapríčinila m. spravila, zavinila atď.; a cudzo znejú uchu slovenskému zvraty: „ztratiť jeho lásku bolo *totožné* so ztratením ciela životného“, „*okázale* vzorne usporiadaný“, „*uprela* som svoj zrak“, „*máte bez toho* práce dosť“, „*nepokojom zmietaná*“, „*pohrešovala* nežnosť, ktorú *dozerala* predtým“ atď. I tu pomôže iba štúdium dobrej, rýdzej, ľudovej slovenčiny.

Tá jasá sa, ako vždy, ohnivými, sýtymi farbami v Hviezdoslavovej krásnej veľkej básni 'V žatvu'. Užtoveru je vzácny pôžitok čítať Hviezdoslavove verše v terajšej jeho požehnanej periode tvorby! Pri veršoch týchto prichodí na um Schillerova 'Pieseň o zvone': tak plastické sú ich prírodné obrazy a tak hlboká ich reflexia. Starý kosec, brúsiaci kosu a robotiaci v žiare slnečnom, vyspevujúce mladé žnice a hrabáčky, zbožím naplnený drabinový voz, kolesbajúci sa večerom z pola domov — to sú obrázky, malebno zamieňajúce sa rad radom. No všetky obliate sú jagotom horúceho letného slnka a kúpajú sa ešte i v jasavej, kryštálovej dume básnikovej: apostrofa na slnko (str. 70—73), na neukájaný duševný smäd ľudu (str. 82—84), na lúbošť mladosti (str. 85) a pokonná reflexia diela (str. 95—96) sú z najkrajších kusov bohatej poesie Hviezdoslavovej. Opäť a opäť prichodí sa čudovať čitateľovi (pravda takému, čo nie letkom prehŕňa sa listami, ale *postojí* pri nevšednom zvrate a obraze!), ako poet podrobne, s realistickou plastikou maľuje svoje genry i portréty, a zas ako hlboko, precítene, s filozofickou určitosťou a prorockým oduševnením spieva svoje dumy a túžby: vzácna epická i lyrická sila v jednom! Škoda, že pôžitok básne 'V žatvu' kazí priveľa tlačových chýb.

Ostatné príspevky 'Besied' sú drobnejšie. Pekné verše podal Martin Braxatoris, veľasľubný mladý lyrik zo školy Hviezdoslavovej, i Somolický; rozmarne rozpráva svoje cestovné dobrodružstvá Vršatský a zaujímavo moskovské svoje zkušnosti dr. Dušan Makovický. Preklad z moderného teraz Pierra Lotti od dr. Nádašiho, a rečou veľmi charakteristická 'Beseda Anče a Zuzy' z čiernohrónskych Hľadov, verne podaná z originálu napísaného r. 1818, dopĺňajú knihu.

Želáme srdečne, aby rado čítajúce obecnstvo naše upozornilo sa na 'Besedy' a podoprelo podujatie, ktorého cieľ je pekný, hoc posiaľ nie ešte dosiahnutý celkom. *Jaroslav Vlček.*

Slovenský pravopis. Historicko-kritický náčrt od dra S. Czambela. V Budapešti 1890. Tlačou Viktora Hornyánszkeho. Nákladom vlastným. Cena 1 zl. 20 kr. (Dokončenie.)

Druhá časť knihy obsahuje sústavné pravidlá slovenského pravopisu, postavené na zásadách v prvej časti vyložených. O zásadách týchto hovorili sme obšírnejšie, preto pri pravidlách, z nich vytekajúcich, niet príčiny dlhšie sa baviť. Urobíme len kde-tu poznámku. Učiac, kde píše sa *y*, pôvodca vypočítuje korene a kmeny, v ktorých je ono po *b, d, l, m, p, r, s, t, v, z*. Pri *l* kladiem otázku, či nebolo by uviesť etymologické *y* v slovách kolýsať, kolýska? V slavianskych pravopisoch pri slove *tovariš* niet shody, no u nás v ňom *y* má najmenej odôvodnenia: stsl. *товаришъ*, rusky *товарищъ*. V slove vyheň u nás *y* je krátke; jestli všetky prídavné mená z pravidla zakončujeme príponou *-ný*, nemôžeme robiť rozdiel *obecní* — *obecný*; robením rozdielu medzi *spytovať sa* (*fragen*) a *zpyťovať* (*forschen*) ťažký náš pravopis zbytočne robíme ešte ťažším — rozdiel je tu beztak i viditeľný i slyšiteľný. Ťažká je otázka skloňovania číslovky *jeden* (*-a*), *jedno*: skloňovať ju podľa starého

vodnením, že slovenská abeceda nemá takej litery, a učí písať: katedra, katolík, apatia, sympatia atď. Z počiatku *h* bude nám chybovať zrak v násloví, na pr. *teoria*, no privykneme i na to; a keby niekto čítal tú prvú slabiku mäkko, ani to nebude chyba. Pri cudzích slovách učí ďalej neklásť *y* za nemecké *ü* (*wünschen* — vinšovať), no toto pravidlo zbytočná vec rozširovať i na príklad ním uvedený, na Kyncelovú, zvolenskú dedinu. Slovák, píšuci, už nepotrebuje vedieť, že je to pôvodne Günzelsdorf. Tak ďaleko šetriť etymologiu najmenej má odôvodnenia pri topografických názvoch.

V pravidlách o dlhých a krátkych slabikách v skloňovaní prídavných mien navrhuje písať dve dlhé slabiky po sebe tam, kde prídavné meno skrátením skloňovacej prípony dostalo by formu príslovkovitú (príklad: *mimoriadne* valné zhromaždenie). To je síce proti základnému zákonu strednej slovenčiny (dve dlhé slabiky po sebe nenasledujú v jednom slove!), no určitosť a jasnosť literárneho jazyka je vysokou požiadavkou. Tejto k vôli ešte vari možno pridať jednu k výnimkám, dopúšťajúcim v slove dve dlhé slabiky po sebe. — Vypočítujúc slová, v ktorých dlhé i krátke slabiky zároveň sa objavujú, udáva i mlyn — mlyn: podľa môjho vedomia je len mlyn.

Pri pravidlách o písaní veľkých litier mám len jednu poznámku. Mená stolíc uhorských pôvodca učí písať malým začiatočným písmenom, čo odôvodňuje tým, že sú to názvy rozložené, ktorých druhá časť je obecné meno. Trenčianska alebo Nitrianska stolica je len natoľko rozloženým názvom (totiž Trenčín a stolica — Nitra a stolica), ako Balkánsky polostrov alebo Stredozemné more, ktoré pôvodca učí písať veľkým písmenom. Trenčianska i Nitrianska stolica je geografickým i administratívnym pochopom, i tá i táto je len jedna, teda — vlastné meno. Ako stolíc v našej krajine, tak i polostrovov na zemi jest viac, no Balkánsky je len jeden, ako jedna Nitrianska stolica u nás. I krstné mená Ján, Ondrej, Michal atď. sú akoby mená obecné, no za to nezapomenuteľného nášho Jesenského Jána nepíšeme malou literou. (Príkladu tohoto používam nie proti pôvodcovi Pravopisu, lež proti tým, ktorí nevedia pochopiť, že mluvnične prídavné meno môže byť, najmä v složení, menom vlastným.) Nepatrí síce k pravidlám o písaní veľkých litier, ponevác však v kuihe prichodia formy africký, Afričan, Američan, tu zmienim sa o nich. To je násilie slovenčine, slovenské hláskoslovie nedopúšťa také tvary. Kým hovoríme: ruke — nie ruce, matke — nie matce, matkin — nie matčin, sirotský — nie sirotští: nášmu jazyku svojské sú len tvary *afrikánsky*, *amerikánsky*, *Afrikán*, *Amerikán*. Prvé slovenské noviny v Amerike založili ľudia v slovenčine nevzdelaní, hovoriaci teda ako im ústa narástli, a dali im meno „Amerikánsko-slovenské Noviny“.

Pekne spracované sú pravidlá o slučovaní slov. Kto chceš vedieť písmom označiť niektoré jemnosti slovenského jazyka, treba ti naučiť sa tieto pravidlá.

Vedľajšia vec síce, ani nie jazyková, no za to dotknem sa jej. Ako skracovať totiž slovo doktor? Pôvodca učí: *dr*, *dra*, *drovi*, *drom*, teda neklásť bodku, znamenajúcu skrátenie. Odôvodňuje to

s jedným *r*. Nesrovnávam sa s pôvodcom v zuačení dlhého *ó* v cudzích slovách. Nerozmnožujme značky nad hláskami. Značiť dĺžku v slovách balon, balkon, baron alebo historia, harmonia, globus sotva je treba; vyňal by som len tón, trón, jednoslabičné, ktorých dĺžka pri čítaní nie je zrejmá, vedľa týchto snáď len nóta, próba, prósa; ďalej značil by som dĺžku u prídavných, na pr. seriousness — seriósny, aby pri vyslovovaní bola vytvorená kolísavosť. Britania je iste tlačová chyba. V mene Daniel, dla výslovnosti stredoslovenskej, ie je dvojhláska — preto nie Dániel; jestli dečko, tak ťažko nám bude pochopiteľným urobiť, že adjektívum je detský; to samé spodobenie spoluhlások je na pr. i v slove bohatstvo, a predsa píšeme ho etymologicky („*ts* mísi se v *c*; na př. bohactví místo bohat-ství, děcko m. dět-sko.“ Gebauer, Mluvnice česká, I. 32); v duchu strednej slovenčiny pýta sa predĺžiť polosamohlásku v slove država: v Turci okolie Zniova, vari desať obcí, zovie sa Državie. Pod *G* má gaštan, kdežto dla strany 112. v slove tomto je *k*; gavalier, a pod *K* kavalleria. V cudzích slovách nedržím za radno hoveť jazyku ľudovému takto: inžinier miesto inženier. Kapitán — it. capitano, šp. capitan, fr. capitaine, nem. Kapitän, r. капитанъ, mäkké *ň* je maďarismus. Mesto Lvov píšme tak, ako vyslovuje ho národ-zakladateľ — tvrdé *l* je i proti etymológii. Nádejepný a všetky takto složené prídavné mená (milostiplný, tajuplný, miesto milostivý, tajomný) sú germanismy. Oravec, nie Oravan. Jestli pokiazať, ukiazať, tak odôvodnilo by sa i ukázovať; prám = práve, nesrovnáva sa so strednou slovenčinou. Rím, teda rímsky, nie rimský. Sbierať a sberať je rozdiel: sbierame, čo je rozsypané alebo roztratené, sberá sa na pr. obrus so stola, smetana s mlieka; od sbierať je sbierateľ, tak ako sbierka; — trebárs je smotana, smotánka pôvodnejšie, staršie (v Turci hovorí sa nielen smotana, ale i motla), už vari len zostaneme pri smetane: tak píšme i ostatní Sláviani, tak ukazujú i mnohé rodinné mená na Slovensku. V strednej slovenčine sykačka má krátko *y*; dla učenia pôvodcovho o slovesných predponách *s*, *z*, *vs* píše sa *sjednať*, nie *sjednať*; pri takýchto, ako sísť sa, slapať, vysvetľujúce *spolu* bolo by bývalo dobre dať do zátvorky, aby nesvádzalo k barbarismu; práve tak pri sleteť, smažať a podobných vysvetľujúce *dolu*. (Pri slovese sprevádzať tu prichodí mi na um, čo zabudnul som na inom mieste: remeslo nesprevádza sa — sprevádzam niekoho na ceste, odtiaľ sprievod, sprevádzam na pr. spevom hru na piáne — remeslo Slovák vlastne robí.) Po slovensky je tieň, tóna — nie stieň; striežka, jestli je diminutívum strechy, má mať š. Adjektívum i od mesta Trenčína je trenčiansky, nie trenčínsky. Žalud i v ženskom i mužskom rode má mäkké zakončenie — stsl. желѣдъ.

Kniha celá písaná je jazykom jadrným. V *Príspevkoch* (1887) pôvodca mal ešte reč ťažkú, tu je už ľahká, srozumiteľná. Filológovia vedia vystihnúť zákony jazyka, no mnohí sami prehrešia sa proti nim už vtedy, keď ich kodifikujú. Czambel usiluje sa písať jazykom i korrektným i pekným. Neschvaľujem, že zbytočne vokalizuje predložku *v*, píšuc vo slovách, vo slovníku. Dôvodiac proti

„Zvláštní pověst nalézám u Lutvínů. „Tam v jednom vrchu sedí litevský král, na zlatém trůnu, kolem něho sedm vojevůdců. Král a vojevůdce jsou pohřženi v tvrdém spaní. Ale neprospějí tak do věčnosti: v hoře je s nimi malý ptáček, který neustále zobáčkem do horské stěny klofá. Téhož dne, kdy ptáček horou proklofá otvor, dosti veliký, aby jím projítí mohl muž, probudí se král a jeho vojevůdce.“

Kdož sobě nevzpomene ihned na krále: národ český, a na ne-unavné ptáče: českou národní píseň! Národ spal a zdálo se, že spí už do věčnosti. Celá hora neštěstí byla ho zasypala. Kámen ležel na ústech a nesměla hlesnout. Nikdo nezvěděl o jeho snech, bolestech, tesknosti a touze. Jenom ta prostá lidová píseň drala a drala se z prsou, jako dech za dechem.

Ptáček klofal — klofal. Až skutečně byl v hoře otvor s velikosti muže. Muž vyšel do života.

Dnes ukazuje týž světu již práci svých rukou. Postavil jí stánek u matky Prahy, tam venku ve stínu zelených stromů, po nichž rozseto slaviček jako zvonků.

„Národní výstava“ budí radost a jásot — kde je národní píseň? Není jí tu... A kde je tedy dnes ve své síle? V našich prsou? Na našich rtech? V naší domácnosti? V českém kraji? Musili byste jít daleko — daleko od Prahy, než byste ji našli! Naposledy se zajásala, zavířila, ano zabouřila — v letech šedesátých, když národ vstupoval odhodlaným krokem do života.

Kdepak se dnes při domácí či polní práci, při procházce atd. ještě zpívá? Naposledy jsem slyšel zpěv venku v polích, při žatvě, asi před desíti lety, v zapadlém jižním koutě české země. Jinde jsem slyšel jen frkání lokomobil a klepání mláticích strojů, vedle kterých se do zpěvu nechce ovšem ani ptáku ani člověku.

Ubývání národního zpěvu pozorováno arci již před lety šedesátými. K. J. Erben žaluje r. 1864, v předmluvě ke druhému vydání *Písní a říkadel*: „Pozoruje se vůbec, že od r. 1848 lid náš sel-ský, zvláště v krajích severních, méně zpívá...“ Zpěvu ubývalo již dříve. Erben dobře praví, že „zvláště v severních krajích“; tím uhlem světa je však dle mého mínění označen pramen a jasně udána pravá příčina. *Němota přichází k nám ze severního Německa*. Tam je ticho, úplné, hrobové, děsné. Až Němcům samým je při tom k pláči, teskno. „Slyší-li se někde pod širým nebem veselý zpěv,“ nařikají německé časopisy právě teď, „najisto jsou tam dělnice a dělníci polští; dělník německý je němý.“ Kde je tam proces germanisace dokonán, vymřela píseň. Hrdlo je prázdné, rty jsou ztrnuly a v prsou je strašidelně pusto. Odnikud ve světě neozývá se tolik stesků na surovost a sprostáctví lidu, jako ze severních Němec, najmě z Berlína. Z německého severu rozlezla se němota také pak do německého jihu a vedrala se i k nám do Čech...

Jsou pak arci ještě jiné četné, vedlejší příčiny, pro kteréž česká národní píseň teď hyne: zcela všeobecné i speciálně české. Zápas a neúspěch náš politický. Vřava strannická, dostávající se do všech spolků, společností, rodin. Chrkání továrních komínů

Slovenské Pohľady.

Smrť Lermontova.

V Pätigorsku u Verzilinov v nedeľné dni schádzavali sa známi a vtedy bývaly v ich salone tance. Dňa 25. júla 1841, tiež v nedeľu, sišla sa nevelká spoločnosť: plukovník Zelmic s dcérami, oficiéri Lermontov, Martynov, Trubeckoj, Glebov, Vasilčikov, Lev Puškin a ešte niektorí. V tento večer Martynov bol mračný. Nevedno, či skutočne bol zlej vôle a či drapiroval sa v plášť módného byronizmu. Možno, zlostilo ho, že nebol pozvaný na aristokratický večer, ku ktorému veľké prípravy robily sa u kňaza Golicina. Tancoval Martynov v tento večer málo. Lermontov, na ktorého hnevala sa Emilia Alexandrovna, že neprestajne drážil ľudí, chodil za ňou, prosiac ju „aspoň na jednu túru“. Len ku koncu večera, keď neprestával ju prosiť a zmenil posmešný tón, zatancovala s ním valčík. Lermontov posadil Emiliu Alexandrovnu k lombernému¹⁾ stolíku, sám umiestil sa vedľa nej. S druhej strany prisadnul Lev Puškin.

„Oba oni,“ rozprávala Emilia Alexandrovna, „vyznaменávali sa zlým jazykom a napreteky robili vtipy. Urážlivého v ich rečiach ničoho nebolo, a ja veľmi smiala som sa neočakávaným obratom a anekdotickým rozprávkam, do ktorých vpletali i známych nám ľudí. Lermontov pritom zodvihnuť jednou rukou prikrývadlo lomberného stolika, druhou kreslil kriedou ilustrácie k tomu, čo rozprával. Tanec prestal a spoločnosť rozišla sa gruppami po izbách a kútoch sály. Kňaz Trubeckoj sedel za piánom a hral čosi veľmi silne. Oproti stála Nadežda Petrovna Verzilina a shovárala sa s Martynovom, ktorý mal obyčajný svoj kostým — bielu čerkesku; nesložil dlhý svoj kinžal ani kým tancovalo sa, a často menil pózy, z ktorých jedna bola vyhladanejšia od druhej. Lermontov to zbadal, upozornil i nás, začal hovoriť čosi o ňom a kriedou už načiaral Martynova s veľkým jeho kinžalom. Ale i Martynov, pochopiac pohľady na seba obrátené, podozrive a srdito pozrel na sediacich s Lermontovom.

„Prestaňte, Michail Jurievič! Vidíte, Martynov je nahnevaný,“ hovorila Emilia Alexandrovna.

Pri zvukoch fortepiána nemohli shovárať sa cele ticho, len čo zdržiavali hlas. Na slová Emilie Alexandrovny Lermontov odpo-

¹⁾ L'hombre, lumber, tak zvaná hra v karty.

Zase cíti sa silným a pevným, ako útes, lenže je sirotou v „priestranstve sveta“.

Samotný
On stojí; zadumal sa hlboko,
I tichúčko plače v tej pustyne...

Konečne, rozvažujúc otázky života a bytia, samotný so svojimi myšlienkami, cíti, že i treba mu byť samotným, jestli chce „hlásať lábsoti a pravdy čisté učenia“. Zapalovala sa zora nového dňa. Zrejúci poet i človek vstupoval do novej doby života. Poznal sa a nesmierne túžil oddať sa cele tvoreniu a ideálu. Že blízki ešte väčmi budú hádzať do neho kameňom — dobre vedel. Ale to už netrápilo ho.

Úmysel priateľov, ktorí nahovorili Lermontova oddialiť sa do Železnovodska, nepodaril sa. Martynov na všetko presvedčovanie ostával hluchým. Medzitým vec nevelmi udržala sa v tajnosti. Zvedeli o nej mnohí, zvedely i vrchnosti, hoc i nie všetky. Bolo by možno zakročiť energičnejšie. Bolo by bývalo možno areštovať mladých ľudí, vyslať ich z mesta ta, kde mali službu, t. j. rozlúčiť ich. No nestalo sa. Naopak, zamiešali sa i postranní ľudia, ako na pr. istý Doročov, ktorý už bol pri štrnástich súbojoch. Pre podobných ľudí — a vtedy v kavkazskom oficerstve bolo ich mnoho — súboj bol príjemným trávením času, ním drážily sa nervy, menila jednotvárnosť života a budily sa záujmy, ktorých ináče nebolo.

Velmi tvrdé sú ešte úlohy Slavianstva! Rusi, ktorým najprv celé roky bolo boríť sa s Mongolmi a tak strážiť bezpečnosť i ostatnej Európy, ešte i v XIX. stoloťi museli dávať svojich krásnych mladých ľudí na Kavkaz a k podobným zbojníckym hniezdam. Ruský vojak cíti a žije s národom, no na Kavkaze, odtrhnutý od spoločnosti, nemohol byť zachvacovaný záujmami, hýbajúcimi touto spoločnosťou — mladí ľudia, ani sami nevedeli ako, oddávali sa životu, ktorý bral také obete, akou stal sa i geniálny básnik Lermontov.

Niet pochybnosti, že Martynova štváli ľudia, domnievajúci sa, že hrdému mladíkovi-spisovateľovi zide sa nejaká lekcja. Priatelia oddialili Lermontova, no utíšiť Martynova predsa nevedeli. Či štvaný inými, či popudzovaný tým väčmi, čím nástojčivejšie odhovárali ho od súboja, no Martynov neustúpil. Ako by ho bola tešila úloha *tvrdého muža*, ktorú hral. Chvilami ukázal sa i veselým a robil náražky na „putujúceho protivníka“. Tak prišlo i priateľom Lermontova rozhodnúť sa za súboj. No z nich ešte ani teraz nikto neveril, žeby to mohol byť súboj vážny. Boli presvedčení, že protivníci vystrelia, podajú si ruky a všetko skončí sa veselou hostinou. Porobily sa už i prípravy, aby vo veselej spoločnosti mohli zasvätiť šťastlivý koniec. Sám Lermontov hovoril, že jeho ruka nezodvihne sa na Martynova a že vystrelí do povetria. O tom priatelia uvedomili i tohoto a nikto neveril, žeby on tak vážne bral vec, ako to ukazuje.

Ustanovili súboj na 27. júla a dali znať Lermontovu do Železnovodska. Jemu bolo ísť cez nemeckú kolóniu Karras. Tam mal sa

dvoma krami: Lermontov tvárou k Beštau, teda vyše Martynova — tento tvárou k Mašuku. Toto bola zase nepravidelnosť: Lermontov musel cieľiť nadol, Martynov hore. Výhoda bola na strane tohoto.

Veľel Glebov. „Schodis!“ zvolal. Martynov pošiel strným krokom k barriére, pozorne nafaľhujúc pištoľ. Lermontov ostal nepohnutý. Natiahnuť kohútik, obrátil pištoľ nahor, tak že bola by mohla vypáľiť len do povetria; ale pamätajúc na upozornenie Stoly-pina, zaclonil sa ramenom.

„Nikdy nezabudnem,“ rozprával pozdejšie Vasilčikov, „ten spokojný, temer veselý výraz, ktorý hral na básnikovej tvári pred otvorom už namierenej na neho pištole.“ Vzbudilo v ňom takýto cit pravdepodobne to, keď videl, ako rozbehnul sa Martynov k barriére a s akou pozornosťou začal cieľiť. Na tvári vystúpil mu opovrhlivý výraz, ešte vždy nepohnul sa s miesta, podvihol len ruku, držiak pištoľ, ako odprvu, nahor. „Raz...“ „Dva...“ „Tri!“ veľel medzitým Glebov.

„Veľmi dobre sa pamätám,“ rozprával Vasilčikov, „ako Martynov obrátil pištoľ kohútikom na bok, čo on nazýval strieľať po francúzsky.“

V tom Stolyпин skríknul: „Strielajte! alebo rozvediem vás!“

Výstrel zahučal a Lermontov spadnul, ako podkosený, ani len nechytí sa za bôľne miesto, ako to robievajú urazení alebo ranení. Skočili k nemu. V pravom boku dymila sa rana, z ľavého vymokala krv. Nevystrelená pištoľ zostala v ruke.

Čierny oblak, ktorý zvolna dvíhal sa na obzore, rozrazil sa strašnou búrkou nad veľkým nešťastím.

*

Puškin padnul v súboji, neodôvodnenom, prenáhlenom; Lermontov, ktorý v rozhorčení svojom vtedy napísal jednu zo svojich najsilnejších básní, v ktorej povedal o vrahovi-dobrodruhovi, zatúlavšom sa do Ruska loviť šťastie a hodnosti:

„Nemohol šetriť našu slávu,
Nemohol poňať v ten okamih krvavý,
Na čo on ruku zodvihol!“

padnul v súboji ešte nesmyselnejšom. A Lermontov padnul, takto zahynul, ešte mladší než Puškin — len 27-ročný. „Tak zdá sa,“ hovorí Svetozár Hurban, „toto predčasné zanikanie kolossálnych talentov v Slavianstve je akousi temnou požiadavkou nášho osudu. My sme ešte nedospeli, aby sme ich zniesli; ešte hádam neprišiel čas ku tak vysokému vývinu na jednej strane, keď na druhej sme tak hlboko. Asnád také blýskavé napredovanie Puškinov, Lermontovov, Skobelevov a iných, v mladosti zahynuvších herosov, porušilo by harmoniu a rovnováhu nášho všeobecného vývinu.“

Smrť Lermontova podali sme tu podľa P. Viskovatého, životopisca jeho; teraz predstavíme v niekoľkých črtách ešte život básnikov.

Michail Jurievič Lermontov narodil sa 14. októbra 1814 v Moskve, kde pätnástimi rokmi pred ním i Puškin. Otec jeho, Jurij

do Moskvy. O dva roky (1830) tu vstúpil v universitu. Bol 16-ročný. Dľa podmienky, ktorú otec bol si vykonal pri prvom spore, Michail Jurievič viac nemal bývať u starej matky. Nasledovaly nové svady, nové hriechy. Ale Elisaveta Alexejevna zas preinohla zaťa. Vnuk ostal u nej. Otec jeho umrel onedlho.

Roku 1834 Lermontov už bol kornétom gardového husárskeho pluku; toho roku prvý raz vytlačili jeho báseň *Hadži-Abrek* — z priateľskej ruky, bez básnikovho vedomia. Už prv, najmä v rokoch 1830—31, popísal mnoho, a v týchto mladistvých tvorbách ukazujú sa už všetky jeho idey, len menej silne a menej určite vyslovené, než pozdejšie.

Zahynul Puškin — 10. februára 1837. V básni, napísanej na smrť poeta, Lermontov zahrnel mocným petrohradskej spoločnosti, vinným v tomto národnom nešťastí:

„A vy, nadutí potomkovia
Známou podlosťou preslávených otcov,
Pätou rabskou pošliapavší oblomky
Ihrou šťastia urazených rodov!
Vy smädnou tlupou stojaci u tróna,
Svobody, genia i slávy katovia,
Skrývate sa pod sieňou zákona...
Vy nesmyjete všetkou svojou čiernou krvou
Poeta svätú krv!“

Báseň v odpisoch chodila z ruky do ruky v spoločnosti, pobúrenej Puškinovou smrťou, tak že cár Nikolaj, ačpráve bol i sám trápne dojatý a borivšiemu sa so smrťou Puškinovi poslal lístok: „Netráp sa, o ženu a deti tvoje postarám sa ja,“ dovolil vyslať Lermontova na Kavkaz.

No na Kavkaze ostal od februára len do októbra: babuška vymohla, že preložili ho nazpäť ku garde do Petrohradu, kde potom strávil vyše dvoch rokov. Tohoto času videl ho raz Turgenev a napísal o ňom: „V zovňajšku Lermontova bolo čosi zlovestné a tragičné; akousi mračnou a nedobrou silou, zádušnicovou pohrdavosťou a strasťou vialo z jeho smublého líca.“ Roku 1840 pre súboj s Barantom, synom francúzskeho poslanca v Petrohrade, nanovo bol daný na Kavkaz k pešiemu pluku, s ktorým mal tvrdé výpravy proti Čečencom. Babuska i teraz vykonala aspoň toľko, že v zime bolo mu dovoleno prísť na niekoľko mesiacov do Petrohradu. Lermontov dúfal zostať v Petrohrade; ešte radšej bol by šiel do pensie. Dozrieval v muža, a aby mohol slúžiť svojmu poetickému povolaniu, žiadal si pokojnejší život. No babuške na prosby odpovedali, že treba dočkať.

Z jari vrátil sa na Kavkaz. Pod zámienkou choroby nešiel až na miesto svojej služby — zostal v kúpeľnom meste Pätigorsku. Tu mal srážku s Martynovom, ktorá viedla k súboju 27. júla 1841.

Teraz minulo tomu 50 rokov. Národ ruský zasvätil deň, ktorým prevalilo sa tohoto polstoročia, kupovaním spisov svojho veľkého básnika. Za päťdesiat rokov ony boly vlastnosťou firmy Glazunova, teraz táto ztratila svoje výlučné právo a už na deň 27. júla rozliční podnikatelia vydali diela M. J. Lermontova spolu v

Ale tu mi niekto povie: áno, čo mohli si dovoliť Homer, Vergil, Milton s vekom mytickým, alebo herojským, ktorý celkom prirodzene spája *ľudských bohov s božskými ľuďmi* v jeden organický svet, to nemožno spraviť básnikovi devätnásteho storočia s reálnym historickým dejom. Frása o „božských ľuďoch a ľudských bohoch“ je do-pravdy vzatá z Longina, lebo ako Lessing vraví (Laokoon, 77): Longin sagt, es komme ihm öfters vor, als habe Homer seine Menschen zu Göttern erheben und seine Götter zu Menschen herabsetzen wollen. Ako sme videli, vplyv nadprirodzeného živlu patrí k podstate každého eposu, nasledovne čo spravil Homer, to, dla iného síce spôsobu, môže, ba musí spraviť i básnik devätnásteho storočia s dejom historickým. A predsa je rozdiel medzi dejom historickým a bájom. Lež v čom on záleží?

Človek túži po neobmedzenosti, po nekonečnosti; a za čím kto túži, v možnosť toho i ľahko verí (venit prona fides). Človek od jakživa bažil za božstvom, aby bol rovný Bohu, teda je náklonný to i veriť (Alexander Veľký, perskí králi a rímski cisári). Lež v tejto veci, v tejto viere hatia ho smysly a od týchto v mnohom odvislý rozum. Teda on to tým ľahšie verí, čím menej protivia sa mu smysly a od nich odvislý rozum. Toto posledné však stáva sa vtedy, keď predmet je mimo *mňa*, a keď je on dobre vzdialený odo mňa, či to už vekami alebo i priestorom, „lebo čo je tisíc míľ vzdialené odo mňa, je o tisíc rokov predom mnou,“ povedal jakýsi kritik. Prví ľudia a doby heroické sú najväčmi vzdialené od nás, teda o týchto najľahšie veríme, že boli ľudia užšie spojení s božstvom. Lež i to musí sa diať s veľkou obozretnosťou, lebo nech by bol len Milton začal rozprávať o Zeusovi, o Plutonovi, o Marsovi, o Venuši, a hneď by dostačilo, aby jeho ináč výborná práca prišla medzi krajciarové knižky — vyjmúc že by tými menami len zosobňoval prírodu a jej sily a nechcel uviesť opravdivé nadprirodzené bytnosti a to božské! Lež i tak sa to zle číta, kde v kresťanských básňach (ešte i v Breviari) nachádzame Olymp, Marsa atď.

Jako známo, naše pochopy, a to ešte i o najodťaženejších veciach, pochádzajú z vecí pod naše smysly padajúcich, a preto my radi máme spôsob vravy, v ktorom sa javí tento prirodzený poriadok. Inými slovami: my radi máme plastickú reč, pekné figúry rečnícke. Znázorňovanie hrá veľký zástoj nielen u detí, lež aj u dospelých, lebo i dospelí chcú, aby aspoň obraznosťou videli a počuli to, o čom kto rozpráva. Preto sú tolké podobenstvá vo všeobecne bežnej reči medzi ľudom, tak že on ani nevie rozprávať bez *ako*. „Chodí si ako páv“, „ako kohút v tráve“ a tisíce iných. A preto i v básnictve veľký zástoj hrajú: tropy a figúry, preto nachádzame tak často zosobňovania. Keď básnictvo i neodvrhne rovno vyslovené krátke axiomy, ktoré na vhodnom mieste upotrebené účinkujú na um, ako blesk; predsa ono nerado má odťaženú mluvu, filosofické suché mudrovania. Veľký je rozdiel medzi vedeckým rozborom a básňou akoukoľvek, keď je ona báseň. Plastičnosť reči a duch básnictva požaduje, aby sme často použili obrazy, aby sme suché odťažené pravdy a výpovede prednášali v zjaveniach, v dejoch a uda-

sa, že kresťanskí epici nevykorystili dostatočne tento prameň, lebo i Tasso sotva chlipne z neho (Osvobod. Jerusaleu XI., kde Peter vedie processiu). Je pravda, že básnici tu i tu obráta sa k nemu, ale na nich spozorujeme istú bojazlivosť a či nechuf, a hádam robia to len nútení dobrým básnickým pudom, čo zo zásady sotva boli by spravili. Náš *Hviezdoslav* zasluhuje chválu: on neostýcha sa začreť do tohto prameňa (Hájkova žena: ako idú v nedeľu do kostola, a tam bohoslužby; Ežo Vlkolinský: koleda. Len škoda, že napospol ostáva pri obradoch luteránskych, ktoré sú až puritánsky jednoduché.) Jak znamenite vedel korystiť tu Tennyson (Kráľovské idylly: Elaine ku koncu, pohrab; Guinever, kláštor), a to nie sú eposy, to sú len epické básne, rozprávky. A toto, keď i nie je samo v sebe nadprirodzeným, ale predsa je v spojení s ním a patrí k nadprirodzenému živlu v širšom smysle, kam patria i osoby posvätné.

Ako nás zanjímajú prirodzené typy: typ matky, otca, manželov, panny atď., práve tak zanjíma nás typ kňaza, zrieknuvšieho sa sveta, všetkých blažeností a rozkoší, posvätiac sa jedine službe ľudí za ich časné a večné blaho; vykonávajúceho najväčšie tajomstvá viery; vyučujúceho ľud, prostredníka medzi Bohom a ľuďmi. A koľká rozmanitosť javí sa i tu, počnúc od svetského kňaza až po Karthausiana!

Sem ďalej pripočítajú sa i sny. Čo stáva sa v spaní s človekom a ako povstávajú niektoré sny, je nielen že ešte posiaľ nerozlúštenou, ale prirodzeným spôsobom naveky nerozlústitelnou záhadou psychologickou. Je isté, že človek mnohokrát predvidí vo snách mnohé budúce veci, na ktoré ani nikdy nemyslel, ani nemohol myslieť. Keď i zavrhneme spiritismus a somnambulismus (magnetismus), vždy ostane záhadou hallucinácia, zjavenie sa osôb alebo aspoň ich duší pri smrti; buchot atď. Či už ako Cicero chce, že i v spánku oslabne sväzok medzi telom a dušou, ako pri smrti, a nasledovne že duša jasnejšie vidí; či to pochádza z predtuchy alebo z vyššieho vnuknutia: dosť na tom, že sa to deje a že to vždy ostane podivným. No sú sny aj celkom bezvýznamné, prirodzené, na tieto nevzťahuje sa to, čo sme hore povedali. Také podivné sy nachádzame i vo sv. Písme na viac miestach, a hrajú ony niekedy rozhodujúci zástoj, na pr. sen Faraonov. Kresťanstvo o snoch učí: že najčastejšie pochádzajú z prirodzených príčin, lež že niekedy pochádzajú i od zlého princípu (diabla) a len zriedka od Boha, ktorý takto zjavuje ľuďom svoju vôľu, niekedy i prostredníctvom anjelov. Toto je učenie kresťanstva a nasledovne vierou kresťanov, proti ktorej teda nesprotiví sa ľudská prirodzenosť, ba ani len chladno súdiaci rozum.

Keď odhliadneme od malých výnimôk, všetci ľudia majú sny. (Tuším, Lessing tvrdí o sebe, že sa mu nikdy nesnívalo.) Iným ľuďom keď i zriedka sa snívava, predsa sa im len niekedy posníva, z čoho nasleduje, že epický básnik tu môže svobodne korystiť. Avšak, čo je mnoho, to i tu škodí, on musí malovať všetko primerane celku a cieľu, ináče stane sa nechutným. A potom snov,

ďalej a ďalej pokračovať. Lež Prozretelnosť, keď i rozhodne vplýva na dej, nesmie ho hatiť, alebo nesmie významnosti pozbaviť hrdinov a za nich robiť; tak že Boh je síce pohnútkou, lež dejstvomateľmi sú slobodní ľudia, tak že pravidlo, ktoré Horác dal dramatikom, lepšie platí pre epikov: *nec deus intersit nisi dignus vindice nodus* (Ars poet., 191).

Avšak celý epos má previevať duch náboženský a mravný práve tak, ako on previeva celú spoločnosť. Keď epos má byť zrkadlom času s jednej a umeleckým celkom s druhej strany, je nevyhnutne potrebné, aby básnik poznal úplne dobu, v ktorej odohráva sa jeho dej, a dej už musí byť zavŕšený, celý, už musí ho poznať celý národ i s jeho veľkou významnosťou. A preto básnik musí žiť v dobe, keď je dej už minulý, lež doba je len pokračovaním novej doby; má ešte ten istý obraz, ktorý zapríčinil dej eposu, tak že namalujúc obraz svojho času, básnik namaluje hneď i obraz epickej doby. Neplatí toto pravidlo vtedy, keď básnik z dejepisu, z archäologie atď. pozná tento obraz, lež v tomto prípade od básnika sa vyžaduje viac síl a nikdy nemá tú cenu, čo tamten. Tento rozdiel môžeme zbadáť na Homerovi a Vergilovi. Homerove piesne ospevujú živé obyčaje, kdežto Vergil, kde podáva starodávne obyčaje, plagisuje Homera a len kde-tu opiera sa na latinskú archäologiu, ktorá mu tiež nič istého nemôže poskytnúť, ako i gréckou kultúrou, politickou vyvinutosťou premenená doba Augustova. A práve tak slabá je i teologia Vergilova. Predovšetkým keď by sme i dopustili, že Trojani boli príbuzní Grékom a dedami Rimanov, ešte vždy pezostáva otázka, či oni mali tú istú mytologiu s Grékmi? U Homera nachádzame spoločnú mytologiu, spoločné názvy bohov. Dajme im, že ju majú spoločnú. Lež vtedy Vergil mal podržať tú istú grécku mytologiu i s pôvodnými menami a nemal ju latinčiť. A potom kým je u Homera ešte tá detinná mytologia, u Vergila je už ona vycibrená, spozorovať na nej vývin filosofických systémov. Jak jednoduchejšie je Homerovo Sitno v porovnaní s Vergilovým! A predsa je to prvé strašnejšie. Vergilovo peklo, jeho Elysium a Tartaros už na sebe nosí výsledky skúmania Platonovho. To veru neboly náhlady ani Eneasove, ani Anchisove.

Nedá sa síce odškriepiť, že Homer tiež mnoho porozpráva, o čom jeho hrdinovia nič nevedeli spolu i s ich dobou, obzvlášťne počahom na bohoslovie, ktoré už muselo byť vyvinutejšie za času Hesioda a Homera; no on keď i pridal niečo a doplnil, spravil to v duchu starodávnych časov a svojej doby, tak že nad tým nikto sa nezastavil. Jeho bájeslovie prijali Gréci s otvoreným náručím. Tak že ľudia neskorší, majúci už filosofiou prečistené pochopy o Božstve, zrovna vytýkajú toto Homerovi, nazývajúc jeho rozprávky „biednymi bájkami básnikov.“ Týkalo sa toto hlavne tých miest, na ktorých Homer rozpráva o krádežiach a cudzoložstvách bohov a bohýň. (Na pr. Odyss., VIII. 266. Ako Ares hreší s Aphroditou, manželkou Hephaistovou, ako ho Hephaistos prichytil, i ako svolal bohov, aby sa sišli dívať.)

Pravda, že Homera začali napádať múdrejší ľudia pre jeho

teologiu. Xenophanes zrovna zatracuje Homera a Hesioda, vyhadzujúc im na oči, že „naskladali na bohov také veci, ktoré sú i u ľudí ošklivé a hanebné“. A ešte ostrejšie sa mal vysloviť Herakleitos, ktorý vraj povedal (Diog. Laert. IX. 1.), že Homer s Archilochom zaslúžia, aby ich zo shromaždenia vyhodili a ubili. A Plato zo svojej ideálnej republiky tiež vyobcoval Homera. A kto povie, že títo mužovia nemali pravdu, keď odsudzovali tie potupné a hanebné kúsky bohov? A kto povie, že títo mužovia nemali veľkú auktoritu? A predsa čo vidíme? Všetky filosofické školy so všetkou svojou pravdou a auktoritou nemohly zrušiť Homerovu auktoritu a cenu jeho diel. A prečo to? Preto, že *Homer ospieval vieru svojich hrdinov a svojho času*, ktorá v podstate bola rovnaká s vierou doby filosofickej; a že srdce omnoho viac verí nežli um, ba srdce často verí i to, čo um zatracuje. A prečo sa nám tak lúbia Homerove básne? Veď my už ozaj zhola nič neveríme z nich. Nová mytologia a jazykozpyt dokazuje, že Ilias je prútom sanskritských bájak, v ktorých sa ospevujú zjavy prirodzené a najmä boj medzi dňom a nocou. (Müller: Nové prednášky. XIV. prednáška, kde dokazuje, že je Sarama = zora, a že Helena a Sarama je jedno a to isté slovo, ako i Paris a Panis.) Alebo keď i prijmeme za historický fakt válku trojanskú, predsa z nás nik neprijme za predmetno pravdivé rozprávky o bohoch a bohyňach. Kto bude veriť, že bolo 30.000 bohov, ktorí v nebi sa hostili (Il. I. 595), povadili, tak že Zeus už chcel aj vybiť svoju ženu Heru (tamže 565), spali so svojimi ženami, hádzali kameňmi, ktorých mohli poraniť ľudia, ako na pr. Diomedes poranil Aresa, prepichnúc mu brucho, ktorý tak zreval, ako deväť alebo desať tisíc mužov do vojny spiechajúcich (858—860) atď., a nám predsa lúbia sa básne Homerove, a my predsa radi čítame i tieto nesmyselné miesta. A prečo to? Snáď veríme, že za hrdinských časov boli alebo aspoň mohli byť takí bohovia? Náš chladný rozum neverí ani v božských ľuďoch, ani v ľudských bohoch, a že predsa dobre čítajú sa tieto bájky, toho príčinou je, že my v bájkach Homerových vidíme vieru starodávnych Grékov, Grékov aspoň z doby Homerovej. My nehľadáme v nich pravdivosť predmetnú, ale len podmetnú, t. j. to, že či to i Gréci verili, a lúbia sa nám, ako pekné výtvary peknej fantázie. A ako som už i spomenul, na mnohých miestach vystupuje do popredia miesto umu srdce, ktoré je omnoho pôverčivejšie než um a ktoré nehľadá vo všetkom pravdu a pravdivosť. Takto vzdorujú báje Homerove všetkým nápadom vyvinutejších časov, ba i nápadom samého kresťanstva, ktoré nezničilo i filosofmi prenasledovaného Homera.

Týmto nápadom zdajú sa podobať tie nápady, ktoré racionalismus robí na mytologiu kresťanskú (ak svobodno tak sa vysloviť). Keď básnik privedie do pohybu všetky nadprirodzené bytnosti kresťanstva cieluprimerane v svojom epose, vtedy on len plasticky vyslovuje vieru a presvedčenie kresťanov, že Boh spravuje osudy ľudí a národov a že sú „anjeli pomocní duchovia, poslaní k službe tým, ktorí obdržia dedičstvo spasenia“ (sv. Pavel). A tak darmo

napáda racionalismus nespravedlivo bájeslovie kresťanského eposa, ba darmo by ho napádal i vtedy, keby on mal, ako starobylá grécka filozofia, pravdu. Ba na nás zle účinkuje nedostatok vplyvu nadprirodzených sil na tých miestach, kde by ono malo byť, kde ho my očakávame. Ak sa nemýlim, v Hollého *Cyrillo-Metodiade* je miesto, kde Cyrill a Metod, alebo aspoň jeden z nich, prichádzajú k pohrabu, pri ktorom je mnoho ľudí shromaždených a ktorých potom tuším tešia apoštoli a vyučujú kresťanskej viere. Pekný je opis staroslovenského pohrabu, a inne predsa po prečítaní toho miesta ostala v srdci bezdná priepasť. Prečo? Ja som čakal, že ako iní vierozvesti robili zázraky, že tak robili aj slavianski apoštoli, že Cyrill a Metod vzkriesa zomrelého a že ľud týmto zázrakom prekvapený hromadne prijíma vieru. Tam by bol býval na mieste zázrak. Jak krásné preobrazenie mohlo sa nám tam postaviť pred oči, ako z popola sa robia kosti, svaly, žily atď.! Tento zázrak požaduje duch kresťanský, už i ako praktické plastické prevedenie článku viery o tela z mrtvých vzkriesení.

Nadprirodzený živel nielen že môže hrať zástoľ v epose, ale i musí. Avšak epik aby si dal veľký pozor na to, ako má viesť nadprirodzený živel do eposu, a najmä v takých dejoch, v ktorých hrajú hrdinovia rôznych mienok a vier.

(Dokončenie.)

T k á č s t v o .

Od *Pavla Križku*.

Nehaňte ľud môj!

Ako každý jednotlivý človek záleží nielen z duše, ale i z tela a jeho výkony patria, nakoľko myslí, do sveta duševného, a nakoľko telom pracuje, do sveta hmotného, tak i celé národy, veľké to súhrny jednotlivých ľudí, žijú a pohybujú sa súčasne i v duševnom i v hmotnom svete a ich skutky a činy delia sa hlavne na tieto dve čiastky.

I náš slovenský národ poddaný je tomu istému zákonu a spravoval sa — chtiac nechtiac — ním od svojho počiatku, postupujúc od najjednoduchšieho spôsobu svojho živobytia krok za krokom až po tú výšku kultúrnu, na ktorej ho dnes vidíme.

Pokrok vo vývine dial sa len pomaly a šiel prirodzenou svojou cestou bez všetkého hrmotu; Slovák neurážal ani cudzí svet hlukom, ani nestal sa nápadným svojim vlastným synom prílišnými skokmi, a preto i nie div, že zostal starodávnym národom a spisovateľom celkom neznámym a nepovšimnutým a jeho vývin jeho vlastným synom tak každodennou vecou a tak nepatrným, že ho písmom nezvečnili, ani svetu na odiv nikdy nevystavovali. Bystrí umom, ale tichí duchom Slovania a Slováci zdali sa preto cudzincom ľuďom nevzdelaným a tým, ktorí učili sa *len od nich* žiť po ľudsky, „buta tót“-mi.

Dúfam, že dla skromných svojich síl tiež prispejem ku stavebnému materiálu, keď opíšem jeden zo slovenských samorostlých priemyslových odborov, totiž tkáčstvo, ktoré je v našom slovenskom lude vzdor terajším veľkým priemyslovým závodom a mimoriadne ľahkej premávke ešte až posiaľ tak rozšírené, že sotva jesto slovenskej obce, kde by nebolo známym a pestovaným.

Bez pochyby stalo sa tkáčstvo práve pre túto svoju rozšírenosť zjavom takrečeno každodenným, prostému ľudu iba prácou užitočnou a potrebnou, ale z iného ohľadu celkom ľahostajnou, a vzdelancom slovenským vecou neznámou a preto nepovšimnutou. Mne vidí sa byť tento slovenský priemysel podobným skromnému kvietku, ukrytému v hustej tráve a preto i málo kým povšimnutému.

Mnohí ľudia považujú tkáčstvo za prácu čisto mechanickú, bárs Doležal už na začiatku tohoto storočia písal vo svojich veršoch: „*Zamyslení tkáči, jak hrubí tak hladší*“, kto však toto remeslo bližšie zná, ten vie i to, že ono potrebuje nielen zručnosť, ale i bystrý um, ba k tomu ešte i — riekol bych — poesiú. O jeho etickej stránke a význame prehovorím pozdejšie, teraz predovšetkým opíšem veci a nástroje ku tkáčstvu potrebné a výrobky tohoto slovenského priemyslového odvetvia k vôli tomu, aby som soznámil s technickými tkáčskymi výrazmi i širšie, týmto priemyslom nezbývajúce sa obecenstvo a hlavne slavianskych vzdelancov.

Slovenská gazdinka, ako známe všetci, rada dorába ku tkáčstvu potrebné byliny, totiž *konope* a *lan*. Už pri týchto bylinách zná a má Slovák pre jednotlivé odrody svoje vlastné názvy. Tak zove bezsemenné a prv dozrievajúce konope *poskonnými*, v Turci *poskolnými*, a druhé, semeno rodiace *hlaváčkami* i *maternými*. Z vytrhaných poskonných konopí robia gazdinky *hrste*, z hlaváčiek *snopky*. Dozreté konope a lan močievajú v *močidle*, *válajú* na tráve a potom usušené *trepú* na *trlici* a *trojačke*, záležiacich z *nôh* a *trla*, a *češú* na *štetí*, aby dostaly z nich ku práci potrebné *vlákno*. Čo na raz vezmú na trepanie pod trlo, to volajú *hrstou*, dve hrste *povesmom*. Pri tejto práci odpadnú drevnaté čiastky sťa *pazderie* a najhrubšie vlákna, na ktorých lipí ešte niečo pazderia, tvoria *zrebe*, z nichžto dorába sa iba *zrebnica*, nie však i útlejšie a pravidelnejšie *tkanivo*. Pri česaní štetou trieda konope dla jakosti na *koncovné*, totiž najhoršie, lebo z celého povesima strhnú sa oba konce, majúce od koreňa hrubé *lyká* a navrchu neodlučiteľný *pazder*, potom na *zrebné*, na *pačiesky* alebo *pačesné* a na *tenké*, ktoré sú najlepšie.

Dorobené trepaním a česaním vlákna tvoria *kúdeľ* a tú treba *priať* na *praslici* alebo na *kolovrátku*. Kolovrátok bol za dávnejších čias obzvlášte v zámožnejších a prednejších slovenských rodinách značne rozšírený a ešte i našim starým matkám dobre známy; chudobnejšie ženičky potrebovaly a potrebujú ku pradeniu praslicu, ktorá záleží obyčajne z dvoch čiastok, z nichžto spodná menuje sa *čakan*, v niektorých krajoch i *praslica*, a vrchná *kúžeľ*. O túto *ovije priadka* svoju kúdeľ a skrúca z kúdele ťahané vlákna v *nitku vretenom*, záležajúcim z *pierca*, v Tekove *štepky*, (počul som túto čiastku menovať i *brkom*) a z malého *kolieska*. Keď je pri pradení

Na prostrednej stuhle ležiaca obyčajne *truhlík* a nad ním niečo ku predku je *sedlisko*, obyčajne priekom cez krosná položená doska. Okrem toho majú jednoduché, gazdovské krosná i *osnovný* čiže horný, *brušný* a *robotný* čiže dolný *návoj*. Osnovný návoj leží v *hlavniciach*, brušný v *rozštepoch* a robotný v *kruhoch*. Tkáčske, remeselnícke krosná majú ešte i štvrtý, *prsný* návoj, lebo tkáči *držia* osnovu vo dvoch *stanoch*, tkáčky iba v jednom *poli*. Stany a pole označujú tú čiastku z osnovy, ktorá je medzi *nitelniciami* a prsným i osnovným návojom. Osnovný návoj má koleso s drevenými *palcami*, robotný koleso so železným *vencom*, na ktorom sú *zuby*, do nichžto padá malý *styk*, u tkáčov *grackou* zvaný. Miesto venca a styku je i *odťahel* v Tekove užívaný.

Ku navíjaniu potrebný je *zubier*, zvaný v Tekove „*hrabce*“ a deliaci osnovu na polpásma (v Tekove na *hubky*) a *krutel*, totiž nevelký drevený drúčik s motúzom, ktorým sa krúti osnovný návoj. O osnovný návoj pripevňujú osnovu do spodného zvratu vtiahnutým *bíčikom*, v Tekove okrúhlym *ciepkom*, ktorý vkladajú do návojnej *páhy*. Do druhého konca z navitej osnovy dávajú dve paličky zvané v Tekove *širšími ciepkami*, aby delily *krížnice*, totiž nitky jedna vedľa druhej krížom ležiace, a *hlavu* z osnovy delia na pasmá, aby mohli pradzu ľahšie navliekať do nitelníc. Ciepky sa *odberajú*, totiž potahujú zavše od nitelníc ku osnovnému návoju; túto službu koná však i *bico* alebo *hruška*, závažie visiace na motúze alebo remeni, jehož koniec je malým háčikom pripevnený v prostriedku o širšie ciepky.

Každá nitelnica má dve *brcia* a medzi týmito z tenkých, ale pevných, *helvami* zvaných motúzov záležiace *očko* a *panôžky*. Na vrchnom i spodnom brci sú spletené všetky panôžky do *vrkôčkov*, „aby sa očká nerozišli.“ Vrchné nitelníčné brcia visia na motúzoch, ktoré sú alebo preložené cez koliesko a priviazané druhým koncom na inej nitelnici, alebo pripevnené o *bilce*. Nad kolieskom a nad bilcom je *paholok*, totiž malé, na dvoch koncoch hlávkami opatrené a okrúhle drevce, ktorým možno nitelnice zvýšiť alebo spustiť nižšie, a paholok je motúzom pripevnený na *priečke*, dajúcej sa potisnúť i s nitelniciami napred alebo nazad. Do nitelníc navliekajú osnovné nitky dreveným *háčikom*. Na spodných brciach nitelníčných *podviazané* sú buďto bezprostredne *podnože*, alebo najprv jednoduchá alebo i složitá (tkáči hovoria „tkáčska“) *váha* a na tej podnože; pri jednoduchej robote dve alebo štyri, pri složitejšej robote však niekdy až do 36 kusov. Z nitelníc alebo z váhy visiace motúzy neslobodno akokoľvek popriviazovať o podnože, lebo by bola práca s nimi nemožnou, ale musia byť poprivaňované dla zvláštnych pravidiel celkom správne, a táto práca volá sa *podväs* a je len obratnejším tkáčom dobre známa.

Medzi nitelniciami a brušným návojom visí na krosnách *bidlo*, majúce na *korune*, totiž na hornej priečnej čiastke pripevnené *železka*, ktoré *kývajú sa* v *panviciach* na stavoch pribitých. Z koruny visiace dve latky zovú sa *pobočky* a na nich je pripravená *bidlica* a *príklop*. Medzi bidlicu a príklop ukladá sa *brdo*, záležajúce

tkáči, ktorí rozumeli viazať správne podväzy i na tridsiatich nitelniciach a podnožiach. Pod ťahanou robotou rozumie sa také tkanivo, obrusy, uteráky, šatky a podobné kúsky, na ktorom sú vytkané zo samých väčších a menších kociek záležajúce, ručným výšivkám podobné vzorky. Podobne robievali tkáči prv i *hajky* a *partovín*, v Banskej Bystrici kupcami a za týmito i čipkármi chybnou „bartohýn“-om nazvaný.

Hladká robota, akú slovenské ženy samy hotovia (o dotkanom kuse hovorí sa, že je robota *vyhotovená*), a menovite plátno býva obyčajne bez všetkých okrás, ale obrusy, uteráky a zavše i plachty bývajú ozdobované rozličnými vzorkami (obecný ľud počul som všade zvať ich furmami, ak hovoril o nich vo všeobecnosti, čo ovšem len veľmi zriedka robieva, užívajúc obyčajne zvlášte mená takých vzoriek, ako to robí i pri výšivkách) a tieto vzorky buďto mečom robené, buďže v ťahanej robote podnožmi tvorené majú svoje osobitné mená. Tak zná ľud náš *retiazku*, *čipky*, *ružu*, *orla*, *raka*, *stračiu nôžku*, *žabie oči*, *racky* a mnohé iné mená vzoriek upotrebovávaných v tkáčskej robote. —

Viem, že ne jeden z trpezlivých ináč čitateľov bude už úplne unavený, kým dočítal posavadne riadky, ale účel, prečo som ich písal, požadoval neodbytné, abych nevynechal ani jeden z technických v tkáčstve bežných a mne známych výrazov, a dľa mojej skromnej mienky múdre by urobil a spravil vec užitočnú každý ten seriosne mysliaci človek, ktorý by môj soznam doplnil ešte chýbajúcimi v ňom tkáčskymi výrazmi, aby sme dostali pre tento náš samorostlý priemysel úplné názvoslovie. Tým zaiste obznámime i našich vzdelancov s mnohými rýdzoslovenskými a nad mieru správnymi slovami a zadovážime našim lexikografom všednú síce, ale posiaľ obyčajne málo všímanú látku pre ich práce, i zadovážime a podáme nad slnce jasnejší dôkaz, že je tkáčstvo slovenským priemyslom samorostlým a neklamným znakom, že náš národ bol umne hodne vysoko vyvinutým už pred dávnymi vekmi a predčil svojou zručnosťou mnohé iné národy.

O samorostlosti tkáčskeho priemyslu svedčia všetky výrazy, ktoré tenže priemysel potreboval a potrebuje. Prezrime si zaiste ešte raz tie, ktoré som posiaľ zostavil, a žiaden človek nebude, ani nemôže pochybovať o ich rýdzej slovenskosti. I sami tkáči v banských a iných, ešte pred dvoma storočiami výlučne a teraz aspoň čiastočne Nemcami, poťážne ich priamymi potomkami obydlených mestách užívajú najviac iba tieto slovenské výrazy, bárs niektoré z nich i ponemčili a miesto niektorých nemecké názvy upotrebovávajú, a z toho zatváram, že nie Slováci od Nemcov, ale títo od Slovákov tkáčstvu sa učili. Zkúsenosť nás učí, že obecný ľud s neznámymi predmetmi a vecmi prejíma i ich názvy od tých, ktorí ho s týmiže predmetmi a vecmi najprv obznámili; sám si pre také veci zriedka tvorí svojské výrazy. Z mnohých príkladov spomeňme si aspoň železnicu, známou slovenskému ľudu iba od pomerne krátkeho času, a hneď zbadáme, že obecný ľud hovorí o vlaku „cúg“, o rušni „mašina“, o vozni „vagón“ atď. Ešte i zemiaky,

rodov. Tomu nasvedčuje hlavne tá okolnosť, že sú zpomedzi tkáčskych technických výrazov iba poniektoré, totiž len najhlavnejších nástrojov názvy, spoločné a známe všetkým Slovanom, najmä z nich však utvorené osobitne každým slovanským národom a tak teda u nás rýdzo slovenské. Na ďalšom vývine chatrných pôvodne počiatkov a na vynajdení, utvorení a zdokonalení ku tkáčstvu potrebných pomôcok, nástrojov a celých strojov, akými sú kolovrat, snovadlá a krosná, pracoval samostatne už slovenský ľud a kým ich všetky vytvoril a priviedol tkáčstvo na ten stupeň, na ktorom vidíme ho teraz čo len v sedliackych chalupách a u ľudí najchudobnejších a najprostejších, istotne potreboval ku tomu veľmi dlhé časy, čo tiež svedčí za značnú dávnovkosť tohoto priemyslu, a potreboval nadto i nemálo bystrého umu.

Umu, hovorím, potreboval a mal v značnej miere Slovák, keď to vykonal, a viem, že mi každý prisvedčí, kto zná, čo je tkáčstvo.

Už dorábanie a vyrábanie lanu a konopí a tvorenie nití zo slabých a krátkych vlákien pradením, aby staly sa dlhými a dosť pevnými, pokazuje na mysliače hlavy, lebo keď i videli naši predkovia priasť pavúka a mali tým slabý vzorku pred očami, predsa len nemohli jednoducho napodobniť jeho prácu, nemajúc k tomu pavučích nástrojov. Koľkože však potrebovalo premýšľania, kým prišli k tomu, aby každej z tisícich a tisícich nití v osnove vykázali a určili isté a celkom určité miesto a pri tkaní celkom pravidelný pohyb, aby jedna druhú nekrížila a jedna druhej nezavadzala. A vynajdenie, zhotovenie a zdokonalenie tkáčskych strojov, snovadiel, kolovrátk a krosien ako i ostatných s týmto priemyslom súvisiacich pomôcok a nástrojov bolo a je maličkosťou? Bolo a je to prácou primitívnou, jednoduchou a ľahkou? Komu nezračí sa v tomto bystrý a hlboký um, ten je slepým na obe oči. I najjednoduchšie plátno je výmluvným svedkom, že náš slovenský ľud bol už v dávno, pradávno zašlých časiech hlbokoumným národom.

No nielen o umnosti a zručnosti svedčí tento náš starodávny priemysel, on stal sa a je i čiastočným zrkadlom pre krasocit, vrodenný slovenskému ľudu. I do svojho tkaniva vniesli a vliali slovenskí tkáči a tkáčky kus svojej poesie, a síce tým, že ho začasto ozdobili a ozdobujú okrasami, totiž rozličnými vzorkami, ku čomu tiež patrilo a patrí nie málo zručnosti a umu. Okrasy v obrusoch, uterákoch, plachtách, opleckách a hlavniciach tkáčstvom zhotovené sú rodnou sestrou ručných výšiviek a preto sú im i veľmi podobné. I v týchto zračí sa zvláštny, slovenský typus, ktorý nevídať v podobných prácach u iných národov. Ja ho považujem za odlesk slovenského ducha a spôsobu myslenia i cítenia. A tieto slovenské tkáčske vzorky zostaly totožnými a nezmenenými už asi od troch storočí, lebo videl som daktore z terajších, zachované tlačou a maľbou, už na tkanivách z konca šestnásteho storočia pochádzajúcich. Hlboko zakorenený v našom ľude konservatizmus vedel zachrániť vzdor meniacim sa módam staré slovenské vzorky až po naše časy a z toho zatváram, že pochodia mnohé z nich snáď už

„Johanka, ako to hovoríte!“ pretrhnul ju takmer prísno. „To vám nepristojí. Čo som urobil, je nič nie zvláštneho — pre vás podstúpil bych vďačne i omnoho ťažšie veci!“ Zdalo sa, že chcel viacej povedať, pohnul rukami, ale spustil ich zase a mlčal.

Ona hlboko vydýchla, potom v nepredpoloženom hnutí sklonila hlavu k jeho zdravej ruke a dotkla sa jej svojimi perami.

„Johanka!“ zvolal, zápasiac s mocným citom.

Ona pozrela k nemu, ako by sa pýtala: či som to zle urobila? Celá vrúcnosť jej srdca, jej oddanosť k nemu zračila sa jej v očiach, i slzy zaleskly sa v nich.

Nemohol sa ďalej zdržať, mihom sovrel ju k sebe a zbozkával ju. „Johanka moja, Johanka!“ hovoril duseným hlasom.

Za chvíľku spočinula jej hlava na jeho prsiach, potom zrazu vzchopila sa, zakryla si tvár rukami a sklonila ju na jeho koleno. On ju počal hladkať po lesklých vlasoch, nehovorili nič, oba prekonávali príboj citový.

V tom počuli spiežovce koní, aj Pavčokov hlas. Johanka rýchlo sa zdvihla a chcela odísť; on podržal ju za ruku.

„Pozrite na mňa na znak toho, že nelutujete, čo sa stało,“ prosil.

Pozrela na neho — očami plnými nehy. Zlúbal jej ruku a potom ju vypustil.

„Mršine — kto vie, kde be bole bežale, kobe nebole vhabale do záveju!“ vovádzal sa báťa veľmi hlasno. Bol pripravený na príkre výčitky od Mikuša, lebo svedomie mu hovorilo, že ich zasluhuje. Bolo mu až otupno, že Mikuš nemal sa do toho; a tak len na hluchopo počal sa vyhovárať a uisťovať, že sa mu toto ešte nikdy nestalo. Potešoval a odpytoval jedno cez druhé a ubezpečoval Mikuša, že však mu pre to trocha udretia nebude nič.

Mikuš nemal ani najmensej chuti pre dnešnú nehodu dohovárať báťovi. Roztratené veci sa poskladávaly; našlo sa všetko, všetko sa usporiadalo a pokračovalo v ceste.

Báťa v súre celkom vytrezvel; že ho nevyhrešili, hanbil sa ešte väčmi, bol tichý a pozoroval na cestu. Keď prešli cez vrch, zašiel so zlej čiernickej cesty dolu na lúky; teraz neurobí sa škoda a ide sa to hladko i rýchlo, o pol hodiny budú prv doma, ako keďby išli cestou. Nedotknutý, kôrnatý sňah chrúpá koňom pod kopyty, i pod podošvou saní, a zvončeky bystro zvonily.

Johanka sedela tíško, ruky mala na lone ako by k modlitbe složené. Ešte neprecítila zo sladkého pohnutia, zvláštneho citu ešte ne-utíšil sa. Zvončeky svet okolo seba nevidela; nevedela, kde sú a kade idú: len to vedela, že on je pri nej, on, ku ktorému priľnula celou dušou. Teraz plno cítila slasť, ktorej predtucha sprevádzala ju pred hodinou; v túto chvíľu nepýtala sa, čo bude ďalej.

Mikuš sedel vedľa nej, jej spanilá tvár belela sa mu v šere. Teraz inakším okom pozeral na ňu, než pred hodinou. „Moja — moja!“ ozývalo sa mu v srdci. I pre jeho usedlú, rozumu podriadenú prírodu bolo v tom čosi sladko-opojného, čo bolo by ho snáď ešte väčmi strhlo, keby už prv nebol mal tušenie o Johankinej

„Nepovedzme rodičom hneď, ale dočkajme vhodnú príležitosť. Ja im všetko rozpoviem, keď budem vidieť, že sú prístupní tomu,“ hovorila po dlhšom premýšľaní.

„Dlhšie než niekoľko dní odkladať nesmieme, a poviem im to ja. Som pripravený na to, že neprijmu ma s veľkou radosťou ako snúbenca svojej dcéry, ale to nesmie nás odstrašiť od priamej, otvorenej cesty. Keď ste vy pri mne, poddajú sa i rodičia.“

„I ja sa ufám. Ja viem, že vás môj tatuška rád vidí. Urobte teda vy, ako za najlepšie uznáte; vy ste už o všetkom premýšľali.“

„Však nie len v túto chvíľu — nad tým som ja už dávno premýšľal — kým ešte bola túžba väčšia než nádeja.“

„Ach, Bože!“ usmiala sa ona poloradostne a poloostýchave. „A ja vskutku obávala som sa trochu, že vy len dnes — len z akéhosi súcitu ku mne — —“

Aj on sa usmial.

„Bez pochyby ťažko bolo by ustáliť, ktorý prv počali sme na to pomýšľať. Ja chcel som odolať, ale človek nenie nikdy tak hrdiným, ako by chcel. Aj bez dnešného prípadu nebol bych mlčanie dlho vydržal. A vy myslíte, že u mňa bol púhy súciti! Či ozaj nevidíte, aká je to blaženosť, ktorú ste mi dnes darovali?“

„Bože môj dobrý!“ zašepala ona a pod veľkosťou svojho blaženstva sklonila hlavu.

On nahnul sa k jej rukám a priľnul k nim ústami, kým mu ona tíško hlavu nezdvihla.

„Pekne sedieť — už sme skoro v Černiciach!“ napomínala s oným blahým, tichým úsmevom, ktorý dnes udomácnoval sa na jej tvári.

Čiernice už zblízka černely sa na bielej sňahovej ploche; oblôčky sa svietily, dym vstával z komínov a psi brechot sa ozýval.

Brána na škole bola otvorená, na zvuk zvončekov vybehol Taro a radostne obrechával navrátiť sa.

O chvíľu Johanka objímala matku.

„Či ste šťastne chodili?“ bola tej prvá otázka.

„Ja veľmi šťastne — ale pán Mikuš...“

Mikuš vyrozprával nehodu na ceste ako najmenej drasticky, a báfa bol mu veľmi povďačný, že tak šetrne líčil. S dobrou chuťou vypil podaný mu „oldomáš“ a odporúčal sa ku službám i na druhý raz. Isté je, že tí, ktorých dnes vozil a takmer do nebezpečenstva priviedol, necítili preto proti nemu pražiadnu trpkosť, a on v mysli blahoželal si k takým passažierom.

V izbe láskala Johanka otca, ako by ho od roka nebola videla; on, odvráťajúc čosi, bránil sa jej vrelosti, ale bez výsledku.

„Mať vždy hovorí, že ju máme viacej do sveta posielat, a hľa, aká je rada, že je tu,“ hovoril Mikušovi, ktorému Lemjaková starostlivo obväzovala poranenú ruku do handričiek lojom napúšťaných. Ešte len teraz bláhala si, že on šiel proti Johanke a zo srdca mu bola povďačná, že so sebažertvovaním chránil ju pred nebezpečím. No on nerobil si z toho zásluhu, ani len hovoril o tom nechcel, tvrdiac, že Johanka zveličuje vec. Rozprával Lemjakovi o svojich

spokojnosti. „Či nie je už to veľiký pokrok, že sme medzi sebou dorozumení?“

„To je ovšem najhlavnejšia vec i pre mňa,“ usmial sa on.

„Teda vidíte, na všetko ostatné teraz už môžeme trpелиve čakať.“

„A dokedy by ste vy takto vydržali?“

„Ja neviem; ja nevidím konca svojej spokojnosti, kým —“

„Kým čo?“

„Kým vás môžem vidieť a kým vy s láskou na mňa pohliadate.“

Vinul ju užšie k sebe.

„Prosím, pusťte ma,“ žiadala nežno a pokorne. „Takto nesieme, lebo potom by naše vyhýbanie si bolo pred rodičmi nepeknou pretvárkou.“

Pozrela mu do očí, či ho nepohnevala; on cítil, ako mu srdce taje pod tým čistým pozorom. Pritisnul ústa k jej bielemu čelu a bez slova vypustil ju.

So sklopeným zrakom prešla vedľa neho ku vysokej starosvet-skej kasni, sosňala s nej ešte dve plné vretená, tretie zakotúlilo sa ďalej, nemohla ho dočiahnuť. On prišiel a podal jej ho; s jasným úsmevom ďakovala mu.

V tom vošiel Lemjak.

Motovidlo zase otáčalo sa, dvojitým prasknutím oznamujúc plnosť pásma Mikuš zamysleno prechodil sa po izbe.

„Mne sa vidí, že je už po zime: južný vietor veje, bude dážď a jar,“ oznamoval otec. On vždy bedlive pozoroval počasie.

Keď v druhý deň po obede Johanka chcela z kuchyne vojsť do izby, začula zvnútra otcov pozdvižený hlas a zdalo sa jej, že má akýsi neobvyčajný prízvuk. Vypustila kľučku z ruky, ako počula hovoriť ho:

„— predpokladám o nich, že svedomite skúmali sami seba, či je to nie len také zblknutie slameným ohňom, aké často býva u mladých ľudí, ktorí nemôžu dlhšie pobudnúť s mladým dievčaťom, žeby sa do neho pre zábavu nezamilovali.“

„Hravé milkovanie nesrovnáva sa ani s mojou ani s Johankinou povahou; medzi nami je opravdová, trvalá náklonnosť,“ — počula Mikuša odvetiť. „Ako budila sa vo mne, vedel som, že je to nie žart ani zábava, a predsa brojil som proti nej, ufajúc sa, že ju zmôžem. S jednej strany chcel som ospravedlniť vašu dôveru vo mňa, s druhej nechcel som sa vystaviť poníženiu, aby ste ma na krátko odpravili k vôli iným, ktorí hneď môžu nabídnúť zabezpečenú budúcnosť. No pri všetkej pevnej vôli nezmohol som svoju lásku k vašej dcére, lež ona premohla mňa: myslím, že bez zahanbenia môžem sa tomu priznať. Ja nevidím príčinu, pre ktorú mal by som sa zriecť Johanky, tým menej, keď viem, že ona miluje mňa, ako ja milujem ju. Vy znáte ma, moju povahu a moje schopnosti, viete, aké asi výhlady mám do budúcnosti; prosím vás tedy, jestli ma uznávate za hodného tej svojej najvyššej dôvery: považujte ma za snúbenca svojej dcéry! Dá Boh, že toho neolutujete.“

pomocníkovi ju zasnúbiť nevidelo sa jej slávne; nuž ale čože bolo robiť!

„Ktože by toto bol poveril!“ vzdychla si. „Teraz už čo?“

„Čím menej myšlienok snovať a čím menej rečí sporiť o tom,“ hovoril muž.

„A či si ty spokojný takto?“

„Nemám veru príčiny byť nespokojným — pozdejšie azda budem mať príčinu byť cele spokojným.“

„Veď on je iste veľmi poriadny človek, ale — ja som sa ufala, že naša Johanka dôjde lepšieho šťastia.“

„Maminka!“ ozvala sa tá prudko, „nad toto ja väčšieho šťastia dôjsť nemôžem. Ja neviem, ako Pánu Bohu ďakovať zaň.“

„To potom povedz, keď niekoľko rokov budeš jeho ženou,“ prehodil otec.

„Ach, tatuška, ja viem, že aj potom tak poviem,“ hovorila dcéra so svojím oddaným, presvedčeným úsmevom.

„Ktože vie, ako bude,“ premietala matka. „Na toto, hľa, sme nepomysleli, keď sme brali pomocníka do domu.“ Teraz už chápala, prečo Johanka nechcela Huttera a prečo Mikuš bol presvedčený, že ona do Hutterov ani nie je súca.

Jar prišla so svojím teplým vánkom a mala v tom roku jasnú tvár. Zavítala všade, nevynechala ani Čiernice. Stromy pučia, tráva počína sa zelenáť; ľudia rozchodia sa po poli, orú a sejú.

Aj v škole zmenil sa trochu jednotvarný zimný poriadok domáci. Lemjaková a Johanka menej sedávajú v izbe a viac pracujú v záhrade; prvšia chodí najviac okolo zelenín, táto pečuje o kvety. Lemjak tiež chodieval po dvore a záhrade, rád vyhľadáva, kde je čo nie na mieste, aby mohol k poriadku upravovať. Keď je pekné počasie, sadne si do včelína a pozoruje včely. Školu i teraz necháva na Mikuša, pod jeho správou je dobre opatrená. Ten nežiada si jeho pomoci a zdá sa, že nie je ani potrebná.

Dni sú dlhé, ešte je dlho vidno, keď deti sa rozpustia. Ony pravda nejdú rovno domov, ale idú sa hrať a shony robiť do kostolnej ohrady. Tak to bývalo v Čierniciach od nepamäti; tak je teraz a bez pochyby tak bude i na budúce. Čiernické deti — a snáď aj ich rodičia — považovali by za narušenie zaručeného starého práva, keby im niekto chcel brániť v tom. Ale ako otvorila sa jar, mnohé počínajú meškať školu; rodičia berú ich na pomoc k poľným prácam. Tu Ďurko musí apkovi pri oraní poháňať, tam Zuzka musí doma húsence opatrovať a na menšie deti pozor dať, kým sú mamka v poli. Mikuš sám zašiel do niektorých domov prikazovať rodičom, aby deti od školy neodľahovali, a niečo to i pomohlo. Ale ho všade prosili, že aby len čím skorej ustrojil ten examen, že však sa deti cez zimu už dosť naučily.

Dnes Lemjaková šla do poľa s nájomníkmi na celý deň sadiť zemiaky. Johanke nechala obstaráť všetku domácu prácu. Aj obed

Jej boly najmilšie večerné hodiny, kde všetci spolu besedovali na zotavenie sa po dennej práci. I sám Lemjak býval bodrý a hovorný, ako s nastúpením jari cítil sa telesne silnejším. A jeho budúci zať patrne postupoval v priazni u neho, čomu Johanka nevýslovne sa tešila. Aj matka nad očakávanie rada začala považovať ho za syna, skutočný odpor i tak nikdy nemala proti nemu.

Johanka večer často spievala prostonárodné piesne, — trávnice boly jej najobľúbenejšími — a Mikuš sprevádzal ju na klavieri. To i rodičia radi počúvali, všetci mali z toho pôžitok. Mikuš neznámejšie odpisoval pre svoju sbierku. Johanka vycvičila pritom svoj príjemný hlas a Mikušovo zrejmé potešenie nad tým bolo jej najlepšou odmenou. Oni teraz v piesňach sa shovárali, veď z každej tej piesne ozývalo sa ich vlastné cítenie, a to nebránili im ani rodičia ani svedomie. V takúto chvíľu vždy ďakovala Bohu za šťastie, ktoré jej uštedril, a z plného srdca priala šťastia všetkým ľuďom, celému svetu.

Spamätala sa zo zadumania a chopila sa práce. Počala si pritom nôtiť akúsi kolísavo-tiahlu melodiu, najprv len bez slov. Viac ráz vrátila sa k začiatku, nebola si istá, až konečne prišla na pravý nápev a podchytila aj text:

Hora zelená, cesta kamenná: s kým sa ja tešiť mám?
Tešila by sa ja s mojím otcom, ale ho ja nemám.
A môj je otec zelený dubec, pri mori stojaci.
More pribudlo, otca mi vzalo: jaj Bože, Bože môj!

Hora zelená, cesta kamenná: s kým sa ja tešiť mám?
Tešila by sa ja s mojou matkou, ale ju ja nemám.
Moja je matka rajská zahradka, pri mori stojaca.
More pribudlo, matku mi vzalo: jaj Bože, Bože môj!

Hora zelená, cesta kamenná: s kým sa ja tešiť mám?
Tešila by sa ja s mojím bratom, ale ho ja nemám.
A môj je bračok zelený hrabčok, pri mori stojaci.
More pribudlo, brata mi vzalo: jaj Bože, Bože môj!

Hora zelená, cesta kamenná: s kým sa ja tešiť mám?
Tešila by sa ja s mojou sestrou, ale ju ja nemám.
Moja je sestra zelená brešta, pri mori stojaca.
More pribudlo, sestru mi vzalo: jaj Bože, Bože môj!

Hora zelená, cesta kamenná: s kým sa ja tešiť mám?
Tešila by sa ja s mojím milým, ale ho ja nemám.
A môj je milý holúbok sivý, pri mori letiaci.
More pribudlo, milého vzalo: jaj Bože, Bože môj!

Trúchlivo a tklivo zvučaly monotónne ponosy v piesni a opakovano spievaný posledný riadok každej sloky ešte zvyšoval žalobný dojem. Johanka vzdychla si v sústrasti nad tou, ktorá žaluje sa v piesni.

„Podivná pieseň! Tú som ešte nepočul,“ ozval sa zvonku jej veľmi známy hlas. Kvapno pozrela hore. Na chodbe pred oblokom stál Mikuš a pomedzi myrtu a muškát hľadel na Johanku kto vie odkedy. Ona, do spevu pohrúžená, nepočula jeho kroky.

Ona pozrela na neho a usmiala sa. Chcela rieť, že ona pri ňom kdekoľvek bude spokojná, že jej všetky náklonnosti k nemu sa nesú — ale zdržala sa tej odpovede. On dávno naučil sa čítať s jej tvárou a vyčítal i teraz to, čo nevyslovila.

„Samko spomínal,“ zahovorila; umknúc očima pred jeho pozorom, „že ste si priali získať čím viac krajov a poznávať ľud. Ja by som nerada, aby som vás v tom hatila.“

„Hej, vtedy zamýšľal som ešte niekoľko rokov pomocníkovat, každý rok inde; ale tá záľuba mi už prešla,“ vetil on s dumným úsmevom. „Človek mení sa s vekom. Ja už veľmi prajem si usadiť sa na jednom mieste a zapustiť tam korene. Čo by ste vy rieklí na to, keby som sa teraz odobral ešte kamsi na jeden rok len tak na zkusy?“

„Keďby ste tak urobili, vedela by som, že máte k tomu príčinu, a čakala by som.“

Zdalo sa, že jemu nie je k vôli jej odpoveď.

„A tak málo vám na tom záleží, aby sme sa čím skorej sobraf mohli?“ pýtal sa nie bez zarazenosti.

„Keď viem, že sa to iste stane, nuž vďačne dočkám, kým nám pomínú prekážky.“

On strmo vstal a prešiel sa po izbe, potom zastal pred ňou.

„Ja prial bych si vidieť vás netrpelivejšou. Vy by ste vari boli v stave pustiť mňa preč do sveta, len tak bez výhľadov a bez cieľa...“, počal jej vyčítat s istou trpkosťou a podráženosťou. Ona strpnuto hladela na neho, vstala a vztiahla k nemu ruku. Hačkovanie spadlo na zem, nepovšimla si ho.

„Vy ste ma zle rozumeli, a teraz sa hneváte na mňa...“ Bola veľmi zarmútená, slzy tisly sa jej do očí a cítila, že tu nie je v stave objasniť mu nedorozumenie.

On zrazu rozprestrel ramená a mocne sovrel ju do nich.

„Ako by som sa ja mohol hnevať na teba, ty moja krásna, drahá —!“ hovoril silno otraseným hlasom. „Ty nevieš, ako je mne — a mala by si predsa vedieť, kam ide teraz všetka moja snaha: mala by si cítiť, že ja nemôžem dôjsť spokojnosti, kým tebe nemôžem povedať: „Už poď ku mne — u mňa je tvoj domov!“

Ona oprela si hlavu o neho ako príružné dieťa.

„Môj domov je už u vás, lebo myšlienkami som vždy pri vás.“

„A predsa necítiš sa mi dosť blízko, aby si mi povedala „u teba“, a nie „u vás“ — nevieš prekročiť tú chladiacu hranicu!“ káral ju nežno.

„Veď na tom nezáleží; ja vás i tak veľmi rada — veľmi! Nevieť to ani vypovedať. Ja teraz nechápem, ako mi svet mohol byť milým, kým som vás — kým som teba nepoznala. Len odvtedy...“

Nemohla dopovedať, prekazil ju v tom svojím vášnivým celovaním. Bozkával ju po celej tvári a nemohol sa odtrhnúť. Citový nával zachvátil ho, požadujúc náhradu za dosavadnú, prísne zachovávanú zdržanlivosť. Ona cítila bitie jeho srdca i svojho vlastného, svieral ju vždy užšie k sebe, až jej počalo byť nevoľno. S namáhaním podarilo sa jej odtisnúť svojimi dlaniami jeho tvár.

Ó, vycvičte sa v dobrom snažení,
vy bodré včelky, mladistvý náš rôj!
Tam paša voľná, luh tam kýžený,
ach, vieme — u nás doma? Bože môj! —

No nevýtraťte nikdy z pamäti:
úl ktorý zalkal, keď ste brnkli v svet?
cit-kabel vás puď — v stále postrety —
s ním cítiť, jeho bôľom rozumieť...

Tak požehná vám Boh — i požehnaj!
Stvrď vaše svaly, brká vaše stuž
vše, povinnosť keď zve vás na turnaj —
i vráť sa z boja víťaz každý muž!

A bohatý buď vašich námah plod,
pot vášho čela obracaj sa v skvost;
i svieť váš život — maják diaľkou vôd —
a nadovšetko jeho statočnosť...

Ó, hrdinovia diela! — Za to mám:
ste ťažní vtáci... Jak raz otvoril
čas bránu jara: priletíte k nám,
pomôžte stavať, vrah čo rozboril...“

Hriezdoslav.

—•••—

Sonety.

I

Je mnoho báječnosti, polahody
v tom všetkom, čo nám jaro dáva krásne:
hľa, barvy nív, hľa, spevy vtáctva hlasné,
klas poľa, monology horskej vody.
Oživly stráne — Postupom sa rodí
dar Živy — ó, blesk priazne jej nehasne! —
a v majestáte krotkom nebo jasné
tým nado všetkým cárstvenne vojvodí.
A v moju hrud sa tĺžba vrúca vkráda:
môcť striasť s peruti duše prósy jarmo,
by včelkou mohla šírou nívou dycha.
Ó, vesno, veľká tvoja moc a vláda:
pod v dážď moju, — dokáž zvať ťa darmo?
Čuj, jak ti srdce čiré v ústret bĺcha!...

Mikora. Pred rokom 1254 živší Zemplínčan Micora i Mikora, F. IV, 2, 225.

Mikula. Roku 1242 Turčan Micola i Mikola, syn Dovorov a brat Vpaskov, „jobagio de Thuruch“ (= príslušník ku turčianskemu hradu, zeman), F. IV, 1, 271, a roku 1266 iný Turčan Mikula i Mikula, F. IV, 3, 337. Zdá sa byť poslovenčeným tvarom z mena Mikuláš.

Milát. Roku 1248 Lipták Milat, O. XII, 258.

Milbanko. Pred rokom 1294 živší Spišiak Milbanka, F. VII, 180.

Milek. Roku 1259 živší Turčan Milek i Milec, F. IV, 2, 522. Možno, že toto meno i vyslovovalo sa „Milec“, aspoň poukazuje na to posiaľ zachované rodinné meno Milec. Bez pochyby bola neznalosť slovenskej reči príčinou u patričného starodávneho odpisovateľa pôvodnej listiny, že čítal poslednú písmenu po latinsky, totiž sta „k“ a potom ju i napísal tak, ako zdalo sa jemu byť správnym.

Miloš. Roku 1243 Gemerčan Milgez, F. IV, 1, 291 a roku 1269 Turčan Milus, stotník pri hradnom vojsku v Turci, F. IV, 3, 542.

Milost. Roku 1263 Turčan Mylozt i Milozth, K. I, 17, 1, 2—6 a roku 1359 iný Turčan Mylozt, K. I, 17, 1, 9.

Milivan. Pred rokom 1256 živší Nitran Miluan, F. IV, 2, 377. Vid' Milbanko.

Míšejev. Roku 1294 Gemerčan Misejeu i Miseieav, F. VII, 244.

Mladen. Roku 1263 Turčan Mladen i Maladina, príbuzný Krupcov, Hrubinov, Milostov, Premladov, Somorov a Potuchov z Černá-kova, K. I, 17, 1, 5 a 6. Jeho meno našiel som písané i „Bladen“, avšak chybne.

Mladina. Roku 1290 Turčan Mladina, Č. X, 89. Snáď totožný s Mladenom.

Močko alebo *Mocko.* Roku 1340 Turčan Mochk, syn Lugov, dostal od kráľa hájske panstvo, K. I, 14, 1, 3 a pred rokom 1360 živší iný Turčan Mochk, otec Markov a Mikulášov z Mútnej, K. I, 11, 1, 1. Rodinné mená Moc a z neho utvorené milostné Mocko sú posiaľ dobre známe na Slovensku.

Moriana. Roku 1271 živšia Nitranka Moryan, dcéra Fetečkova a sestra Kozmova, F. VII, 3, 69. Toto meno mám za totožné s menom Morena.

Morčún. Roku 1255 živší Turčan Morchun i Merchon, syn Uz dov, F. IV, 2, 295 a 359. Z chybne čítaného *t* miesto *c* prekrútili toto meno i na Morthun a Mortun.

Moravčík. Roku 1340 Honfán Morouchuk, Z. I, 596, 566 a II, 71, 48.

Moš. S týmto menom stretáme sa dosť zhusta v starých listinách a pod ním známy je i za časov Matúša Trenčianskeho živší pán a majiteľ braneckého hradu Moyus, F. VIII, 3, 552. Zachovalo sa posiaľ vo viac topografických názvoch, ako Mošovce a Moškovec v Turci, Moštenica vo Zvolene atď. I v rodinnom mene Mošteňan je ono základom. Mnohí majú ho za skráteninu z mena Mojžiš, no môže ono byť i rýdzoslovenským, lebo kmen „moš“ zná naša reč

Olka. Pred rokom 1352 živší Turčan Olka, otec Batizov, K. I, 17, 1, 5 a 6.

Orcirád. Roku 1243 Trenčan Orcirad i Ortirad, príbuzný Neverov z Večislavíc, O. XII, 135 a F. IV, 1, 295.

Orsko a či Orko. Okolo roku 1280 živší Novohradčan Orske i Orsk, syn Radvanov, F. VII, 2, 133.

Otročak. Asi v dvanástom storočí živší Gemerčan Otrochak, pradedo Bodoňov, dla nehož nazvanou bola i dedina Otročak v Gemeri, F. VII, 2, 224.

Parobič. Roku 1268 Komárňančan „comes“ Parabuch, F. IV, 3, 488. — Patronymikon z mena Parob alebo snád z iného otčinského mena, totiž Parov. Srovnaj topografické názvy Párnica, Párovce a podobné.

Pavlik. Roku 1263 Turčan Paulik i Paulyk i Palyk, K. I, 17, 1, 2—6 a 9. Toto meno zdá sa mi byť iba slovenským tvarom z mena Paulus = Pavel, ktoré meno vyskytuje sa dosť zhusta v starých časiech. Jeden taký Turčan Pavel, živší ešte pred rokom 1255, bol „Paulus literatus de Rakouch“ — F. IV, 2, 361 — a jeho epiteton „literatus“ nám oznamuje, že znal písať a tak je tento rakovský Pavel jasným dôkazom, že nachodili sa medzi našimi pradedmi nemálo vzdelaní ľudia už i v tom čase, kde vzdelanosť a znalosť písma u iných národov bola výlučným majetkom iba kňazského stavu a ukrývala sa v múroch kláštorských. V štrnástom storočí vykazujú listiny už celý dlhý rad „literátov“ medzi turčianskymi zemanmi, s ktorými obznamíme sa pozdejšie — dá-li Boh času — i osobne.

Perún. Pred rokom 1246 živší Novohradčan Purun i Porun, F. IV, 1, 407.

Peško. R. 1357 živší Trenčan zo Žiliny Pesko, archív Stráňavských.

Petko. Roku 1258 Nitran Petk, príslušník ku soborskému kláštoru spolu so Psovníkom, F. VII, 1, 307. — Rodinné meno Petko je na Slovensku značne rozšírené.

Petov. Roku 1332 Turčan Pethou, K. I, 16, 1, 31 a r. 1338 Ostrihomčan Pothouch, Z. I, 549, 526. Toto patronymikon, utvorené z mena Peť, z ktorého pochodí i milostný tvar Petko, zachovalo sa v topografickom názve obce Peťová.

Petrík. Roku 1368 Turčan Petrik, K. I, 17, 1, 11. Zachované je v rodinnom mene Petrikovič, otčinskom to tvare z iného otčinského mena, totiž Petříkov, zdá sa mi však byť len slovenským milostným tvarom z mena Peter.

Pinko. Pred rokom 1265 živší Turčan Pink, otec Givkov a Gučov, F. IV, 3, 298.

Pyrota. Roku 1271 živšia Nitranka Pirotha, matka Cinkina, F. VII, 3, 70.

Polan. Roku 1257 Spišiak Polan i Polanus z dediny Supse (= Spiš), F. IV, 3, 515 a IV, 2, 440 a pred rokom 1299 živší Turčan Polecu i Polyan, B. 3.

Popol. R. 1254 Zemplínčan „comes“ Popol.

Poršan. Roku 1233 Turčan Porsan, jehožto meno je vše písané i Porson, Porsa a Porsu, Č. X, 87 a 88 a Bél Not. Hung. II, 341. Zdá sa mi byť veľmi pravdepodobným, že toto meno vyslovovalo sa v obecnom živote „Pršan“, ako ho nachodíme posiaľ zachované v topografickom názve obcí Pršany vo Zvolenskej stolici, a len neohebným pisárom vsuvnuté do neho *o* za *p*, ako pomáhal pri vyslovení tohože mena svojmu neslovenskému a neohebnému jazyku. I dnes ešte píšu Nemci nie „Pršany“, ale „Peršany“. V starých časiech prevladovaly v reči široké samohlásky a ztáde si môžeme ľahko vysvetliť, prečo použil onodobný pisár hlásku *o* a nie *e*, ako to robia terajší Nemci.

(Dokončenie.)

Nie milí nie drahí.¹⁾

Povešť od *Ivana Vazova*. — Z bulharského preložil *S. J. Zachej*.

Noc bola vlažná a mračná, brailské²⁾ ulice pustly. Studená decembrová hmla, ktorá obyčajne pokrýva dunajské brehy, bola sa navalila do jednej z hlavných ulíc mesta a zadúšala svojím otrovným dychom posledných pospiechajúcich domov. Škamravé lampy, trčiace v uctivých diaľkach po oboch stranách ulice, sotva prerážaly hmlu mutným, neurčitým svetlom a jakoby mrak boli ešte zväčšovali. Všetky krámy a obchody boli už pozatvárané, žiadne svetlo alebo šum neprenikaly von; len niekedy bolo počuť pojediné výkriky a kliatby opozdivších sa kartárov, hrajúcich v niektorom pritvorenom kasíne.

Len v tesnom, železnou mrežou opatrenom oblôčku svietilo sa ešte. Tento oblôčok bol rovno so zemou a svedčil, že to hlučná krčma, jakých v onom čase bolo množstvo po brailských námestiach. Jestli si sa priblížil k nízkym dverám a dobre si sa nachýlil, mohol si vidieť, vďaka slabému trblietaniu blízkej lampy, obielenú dasku s nasledujúcim nápisom: „*Národná krčma k Zástavníkovi*.“ Takéto podivné nápisy boli v móde onoho času. Každá kaviareň, jejž

¹⁾ Doslovne jako v pôvodine: Не милі не драгі, čím autor chce označiť ľudí potlkajúcich sa svetom, nemajúcich kde hlavu skloniť, vystavených na milosť a nemilosť svetu a osudu, nasledovne žijúcich na tarchu obecnstva, ľudí naozaj nikomu nie milých nie drahých. V prítomnej povesti pôvodca verne, živo a vypuklo líči život istej triedy bulharských emigrantov v Rumunsku v dobe pred osvobodnením, ich tisícoraké biedy a útrapy, ich mravné po-blúdenia a pritom ich hotovosť kedykoľvek položiť život za otčinu. Povešť táto uverejnená bola r. 1883 v mesačníku *Nauka*. Pôvodca od toho času o jednom druhom, jako o „starých“ a „mladých“, o svobodárstve a p. podstatne modifikoval svoje náhľady, jako o tom významne svedčí minulého roku v *Den-nici* podaná povest *Gorolomon*, charakteristický to obraz z poslednej doby, jehož preklad, k vôli kontrastu, bude nasledovať bezprostredne za touto po-vestou. —

Prekladateľ.

²⁾ Braila, známe rumunské mesto na Dunaji.

majiteľom bol Bulhar, mala svoju devízu; každá krčma, navštevovaná Bulharmi, honosila sa nejakým mnohozvučným alebo nesmyselným nadpisom. Tu ste čítali: *Bulharský Lev*, tam *Filip Totju*, chrabrý bulharský vojvoda, na trefom mieste: *Svobodné Bulharsko* s trimi výkrikníkmi. No najzajímavejšie boly skliepky, kde Bulhari predávali tabak. Hľa, tamto skliepok s pootvorenými dvierkami. Vnútorňa strana, tá, ktorá teraz hľadí na ulicu, predstavuje Turčina s tradičnou čalmou ¹⁾ na hlave a s dlhým čibukom v ruke. Mimoidúci sotva by si všimnul veľmi obyčajnej primitívnej maľby, jestli by nespozoroval pod kolenami Turčinovými slová, ktoré bez pochyby patriotický predavač tabaku klincom bol vyškrabal: „*Dolu s tyranmi!*“ Trochu ďalej, v druhom tabakovom skliepku s podobným vyobrazením, nestály tieto slová, no zato jedno oko dobrého Turčina bolo vyďubano. Iný predavač tabaku, pravdepodobne väčší patriot i rozpálenejší nepriateľ turského plemena, rozkázal si pri Turčinovi vyobraziť *chuša* ²⁾ s holou šablou, jako by sa hotovil prekláť nešťastného čalmonosca. Obyčajne takéto skliepky boly najviac navštevované emigrantmi a chušmi. Najímatelia týchto skliepkov boli vôbec všetci „národní.“ „Národným“ menoval sa tam Bulhar, čo utiekol pred povrazom, temnicou alebo násilím tureckým, majúci také-také postavenie a dľa síl svojich podporujúci biednych a opovrhovaných, čo boli pozostali z junáckych čiat Hadži-Dimitrových a Filipových Totjových. Každý taký „národný“ predavač tabaku dával tabak „na vieru“ svojim spolurodákom, v blahdej nádeji, že mu zaplatia, až budú lepšie časy, a napokon, aj keď mi nezaplatia, nič to zato; to sú chušovia, ľudia biedni, — takto si hovorieval predavač a sa uspokojil.

— Baj ³⁾ Ando, nože mi ešte priváž dvadsať i päť dramov ⁴⁾ tabaku a pripíš to k ostatnému, hovoril otrhaný, neopráný a jadrný chuš „národnému“ predavačovi tabaku. — Žiadal som dnes rano od svojho pána peniaze, no riekol mi: príď zajtra! On ma podporuje, je pravda, no ak i zajtra ma oklame, prerazím hlavu tomu psovi.

— Krumov! ozval sa druhý chuš, obráťac sa k jednému bakalínovi ⁵⁾, požičaj mi ešte dva franky.

— Prehajdákaš i tie, viem ja, čo si za vtáka, — na ti päťdesiat bánov ⁶⁾ a ztrať sa — hovoril Krumov. — Vtedy bolo patriotické nosiť zvučné mená. Na pr. Perunov, Asenev, Balkánsky, Levský, Grmnikov, Planinský atď.

Vstúpme však do krčmy, jejž okienca ešte v noci svietilo.

¹⁾ čalma = turban.

²⁾ Bulharsky: хъмъ s temným hrdelným zvukom. Slovo turecké, znamenajúce pôvodne: tulák, bez práce ponevierajúci sa darebák. Turci tak posmešne nazvali biednych bulharských povstalcov, ktorí pomenovanie to prijali v dobrom smysle a honosili sa ním.

³⁾ Baj, bajno = brat, bratko, veľmi často užívané dôverné oslovenie.

⁴⁾ Turecká váha. 312 dramov = 1 kilo.

⁵⁾ Kupec s koloniálnymi tovary.

⁶⁾ Rumunský peniaz. Do jedného franka ide sto bánov, jako do bulharského leva sto stotínok.

Alebo:

— Ja som ho zabil, ohavu. Bezmála by som bol vypustil zástavu. Tam ma ranili.

Pritom kašlal, až sa šiel zadusiť.

A potom zase naslúchal.

Ten, čo rozprával, bol muž vysokého vzrastu s drobnou, škrapatou od sypaníc tvárou, s dlhými sivými fúzami a s prešibálými očami. Nosil ohromný, ošuchaný a bez gombičiek kaput a zvučné meno Makedonský. Nikto ničoho neznal o jeho minulosti prv než prikvitol do Valáchie, vyjmúc to, že pochodil z Makedonie. Jakýsi temný sluch šiel o ňom, že býval vojvodom hajdúckej čaty v Turecku. Tento sluch, môž byť, bol príčinou, že Makedonský mal neodolateľný vliv na svojich súdruhov chušov.

Pri ňom po turecky sedel druhý asi 35-ročný muž, ktorého volali Hadži.¹⁾ Bol tváre suchej, podlhovasto-žltkastej, končiacej sa ostrou bradou bez vlasov. Na tvári výraz umorenia a slabnutia. Ospalo kluckal hlavou, zavše sa strhnúc, keď starec pretŕhal v reči Makedonského alebo si odkasľával.

Vedľa Hadžiho sedel 30-ročný človek s počernou, predčasnou starobou zbrázdenou oholenou tvárou. S veľikou pozornosťou spre-vádzal Makedonského a počas jeho vyprávania často a mašinálno robil rukou pohyb od úst k prsiam, jako by si prihládzal vlasy na neviditeľnej brade. Predtým bol kňazom (popom) a zúčastnil sa v čate Totjovej: I volali ho Kňážko (Popča).

Nie s menšou zvedavosťou a pozornosťou naslúchal aj najmladší z nich, skoro ešte len chlapec, s fezom na hlave. Visel na ústach rozprávatela, dychtively loviac každé jeho slovo, a keď i starec sa ozval, tu jeho vnímavosť menila sa v úctu. Upreno vpíjal sa zrakom v žltú a zbiednenú tvár starého chuša, pozorujúc, jako krčí sa pritom jeho ranami i trdom zbrázdené čelo. Na tomto dvadsať-ročnom junochovi videť bolo všetky črty nevinnosti a entusiasmu. Syn bohatého svištovského kupca, opustil tajno otcov sklep a parolodou došiel tento večer. Načo? ani sám nevedel. On prosto zanechal otcov obchod, ponevác ho bola omrzela tichá, zabezpečená, no pritom jednotvarná existencia. Blúznivec, idealist, vetroplach, chcel okúsiť sladkosť nového a neznámeho. Keď podotkneme ešte, že on už bol aj napísal a dal vytlačiť celý rad patriotických básní, nuž pochopíme ľahko, prečo zabudol vziať so sebou peniaze na trovenje.

Makedonský, ktorý tohoto večera náhodou nachodil sa v prístave, bol ho spozoroval, obznámil sa s mladým pobeňajom a doviedol ho na noc k Strandžovi.

Rozprávanie očividne týkalo sa bojov a osudov povstalcov, čo pred trimi rokmi boli vpadli do Bulharska. Starý invalid bol rozochvený spomienkou na tieto výpravy a heroické podania. Nevie,

¹⁾ Arabské slovo, znamená: pokloniteľ. I kresťania i moslemíni pridávajú toto meno tým, ktorí boli pokloniť sa svätým miestam v Jerusaleme alebo v Mekke.

či prítomnosť zdala sa mu byť ťažkou a bezslávnou a či cítil v prsiach neľah suchotinársky, javivší sa v častom a úpornom kašľaní; tá najmenšia nevernosť v rozprávaní súdruhovom drážila ho a on sa rozkrikoval a hnevivo mraštil.

Tento bladej tráve, chorľavý, suchý jako skelet človek bol zástavník Strandža¹⁾. Ten samý, čo bol vykreslený na obraze.

On nateraz držal túto kličku.

Hľa, prečo mladý človek hľadel naňho s takou bázňou a úctou.

II.

Keď Makedonský skončil svoju rozprávku, traja súdruhovia boli už zadriemali na svojich miestach a dosť hlasno chrápali. Strandža postál si trochu zamyslený nad tým, čo sa bolo hovorilo, potom sa narovnal, sobliekol zodraný, zašpinený kabát a vyňal zpoza červeného pása, nímž krátke a zaflakované nohavice boli pritiahnuté, veľký revolver a ho zavesil na klinec na stenu. Potom sliezol s lôžiska, čo mu zapríčinilo nové a chrchľavé kašľanie, popošiel k obrazu, predstavujúcemu schôdzku a víťanie s chlebom a solou, pozrel naň hrdo, priklopil veľký krčah s vínom, zhasil lampu a vrátil sa na ložiško, ľahnúť si. V tom čase už boli si ľahli radom k ostatným trom Spiro Makedonský a mladý Svistovčan. Nastala úplná tma v izbe.

Koncert, ustrojený trimi spáčmi, skoro sa usilil hrmotným chrápaním Makedonského a tenkým piskotom, ozývajúcim sa z prs Strandžových. Sen aspoň na chvíľu ukájal týchto biedou zmučených ľudí, tieto bdením vpadlé, zmorené oči, tieto vyhladované telá a ponevieraním oslablé, zodrané nohy. Zajtrajším dňom počnú sa nové biedy, nové borby so životom pre týchto biednych, opustených poborníkov. Ich duša novou horkosťou sa naplní pri pohľade na bohatstvá a nádheru, ktorú pri každom kroku stretáš v tomto peknom rumunskom meste. Dokedy potrvá tento život? Čo si počnú v tejto cudzej zemi? Kedy uvidia svoje rodiny, svoje milé ženy, svoje staré matky? Bulharsko bolo pre nich zatvoreno. Ruménia poskytovala im pohostinstvo, no pohostinstvo, ktoré poskytuje breh búrou vyhodeným, zlomeným, vysileným plavcom. Boli medzi ľuďmi a predsa jako na púšti. Domy, sklepy, kassy i srdcia boli zatvorené pre nich. Živili sa obetami, temer jako oni sami, biednych. I to nie vždy. Hladové dni v každom týždni ustanovily sa pravidelne, neúklonno, fatálne. Áno, hrdlovali niekedy jako nádenníci, za niekoľko groší. Aspoň za skyvu chleba. No i to nebývalo voždy. Len málo ich bolo, čo mohli započat, čo jako skromný, no bezpečný obchodíček. Medzi chušmi bolo niekoľko pekárov, niekoľko krčmárov, alebo iných malých kupčikov. No pre veľkú masu ubehlíkov, ktorá ešte vždy rástla, nebolo prítulku. A zimy boli studené a bedrá triasly sa a črevá čvrkaly. Istý študent z ruskej university, len čo vypudený z Bulharska, kúpil si biedneho koníka

¹⁾ Nikola Strandža, znamenitý junák, zvaný „znamenonosec“ (zástavník).

s mechom a chodil brailskými uliciami, predávajúc dunajskú vodu. Dvaja učelia, unikli z Diarbekru¹⁾, predávali na námestí limonádu. No skoro boli pozbavení i tejto výživy, nemohúc zaplatiť ťažkú taksu, naložení od mestskej správy za právo predávania. Zkrátka, hlad a bieda vystieraly ruky oproti týmto nešťastníkom.

Len dvoje im ostávalo, aby neumreli hladom. Buď so zbraňou vniknúť do Bulharska a umrieť niekde na Starej Planine alebo na šibenici, alebo kraďnúť. No Totju už odpočíval na vavrínoch. Panajot dlel v Srbsku a Hadži-Dimitr už dávno bol skončil na Kozludži. Vedomosť o tom mali len niekoľkí sedliaci a orli. Ostával druhý prostriedok: kraďnúť. No v každej vlašskej temnici sedelo už po niekoľko junákov. Balkánski orli chytení v klietkach. Z hérosov stali sa kmíni. Nový a hladný proletariát povstal z hrdinských výprav, pokrytý handrami a slávou. Áno, nečisté handry, čo visely na postavách týchto nešťastníkov, boly ich slávou. Najvyššou slávou, bo zaznávanou a okalenou opovržením. I často chodievali na brehy Dunaja a zierali zelené bulharské vršky. Nuž Bulharsko je tam, usmieva sa im, volá ich, hovorí im, ukazuje im svoje nebo, ich ohniská, ich rozpomienky, ideálne ich sny. Dunaj, jazeru podobne, veličestvenno i ticho modrá sa medzi nimi a ním. Len jeden krok a sú v otčine, len jeden výkrik a ona ich počuje. Jako je blízko a jako je ďaleko! O, Bulharsko, nikdy nie si nám takým milým, jako keď sme ďaleko od teba. Nikdy nie si nám takým nezbytným, jako keď sme ňu ztratili beznádejne...

I Brčkov zaspal. V duchu sa mu vlnily zvlášťne, fantastické obrazy. Rozprávky o výčinoch čiat prijímaly teraz formu a telo. Vidí, jako Strandža dvíha prápor na Balkáne a kričí: chlapci, držte sa! a jako Spiro Makedonský zapálil turecké humno a na dvoje rozsekol Turčína s kadunou. A Balkán sa kolíše, hory šumejú, vetry dujú a pušky hrmia v bučine. Tam, hľa, hlava s lvím odznakom na kalpaku vykukla zpoza buka a sa skryla. Zahrmel výstrel, potom druhý výstrel, ešte jeden výstrel, mnoho výstrelův i jačí a stene celá buková hora... A srdce búcha a búcha, div že sa nepukne. Tu zjaví sa Hadži-Dimitr, celkom taký, jako ho maľujú na obrazoch. Drží meč v rukách, spechá pred družinou. Kam pospiecha taký strašný a krásny?... Zrazu čuť výstrel... on padá, krv oblieha ho... Potom dym, oblaky a celá čata mení sa v duchov i letí, letí k nebesiam a celý výjav mizne.

Keď Brčkov ráno prebudil sa, stál niekoľko sekúnd omámený, dokiaľ sa spamätal. Videl, že nie je na Balkáne. Na lôžisku spali už len dvaja. Strandža bol vstal sám prvý, otvoril dvere, umyl a postavil na oheň nádobku s kávou. Revolver nevisel viac na stene. Makedonský prechodil sa po krčme a fajčil. On si už bol hodil dve rakie na kredit u starého zástavníka.

— Brčkov, riekol, približac sa k nemu, — vstávaj a podme

¹⁾ Turecké mesto v Asii, kam bulharskí politickí previnilci do vyhnanstva boli odvádzaní.

III.

Vrátili sa do krčmy k zástavníkovi.

Strandža bol už prihotovil obed pre svojich obyčajných hostí, chušov: misa s fazulou bola už sňatá s ohňa a vypúšťala teplú paru. Čakalo sa len na hostí. Skoro začali títo po jednom po dvoch prichodiť a podlhovastý stôl v prostriedku izby obsadený bol vyhladnutými ľuďmi, ktorí s lyžicou v ruke netrpezlivo čakali, kým im Strandža naplní mištičky. Boli tam i všetci naši známi z minulej noci. Skoro obed počal sa šumno, všetci o závod srebali a hltali. Hovor stal sa živým a rozmanitým. Rozprávali o politike, o vylámaní kassy nejakému bohatému kupcovi pominulej noci, o „národných darmožráčoch“, o bohatom Turčínovi, ktorý prišiel z Mačína a ktorého treba vraj skántriť, o predlanských bitkách na balkánskych poliach a o skupáňstve čorbadžov¹⁾. Všetci, vyjmúc Brčkova, brali živé účasť v týchto rozhovoroch. Keď vychlipli po niekoľko pohárov kyslého lacného Strandžovho vína, oči sa im zaiskrily a reči staly sa bujnejšími. Kliatby a hrozby len sa sypaly. Hromžili proti známemu bulharskému boháčovi, skákali si do reči, jeden druhého hľadel prekričať, rozošťvať.

— Jestli ja tohoto tlstého brucháča jako nejaký nadutý mech nerozpáram, nechcem sa volať Stančo Deribe, kričal jadrný šuhaj, pchajúc do seba rýchlo a zúrivo.

— Prekliatnik prekliaty! nedáva deravého groša — nechá nás hladý mrieť — vpálím mu guľku do čela, ak mi príde pod ruku, — kričal druhý čierny, bradatý človek, hrozivo máchajúc vidličkou.

— Či počujete? Títo čorbadžovia tučia sa potom biednych. Hovorím vám, že prv než vykynožíme Turkov, treba sklať tamtých, niet druhého spasenia, — kričal tretí, horlivý čitateľ *Svobody*.

— Hladže ho, pretrhol ho v reči druhý, — vysúkaj rukávy, pane, vypoť sa trochu a potom krič proti druhým. Jako by čorbadžovia len preto zarábali peniaze, aby ich vysypali Petkovi Mravkovi do lona!

Petko Mravka zadivený obrátil sa k osobe, ktorá opovážila sa vrhnúť mu tieto slová do očí. Potom riekol ohnivo:

— Ja som pracoval a som sa potil v Balkáne, ja som sa zaslužil pred národom i prelieval som krv; ale vidzme teba — ty vtedy kupčil si s k.....

No tamten skypel hnevom a vyprázdniac svoj pohár až na dno, riekol:

— Či som ja kupčil s k....., to ja viem. To nie je tvoja vec. Ale ak chceš, pokážem ti aj ja svoje rany na nohe; nie ty sám si bojoval, no ľudia nerevú, jako ty.

— Dimitre, mlč! Mravka má pravdu. Čorbadžovia sú zradcovia a bruchopasnici!

— Všetkých treba poklať! hulákali druhí.

— Dolu čorbadžovia! Nech žije národ!

¹⁾ Čorbadži = pán, boháč, statkár.

Tu Strandža, dojatý mimoriadnym duševným rozochvením, zastal v reči. Položil svoj plný pohár na stôl a vytiahnuc zpoza náder nečistú šatku, utrel si slzy, ktoré cíčkom lialy sa mu dolu tvárou.

Všetci stáli rovno a mlčky.

Strandža opäť zdvihnul pohár a pokračoval:

— Bratia, nemáme prečo žialiť. Jestli my tu sme tulákmi a bosí, holí, v Bulharsku naši biedni bratia majú sa ešte tisíc ráz horšie. Tam Turci bijú, zdierajú, vraždia, zhanobujú, a národ upí strašne a nevie čo počať. My sme aspoň svobodní. A keď máme svobodu, máme všetko. Netreba nám zúfať. Dokiaľ máme ruky a nohy a krv v žilách i oheň v srdci, dotiaľ naša otčina vždy nás potrebuje. Jestli nie dnes, to zajtra uderí hodina. A nám treba byť hotovým — ja so svojimi starými kosťami opäť schytím zástavu, aspoň raz aby som ju vztýčil na Balkáne, potom už môžem umreť. Ešte dlho môžeme strádať, hniť i mrieť po vlašských poliach, no nič to za to. Národ bez obetí nie je národ. Bulharsko má celý národ z otrokov, nech má dnes i niekoľko mučeníkov, a chuš znamená, aby sa trápil, hladoval, bil sa, jedným slovom, aby bol mučeníkom. Nuž nechže sme takíto mučeníci; čím ich viac, tým lepšie pre Bulharsko. No chcem skončiť. Zdá sa mi, že nastáva zmena; politika skoro sa zvíří a naše ruky nezostanú nečinné, naše srdcia zabúchajú a my zvoláme: smrť alebo svobodu! A umremo slávne a v boji, a nie jako psi na týchto uliciach. Budeme sa ešte biť, bratia milí! Budeme sa biť za svobodu Bulharska. Nech žije Bulharsko!

Ohromný, oduševnený výkrik opakoval posledné slová zástavníkov, až celá krčma sa otriasala. Oči všetkých blesly plameňom a žiarily ohňom čistého patriotizmu, samopožertvovania. Časť znovu sa naplnily. Duch i srdce náhle vzrušili sa. Všetky tieto tváre, len pred chvíľkou hrubé a sverepé, razom zažiarily výrazom ušľachtilým, odhodlaným. Okolo idúci, počuvší hromadný krik: nech žije Bulharsko! pristavovali sa v zástupoch pred dvermi, zvedavé pohľady upierajúc do mračnej krčmy. Brčkov celý sa triasol rozrúžením a oduševnením. Bol by objímal týchto divných ľudí, ktorí tak strašne priťahovali ho k sebe svojou odpornosťou i svojou hrdosťou. On videl v nich vtelenú vysokú myšlienku. Zdalo sa mu, že sú to vyššie bytnosti, stvorené na strádanie, do borby a na slávu, nie jako iní smrteľníci. Áno, aj Makedonský, na ktorého ešte od rána hľadel krivým okom, zdal sa mu byť teraz človekom blahorodným, veľkým. A slová Strandžove, silné a presvedčivé, hučaly mu ešte v ušiach. Pochytil svoju časť a použijúc momentánne nastúpivšieho ticha, zvolal svojím jasným, zvonivým hlasom: Junáci! nech žije chrabrý Strandža! — Nech žije! zvolali všetci. — Zdvihnime zástavníka, zdvihnime ho! — a niekoľko žilnatých rúk chopilo a zdvihlo rozčuleneho, pohnutého starého zástavníka. Brčkovi svietili sa oči, tvár jasala, celé telo triaslo sa vytržením. Zdravica, vynesená tak nenadále, obrátila pozornosť naňho. Všetci upreli naň zraky a sa mu divili. Stal sa im sympatičným. Strandža hľadel naň okom plným nežnosti.

— Tedy na vaše zdravie. No prichodím pre druhú vec. O dva týždne chceme dať v škole divadelné predstavenie. Kto z vás chce hrať?

— A bude to na nejaký národný účel? Ak áno, aj ja sa zúčastním, hovoril Hadži.

— Na národný účel, ba až prenárodný; chceme sobrať dostatočnú summu pre človeka, ktorého mienime vypraviť, aby zabil sultána, riekol Vladikov vážne a ohliadajúc sa opatrne.

— Prijíma sa, všetci budeme hrať.

— Ja prijmem zástoj, len ak budem hrať cára, ozval sa Make-donský, ktorý už raz bol hral zástoj nejakého cára, neviem v ktorej Vojnikovej dráme. Zachcelo sa mu opäť pocítiť čarovnú moc cár-skeho veličia.

(Pokračovanie.)

Slovenský jazyk.

Drobnosti o jazyku.

9. K pravopisu.

Dľa obnovených pravidiel pravopisných malo by sa písať *zo-siliť*, *zdokonaliť*, *zoštátniť*, ale mnohým nezdá sa takáto regula, lebo mnohí píšu: *sosiliť*, *sdokonaliť*, *soštátniť*. Písať tu príponu *s*, so ničím nedá sa ospravedlniť. Ani etymologiou ani výslovnosťou. V tých slovesách ničoho niet, čo dalo by sa doviesť do potyku s predponou *s*. Niet tu ani smeru shora nadol, ani pochopu súbornosti. Jako smiešne je to, keď sa píše: *soštátniť rozpredaj zápaliek*, *sdokonaliť rozbor chemických látok*; teplom *sosiluje sa rozklad mrtvoly* atď. V týchto slovesách predpona iba ukončuje dej sloves, čo vidieť i z toho, že sa dá zameniť inou perfektívovou predponou, bez toho, aby trebárs o vlások zmenil sa význam slovesa. Príklady: *uštátniť rozpredaj zápaliek*, *udokonaliť rozbor chemických látok*; teplom *posilí sa rozklad mrtvoly* atď. Ani v slovese *sdržať* ničím nenie odôvodená v slovenčine predpona *s*. — Tak nikdy nedôjdeme k dôslednosti v pravopise, jestliže s prípadu na prípad opierať sa budeme to o český, to o ruský a to zas o da-jaký iný pravopis. Každý pravopis má svoje zvláštnosti, ale nechcime toho, aby slovenský bol nesystematickou, nahodilou snáškou zvláštností inostranných, povstálých za okolností iných...

10. Z názvoslovia.

Za *thierarst*, *állatorvos* prijať treba *zverolekár*. Výraz „dobyťčí lekár“ je už zastaralý, nezodpovedajúci terajšiemu stavu vecí. Teraz bdie polícia nad nákazlivými nemocami vôbec, tedy nie len nad nákazami dobytká, ale aj zvierat, na pr. psov, a preto rozšíriť treba

Nová literatúra česká prijala od neho svoj duševný krst. On bol najvšestrannejší, najbystrejší i najsmelší z onej mladej družiny, ktorá koncom liet päťdesiatych, po dokonávajúcej absolutistickej reakcii, v Čechách kliesnila nový literárny pohyb. Vo veršoch „Hřbitovní kvítí“, vydaných 1858, prehovoril veľký básnický talent, hlboký mysliteľ a smelý literárny novotár: pýtal od veršovcov skutočný poetický dar, pôvodnosť, novosť, pravdu a silu, a sám nemilosrdnou charakteristikou vtedajšej duševnej mlkvoty spravil začiatok. *Básni* zostal verný do konca života: desať rokov po prvej zbierke vyšly „Knihy veršův“ so vzácnymi kusmi myšlienkovvej lyriky i epiky; zase o desať rokov nevelká, no klassická knižka „Kosmické písně“, kde roztvára rozhľad do všehomíra a svetové zákony i vzťahy jeho hľadá i nachodí v mikrokosme ľudskej duše; a „Prosté motivy“ i „Ballady a romance“ 1883 vydané sú knižočky jemnej, teplej nálady a neprevýšených v poesii českej vzorov drobnej epiky.

I v novellistickej belletrii Neruda otvoril cesty nové. Význačná zvláštnosť jeho bola *arabeska* a v tejto forme zase látky brané z pražského života. Neruda bol rodák Malej Strany, tej pamätnej časti starobylej Prahy, kde zamíkla poesia šľachtických palácov a terasovitých zahrád pojí sa s originálnym životom malomestským a typickými jeho postavami. Motívy, vyňaté z rodiska Nerudovho, sú najkrajšie kusy jeho „Arabesiek“ (1864) a najmä utešených „Povídek malostranských“ (1877), jednej z najpôvodnejších a najpodarenejších kníh celej českej poesie v prose.

Túto poetickú prosu českú Neruda obohatil ešte dvoma druhmi, do tých čias doma neznámymi: belletristickým *cestopisom* a literárnym, spoločenským i časovým *feuilletonom*. Bohatá duša Nerudova, jeho cit detsky hlboký a jemný, ostrý pozorovateľský dar, všestranná znalosť ľudskej povahy, prekvapujúci smysel pre zvláštnosti každej rasy i každého kraja, jeho obširne vedomosti i majstrovský sloh našly si pravé pole i pravé predmety na veľkých jeho cestách, ktoré vykonal na evropský západ, baviac sa hlavne v Paríži, i na východ, cez Balkán a Carihrad do Malej Asie, Palestíny, Syrie, Egypta, Itálie a Uhár. Jeho „Pařížské obrázky“ (1864), „Obrazy z ciziny“ (1872) a „Různí lidé“ (1871) sú hlavnou korystou týchto ciest; kto chce tu poznať majstrovstvo Nerudovo, nech prečíta si menovite zbierku „Různí lidé“, novo pripojenú druhému vydaniu „Arabesiek“ 1880: pätnásť drobných obrázkov z najrôznejších zemí i ľudí a pätnásť drahokamov kresby, myšlienky i slohu. A čo povedať o Nerudových feuilletonoch? Ony bývaly nedelným potešením tisícich čitateľov „Národních listův“, ichž feuilletonistom bol Neruda; ony v štyroch sväzkoch 1877 sobrané zostanú nevädnuším majetkom literatúry. Ako zrkadlo spoločnosti a storakých jej snáh, ako kaleidoskop výjavov z pražského života ukazujú snáď najvernejšie Nerudovho vzácneho *ducha*, jeho neprekonateľný vtip, ostrú satiru a sarkasmus tak zničujúci, akým okrem Havlíčka nik druhý nevládol v českej literatúre. A pod tými ostrými kresbami, zachytenými štýlom majstrovsky lahučkým a formou kabinetnou (pozri na

vystavoval svojho mrtvého koňa, bol nedobrý umelec, jehož neodtajiteľný talent zablúdil na nezdravé cesty. Ale s neslušnou sochárskou prácou starej katedrály, o ktorej sme hovorili, umenie nemá nič spoločného. Stredovek veril v zlé skutky diabla a, v prostote svojej viery, tesal necudné obrazy, aby ukázal, k akému pobúdeniu privádzajú ľudí pekelní duchovia. Verilo sa, že diabol posadne dušu i telo ľudí, menovite u žien; sochár nemyslel na nič zlého, ukazujúc, čo sa stáva, keď človek nebráni sa posedlosti diabolskej. A ľudia báli sa jej tak, že odvracali oči, výjav taký zostával bez nemravného dojmu. Tak asi musí sa čítať táto kniha podivná, šialená, klzká a, neviem ani, ako ošklivá a hrozná, a ktorá predsa v tom, kto prečítal a pochopil ju, zanecháva dojem upokojujúcej čistoty po hnuse, vyvolanom hanebnosťou vecí, ktoré sú v knihe popísané s tou hojnosťou nečistých podrobností, ktoré nachodíme na výjavoch, o ktorých sme vyššie hovorili.

Táto kniha, jejž spisovateľom je J. Huysmans, má nadpis *Là-bas* (Dolu, medzi ľuďmi). Čítajte ju, ale len ak máte dosť sily nezdržovať sa pri podrobnostiach, lež aby ste zažehnávali ich hrúzu, lutovali tých, ktorí sú otrokmi tak nízkych vášní, a skoro by som povedal, ak veríte v diabla: „Modlite sa, aby ich opustil.“

Spisovateľ rozpráva životopis najbiednejšieho zo zločincov, Gillesa, rytiera Raisa.

Ale v knihe je i scéna, ktorá vzbudzuje obdiv, líčiac úchvatným spôsobom stredovek. Gilles práve pred súdom a pred shromaždeným ľudom bol sa vyznal zo svojich hrozných zločinov, tak hrozných, že Jean de Malestroit, biskup nanteský, povstáva, aby pre stud zastrel Kristovu tvár.

Všetci majú hlavy sklonené a ticho poslúchajú obžalovaného, ktorý s tvárou rozrušenou, potom poliatou hľadá na krucifix, jehož neviditeľná hlava nadvihuje závoj pod trňovou korunou.

Gilles končí svoje vyznanie. Dosiaľ stál vzpriamený, hovoriac ako v mrákotách a vyznávajúc nahlas sám sebe spomienku svojich neshladiteľných zločinov.

„Keď skončil, sily ho opustily. Padnul na kolená a hrozne nariekajúc, volal: „Bože, Vykupiteľu môj, prosím ťa o milosrdenstvo a odpustenie!“ Potom tento divoký a spupný rytier, prvý medzi svojimi, sa pokoril. Obrátil sa k ľudu a hovoril plačúc: „Ah vy, rodičia tých, ktorých som tak ukrutne o život pripravil, neodopierajte mi pomoci a modlite sa zbožne za mňa.“

„I zaskvela sa svojím bielym leskom duša stredoveku v tejto sieni.

„Jean de Malestroit opustil svoje kreslo a zdvihol obžalovaného, ktorý bil do dlažby svojím zúfalým čelom; v ňom zmiznul sudca a zostal len kňaz; objal vinníka, ktorý sa kajal a oplakával svoju vinu.

„Sieňou šlo pohnutie, keď Jean de Malestroit, stojac a hlavou opierajúc sa o jeho prsia, hovoril Gillesovi: „Modli sa, aby sa utišil spravедlivý a hrozný hnev Boží; plač, aby tvoje slzy smyly viny, ktoré nakopila v kostniciach tvoja šialenosť!“

Postavil ich teda do radu, kde vedľa nich stoja: Ernest Renan, Emile Zola, Paul Bourget, Jules Lemaitre, Edmond Scherer, Alexandre Dumas fils, Ferdinand Brunetiere a vicomte do Vogüé.

Knihu túto hodno čítať a úvahy o mravnom vlive týchto spisovateľov sú aspoň originálne, ak nemôžeme shodovať sa s niektorými z nich. Najvtipnejšie a zároveň najostrejšie prevedená je kritika venovaná Zolovi, ačkoľvek spisovateľ patrí medzi ctiteľov mocného slohu Zolovho.

Georges Beaume, Lirette. Prekrásny román! Dvaja mladí ľudia sa milujú, rodičia jedného i druhého z nich sú obchodníci; Germainovci predávajú módný tovar, Lirettinovci zase majú najlepší cukrársky obchod v meste. Zdá sa, že všetko je v poriadku a že nechýbuje už iba aby pán farár požehnal mladý pár. Ach, úbohé deti počítaly bez ťižiadosti, mal bych rieť bez hlúposti rodičov. Dcéra cukrára, ktorý má dobrý obchod a tedy i krásny majetok, neberie si už človeka, ktorý meria pantle: knieža, vojvoda, baron a jestli možno, tedy aspoň úradný sluha, to je ideál maminkin!

„Pani Dumasová vie sa povzniesť nad svoje postavenie. Že, ona, rodená Fabrova, predáva koláče v ulici Svätého Rocha, to bolo v poriadku. Ale žiadať ovšem musela, keď jej dcéra bola 10 rokov v kláštore a ročne platilo sa za ňu 500 frankov, aby sa dostala medzi dámy z mesta, ktoré sa tak krásne strojily, tak pekne hovorily a ktoré vždy v rukavičkách, v sprievode driečnych služok s bielymi zásterkami, prichádzaly k nej v nedeľu¹⁾ po požehnaní kupovať si dessert na obed.

Ach Bože! Na vonkove ako v Paríži, maminky miesto aby sa pýtaly srdca svojich dcér, nemyslia na nič iného, len aby ukojily svoju vlastnú ťižiu. Mať dcéru, ktorá vydala by sa medzi pánov, aký to krásny sen pre matku cukrárku!

Roger Dombre, Une pupille gênante. (Sverenica, ktorá vadí.) Pán Roger Dombre dovedie, keď chce, pohnúť srdce a vylúdiť slzu na kraj víčka; vyniká však najmä v umení vykúzliti úsmev na tvári. Dokázal to neraz, keď písal pre deti. Ale táto prednosť, vzácna na sklonku tohoto stoločia, kde už nevieme iba slzy prelievať, zvlášte krásne javí sa v jeho novej knihe.

Predstavte si dokonalého egoistu, päťdesiatnika, ktorý lúbi dobré jedlo a veselý rozhovor, svobodomyseľného až hrúza, a naraz sverte jeho starosti dievčatko, ktoré čo nevidieť bude dievčaťom, diablika všetečného, rozpustilého, s jazykom dobre podrezaným a trochu zlým; aký zmätok spôsobí tento tvor v živobyťi svojho poručníka, ktorý konečne bude chcieť striasť sa jej!

Nejdeme rozoberať podrobnosti tohoto chutného rozprávania. Nejdeme vykladať, ako dievča, poddávajúc sa z počiatku vlivu svojho poručníka, stáva sa svobodomyseľným, a pozdejšie zase ako sa vracia ku kresťanským citom svojej mladosti. V tejto druhej

¹⁾ Francúzi „raňajkujú“ (déjeuner) po 10. hodine ráno a „obedujú“ (dîner) po 6. hodine večer. Bohatší po divadle ešte „večerajú“ (souper). Ich raňajky sú skorej náš obed, ich obed naša večera. Káva (obyčajne čierna) pije sa ráno, ale nepočíta sa medzi jedlá.

V piesni č. 132 takty 5—10 znejú temer ako druhý hlas; miesto od *c* spieva sa druhá polovička obyčajne od *e*. Štyri takty č. 137 (3—6) bolo by stiahnuť vo dva: nápevom i slovom celá pieseň je skladaná parallelisticky, tak že prvé dva takty odpovedajú druhým dvom (v terajšom znení teda štyrom) a ostatné štyri sú akoby opakovaním celku. Pieseň č. 164 bol bych rozdelil takto:

Voľno.

V č. 170 piaty takt mal byť rozdvojený vo dva, ako to kategoricky pýta celok hudobný i výslovnosť textu, v tomto osmičkovom ustrojení nemožná. Pieseň č. 174 počul som spievať i takto:

Ťahavo.

Nemala by pekná dačolômska svadobná č. 177 zakončiť sa dominantou *a*? Rozdelenie č. 184 pýtalo by sa vari skôr takto:

Voľno.

Niekde vystalo tempo, inde zase domovina piesne. Č. 139 iste sa spieva rezko, taktiež č. 150; č. 189 a 206 voľno, č. 185 pomaly. Pieseň č. 184 je bez otázky trenčianska; č. 203 podľa textu, spievaného tiež 'z Babej hory', vari oravská; v č. 201 druhý verš spieva sa tiež: 'ej, Čemickjemu, veď ho znáte', čo by ukazovalo na Liptov (i melodia ponáša sa na druhé liptovského pôvodu), a taktiež vidí sa mi byť liptovského koreňa č. 133.

Pri niektorých spevoch dobre by bolo bývalo poznačiť umelý alebo cudzí ich pôvod. Umelá je pieseň č. 211 melodiou i textom, a nie inak i č. 168. Maďarský ráz melodie ukazujú č. 155, 183, 197, 214 a vari i 169. Ani pieseň č. 212 a 181 nenie ľudová, aspoň v tejto úprave nie. Č. 205 a 200 sú temer nesrozumiteľné.

Bolo by zaujímavé šľakovať i varianty. Text č. 126 ponáša sa na starú ľudovú balladu českú, č. 127 a 198 zas na pekné dve pospolité moravské piesne, tiež č. 149 hlasno pripomína staročeského 'Holoubka', a č. 215 je vari celkom z češtiny prejatá. Č. 143 spieva

tak nehovorila ani v samých Mošovciach. Teraz teda, zachytiac sa na tento príklad, bije ním v pravo-lavo, ako by som ja bol uviedol temer len príklad Mošoviec, a zaklučuje, že či chceme žiadať pre *každý kútik* slovenský rozhodujúce právo v otázkach pravopisných! Táto podráženosť je na ujmu novým dôkazom Czamblovým. Mošovce sú ovšem kútikom, no Turec a Liptov spolu sotva. Oproti mojej pochybnosti bolo by mu dostačilo povedať, že ako v iných otázkach, k vôli dôslednosti „musíme sa i tu odhodlať oktrojovať.“

Alebo: Pri slove *brindza* či *bryndza* ja príkladom i z jeho Miklosicha vzatým dôvodil som, že slovo to neprišlo k Slovákom prostredníctvom maloruštiny. Miesto toho, aby bol vyvrátil tento môj hlavný dôvod, Czambel podráženo vytýka mi, že usilujem sa chytať ho v nedôslednosti.

Slovo *zápoľa*, ktorého etymologia nie je známa, žije u nás len na malom priestore, no tam vyslovujú ho s mäkkým *l*; k tomuto ja doložil som, že takto zachovalo sa i v historickom mene Zápoľovom. Na inom mieste asi v podobnom smysle pripomenul som meno Radvanských. On na to? Forgáčovci, Zichovci, Esterházyovci atď. zaiste mnoho dobrého vykonali vraj pre národ maďarský, ale pravopis maďarský predsa neodnášal sa k ich rodinným menám s tolkou pietou! O takej piete svojej ja síce neviem, no verím, že pravopisu maďarskému ťažko by bolo vyvodzovať niečo na pr. z mena *Zichy*.

Vlastnosti skloňovacích prípon nepomiešal som s vlastnosťami prípon kmenotvorných; príkladom *matke* — *matce* a inými tam uvedenými narážal som len na to, že kým Slovák nehovorí v Afrike (Americe), jazyku jeho nie je svojské ani *africký*, *Afričan*. Niečo pomiešania jest i v príklade Czamblovom: *Polôňčan* miesto *Polôn-kán*. *Polonka* je slovenská, zdrobnená forma, všetky elementy slova sú slovenské — Afrika alebo Amerika so všetkým mená cudzie. Slovenský ľud počul o Afrike alebo Amerike len od učeních; ako hovorili a písali títo o tých častiach sveta, tak osvojil si to i on. (Rusi tiež píšu *Американецъ* — *американскиѣ*.) Týmto všetkým však netvrdím, že v zásade Czambel nemá pravdu. — Pod jeden klobúk strčil som kečku s kadiť len natoľko, nakoľko hovoril som o nich pod literou *ä*. Veď ja nezastával som *käčku*! No božedrievä a chlapä pod jedným klobúkom, uznávam, už nie je ani priveľká ellipsa, je chyba.

O príd. m. *trenčiansky* darmo by sme sa škriepili, keď je tu živý jazyk. Prídavné *trenčiansky* je vraj od podstatného *Trenčan*. A *Trenčan* kde sa vzalo, od čoho je? O mluvnickej nemožnosti ťažko hovoriť, keď sotva vieme, aká bola pôvodná forma *Trenčina*.

Bereg (breh, meno severo-východnej stolice) nedopúšťam ani teraz postaviť medzi cudzie slová. „Či ono zo slovančiny vošlo alebo nevošlo do maďarského — hovorí Czambel — to náleží pod iné posúdenie.“ Ono vošlo do maďarského len *tak*, ako Nitra alebo *Trenčín*. Vôbec pôvodca silou-mocou drží sa svojej mienky. Aby potvrdil, že *včauššie* nie je komparatív adverbiálny, vraví, že „v slovenčine len výnimkou komparujú sa adverbiá.“ Ale výnimku ne-

Slovenské Pohľady.

Starodávne slovenské osobné čiže krstné mená.

Podáva *Pavel Križko*.

(Dokončenie.)

Potuch. Roku 1263 živší Turčan Potuch i Pothuh z Černákova, pokrevný Krupcov, Mladenov, Milostov, Premladov a Somorov, K. I, 17, 1, 5 a 6. Možno, že i vyššie spomenuté ostrihomské meno Pothouch je totožné s menom Potuch.

Poviša. Roku 1243 Trenčan Pousa, syn Radislavov, O. XII, 133; a iný Trenčan Pousa, ktorý sťa príslušník Trenčianskeho hradu bojoval proti Tatarom a padnul v bitve na šajavských poliach, F. IV, 1, 471. Sem patrí i pred rokom 1263 živší Turčan Poisa, otec Chočov, F. IV, 3, 151.

Povko. Pred rokom 1346 živší Turčan Pouka i Pouca, otec Lačkov, K. I, 14, 1, 4.

Premlad. Roku 1263 Turčan Premlad z Černákova, K. I, 17, 1, 5 a 6.

Preslav. Roku 1255 živší Turčan Preyslo i Prayzlo, Č. X, 87 a Bél Not. Hung. II, 337. Jeho meno nachodím u Fejéra — IV, 2, 359 — tlačené i Treysto a i Treyslo, patrne iba chybným čítaním a odpisovaním starých listín tolme, totiž až na nepoznanie spotvorené, lebo zo slova „Treysto“ nevyčítal by nikto meno Preslav, aké mal onodobný malo-jasenský pán.

Pribislav. R. 1246 Novohradčan Purbuslou i Purbuzlo, F. IV, 1, 408.

Priboš. Roku 1243 Gemerčan Pribus, F. IV, 1, 293. Kmen z tohoto mena zachoval sa posiaľ v topografickom názve Príbovce, utvorenom z patronymika Príbov, ktoré povstalo z pramena Príb. Možno, že v slove „Pribus“ je iba latinská koncovka „us“, pripojená k menu Prib, ako pri menách Drag — Dragus, Bél — Belus, Ob — Obus atď.

Pšecha. Pred rokom 1360 živší Turčan Pseca i Pzecha, jeden z mutnianskych pánov, K. I, 11, 1, 1 a I, 17, 1, 11. Vo Zvolenskej stolici zovie sa v betlehemskej vianočnej hre ten „Pšocha“, ktorý predstavuje valaského čiže pastierskeho psa. Ináč užíva sa toto meno teraz sťa posmešné meno a znamená zatvoreného a potmešilého človeka.

sané „Hrubina“ a že náslovná písmena „h“ zostala jednoducho v pere trčať patričnému pisárovi, no z r. 1265 známy je Ostrihomčan Rubin, Z. I, 13, 17, a tak mohlo jestvovať nielen meno Hrubina, ale mimo neho i Rubina. Budúcnosť nás o tom snáď lepšie poučí.

Rugač. Roku 1243 živší pradedo Fayovcov Rugach zdá sa byť Rusom, F. IV, 1, 286, no pred r. 1245 jestvovavší Novohradčan Rugaas bol iste Slovákom, F. IV, 1, 376. Dľa analógie Gay = Háj, grad = hrad, god = hod, Gron = Hron vyslovili by sme teraz toto meno „Ruhač“.

Ruman. Roku 1295 Tekovan Ruman, F. VII, 3, 110 a pred rokom 1356 živší Turčan Ruman, K. I, 16, 1, 8. Rodinné meno Ruman je posiaľ v úžitku.

Ruten alebo *Rutín.* Roku 1280 živší Turčan Ruten, Č. X, 99.

Rušíň alebo *Ružín.* Pred rokom 1264 živší Nitran Ruschin, F. IV, 3, 242. Rodinné meno Ružínsky svedčí za „Ružín“.

Sača. Roku 1254 Zemplínčan Sacha, F. IV, 2, 227. Toto meno zdá sa mi byť chybné čítaným a písaným, poťažne vytlačeným „Sacha“ = Sača na miesto „Sucha“ = Suča alebo Suč, lebo práve po tomto mene zachovaly sa četné pamiatky v topografických názvoch až po naše doby.

Šaštín. Roku 1244 živší Nitran Zascin, F. IV, 1, 358. Toto osobné meno známo je a posiaľ žije v topografickom názve „Šaštín“, a práve tento názov dáva nám jasný návod, ako treba správne čítať starodávneho pisárovo slovo „Zascin“.

Šasuna alebo *Šašuna.* Roku 1254 živší Turčan, susediaci s Malým Čepčínom Sasuna, F. IV, 2, 242. I toto meno mám iba za zlatinčený tvar z pôvodného mena Sasín alebo Šašín, ktoré poslednejšie známe i z topografických názvov a prvšie nachodíme zachované v rodinnom mene Sasínek.

Sebeslav. Pred rokom 1244 živší Trenčan Subislaus, otec Bogomírov, F. IV, 1, 345, jehož meno píše tenže Fejér — IV, 1, 22 — i Zubuslaus a v listine z roku 1295 pochádzajúcej — VII, 3, 108—111 — „comes Zobozlaus“ i „comes Zubuzlaus de genere Ladan“; — roku 1248 živší Lipták Sevislaus, O. XII, 258; — pred rokom 1295 živší Nitran Sebeslau, F. VII, 2, 185; — roku 1258 živší iný Nitran Zuboslaus i Zoboczlaus „de Emejke“, F. IV, 2, 459 a VII, 2, 184; — a roku 1297 iný Nitran Sebeslaus, syn Bogomírov, F. X, 182. Trenčianskeho Sebeslavovo meno zachovalo sa posiaľ v topografickom názve *Sebeslavce* pod blatníckym zámkom v Turci.

Sibor. Pred rokom 1319 živší Lipták Sybor, T. Snáď chybné písané miesto Stibor, pod ktorým menom je známy mohutný pán beckovský zo štrnásteho veku.

Sitina alebo *Žitina.* Roku 1240 živší Turčan Sitina, Běl Not. Hung. II, 363. Mne zdá sa byť správnejším meno Žitina, a že nie je takto písané v Bélových dielach, to možno úplným právom zaznačiť na vrub starodávneho pisárov, ktorý neznal písmeny správne označujúcej slovenský hlas ž a patril tiež do tej triedy, o nejžto napísal už mních Chrabr v desiatom storočí, že „priežde Sloviene ne imiechu knig, črtami i riezami čtiechu; krstivše že sia, rimskými i grčskými

Ztrmen, F. IV, 3, 150 a Ztremen, F. IX, 3, 79 i IX, 3, 79 i IV, 2, 359, syn Uzdov a brat Drahomilov.

Stetvoradov. Pred rokom 1247 živší Trenčan Stetuouadou i Stetuoradou, brat Vladinov, F. IV, 1, 471. Tento Stetvovadov (a či Svetloradov) spomína sa v jednej a tejže listine spolu so Semislavom a „comes“-om Bohumilom, sotva teda možno pochybovať o ňom, žeby nebol býval Slovákom, no jeho meno je patrne skomolené tak, že jeho opravdový tvar možno si iba domýšľať, nie však celkom určite udať. Ono zostane záhadným, kým nevyskytne sa inde v pravej svojej podobe, alebo aspoň v menej zkazenom tvare. Koncovka „ov“ svedčí, že je ono patronymikon a utvorené z iného, za kmen a základ slúživšieho mu mena.

Sudron alebo *Sudrin*. Pred rokom 1263 živší Turčan Sudrun i Sodron, otec Jankov a Pavlíkov a blízky pokrevný Hájikov a Bohušov, K. I, 17, 1, 2—6.

Šura. Roku 1272 živšia Prešporčianka Šura, dcéra Negradova a Hviezdina, M. VI, 426. Toto meno zachovalo sa v topografickom názve Šurany a v prísloví „šury-bury“, ba v mnohých krajoch označujú ním husi, lebo gazdinky volávajú: „Šura, Šura!“ alebo „Šury, Šury!“ keď vábia k sebe svoju hus, poťažne husi. I slovo „Šuryplach“ je známe.

Surma. Roku 1240 živší Turčan Surma, syn Dečlíkov, F. IV, 1, 202, ktorého meno nachodíme i „Surna“ písané v Reg. Tur. p. 84. Alebo by snáď malo byť meno Surna totožné s terajším rodným menom Žurna?

Svus. Roku 1258 živší Nitran „comes“ Svus, príslušník ku soborskému kláštoru, F. VII, 1, 307. Že je slovom „Svus“ nie správne udané patričné meno, to mi je jasným, ale ako ono vlastne znelo a ako ho treba správne vysloviť, to neznám a básniť nechcem ani nesmiem.

Sypun. Pred rokom 1254 živší Trenčan Sypun i Sypan, otec Namslavov a Vidov, K. I, 51, 1, 3. Veľmi je pravdepodobným, že skrýva sa v slove „Sypun, Sypan“ vlastne slovo „župan“, no písal som ho verne len Sypunom preto, že som ho nikde nenašiel písané začiatočnicou Z.

Talamer, vidz Dalimír.

Tiba. Okolo roku 1294 živší Turčan Tyba, Č. X, 74; — roku 1243 Nitran Tyba, brat Dubákov, Donovan a Vacíkov, F. IV, 1, 284; a pred rokom 1421 živší iný Turčan Tyba, T.

Tinko. Okolo roku 1285 živší Turčan Tinko, Č. X, 75. Tomuto podobné meno Timko je posiaľ jestvujúcim rodným menom, zdá sa mi však predsa z iného mena pochodiacim.

Tisa. Okolo roku 1300 živší Turčan Tisa, F. IV, 2, 362. Reg. Tur. č. XXXVI a Č. X, 88.

Tivan. Roku 1263 živší Turčan Tyuan a Tywan z Černákova, pokrevný Krupcov, Mladenov, Premladov, Somorov, Milostov a Potuchov, K. I, 17, 1, 2—6; — roku 1267 iný Turčan Tyuan z rodu Vidovho, F. IV, 3, 430 a okolo roku 1294 živší Spišiak Tiban, F. VII, 2, 180.

Velegín. Roku 1255 živší Turčan Velegen i Vilegen a Pilegen, pradedo Jesenskovicov, Běl Not. Hung. II, 337 a F. IV, 2, 359 a 361.

Velich. Roku 1297 živší Tekovan Velich, O. X, 180 a r. 1255 Spišiak Velch i Velck a Vechk, F. IV, 2, 324 a IV, 3, 100. Toto z pramena *Vel* utvorené patronymikon je sta rodinné meno v Turci posiaľ známe a užívané.

Veleslav. Roku 1324 živší Ostrihomčan Veleslaus, Schem. dioec. neos. 107.

Venceslav. Pred rokom 1246 živší Nitran Venceslaus, O. XII, 214 a z roku 1262 známy Tekovan Vencezlaus, brat Vojmov a Boleslavov zo Zuly alebo Žuly, F. IV, 3, 94.

Vid alebo **Vido.** Pred rokom 1254 živší Trenčan Vidas i Vydas z Hričova, syn Sypunov a brat Namslavov, K. I, 14, 1, NB 9/10 a I, 51, 1, 3 i limbus z roku 1353 a roku 1265 živší Turčan Vida, Č. X, 89. Porekadlo „Na svätého Vida, čo nebude nikdy“ zachovalo nám posiaľ toto meno a jeho druhá čiastka poukazuje na to, že takého svätého niet a tým snáď označuje i pohanský pôvod tohto mena. I v topografických názvoch Vidín a Vidina je toto meno posiaľ zachované.

Vidik. Roku 1262 živší Tekovan Videkes, syn Kubov a príbuzný Vejmov, Venceslavov a Boleslavov, F. IV, 3, 94. Zmenšenina a potažne milostný tvar z mena Vid, ako z Ján Janík, Peter Petrik atď. I roku 1237 živší Nitran Vidicul, pokrevný Vekoslavov — F. IV, 1, 99—101 — mal toto meno. Že priložil jeden pisár ku Nitranovmu menu koncovku *ul* a iný ku Tekovanovmu *es*, to mi nie je nápadné, znajúcemu onodobné pisárske zvyky a biedy.

Vigo alebo **Viga.** Pred rokom 1265 živší Turčan Viga, F. IV, 3, 298.

Vinobor. V rokoch 1258 a 1263 spomínaný Nitran Vynabor i Vinobor, príslušník ku hradu „Bana“ zvanému, F. IV, 3, 121 a VII, 1, 307.

Vioch alebo **Vioč.** Roku 1287 Prešporčan Vioch, F. VII, 2, 114. Zdá sa mi byť totožným s menom Vlos.

Vital. Pred rokom 1331 živší Lipták Vythal, F. VIII, 3, 552. Toto meno upomína na milostné meno Vintalko, utvorené z mena Vintal, v prstonárodných povestach, a možno, že len patričný pisár vynechal z neho písmenu *n*. Mohli by sme ho však odvodiť i od mena Vít, Vítal a Vítalko, ale v tomto tvare ho ľud nikde nespomína.

Vít. Roku 1344 živší nitriansky biskup Vytus, Z. II, 116, 83.

Vítko. Roku 1265 živší Ostrihomčan Vytka, F. IV, 3, 274 a roku 1285 Turčan Vitch, Č. X, 75. Tento milostný tvar zo slova Vít zachoval sa posiaľ v rodinnom mene Vitko a v topografickom názve Vitkovice.

Vladár. Pred rokom 1383 živší Turčan Vladar i Uladar, K. I, 16, 1, 16 a I, 17, 1, 32. Sta rodinné meno je ono posiaľ v úžitku.

Vladimír. R. 1258 živší Nitran Lodomerius, F. IV, 2, 458; — roku 1297 ostrihomský arcibiskup Vladimír i Lodomerus, M. III,

Zatoň. Roku 1237 živší Nitran Zatho i Zothon, F. IV, 1, 100. Srovnaj i Zadon.

Zaviša alebo *Záviš*. Pred rokom 1368 živší Turčan a jeden z mutnianskych pánov Zauissa a Zauisa, blízky pokrevný Križanov a Vladárov, K. I, 17, 1, 11 a I, 16, 1, 16.

Zek. Pred rokom 1265 živší Turčan Zek, F. IV, 3, 298. Bez pochyby vyslovovalo sa toto meno ináč, ale jeho správne znenie bude možno iba potom určiť, keď bude na porúdzi viacej dát.

Zenča alebo *Ženča*. Okolo roku 1300 živší Turčan Zench, Č. X, 99.

Žitina, vidz Šitina.

Zobrača. Roku 1326 živší Turčan Zobracha, Č. X, 78 a r. 1311 Zvolenčan Zubrata i Zubratha a Zubracha, F. VI, 1, 299. Myslím, že je medzi týmto osobným menom *Zobrača* a topografickým názvom *Žebrač* práve taký pomer, ako medzi menom *Koč* a *Choč* a topografickým *Choč*.

Zomor, *Zonther*, *Zumar* a *Zumur*, vidz *Somor*.

Zopyr, vidz *Sopyr*.

Zovlad. Roku 1247 živší Trenčan Zoulad, F. IV, 1, 471.

Zubuslaus, vidz *Sebeslav*.

Zustomel, vidz *Čistomil*.

Ztrmen, vidz *Strmen*.

Zveslav. Pred rokom 1265 živší Honfan Zueslaus, F. IV, 3, 279. Toto osobné meno zdá sa mi byť iba skráteninou z mena *Zuentoslaus* = *Svatoslav*, podal som ho však v tom tvare, v akom podarilo sa mi ho najst. Zdanie zaiste často klame a samú domnienku, bárs je i veľmi pravdepodobnou, nesvobodno brať za hotový peniaz v prísno vedeckých prácach.

Týmto by bol môj soznam starodávnych osobných mien slovenských dokončený.

No presvedčený som, že nie sú obsažené v ňom všetky tie mená, ktoré nosili a užívali naši praotcovia od najstarších dôb až hlboko do štrnásteho kresťanského storočia, lebo vyskytovaly sa i mne samému — cez viacej ako dvadsať rokov v historických bádaníach a skúmaní pôvodných starodávnych listín pohrúženému — zavše také mená, ktorých ešte nebolo v mojej sbierke.

Už z týchto, vyše troch sto mien, ktoré sú obsažené v prítomnom sozname, vídať, že zachovaly sa mnohé v rodinných menách a topografických názvoch. Kolkeže sú však týmto spôsobom ešte zachované, ktoré sú mne neznáme? Dobrý genij národný viedol slovenský ľud k tomu, že preniesol osobné mená i na mrtvé veci, trvajúce o veľa dlhšie než život ľudský, a zvečnil ich týmto spôsobom, ba keď vymieraly slovenské osobné mená v krutých a neprajných pre ne pomeroch, práve vtedy začaly prichodiť do úžitku mená rodinné a tenže dobrý národný genij vnuknul mnohým slovenským synom, aby zvečnili pamiatku na svojich otcov a praotcov tým, že prijali ich osobné mená za názvy rodinné.

Keby sme mali už sosbierané všetky topografické názvy, totiž tie mená, ktorými označuje slovenský ľud svoje obce, hony, stráne,

a každodenným, ani nie je každý v stave posúdiť jeho skutočnú, historickú alebo mluvničnú cenu.

A čože povedať o tých prevrátených hlavách, ktoré na zlomkrky maďarcia naše starodávne topografické názvy?

Ja vidím v tomto počínaní iba pokračovanie tej tisícročnej borby, v ktorej stáli naši predkovia a nachodíme sa i my s odvekými našimi zloprajníkmi. Predtým pod viechou náboženskou, teraz pod viechou národnou uchvacovali naši protivníci a berú kradmou rukou dedictvo po našich praotcoch. Bráňme si ho a nedajme mu zahynúť, veď je ono vo svojej rozmanitosti skutočne neoceniteľnou a skvostnou slovenskou živou starinou.

Tí však rodáci, ktorí majú alebo budú mať príležitosť čítať starodávne listiny buďto v ich pôvodinách, buďže v sbierkach tlačou uverejnených, preukážu našej národnej veci istotne dobrú službu, keď nebudú si sťažovať sbierať a zaznačovať slovenské mená a topografické názvy, s ktorými stretnú sa v patričných pamiatkach zo starých časov; pravda, že opatrne urobia, keď ku každému takému menu a názvu poznačia verne i žriedlo, z ktorého ho vzali, aby ním s jednej strany oblahčili prácu budúcemu zostavovateľovi menového soznamu a s druhej strany aby nikto nemohol pochybovať o vernosti ich udania a pripisovať ich prácu básnickým výtvorom.

Ja som započal prítomným uverejnením svojho soznamu prácu skromnú, akú mi dovoľovaly utvoriť moje slabé pomôcky a obmedzené prostriedky, no budúcnosť môže ju zdokonaľiť a urobiť dielom úplným a skvelým, ak priberú sa k nemu mnohí pracovníci.

Vivat sequens!

V čiernickej škole.

Povešť od Eleny Maróthy-Soltészovej.

(Pokračovanie.)

Bolo po zkúške v Čierniciach. Ako deti ráno ustrnuté prichodily do školy, sviatočne vyobliekané, do hladka vyčesané, tak teraz s pocitom oblahčenia vyrojily sa z nej na vyzametanú chodbu a vyzametaný dvor. Vyšli za nimi aj rodičia tiež sviatočne vyobliekaní, ktorí boli našli miesta dnu v škole. To, pravda, boli takmer samí otcovia, z matiek len tie, ktoré boly vdovami alebo ktorým mužovia nemohli prísť pre akúsi príčinu. Ostatné ženy, ktoré len tak neúradne prišli a dnu už celkom sa nevmetily, stály cez celý čas na chodbe pri odchýlených oblokoč učebnej izby a dívaly sa dnu a načúvaly. Ony tiež chcely videť a počuť, ako ich deti budú odpovedať, im nie je ľahostajná vec, či naučily sa čo a či nie.

Medzi tými bola i Chrenčíčka, prihnúc hlavu k plecu utierala si slzy do opleckového rukáva; bola veľmi prejatá, že jej Mišo tak krásne zaperoroval tú odoberanku. Každé slovo pekne vyslovil a

„Ja by som ho milerád zadržal, ale on sa preč poberá, chce inde získať šťastie.“

„Ej, škoda beti! Ej, ej! Ej verže budeme banovati!“ ozývalo sa živo so všetkých strán. Jedna stará ženička v tom pristúpila k samému Mikušovi a hladkajúc ho svojou vráskovitou rukou po ramene, pýtala sa ho hlasom, v ktorom bola i námietka i dôvera:

„Môj senčok zlatej, a prečože nás kú zahanati? Či sa im vari nepáči tu medzi nami? Ved je u nás ešte ni najhorší svet!“ Čistá úprimnosť v jej slovách dojala Mikuša.

„Mne páči sa tu medzi vami, vždy boli ste úprimní ko mne, aj teraz dobre mi padne vaša uznanlivosť,“ hovoril obrátený ku všetkým. „Aj keď odídem, na vás nezabudnem, budem vás s vďačnosťou spomínať.“

Na to zase dostal so všetkých strán ohlasy a uisťovania, že ho veru aj oni nezabudnú a tiež budú ho spomínať. Zpomedzi žien ešte niektorá pokúsila sa prehovárať ho:

„Ale nakže lem ešte ostanú, ved je to zle každej rok inde privekati.“

„Keď on nechce byť viac pomocníkom; chce sa dať riadne vyvolať za učiteľa, a zpolovice má už aj miesto zaistené,“ objasňoval Lemjak. „Za zle mu to nemôžeme mať.“

Ved 'e tak! Každéj misí o seba staros' mati,“ prisviedčali chlapi. „Ale kod my volakode budeme ako pána rehtora potrebovati, ver' nám oni misia príti — a čo odkiau!“

„Vy by ste mňa hádam už aj dnes ta pochovali, aby ste si nového rehtora voliť mohli,“ ohlásil sa Lemjak, nevedno, či z hnevu a či zo žartu, lebo tvár mal vážnu.

„Ej, niže tak, ni, pán rehtor! Nak si to za zle nevykladajú! sponáhlali sa udobriť ho. „Nak ich lem Pán Boh živí, kym je Jeho vóla: ale smrteľní sme šeci.“

„Za nima be sme bauovali, ale be sme zase aj potom dobreho ako pána rehtora kceli mati,“ doložil iný. „A čo je dobrô, každému sa páči.“ Pritom kyvnul hlavou k Mikušovi.

Druhí znovu počali dorážať na neho, aby im slúbil, že potom príde, keďby ho povolali. On vetil, že to nemôže vopred vedieť, ostatne že bude aj medzitým chodievať do Čierníc a bude príležitosti dosť shovárať sa o tom svojím časom. Teraz však že musí preč odísť.

„Nuž tak nakže iba šťas'live chodia, a ak nenajdu, čo hľadajú, nak sa zasa navrátia k nám!“ odoberali sa od neho. Každý podal mu ruku.

Ženy nenašly konca vďačným rečiam.

Dnes ešte i pán farár Vrankay osobitnú pochvalu vystrojil Mikušovi. Po zkúške totižto, prisviedčajúc uznanlivým slovám pána dekana, vyzdvihol menovite to, že od lanska pozoruje potešiteľný pokrok v maďarskej reči u školských detí, ktorúto reč znať je povinnosťou každého občana našej uhorskej vlasti. Za tú zaznamenania hodnú zásluhu vyslovuje pánu pomocnému učiteľovi verejnú pochvalu. Ale Mikušovi tá pochvala nešla zvlášťne k duhu, trochu

nikdy viac, kým žiť budeme," hovoril jej. Ona si to už sama dosť napredkladala a predsa neprestávaly ju slzy zalievať.

„Ale dovedy ako mne bude," hovorila a hlas dusil sa jej v plači — „keď ťa za toľko nemám vidieť. Nedávno som povedala, žeby som ťa aj na celý rok preč pustila, keďby si tak chcel: teraz vidím, že som si primnoho dôverovala. Ja neviem, ako žiť bez teba.“

Bol by jej mohol všeličo povedať, čo v takých prípadoch hovoríeva sa k úteche, ale protivilo sa mu to, — i jemu samému zalahlo čosi na srdce.

Privinul ju k sebe.

„Ufám sa, že vám o krátky čas oznámim, ktoré miesto som prijal — a potom nesmieme zostať dlho rozlúčení.“

„Mňa teraz ani to nemôže potešiť. Nazdám sa, že tak dobre a krásne nám už nikdy viac nebude, ako nám bolo, kým si ty u nás býval. Mne je ťažko, že ten čas už sa pominul," zažalostila a ustlala si hlavu na jeho pleci.

„Nie, Johanka — tak nehovor! Pridlho nesmie sa pretahovať ani takýto stav, ináč ztratí svoj pôvab. Ja verím, že nám bude ešte omnoho lepšie — pravda, na iný spôsob — ako nám posiaľ bolo. Počkaj, potom mi prisvedčíš!“

„Ja neviem — — ale keď ty tak vravíš, nuž verím.“

„No už mohlo byť dosť tej rozlúčky: vozík čaká!“ volal otec cez otvorené dvere.

„Ach, Bože môj!“ zaševalila sa Johanka a tuho objala milého okolo hrdla. Ešte dobrú chvíľu potrvalo, kým objavil sa na prahu.

„Zostaň tu, Johanka!“ nakladal otec, „nech ťa takú vyplakanú nevidia. Čo sú to len za maznavosti? Ako by ste sa nikdy viac nemali vidieť!“

Johanka ani nechcela von ísť, nechcela vidieť, ako on bude odchodiť. Utiahla sa ako najďalej od obloka a tíšila svoje mladé rozvlnené žiale.

Vonku stáli mnohí, ktorí chceli sa odobrať od Mikuša. Sám starý kurátor nesťažoval si prísť, aby mu ruku podal a ešte raz poďakoval, že tie jeho vnúčence tak pridržal k poriadku a učeniu. Aj kostolník Mánik, jeden z najumnejších poslucháčov a vykladačov pri čítacích večierkoch, prišiel sa odobrať od neho. I mnohí bližší a ďalší susedia boli tam, a bolo by ich bývalo ešte viac, keby neboli bývali rozídení po poli. Ženy zas nanosily mu rozličné potravné články, že vraj „na cestu“ — najviac syra. Zo mlyna doniesli mu výborných mlynských koláčov. (Treba poznamenať, že lenivý Jožko mlynárov tejto zimy stal sa jedným z najlepších žiakov a na zkúške sa vyznačil.) Lemjaková musela uisťovať, že si on to všetko so sebou soberie, aby darkyne necítily sa urazenými, že pohrdol ich darmi.

Školské deti zďaleka postávaly po ceste, prišli sa na vlastné oči presvedčiť, či pán učiteľ, čo ich celú zimu učili, ozaj celkom preč odchodia. Bolo im to divno. Mišovi mendískovi tiež nešlo do hlavy, ako na budúcu zimu bude škola opatrená bez pána učiteľa.

úsmev znežnel a rumenec znovu rozlial sa jej po lícach. Obzrela sa rýchlo na otca, či ju nepozoruje, ale ten jej bol chrbtom obrátený. No i tak, zdalo sa, mýlila ju jeho prítomnosť, lebo utiahla sa s listom do druhej izby. Veru-veru utekala s ním od svojho tatuška, pred ktorým ináč nikdy nemala a nechcela mať žiadnych tajností. A on akosi nemal jej to za zle, tváril sa ako by nič nepozoroval.

Matka prišla dnu, práve čosi Johanku vyvedúvala.

„V druhej izbe je; ale ju teraz nechaj, nech si na pokoji prečíta list.“

„Vari už od Mikuša?“ pýtala sa celá zadivená.

„Áno. Teraz azda už prestane chodiť s takou ovesenou hlavou. Čo je veta, to je veta — ona už nežije v sebe, len v ňom!“

„Ale ja sa nazdám, že aj on ju veľmi ľúbi. On to nechcel ukázať, držal sa, ako sa patrí; ale ja som videla, ako hladieval na ňu.“

„Nuž, našli sa v tom ohľade rovnakí. Lenže on je muž, vie si rozkázať; ale ona je celá preč. Šťastie, že takému človeku zadala srdce.“

„Musel ich vari sám Pán Bôh spolu sviesť — ja si už tak myslím, a uspokojila som sa.“

Otec správne sa domýšľal: keď Johanka, pravda len asi o hodinu, objavila sa, blažený úsmev sídlil na jej tvári; zdala sa už cele potešenou.

„Čože píše?“ vyzvedala sa matka.

„Nuž,“ otálala Johanka, „že šťastne došiel domov a úctive dá pozdravovať.“

„Hm,“ poznamenal otec od svojho čítania, „to je veru dosť málo, a toľko času si potrebovala, kým si to vyrozumela.“

Nad touto nelútoštnou poznámkou Johanka trochu sa rozpálila, ale nedala sa primäť ňou k prezradeniu ďalšieho obsahu lista.

Od toho dňa však Chrenčička ostala v pochybnosti nad svojou predošlou diagnosou, lebo Johanka prestala byť smutnou. Proti trúchlivosti, ktorá by ju ešte niekedy bola chcela pokúšať, mala bezpečný liek: zašla si do dvornej izby, ktorú teraz zase pre seba zariadila, otvorila priečinok stolíka, vytiahla odtiaľ čarodejný list a prečítala ho kto zná po koľký to už raz — ač vedela ho doslovne nazpamäť. Jeho obsah zdal sa byť pre ňu nevyčerpatelným.

A neostal samojediným: sotva prešiel týždeň, už doletel za ním aj druhý podobný, v ktorom však naliehavo požadovala sa aj odpoveď.

Tam v dvornej izbe, kde on písaval a čítaval, pribrala sa Johanka k tej trdnomilej práci. Tolko krásneho mala v mysli, a ako predsa ťažko išlo to dľa žiadosti dať na papier! — Pri závierke neopomenula poprosiť ho, aby jej len písal i keď by od nej dlhšie nedostal odpovede. On v nasledujúcom dopise síce ohradzoval sa proti tomu, aby tak bol ukracovaný, ale po čase veru balík jeho listov u Johanky bol objemnejší, než balík jej listov u neho. Po-

mácní sa tam najprv sám! Mne by aj tak bolo nemožno teraz cez leto vychystať výstroj pre Johanku.“

Na to on akosi zatrudneno odvetil:

„Ja neviem, čo s nimi robiť. Od včera myslel som na všeličo. Aj druhé dieťa si dať ta ďaleko od seba, ja chorý starý človek, a tu sa trápiť so školou, každý rok s iným pomocníkom — to sú špatné výhlady pre mňa. Mne sa žiada dať sa na odpočinok. Keď Johanku vydáme, my dvaja vyndeme na dôchodkoch, ktoré budem mať, ak úrad složím.“

Lemjaková zamysleno prikyvovala hlavou.

„Čo len o to, dôchodky by nám byly dosť — čože my potrebujeme? Aj mne také čo už bolo na ume, ale som nevedela, čo by si ty na to. Len potom predsa ako by sme sa zariadili? Kam by sme išli?“

„Ja by som chcel ostať tu v Čierniciach — inde by mne už ťažko bolo privykať.“

„A to ako?“

„Keby sa Mikuš chcel dať voliť na moje miesto, ja by som mu ho odstúpil. Ľud je i tak veľmi za ním. Farár by sa síce protivil, ale pochybujem, žeby čo vykonal. Potom by sme aj my mohli ostať tu bývať. Cirkev by mi povolila v prípade potreby prirobiť ku dvornej izbe ešte jednu a mali by sme svoju osobitnú hospodu. Boli by sme spolu a nemuseli by sme jedni druhých myliť. Neviem, čo ty myslíš, či si trúfaš, žeby sme s deťmi mohli žiť na stále v dobrej shode?“

Lemjaková složila ruky do lona, čo vždy len vtedy robievala, keď mala prekonať dôležité veci.

„S Johankou bez otázky,“ osvieďčala, „a u Mikuša tiež nikdy nepobadala som náchylnosť k svárlivosti — ani v ničom nemá prehnané nároky.“

„Ja výndem s ním, toho som si istý; a keďby tak prišlo, jemu k vôli by som vedel aj niečo podstúpiť; on mi je po vôli. Rozumie sa, že deťom potom musíme ponechať úplnú samostatnosť.“

„Nuž čožeby sme sa im zbytočne mali miešať do ich záležitostí? Ja myslím, žeby sa nám dalo dobre spolu nažívať, — len keby sa najprv jeho voľba šťastne previedla.“

„Čierničania iste budú chceť, ja im rozložím vec, a nazdám sa, že žiadneho prehovárania nebude treba. Ale neviem ešte, čo on, Mikuš, na to.“

„Povedzme Johanke, tá ho nakloní. Ona, viem, žeby jasala nad takým riešením. Rozlož jej ty všetko!“

„To neurobím. Viem, žeby sa jej žiadosti bez všetkého dal nakloniť, ale ja nátlak na neho nechcem robiť ani takým subtilným spôsobom; v pozdnejšom spolužití mohlo by nám to zle poslúžiť,“ mienil vždy opatrný Lemjak. „Tebe som sdelil svoju myšlienku, aby som vedel, či budeš súhlasíť; ale Johanke ešte nehovor nič. S Mikušom sa sám dorozumiem. Ja myslím, že on aj bez jej prehovárania rád príde sem; tu sa dobre cíti a dôchodky sú veru nie horšie než v Radinej.“

nemohlo byť reči, to išlo samo od seba. Lemjak pokojne sedel si doma.

Vrankay videl, že tu ťažko je protivíť sa, musel by veci hnať do poburujúcich krajností, z čoho pre neho samého pošly by nepríjemnosti v cirkvi; nuž neprotivil sa ďalej. Mrzelo ho síce, že dostal nového učiteľa do školy, ktorý dľa jeho názoru nebol prostý podozrenia z panslavismu, trebárs deti náležite učil maďarčine; ale potešoval sa tým, že tento azda nebude mať tvrdú hlavu Lemjakovu a dá vplývať na seba, keď ho časom pekne zaobíde. Aj jeho pani bola toho náhľadu a umienila si pritiahnuť Mikuša trochu do ich spoločenského kruhu. Oni pravda ešte nevedeli, že je zasnúbený s Lemjakovou dcérou.

Keď potom ako zvolený a potvrdený učiteľ prišiel do Čierníc, bola tam veľiká radosť. Všetci známejší cirkevníci prišli ho uvítať a vysloviť mu svoje potešenie nad tým, že si ho zvolili, každý so záľubou rozprával mu o voľbe a ako sa statne držali pri nej. Tešili sa, že si zvolili dobrého učiteľa — ale boli aj nad sebou uveličení, že vedeli previesť to, čo chceli. Sväzok medzi nimi a novým učiteľom nadobro upevnil sa od prvej chvíle. On s chuťou nastúpil svoje úradovanie, v pevnom predsavzatí, že s trpelivou oddanosťou znášať bude jeho ťarchy a dľa najlepších síl slúžiť bude tomuto ľudu.

Aké uvítanie dostalo sa mu v rodine, je zbytočno opisovať. Od svojho odchodu asi koncom mája nevidel sa s Lemjakovci až v septembri, keď už ako zvolený prišiel, aby usadil sa v novom domove.

Bol to dvojnásobne radostný pocit, s ktorým letela mu Johanka v ústrety ako svojmu oddancovi i ako pánovi domu, keď uhorený, zaprášený od cesty došiel do čiernickej školy, od nej už dávno túžobne očakávaný. Bol to on, on sám — a predsa jej ináč vyzeral. Voľnejšie nosil hlavu a zdalo sa jej, že celý jeho spôsob je ráznejší, ako by sa medzitým bol osvobodil od akéhosi tlaku. Oj, ona znala ho voskrz a každý jeho pohyb vedela si vysvetliť!

On, jestli možno, ešte zalúbenejšíma očima pozeral na ňu. Po jeho úvode do cirkve zamenili si prstene a tak boli riadne zasnúbení.

Rodičia s úprimnou srdečnosťou mali sa k nemu, Lemjak len o to sa staral, aby mu akosi priveľmi neukázal svoju priazeň.

Keď prišiel, chcel sa do svadby uhospodiť v svojej bývalej izbe, ale Lemjak so svojou neústupnou správnosťou stál na tom, aby bola pre neho — ktorý je odteraz pánom domu — zariadená vedľajšia, hostovská, keďže o tom zase Mikuš počuť nechcel, aby sa mu rodičia vystúpili z dosavádnej rodinnej. Tak teda obidve izby v byte boly domácimi zaujaté a dvorná ostala neobydlená. Zbytočné veci z hostovskej boly prenesené do dvornej a Mikušovo vnove privezené náradie dalo sa do bývalej hostovskej.

Keď tieto poriadky boly porobené, odišla Johanka do Peškova, aby si tam pri pomoci a dozore spôsobnej a zkusenej v tom šva-grínej šila bielizeň. Či jej ťažko padlo odchodiť z domu a či ju snúbenec ťažko prepúšťal, na to neohliadala sa rodinná rada, z ktorej

„Ale, tatuška!“ sprotivila sa Johanka, postaviac sa za svojho snúbenca, akoby na jeho obranu. „On za to nezasluhuje karhanie.“

„To viem, že ho ty za to karhať nebudeš!“ podudral otec.

Ona, ako na potvrdenie tej domnienky, prichýlila svoju tvár k Mikušovmu lícu. „Ja ti ďakujem nie tak za to zlato, ako za tvoju láskavosť!“ šepala mu vrelo. On nepohnul sa, len stiahnul k sebe jej ruku z druhého pleca. Ani sa nebránil, keď mal takú zastankyňu. Otec poďíval sa na tie dve mladé hlavy — jej rusovlasá pri jeho tmavej — a nešlo mu povedať ešte akési slovo nespokojnosti.

Matka usmievala sa s úľubou, jej páčila sa pozornosť Mikušova.

Johanka nespustila viac náramku s ramena a zakaždým, čo pri práci zablinkla sa jej popred oči, spôsobila jej radosť.

Ešte vždy mala pilného šitia: vyšívala si mená na rozličnú bielizeň.

„Po svadbe nedovolím ti takto moriť sa tým šitím,“ riekol jej raz Mikuš, keď zakaždým našiel ju nahnutú nad namáhavou, pozornosť vyžadujúcou prácou, kedykoľvek vošiel do izby.

„Preto musím sa ponáhľať, kým mi brániť nemôžeš; lebo potom by som musela potajmo pred tebou pracovať,“ odpovedala ona.

„To ťa radšej budem so sebou brávať do školy — budeš prváčence učiť, ako za tatušku,“ žartoval.

„Ja vďačne, keby si mi chcel dovoliť; celkom vážne ponímala by som tú úlohu,“ podchytila ona veľmi ochotne.

„Z toho nemôže byť nič. Prehral som si tvoje pomocníctvo, keď som ťa nechcel vlani k nemu pripravovať, ako si si bola žiadala — vieš?“

„Nejeden raz som ja už myslela na to, ako si ma ty hneď vtedy počal spravovať podľa svojej vôle.“

„A či som nemal pravdu, keď som povedal, že sa prv vydáš, akoby si präparandiu vychodila? Povedz, chcela by si teraz ešte ísť do präparandie?“

Ona trochu sa zapálila.

„Nie je veľkodušne od teba, že sa ma to opytuješ.“

„Neodpovedaj mi,“ vetil on nežne.

„Čo je z toho, keď moju odpoveď i tak znáš. Povedz mi radšej ty, či si už vtedy myslel na takýto koniec, keď tak nakrátko odpravil si ma s mojou žiadosťou?“

„Jasno som si ho v mysli nepredstavoval, ale možno, že som ho srdcom tušil. Akému šťastiu idem v ústrety, vtedy ešte nemal som poňatia, to sa mi len pozdejšie počalo otvárať.“

„A ja som na teba už vtedy ináč pohliadala, ako na všetkých ostatných ľudí na svete.“

Pozreli jeden na druhého a usmiali sa. Ona zase sklonila sa nad svoju prácu.

On hovoril po chvíli:

„Keby bolo už po svadbe, by som ti tú prácu odložil z ruky a šli by sme sa spolu prejsť von do zimy na čerstvé povetrie.“

„Veď nám už skoro bude po svadbe — potom tak urobíme.“

„A keby k tomu bolo čím skorej po zkuške; tohoto roku bu-

„Aj ja práve tak urobím,“ dodala ona.

Ako blížil sa deň svadby, Johanka stávala sa zamyslenou. Clivé chvíle predsa nevystaly ani u nej, akokoľvek bolo jej k uspokojeniu to, že ani po svadbe nemusí sa rozlúčiť so starým domovom.

Každé ráno pilno prihliadala ku svojej myrte v obloku a ľahkým perkom smetala prach so všetkých vetvičiek. Tým tiež bolo súdeno len do jej svadby zelenáť sa na rodnom pni; potom v podobe svadobného venca odumrú v jej vlasoch a pečlivo zabalené odložia sa na pamiatku toho významného dňa.

V posledné ráno pred svadbou v trúchlivom hnutí ponorila Johanka tvár do voňavej koruny myrty a divnobôlnymi slzami skropila jej leklé lístky.

(Dokončenie.)

Nie milí nie drahí.

Povešť od *Ivana Vazova*. — Z bulharského preložil *S. J. Zachej*.

(Pokračovanie.)

— Ja budem hrať vojvodu, skromne preriekol Mravka, — veď vari bude prichodiť aj vojvoda v predstavení?

— Niet tam ani cára ani vojvodu; dráma je *Ztratená Stanka*.

— Do čerta s tvojou ztratenou Stankou a prepadnuvšou sa Lalkou; ja v takých babských hrách nezúčastním sa, rozkričal sa Makedonský, ktorý po prvý raz počul o takej dráme.

— Ty budeš hrať Želja, hajdutina.

— Tak? prichodí tam hajdutin?

— Prichodí, i krveprelievanie, boj, strieľanie.

— To, čo ja ľúbim, riekol Makedonský, krvožíznive vykrúcajúci si ľavý bajúz.

— Ty, Hadži, budeš hrať Tatára.

— Dobre, riekol Hadži. V *Stojanovi vojvodovi* bol som Arabom, teraz budem Tatárom. I tak dobre.

— A ty, Mravka, jaký zástoj chceš aby sme ti dali?

— Mne dajte niečo jako kommando, riekol skromne Mravka.

— Teba urobíme babičkou, i tak si prihrblý a nízučký. Aj hlas máš jemný... Nehľad tak na mňa, zástoj babičky je prvý. Ja budem hrať starca. Ty, Dimiter, vezmi Jovana, a ty Nenov Vasila, a vy ostatní dostanete druhostupňové a malé zástoje.

— Ale kto bude Stankou? pýtal sa náhle Strandža, ktorý bol zbehlý v bulharskej dramatickej literatúre.

— Stankou?

— Áno, Stankou, devicou.

— Čože je tam i devica? pýtal sa krvežíznivý Makedonský.

— Skutočne, riekol Vladikov, pozamysliac sa. Vyšumelo mi z umu práve to najhlavnejšie.

viest do mdloby niektoré slabonervné dámy... Ach, biedny môj Strandža, radšej by som ťa videl v Starej Planine, so zástavou, tam tvoja scéna...

Ešte toho samého večera rozdaly sa zástoje a o týždeň bývaly každý večer próby. Na druhú nedeľu ochotníci boli už pripravení a po uliciach polepily sa oznamy.

A sultán Abdul Azis o všetkom tom nevedel ešte ničoho.

IV.

Skoro zavítal večer predstavenia. Dvorana, či lepšie, široká predsieň, za lacný groš najatá v privátnom dome pre predstavenie, bola už osvetlená, t. j. boly повеšané a zapálené po stenách malé lampášiky; pred javišťom, kde bolo vyznačené miesto pre orchester, záležajúci z vlašských cigánov, svietilo, jako na rozkoš, päť lúč, z nichž dve s rozbitými sklami; lampy pravdepodobne donesené boly zo školy. Pred bránou visely štyri lampiony z papieru, ktoré súčasne slúžily za osvetlenie predavačovi bilét i bufetu, kde vážne postavil sa Strandža. V samej dvorane nebolo žiadnych okrás. Väčšiu časť zaujímaly dlhé rady stoličiek pre obecnstvo s polepenými od zadu numerami. Prostriedkom dvorany bol ponechaný tesný priechod. Prázdne miesto v zadu za stoličkami bolo galleriou, kde sa len stálo. Opona na javišti záležala z červeného priezračného plátna a dvíhala sa pomocou celkom jednoduchej mašinerie: dve žinky, prevesené cez hradu a pripevnené o oponu, vyťahovaly túto a spúšťanie dialo sa tak, že tajné ruky ťahaly oponu po oboch stranách dolu. Vďaka priezračnosti opona odkrývala dvojakú scénu. Keď sa zdvihla, obecnstvo videlo hru hercov; a keď sa spustila, videlo nové dráma: prinášanie a premesťovanie sviec, bájočné tiene, mihajúce a ihrajúce po plátne, obrysy rúk, máchajúcich hore-dolu, jako by boly prináležaly nejakým skrytým velikánom, a nesčíselné iné obrazy a figúry.

Ale podívajme sa za oponu.

Po oboch stranách javišťa boly ponechané tesné priechody, kde herci obliekali sa. To bol ich budoar. Tam v pestrých hromadách nachodily sa aj všetky dekoratívne potrebnosti: stoly, stoličky, zelené vetve, majúce predstavovať horu, veľiká stovna (krčah), pecen chleba a cibula, t. j. obed pre starca, i celý arsenál, pušky, pištole, revolvery, šable, ktorými sa maly previesť boje. Táto sbierka smrtonosnej zbrane prináležala samým hercom, horiacim túžbou strieľať na vraha. Poznamenáť sluší, že Makedonský veľmi tuho bol nabil arnautskú pušku, ale len prachom a handrou, aby hodne buchlo. On obzvlášte počítal na to. Sám bol v plnej hajdúckej sate: prevesenú mal šablu, ktorou, jako povest vyprávala, bol na dvoje presekol Turčina a kadunu; na hlave čiapku s lvím odznakom, na chrbte červený arnautský kabátik, za pásom štyri palasky¹⁾, dva

¹⁾ Palaska = patronťáš.

diac ju po hlavičke, — teraz uvidíš, jako Tatári unášajú dievča. Len sa mi nenalakaj.

Matilda ničoho neodvetila. Bola sa zahľadela na červenú oponu, po ktorej kmitaly sa podivné, neforemné stíny. Toto divadlo ju veľmi zaujíma'o, i zodvihnúc spanilú hlavičku k otcovi, pokázala prstokom na oponu, rieknuc: Karakončo! ¹⁾)

Matka sa jej usmiala a polúbila ju na čelo.

— Ty môj holúbok, riekla, hladiac na ňu láskave. Potom obrátila sa k mužovi.

— Nikola, či opäť bude hrať ten prekliaty Makedonský?

— Makedonský bude hrať, no Makedonský nie je prekliaty, odvrkol duseno muž; — neviem, jako môžeš nazvať prekliatymi národných ľudí, žertvujúcich sa za otčinu.

— Nie prekliaty, ale strašný, chcela som povedať; s tými veľkými fúziskami, tak sa ti zdá, že vidíš nejakého hajdutina, zahabeno opravovala sa žena.

— Hajduti sú dnes čestní ľudia. Čorbadžovia sú praví hajduti. Pri týchto slovách plameňom zahorela mu tvár. Bolo vidieť, že nejaká trpká myšlienka vzbudila sa v jeho duši. Akiste pocítil, že i o ňom, ktorý stal sa žertvou nepočítajúceho patriotizmu, teraz Boh vie ako hovoria a vtipkujú o jeho položení.

V tom okamihu muzika zahrala. Kraje opony s oboch strán sa poodkryly a pokradomky vykukly dve hlavy, hladiace k obecnstvu. Jedna hlava bola okrášlená veľkou čapicou z ovčej kože a dlhou bielou bradou, druhá opatrená bola dlhými vysúkanými fúziskami i prenikavými a prešibalými očami. Mnohí z divákov poznali hercov, usmievajúcich sa im priateľsky. Vladikov kývnutím hlavy pozdravil pána Doškoviča, ktorý mu odvetil prívetиво.

Makedonský, horiac túžbou čím skôr zjaviť sa na javišti, kývnul rukou a muzikanti zatíchli.

Nastalo úplné ticho.

Opona pomaly a pokrkvaná zdvihla sa. Hra sa započala.

Vladikov, hrajúci zástoľ starca, vystúpil prvý. Pohyboval sa smelo a navyknuto. Nie po prvý raz vystúpil v podobnom ochotníckom predstavení. Len výslova úplne sa zmenila. Hovoril nosom: motúzky, ktorými brada bola stiahnutá, nedovolily mu dostatočne otvárať ústa. Veliké nesnádze mu robilo, keď v druhom dejstve prišlo mu obedovať v hore. Úžasne vykrivoval ústa, čo, ozaj, bolo i smiešno i žiaľno. Veliký dojem urobil Hadži so svojou starovekou šubrou a počiernenou tvárou. Niektoré ženičky zakryly si oči a dievčatko pána Doškovičovo primklo sa k otcovi, šepkajúc: bojím sa. No strašná búra potlesku zahučala v divadle, keď zareval somár. To bolo naozajstným triumfom pre Hadžiho. Brčkov, čiže Stanka, zostal visieť medzi nebom a zemou; prišiel do zmätku v tomto svojom prvom vystúpení pred obecnstvom a zabudol svoju úlohu. Na šťastie nemal mnoho hovoriť a uspokojil sa stáť jako vykresaný z kameňa, nemý a trasúci sa. Babička, čiže Mravka, tiež zabudla

²⁾ Asi čo naša mátoha.

fetu, boly vyprázdnené, Makedonský, odteraz ešte viac preniknutý povedomím svojej výtečnosti, zvolal:

— Chlapci, navrhujem, aby sme šli k Štrausovi, majú tam plzenské pivo!

— Poďme! nebol som tam od deväť mesiacov.

— Nuž poďme! A nohy na plecia!

— Strandža, s Bohom! čo, nechcel by si sa aj ty zachytiť s nami?

— S Bohom! ľahkú noc, Strandža!

— Dobrú zábavu!

A družina vytratila sa z krčmy.

O chvíľu na ulici zaznela hlučná družná pieseň a pomaly odznela v ďalekej noci.

Na druhý deň ráno z dôchodku predstavenia nebolo už ani babky.

Sultán Abdul Azis bol spasený.

V.

Minuly dva týždne. Makedonský zmizol niekam, ani žeby bol čo riekol, a Brčkov, živší zo zvláštnej štedrosti Makedonského, razom ostal bez všetkých prostriedkov, vystavený najprvšej a najukrutnejšej núdzi: hladu. Po prvý raz, odkedy tak nalahko opustil otcovský dom, pocítil celú neprijemnosť novej svojej karriéry, ktorá mladej, blúznivej hlave zďaleka predstavovala sa takou vábivou, úchvatnou. Dva-tri dni jedol na vieru u Strandžu, jako aj Hadži a Kňazko, no Strandžu nenadále povalila nemoc na lôžko a Brčkov, Hadži i Kňazko ostali hladní. Ohnište, kde veselo bol bôb klokotal, vyhaslo, misy, sklenice, poháre neumyté a v neporiadku pohádzané ležaly na lavici a hrubá vrstva prachu už ich pokrývala. Neporiadok a spustlosť panovaly už v krčme, tak hlučnej a navštevovanej len pred niekoľkým časom. Hadži odišiel, jako hovoril, aby žiadal pomoc od nejakého boháča, a viac sa nevrátil. Zdá sa, že sa mu to nepodarilo. Kňazko čakal ho, to jest hladoval dva dni v krčme, a tiež sa ztratil, aby hľadal šťastie. Ostal sám Brčkov. Uzavrel opatrovať Strandžu. Nemohol nechať túto junácku dušu, nie snáď bez prostriedkov, ktorých nemal, no bez mravného posilňovania. Strandža, ktorý len kašlal úporne a stenal, ani nechcel ani nemohol jesť. Táto nechuť k jedlu u nemocného robila Brčkovi temer radosť, ktorý, sám stoicky znášajúc hlad, nebol by sa mohol bez muky dívať na hladovanie umierajúceho. A vskutku tvár Strandžova čo deň upadala a dostávala smrteľnú bladnosť; oči zbystrené a neobyčajne lesklé úžasne zapadly a staré rany na tvári zosinily a potom stemnely. Strandža, súc pri úplnom povedomí, videl oddanosť Brčkovu a niekoľko biednych slz vyronilo sa mu pritom z očí. On často prihovárал sa Brčkovi, vyprávajúc jedine o bitkách v Starej Planine. Pri spomienke na tieto junácke dni odlahlo mu trochu. On vedel, že sa pominie, no trpel hrde a očakával smrť

jako hosťa. Len to ho trápilo, že ju čaká tu a nie v borbe. Tu i tam rozpamätal sa i na rodinu. Sotva však prehovoril o nej niekoľko slov, hneď prešiel opäť na junácke podujatia. Brčkov naslúchal ho s úľubou, prijímajúc ako svätý závet každé slovo, vyšlé zo zbledlých úst starého hrdinu, ktorý medzitým začal už redšie rozprávať a viac strádať, lebo nemoc vzráňala sa nemilosrdne. Brčkov bdel u jeho hlavy.

— Junáku, riekol mu raz Strandža, — ďakujem ti, ďakujem, že si ma neopustil. Umrem pri Bulharovi a bude mi mať kto oči zatlačiť. A to je dobre v cudzine. Ó, otčina!

— Nerozčuľuj sa, tichým hlasom napomínal Brčkov, — drž sa pokojne, prosím ťa.

— Ďakujem ti, ďakujem, braček. Ja skoro odputujem, nebude ma viac.

— Nie, tvoje meno zostane slávnym. Ty si bohatier.

— Ach, Brčkov!

-- Ty si aspoň šťastný, že, ak umrieť ti treba, umrieš s týmito slávnymi jazvami na čele a s tými krásnymi rozpomienkami v srdci. Bulharsko nezabudne svojich chrabrých synov.

Strandža sa rozslzil. Vystrúc kostlivé ramená, silno stisol Brčkovi ruku. Sladko mu bolo počúvať utešiteľné slová, keď ho nádej už opúšťala.

— Hladže, Brčkov, začal opäť, ohliadajúc sa roztržite, — ako sa ti odplatím? Nemám ničoho. Ničoho, ničoho nemám, iba tam ten riad, ktorý uestojí za nič. Nemám ti čo nechať na pamiatku.

— Tvoj príklad.

— A predsa, mám tamto jeden uzlík na dne v kufre, uzlík, ktorý som ťa uložil dávno. Tam som skryl dve drahocenné veci. Nech budú i tebe drahými, Brčkov. A kde sú moji súdruhovia? kde Makedonský? kde Hadži? Choď, synu, najdi ich, nech ich vidím prv než umrem. Ach, sladko je umrieť za otčinu.

Brčkov vstal zľahka, otvoril kufor a vyberal ztadiaľ veci jednu za druhou. Konečne na samom dne našiel uzlík, v ňomž uvité bolo čosi mäkkého. Pozorlive rozviazal šatku a vyňal jakýsi papier a kus zdrapu. Papier obsahoval pamätný spis, vydaný r. 1867 revolučným komitétom. Zdrap bol kus starej zástavy, na ňomž ostaly len slová: *alebo smrť!* Veličestvenné dokumenty!

Brčkov sa zachvel.

Strandža sa pozdvihol, vystrel ruky, rieknuc:

— Daj sem, Brčkov.

A privinúc k sebe dokumenty, polúbil ich. Potom riekol slabým, zlomeným hlasom:

— Prijmi to odo mňa. Pomni Strandžu. Umri za Bulharsko. O dva dni umrel.

Brčkov mu zatvoril oči. Predal misy a sklenice a zaplatil za pohrab. Jediný Brčkov odprevadil ho do hrobu.

Tak dokonávali vtedy predchodcovia zory bulharského osvobodenia.

VI.

Brčkov ponevieraľ sa po Braile. Z prvých svojich známych našiel len Hadžiho, ktorý nocúval v tehlárskej kolibe. Tam sa utiahol i Brčkov. Hadži dňom nádeunčil v prístave, nocou prichádzal, aby si rozdelil chlieb s Brčkovom. No nie voždy podarilo sa Hadžimu najst prácu, to jest chlieb. Vtedy hladovali oba.

— Prečo nepíšeš otcovi, aby ti poslal peniaze? zpýtal sa ho konečne Hadži. Či vždy budeš tak hladovať?

Brčkov sa zmraštil.

— Otcovi nesmiem písať a nechcem sa mu prosiť.

— Prečo?

— Nemôžem.

— Prečo nemôžeš? Veď si mu syn.

— Hanbím sa.

Hadži udiveno pohliadol naňho.

— Že sa hanbíš? Nuž a hladnému ti je lepšie?

— Lepšie. Ja som ho opustil bez pýtania. A teraz mám mu rieciť: otče, daj mi peniaze? Jako? Nie, nemôžem, radšej umrem hladom.

— Čo si počneš?

— Budem pracovať, nech je to čo chce.

— A nevrátiš sa do Svištova?

— Nemožno, už som v podozrení, Turci ma zatvoria. Lepšie je tu na svobode.

— No ty nie si zvyklý takému životu.

— Privykнем. A konečne môže sa niečo prihodiť, a na to ja čakám.

Hadži pozrel naň tázavo.

Brčkov sa začervenal, rieknuc:

— Ak sa organizuje nová čata, chcem s ňou prejsť do Bulharska.

— Nová čata? Neverím.

— A ja v Svištove tak som počul. Nuž, nebudeme sa biť?

Hadži sa trochu zamyslel.

— Ak sa utvorí nová čata, i ja pridám sa k nej. Kto vie, snáď sa utvorí. Hovorí, že Panajot skoro príde zo Srbska. Snáď tomu k vôli. Keď má človek umrieť, aspoň nech vie, prečo umiera; tento život tu je hovädiský život, dodal Hadži a si odplul.

— Kde je Makedonský?

— V Moldávii. Hovorí, že sa stal logofetom¹⁾ pri jakomsi statkárovi.

— A Kňazko?

— Kňazko je pri jednom zahradníkovi. Pomáha mu sadiť cibuľu. Ostatní tiež sú na robote, alebo hladujú, jako my. Taký život nie je život, ale živorenie. Somársky život. Lepšie je v čate. Ja si držím ešte zbraň, nepredal som ju.

¹⁾ Logofet = pisár.

svojho súdruha. Viete? Nás už často previedli cez lavičku, a to ľudia dobrí, áno aj takí pesničkári, jako vy. Zákon káže platiť.

Brčkov zapálil sa rozhorčením. Šmátral vo vrecku žiletky, no vyňal len niekoľko drobných peňazí. Zostal jako oparený.

— Žiadam dvadsaťosem levov (frankov), riekol studeno hospodský, merajúc chladným, spurným pohľadom zmäteného Brčkova.

— Odtiaľto mi ukradli! zvolal tento.

— Pane, to je stará pieseň, známe ju... Platte dvadsaťosem levov.

— Nemám, jako ti môžem zaplatiť!

Brčkov videl sa vo veľmi trudnom položení. Instinktivno obrátil zrak ku dveram, či nepríde Hadži, aby mu pomohol z konopí. Hospodský stál vo dverach a čakal na odpoveď.

— Zaplatte!

— Nemám.

— Oddám vás policii, jako darebáka. Poznám ja dobre Bulharov.

Brčkov sa začervenal, krv mu udrela do tváre, a so zdvihnutou pästou pustil sa na hospodského.

— Ty vlašský pes, ústa ti rozmlátim.

A pri týchto slovách tvrdou pästou ovalil ho po ramene.

Hospodský chcel skríknuť. V tom v chodbe bolo počuť náhle kroky a zlovestný krik: Fok! fok! (horí! horí!)

Bol to Hadži, ktorý z celého hrdla kričal a zadychčaný pribehol do izby.

Hospodský chytro, jako víchor, vymknul sa z rúk Brčkových a bládý, bez čiapky, splašený vybehol z izby a letel sám nevedel kam. Myslel, že oheň chytil sa niekde v hoteli.

— Fok! fok! sta šílený kričal Hadži. Celý dvor naplnil sa tlupou ľudí prišlých z ulice, strkajúcich a sácajúcich sa v polomraku.

— Fok! fok! fok! reval Hadži, vlečúc Brčkova za ruku po schodoch dolu. Sliezli do dvora, smiešali sa so zmätenou tlupou a nepozorovaní vykradli sa vrátami. Fok! fok! a o ohni nikde ani stopy.

V tom samom okamžení ztratili sa oba v temnej ulici.

VII.

Bolo to na začiatku februára. Severo-východné ruské povíchrice roznášaly vzduchom ľadové mrazy. V pustej ulici na kraji mesta Brailly kráčal Brčkov bládý, zamyslený. Odkedy s Hadžim opustil hotel, bydleli na kraji mesta v biednej kolibe, pokrytej slamou a rákosím. Riekol som, že bydleli; nie, bývali tam len cez druhú polovicu noci. Ostatok dňa a noci trávievali po teplých kaviarňach, kde sa zaoberali politikou a riešením východnej otázky, len aby pozabudli na hlad. No keď sluhovia po polnoci začali spúšťať záclony a upratovať stoly v opustenej miestnosti, naši priatelia s ľútosťou poberali sa do svojho studeného úkrytu a lahýňali si s hladným žalúdkom, so zaťatými zubami a zmeravenými údami. Ohromná pec,

v zámenu za knihu, ktorej nikomu netreba. Predstavoval si blahoslenný, lútostivý, snád i opovrhlivý pohľad svojho dobrodinca, a studený pot mu vystúpil na čelo.

A jestli ho ironicky odpraví? V tom okamžení zdalo sa mu, že by radšej kradol. A keď by aspoň znal kradnúť! V tom tretí, strašný, mohutný, ukrutný ozval sa v ňom hlas, hlas hladu, ktorý neposlúcha žiadne resóny a nechápe žiadnu logiku.

Brčkov zmraštil čelo, nakrivil nepríjemne ústa, nervosne pohladil si vlasy, zamyslel sa trochu a bládly, rozochvený, zmenený vypustil z pomedzi zubov hluchý, nejasný, tiahly zvuk.

A schytil sa ďalej.

Rýchlo prešiel popri mestskej záhrade, teraz smutnej, holej a puste, prešiel niekoľkými tesnými uliciami, kde vzrástal sa hluk; minul povedľa skliepkov, krčiem a hospôd a ani sa neobráťac, nehladiac a nevidiac ničoho, dostal sa do ulice s kupeckými magazínami.

Na námestí panoval už veľký ruch. Pri všetkej krutej zime záujmy obchodné boly oživily túto časť mesta. Brčkov instinktívne obzeral sa na pravo na ľavo, či neuvidí nejakého boháča. No stmilo sa mu v očiach, nohy sa mu podlamovaly a na čele znovu vyronil sa pot. Hľadal, no v duši si prial, aby nenašiel toho strašného dobrodinca. Či náhodou a či následkom mimoriadneho duševného pohnutia, dlho sa ohliadal, nepoznajúc nikoho. Všetky osoby, ktoré zazrel, zdaly sa mu byť cudzími a neobyčajne milými. Bolo mu, ako by bol ťažký kameň spadol s neho. Hlad sa ztratil a on si vydýchol, ako by sa bol zbavil strašného sna.

Lepšie tak! riekol k sebe a, rýchlo sa zvrtnúc, dal sa na zpiatočnú cestu.

Tu náhle zjavil sa pred ním boháč X., práve ten, ktorý predtým tak súcítne bol sa vyjadril o ňom. Brčkov strípil, predošlý radostný výraz v tvári náhle ustúpil strašnej bládosti. Za jeden okamih zostal nerozhodnutý, ako by chcel sa dať na útek, potom dupnúc nohou znumlal: nech!

I pošiel v ústrety boháčovi, berúc jeden výtisk básní do ruky.

Boháč X., zaobalený v bohatú šubu, už bol kročil na prah jedného kassína, no uvidiac Brčkova, kráčajúceho k nemu a upreno naň sa dívajúceho, zastal.

Brčkov priblížil sa, pozdravil ho bez toho, žeby sňal čiapku, i prehovoril tónom človeka, ktorého vedú na súd:

— Pane X., nesiem vám jednu z mojich knižiek — rozpamätáte sa, že ste si želali — nuž ja...

Hlas mu zasekol.

X. siahol po knižke. Najprv ju poprehľňal na niekoľkých miestach, potom prezeral prednú kôru, dlho uprel zrak na názov, pozorne prezeral i zadnú kôru a zakašlal niekoľko ráz. Potom riekol:

— Ah, ah, toto je vaša knižka?

— Áno.

X. zase prezeral kôry, niečo tam prečítal, potom podal knižku Brčkovovi a trúc si ruky na zuak, že mu prestydly, dodal:

— Pane Brčkov, dobre, dobre. Zpýtam sa našej Elenky, či si ju už nekúpila. Ak nie, nuž si potom vezmem jeden výtisk.

Poklonil sa s úsmevom a vošiel do kassína.

Brčkov stál jako skamenelý.

Svet sa s ním skrútil, pred zrakom sa mu marilo. Niekoľkí mimoidúci búšili doňho surovo, on poodstúpil a vše len stál na prostred trotoára. Pohliadol na básne, v ktoré bol vlial dušu svoju, pri nichž tolké noci prebdel a s nimiž slúčené bolo celé jeho bytie. Zdaly sa mu teraz takými žiaľnymi a ničomnými a sám cítil sa takým malým a smiešnym.

Jeho samolúbosť sa vzbúrila. Najprv zmocnil sa ho hnev, potom oheň, ktorý zapálil celú jeho bytnosť, potom zúfalstvo. Prse mu stiahlo, tvár požlkla.

I praštil knihami o zem a dal sa do behu. Bežal k Dunaju. Doraziac k brehu, zastal nerozhodnutý, omráčený. Veľké kusiská ladu plávaly už temnou riekou...

Čo tam hľadal?

Nenadále ozval sa za ním hlas, ktorý ho priviedol k sebe. Bol to Vladikov.

— Brčkov, čo hľadáš tu? Snáď len nechceš provokovať Turciu? volal učiteľ veselým hlasom, pochytiac Brčkova za ruku.

— Bože môj! čo ti je? započal znovu, vidiac strašnú bladosť Brčkovu.

Brčkov hľadel naň netečným, ladovým zrakom, neprerieknuc slova.

— No, ty stojíš, jako primrazený, poď, poď, chceme vedieť, čo vyparatil náš lúbezný poet, — s týmito slovami Vladikov ťahal Brčkova k najbližšej kaviarni.

Keď Brčkov vypil čaj a spamätal sa, vyrozprával podrobne a ešte celý rozčulený svoje položenie.

Vladikov skypel.

— Čorbadži! boháči! Hovädá bezcitné! kričal, silno búchajúc na stôl a s horiacou od hnevu tvárou; — a ty, Brčkov, šiel si sa im prosiť, aby ťa odsotili, a nevieš, kde ja bývam. Hor' sa! poďme domov. Môj dom je i tvoj.

— Ďakujem, ďakujem, Vladikov, odvetil pohnute Brčkov.

— Ty, ktorý si bdel nad hlavou Strandžovou, kým vypustil ducha — viem o tom dobre — ty teraz umieraš od hladu, a ja nič neviem o tom. Kde si len podel rozum?

Vladikov tklivým pohľadom zahrnul Brčkova. Jeho vpadlé líca, starý, temer otrhaný oblek, nešťastie, ktoré v jeho zovňajšku zračilo sa, v inom boly by vzbudily poľutovanie, vo Vladikovi vzbudily trpký žiaľ.

— Brat môj, i ja som bol v takom, jako ty, položení, áno, bol som ešte horšie na tom; i ja som poznal poníženie, ach, to prekliate poníženie, i som už umorený životom, jeho borhami, jeho nízosťou. Kedyže svitne doba, kde poznáme, prečo žijeme! hovoril

mračno učiteľ, keď vchodili do jeho izby, kde ich ovialo príjemné teplo.

— Sadni si, Brčkov, zohrej sa. Jaká čertovská zima! Peter! Skoro bež pre obed, volal Vladikov, vešajúc na stenu svoju krásnu súkennú šubu a astrachanskú čiapku.

VIII.

Miňuly dva týždne. Brčkov býval u Vladikova, ktorý ho obliekol slušne a vydržiaval. Ponevác Vladikov sám bol strádal dlhé časy, vedel dobre, čo znamená biedu tref v cudzej zemi, i držal sa súcitne k cudzím bledám. So žialom díval sa na Brčkova, ktorého sudba vrhla von do cudziny, aby zápasil s biedou, s nešťastím, s predsudkami a bezcitnosťou obecnstva, v ktorom zápase i najkrepkejšie povahy zriedka sa udržia a často zmorené padajú do — blata.

Jedného dňa, keď Brčkov sám nachodil sa v izbe, niekto zvonku priblížil sa k dverám a ani nezaklepajúc, buchol do nich silno a vstúpil do izby. Bol to Makedonský.

— Zdravstvuj, brat môj, skríkol, spustiac sa na Brčkova a vybozkávajúc ho — od dvoch dní hľadám ťa, jako ihlu, a ty si tu hovieš v teple, jako kočka, a nestaráš sa o súdruhov — pekný pozdrav od Hadžiho.

— Čo? už ho pustili? pýtal sa Brčkov rozčulene a radostne.

— Pustili ho, to jest, *ja som ho pustil* predvčerom, a teraz živo a zdravo číta si tvoje básne v kolibe. — Aby ho čert vzal, riekol, keď sa poobzeral po izbe, — tento lotor Vladikov žije si, jako nejaký čokoin — a my sa trasieme zimou, jako holé kurčatá — no všetko jedno, dobre že ťa pritúlil. Ty nezrodil si sa, aby si znášal vlašskú zimu a vlašský hlad. Dobré sa máš, však ver'! Eh, ale počkaj, čo tento bruchopasník Vladikov má tu, iste nejakú korenistú kľásku, — a Makedonský priblížil sa ku škrini a otvoril ju dôverne.

Najdúc veľkú kľásku, dychtíve vytiahol dlhý nôž a po celých kusoch hádzal kľásku do úst.

— Hlceš, jako divoch, riekol Brčkov s úsmevom; len hľad, aby si nespratal celú. Veď sa pukneš.

Makedonský hltal zúrivo, tu i tam poodhrnúc bajúzy.

Zrazu vystrel ruku do škrine a vyvliekol sklenicu s vínom; priložiť k ústam a vypiť na jeden dúšok, bolo dielom okamihu.

— Ty ješ a piješ, jako Králi-Marko, keď býval na svadbe. No vieš čo? Ty odpovieš pred Vladikovom. Ale kde si sa túlal dosiaľ?

Makedonský dojedol posledný kúsok z nešťastnej kľásky, potieral si šatkou fúzy a bradu, zastrčil nôž za červený pás a riekol:

— Že odkiaľ prichodím, sa ma pýtaš? Prichodím z Moldavy. A jestli sa ma zpýtaš, prečo prichodím, odpoveď je, že ma v prostred zimy vypudili zo služby, prekliati mamaligári.

— Vypudili ťa?

— Jestli sa ti lepšie líbi: vyhнали ma, jako nejakého vagabunda.

— Isté si sa opäť dopustil nejakého junáctva. Vieš ty čo, Makedonský? Môž' byť, že my skoro niečo slávneho podujmeme odtiaľto. Veď že v Bulharsku už je všetko prihotovené. A nám tu treba rozvážiť, čo možno urobiť. Rozumieš?

— Sláva! vykrikol Makedonský.

— Nám treba ustrojiť čatu, nám samým; boháči sa protivia, nuž my sami vykonáme bez nich. Rozumieš? Táto čata pôjde Srbskom.

— Brávo, Brčkov. Dobre som hovoril, že z teba bude slávny chuš. Brávo! Áno, cez Srbsko pôjdeme. Tie agaránske psy nedajú už ani kurčatu preletieť „cez tichý biely Dunaj“, ako ty píšeš vo svojej knihe. Eh, to zaslúži, aby sme vyprázdnili i druhú sklenicu.

A vytiahnuť novú sklenicu, zvolal:

— Nech žije svoboda!

I vyprázdnil ju do poslednej kvapky.

Brčkov pučil sa smiechom.

— Ale veď ty s tým diabolským hladom a smädom zničíš celú províziu čaty. Mierni sa, Makedonský. Či vieš? Tvoj drusa Alexander Makedonský umrel od nemiernosti.

— Tedy i ja umrem, jako mrú veľikí ľudia. Ty, braček, nevieš, čo to znamená, postíť sa, jako svätý Ivan Kukulzelský, päť dní. Môžem ťa ubezpečiť, že ak dnes umrem, pôjdem rovno do raja.

V tom dvere sa odchyľili a vošiel Vladikov.

— Hoho, Makedonský, vítam ťa, kde blúdiš? Opravdivý večný žid! A Vladikov vrele mu stisol ruku, Makedonský však tri razy poceloval ho po ústach.

— Ha! ty si sa niekde nacical. Jako sa máš? Čo je nového?

— Pozdravujú ťa všetci moldavskí židáci. Čuješ, Vladikov? ja som hotový. Brčkov mi sdelil nový plán; i ja ho odobrujem. Lepšie cez Srbsko.

— Sadni si, sadni, pohovoríme si o tom, riekol učiteľ, sadnúť si na stoličku a rozkročiť sa pred pecou veselo blkotajúcou.

No keď zazrel otvorenú a spustošenú armariu, polousmiaty, polosrditý obrátil sa k novému hostovi a zvolal:

— Ach, ty lotor, tys' ma opäť oholil!

— Nech žije kommúna! volal Makedonský, jehož oči svietily sa a sršaly iskry.

Vladikov vytiahol zpoza náder list už rozpečatený, pozorne prečítal niečo a složiť list a skryjúc ho, obrátil sa najprv k Brčkovi, potom k Makedonskému a riekol vážne:

— Dnes prijal som druhý list z Bukareštu. Tam našinci pracujú teraz horlive a rozhodli, že tejto jari neomylné treba vypraviť čatu do Srbska. Musíme vážne chytiť sa do práce. Panajot sám chce prísť do Bukareštu. Národ v Bulharsku nesmieme nechať driemať. Veru tak. Ty, Makedonský, nehneš sa z Brailly. Si tu potrebný.

(Pokračovanie.)

Batistový ručníček.

Napísal *Nikolaj Ježov*.

Je večer. Pariac sa tiekla zaspávajúca rieka, a zpoza temného hája vyzeral, ihrajúc v tme svojimi trasúcimi sa lúčami, striebřistý mesiac. Na brehu rieky stála veľiká zahrada, v prostred zahrady vzdvíhala sa villa, podobajúc sa zďaleka kitajskej pagode. Surovo hladela na celé rozkladajúce sa pred ňou priestranstvo — so zahradou, hrbami kvetov, cestičkou k obrúcanému brehu uhybujúcej sa rieky, hájom i ďalekou dedinkou, opusteno túliacou sa k tmavo-zelenému kopcu na horizonte, ktorý postupne zaľahoval sa striebřistou hmlou. No sotva pohasnul posledný odlesk dňa, všetky okná villy zažiarily a zasvietily jasnými plamienkami. Zvučný krik „bravo!“ vyletel z okien a, ozývajúc sa, prešiel ponad háj. Skoro i celá zahrada, i mračná villa zapálily sa rozdielno-barevnými ohňami lampášov, kahancov a pohárov. V oknách mihaly sa vystrojené figúry gavalierov i dám, a na rovinke pred hlavnou terrassou zahrmla do tých čias nevidená muzika.

Bola dvojaká slávnosť. Majiteľ villy Lev Savvič Pugačev svätzil deň svojho narodenia, a spolu i plnoletosť svojej jedinej dcéry Aňuty, ktorá už dávno bola držaná za prvú krásavicu i prvú nezbednicu n—ského okresu. Hostí prišlo veľiké a rozličné množstvo; jedných priťahovala Aňuta, druhých sám Lev Savvič, ktorý mohol byť ochrancom i protektorom, a tretích, epikurejcov, možnosť najesť sa i napiť sa do stavu nie celkom normálneho ani pre n—ský okres.

Takým spôsobom hostia rozdelili sa: mládež tancovala v sále, obchodníci a úradníci vrtili sa okolo „novorodeného“ a epikurejci trápili sa v jedálni, s pozoruhodným ostroumom nachodiac zámienky pre toasty a kričiac „urá“, že ozývalo sa v celej ville. V sále, medzitým, tancovali mazúrku. Bola figúra s ručníčkom — a oči všetkých mužských opreté boly na krásavicu Aňutu, keď ona, obstatá čiernou refazou frakov, graciosne sadla si na stoličku v prostred sály. Všetci tanečníci obrátili sa v dravých zverov, hotových hodiť sa za tým batistovým ručníčkom, ktorým domáca dcéra ovievala svoje červenajúce sa líčka, a schválne váhala hodiť... A v ten čas, v ďalekom kúte, za netancujúcimi, sedel veľikého vzrastu rapavý blondín a, zdalo sa, preklínal svoje jestvovanie; on sedel a nevedel, kam podieť svoje červené ručiská a kam samému podieť sa od vlastného fraku, zamazaného atramentom po vydratých do biela švíkoch a zaštopaného na dvoch vidných miestach. Tento konfúsny veľikán volal sa Anton Semenovič Ševčenko; bol mechanikom v závode Pugačeva a prišiel na bál len preto, že bol úradne pozvaný. Ako si lopnul, tak i presedel celý večer v kúte sály, hnevajúc sa sám na seba za to, že prišiel, a ani neodhodlal sa vyjsť do druhej izby, pýtať si pohár čaju. Jemu zdalo sa, že každá vystrojená slečna alebo dáma s brilliantami v ušiach neobvyčajne zlostne a posmešne obzerá jeho figúru, zvlášte tvár, a nado-

vať... To bol valčík zvláštny, so známymi len samému Ševčenkovi „pa“, no mechanik zabudnul na všetko na svete; on stúpал na nohy tancujúcim, udrel riaditeľa lakťom do tyla; bol karrikatúrne smiešny — a vedel to; no pocit blaženosti — hlúpej, detskej, ohromnej a nezažitej nikdy po túto minútu, vykupoval všetko a pridával všetkému veľký smysel. Neuspel Ševčenko spamätať sa, keď v jeho ušiach ozvalo sa tiché „merci“... a Aňutin stan vykĺznul sa z pravej ruky mechanika... Neobratne pokloniac sa, Ševčenko bystro pokročil, no nie k svojmu kútu, ale k dveram, vedúcim na terrassu.

Vyjdúc do zahrady, žiadostive vdýchnul svieži nočný vzduch a sadnul si na lavičku pri kríku voňavého ladníčka. V srdci Antona Semenoviča rozlieval sa veľmi horúci a veľmi láskavý prúd, od ktorého strhával sa, ako od ľahkej zimnice, široký chrbát mechanika. On vždy ešte nachodil sa v stave blaženosti, ako podpivší si milovník špirituósnych nápojov alebo nakúriviší sa opiuma obyvateľ Východu. No svieži a voňavý vzduch nočný pomaly priviedol myšlienky Antona Semenoviča v náležitý poriadok, hoc ešte vždy chcelo sa mu či zaplakať, či... vyhodiť sa hore nohami, či zasmiať sa, zaspievať a vôbec vykonať hlúposť. Ševčenko pozrel na osvetlenú villu.

— Pán Boh zaplať, srdečná slečna! šeptal a usmial sa.

On veľmi dobre vedel, že postupok Aňuty je prosto rozpustilosť decka, kaprica formujúcej sa koketky, no... Anton Semenovič s hlbokou povďačnosťou povedal svoje „Pán Boh zaplať“. Jemu, nikdy nezaľúbenému a nikdy nemilovanému tridsaťročnému domárovi táto rozpustilosť bola drahá a s ničím v jeho skromnej minulosti nemohla sa srovnáť... Aňuta, ako slniečko, nahliadla v jeho temnú dušu, osvietila ju a — čo len na jednu minútku — zohľadila...

Hmla v zahrade hustla. Ohne svietily sa ako v svetlej mliečnej pare. Anton Semenovič láskave hľadel na jasné okná villy, naslúchal zvukom nevideného orchestra a stískal v pravej ruke zabudnutý Aňutou batistový ručníček...

V duši úbohého bola tiež hudba.

Slovenský jazyk.

Hospodárstvo.

Národopisný nákras, od Jozefa Dohnányho.

Slovenské Pohľady podaly nám v 9. tohoročnom čísle dôkaz o slovenskom ume článkom *Tkáčstvo*, ktorým bol nakreslený Slovák v jednom odvetví domorodého svojho priemyslu; ja chcem predstaviť vzdelancom našim obecných hospodárov a roľníkov, aby sme videli zreteľne, že Slováci i sťa takíto neboli bez vtipu a značného

umu. Už pri zakladaní svojich stanov a stavaní, bytov tu v podtatranských krajoch dokázali sa Slováci ostrovtipnými, obozretnými a usilovnými, lebo nehládali svoj útulok v jaskyňach, ani nekopali a neryli diery podzemné, ale stavali si z dreva úhľadné domčeky, ktoré sú i trváce, i zdraviu priaznivé, i praktické, lebo keď treba, možno ich s malou prácou i ponapraviť i s jedného miesta na druhé prestaviť.

Pri stavaní príbytkov Slováci pridržajú sa prísne istého poriadku, súc pritom sami i staviteľmi i robotníkmi. Prvšie, základné drevá, tak rečené *podvaliny*, zhotovujú v takom objeme, koľký dom stavať mieňa, a sviažu ich v podobe venca, na tom složia *zrub* z celého staviska a ten konečne završia *podhradnicami*, na ktoré *podhradnice* kladú izbené, vnútorné *hrady*, tie zase vókol celého zrubu *pravidlami* upevňujú a do tých pravidiel zarábajú *krokvy* (v Turci *rohy*); *krokvy* potom od spodku asi vo dvoch tretinách upevňujú *pántmi* (prične drevá) a tým je *pokrov* ako i celé stavenie hotové.

Na mnohých miestach pokrývajú svoje stavenia slamou, z ktorej zhotovujú najprv tak zvané *hlavačky*, *šupky*, i *zdošky*, a tie potom na pokrove priväzujú (*pošívajú*) na *laty*, konečne *hrebeň* zo *strechy* završujú *klúčami* i *pavúzmi* z dreva spravenými alebo *mazancami* (šupky namáčané v kale z hlíny). (*Hlavačky* zovú sa tie, ktoré majú klasy do hlavy skrútené a sú pod hlavou povrieseľkom sviazané; *zdošky* sú prez poly sviazané a pripravujú sa od spodku na prvšiu latu a potom na *nárožníky*, medzi *štítom* a strechou; *šupky* viažu sa pri ríťoví slamnom a i tým spôsobom na *laty* dolu klasom priväzujú.)

Miestami, zvlášte však v lesnatých krajoch, kryjú staviská i šindlom.

Gazdovský dom záleží obyčajne z *pitvora*, v ktorom stojí i ohnisko na varenie, z jednej priestrannej izby, na mnohých miestach *chyže*, ktorá opatrená je dľa možnosti dvoma i troma *oknami*, v horných stolicích *oblokmi* zvanými, a *dvermi*, a z *komory*. Vnútorné zariadenie v izbe záleží z *pece* (kachle), *kozuba*, jedného *stola*, okolo ktorého vedľa stien sú *lavičky* z dosák pripravené, a z *postele*. Na mnohých miestach majú i *dymné izby*, totiž s pekácou pecou, s vnútorným kúrením. Pri týchto bytoch je významné, že pod povalou, asi dve stopy nadol, vókol celej izby sú tak zvané *polenice* (*policne*), dve brviencia jedno vedľa druhého zapravené, na ktorých sušia si drevo na riad i na palivo. Túto praktičnú sušiareň zariadiť nútila Slovákov nebodaj tá ťažkosť, že nemajúci svobodnej hory, zásobu dreva v príhodnom letnom čase zadovážiť si nemohli a týmto spôsobom si drevo skoro usušili.

V mnohých krajoch vídať na strane ku ceste obrátenej doštenú stenu nad domom až po samý štít, a tá býva obyčajne pomalovaná, zavše opatrená i nápisom, kto a kedy stavал dom, a máva v prostriedku nevelké okienko srdcovej podoby, z ktorého okienka vyložená je obyčajne *kosa* tak, že jej ostrý koniec trčí sfaby vystretý prst do ulice.

Zvonku okolo domu je *podstrešie* širšie, aby drevené steny

boly od zamoknutia chránené, a územie na podstení je málo zvýšené, *nálepkom* zvané.

Bezprostredne pri dome sú *stajne* postavené, a síce dla potreby pre väčší statok i pre ovce — a vnútri sú pre rozličnú *lichvu* obyčajne *priepravkami* podelené.

V *ovčiarniach*, keď ovce — *matky* — sa *kotia*, opatrní hospodári robia *carky* pre jednotlivé ovce a tie tam oddelene chovajú, kým matka sa zotaví a *jahňa* zdužie.

Chudobní gazdovia mávajú v stajňach iba hlinou vybitý spodok, majetnejší alebo opaternejší vykladajú *dlážku* v stajni zvlášte pre kone a rožný dobytok určenej brvencami a takáto dlážka zovie sa *mostovinou*, jednotlivé brvencia *mostinkami* a ich podklady *podmostinou*, ale i *slezajami*; v každej stajni však je *válov* a *rebrina* na krm pre *lichvu*. Vo väčších stajňach i *prickladník*, v ktorom prichystaná je zásoba krmu ku krmeniu potrebná. Dvojité rebrinky, do ktorých dávajú krm ovciam, zovú *jaslami*. Stajne pre *ošípané* známe sú sta *chliery* a pre *hydlinu kurínec* alebo *kurník*.

V malej vzdialenosti od domu Slováci majú i tak rečené *sypárne*, ako steny, tým istým spôsobom i sklepenie z dreva vystavené a zvonku dôkladne hlinou omazané a takto proti ohňu zabezpečené. V týchto sypárňach hlavné náradie je: *susák*, *škriňa* na zbožie, *truhla* na šaty, pod povalou *žrdka* na vešanie háb a *police* na stenách, všetko domášny dôrobok.

Z môjho detinstva pamätám sa, že ľud slovenský vo vzdialenejších od miest obciach bývajúcí až do toho času, kým pálenčení krčmári nepokúšali i jeho čisto náboženského ducha tekutým tým diabolstvom a nesvádzali ku zlým skutkom, nepotreboval žiadnych umelých zámok, ale spoliehajúc sa na ochranu Božiu, svedomitosť a statočnosť spolubližných svojich, zatváral byty, komory a sypárne jednoduchým dreveným záporom.

Niekde bolo vídať i tak zvané *valaské zápor*y, ktoré robievali a robievajú až posiaľ pastieri. Sú to dôvtipné z jedného kusa dreva vyrezané *plachy* a ku nim patriace, tiež drevené *hrabličkám* podobné *klúče*, a majú pred zámočníckymi plachmi tú prednosť, že ich nemožno otvoriť ktorýmkoľvek kľúčom; len kto má ku takému záporu patriaci kľúč, v Turci *zub*, môže otvoriť ten zápor; iný nevnikne do zapretej ním miestnosti, ak neroztrepe dvere. Originalita takýchto valaských záporov je zvláštna. Neškodilo by uložiť aspoň jeden taký zápor v museume našom.

Nedaleko svojho domu, obyčajne v záhrade, pod jedným i *humnom* nazvanej, stavajú si *humná* ku schráneniu obilia a krmu potrebné. Tieto humná sú obyčajne tak podelené, že na jednej strane je vchod a východ opatrený väčšími *vrátami* (*brána*), ktorými vťahujú voz na *holomnicu* alebo *mlatoveň*. Mlatoveň je oddelená od iného priestoru v humne asi tri stopy vysokou *priepravkou*, tak rečeným *slakom* — od *záčinka*, v Trenčianskej stolici *stodolou* zvaného. Obyčajne má zámožnejší gazda *plevínec* pri humne. Nad holomnicou je zväčša *povala* z dosák uložená, tak rečený *vôdor*, v Trenčianskej *petrov* zvaná.

Slováci ako svoje staviská, tak i hospodárske náradie sami si zhotovujú. Ako ku stavaniu, tak i ku zhotovovaniu potrebných hospodárskych strojov každý poriadny slovenský gazda je zaopatrený jednoduchou sekerou, *kresačkou*, potom *toporom* (i *tešlou* zvaným), na pravo nakriveným *poriskom* opatrenou sekerou. Tu i tu i *pántok* (to je jednoduchá ťažká sekera, ku risovaniu a *osekávaniu* hrubého dreva potrebná), potom *pobíjačka* na pribíjanie šindla a konečne malá *plúžna sekerka*, ručná (ramová) *pílka* a *štyroručná dlhá píla*. Pltníci potrebujú i *brvenicou* zvanú sekeru. Ku strúhaniu a hladeniu dreva potrebujú *oberučný nôž*, majúci oba konce v pravé uhly zahnuté a *rúčkami* drevenými opatrené.

Pritom má slovenský gazda, počnúc od malého *vrtáčka* a *hrabelníka* až po *svornový nebožiec*, *vrtáky* všelijakej hrubosti a dĺžosti, taktiež i *dláta* ku vyrábaniu väčších dier do dreva.

Keď takto v krátkosti obzreli sme si slovenský gazdovský byt, prizrime sa teraz už i iným hospodárskym prácam.

Zo skúsenosti známe, že obrábanie zeme a zvlášte oráčich *rolí* je i pri terajšej vyvinutej technike ešte vždy nie snadné. Akože to však mohlo vyzeráť u našich praotcov, keď gazda najprv musel sa starať, akým *rylom* má vlastne zem načat', aby z nej mohol docieľť žiadúcu *úrodu*. Slováci vedeli si zadovážiť ku každej pôde ako i rozličnému kraju primerané kopáče a oráče nástroje. A nemožno predpokladať, žeby tie náradia boli prevzali od nejakého druhého národa, lebo zvláštne složené v podtatranských krajoch upotrebeného a niže opísaného *pluhu* doterajška nikde inde som nespozoroval; dôkaz toho, že je to domáci dôrobok.

V dolných krajoch, kde je pôda *sypkejšia*, bez skaly a štrku, upotrebuju Slováci i dneš obšírne *motyky*, pluhy veľmi ľahké s rovným *hriadlom*, zo dvúch kusov skladaným *plazom* v súvislosti so samorostlými *prienohami*, v dávnejších časoch na mnohých miestach i bez *čeriesla*. V hornatých krajoch objavily sa prekážky a ťažkosti, tu bola pôda krovím zarastená, úbočistej polohy a skalnatá, nasledovne naši boli nútení zadovážiť si primeranejšie nástroje k obrábaniu a zúrodneniu ťažkej, v mnohých chotároch tak rečenej *slinovastej*, *gliovastej*, *štrkovatej zeme*. Ku tomu cieľu potrebujú *motyky* úzke, jednoduché, druhé však s mocným uchom a *poriskom*, *klčovnicami* menované. Vyššie spomenutý pluh, aby ním i v príkrych vrchoch ležiace polia a role dobre orať mohli, nutno im bolo nasledujúcim spôsobom prerobiť: z dreva v polovici samorostle v pravo skriveného spravili si hriadel, ktorý na *stĺpici* v *plaze* zapravenej je nasadený. Plaz je tá čiastka pluhu, ktorá vlečie sa po zemi; je zo samorostlých dvojačiek v celosti z dreva vykresaný a do neho odpredku v menšej polovici stĺpica a na zadku v päťách *prienohy* zapravené. Na plaz odpredku nahlobí sa zo železa spravený *lemeš*, ktorého pri *strele* vyťatá prázdna musí sa oprieť až na stĺpicu od vrchu plazu a od spodku na lemešovej strele zahnuté *uško* prichytiť na plaz a tak upevniť, že ani pohnúť sa nemôže. Na stĺpici je pripravená *doška* tak široká, ako je pluh vysoký, ktorá slúži na odhrňanie lemešom v *brázde* zdvihnutej a prevrátenej zeme. Chvost

hriadla je i v lavej prienohe upevnený a pred stĺpicou smerom proti koncu lemeša v hriadli v osobitne vydlabanej diere železné čerieslo zapravené a konečne ďalej ku koncu v hriadli viac dier vyvrtaných. Lemeš i čerieslo, keď sa zoderú, musia sa dať nadložiť, po našsky *ovŕadiť*. Takého pluhu tvoria prednú časťku dve kolečka na oske pripravené a *ojcom* opatrené, za ktoré ojce potom *záprah* ťahá celý stroj. Medzi oskou a *hlavničkou* plužných koliesok v prostriedku je zavesená železná obruč, do ktorej hriadeľ sa stokne a zachytí *svorníčkom* do dier na ňom k tomu cieľu navŕtaných, aby docielilo sa voľné pohybovanie pluha. Pri priahaní záprahu je ten rozdiel, že kone priahajú sa do *váhy* už na plužnokolečkovom ojci pripravenej a na nej visiace *brcia*; pri voloch však musia sa pripraviť na ojce najprv miesto váhy tak zvané *krčadlá* a na tie *ťadžadlo* s *jarmom* a potom voly do jarma založiť a *ihlicami* zapriahnuť. Na lavej strane zapriahnutý kôň alebo vól sa nazýva *sedlovým* i *podsedným* aj *opravným*, na pravej strane však *náručným* a i *brázdny*. Ku čisteniu pluhu od lepiacej sa naň hliny alebo korienkov potrebuje *rataj*, *oráč* tak zvaný *styk* alebo *otku*, na palici nasadené ostré železko. (Dokončenie.)

Debnárske názvy.

(Zvolenská stolica.)

Debnári robia z rozličného dreva. Pre obyčajnú domácu potrebu len z mäkkého, svrčinového a jedlového (jedlu vo Zvolenskej stolici i *haštrou* menujú) *kupy* (krhly), *ročky*, *putne* a *putienky*, *šafle*, *šochtáre*, *benky*, *puterky* na brindzu, *dojelnice*, *zvárky* a *vane*.

Keď debnár ide vyhotoviť nejakú nádobu, napíli si potrebného dreva na *dúšky* a *dúhy*, t. j. na častičky, z ktorých skladá sa nádobu. Na každú takúto nádobu má vždy jednu a tú istú mieru, ktorá je na palici vyrezaná; palicu túto menuje „merfuchom“. Drevo napílené štiepa polookrúhlym hrubým železom — *klingou*. Poštípané dúšky, ak sú už suché, debnár strúha pravým alebo krivým *oberučným nožom*; za tým nasleduje tak zvané *štôsanie* alebo hoblovanie dúšek na veľkom ležiacom hoblíku, ktorý debnári všeobecne *štôsom* menujú.

Vyhoblované dúšky debnár skladá do obruče, ktorú menuje *stavníkom*, lebo do nej stavia nádobu. Postavenú nádobu napráva *kiahničkou* drevenou alebo kladivkom a pobíja nádobu *obručiami*, ktoré ešte donedávna výlučne z dreva sa robievaly, a síce z jaseňa, javora, klena, hraba, rakyty a liesky. Asi zpolovice vyhotovená nádobu prichádza pod *útoenie*. Toto robí sa klincu podobným, trimi zúbkami opatreným železkom, ktoré je do dreva zapravené a volá sa *útorník*. Útoenie je robenie zárezov do spodnej častičky nádoby, kde má prísť dno. Kusy, z ktorých pozostáva dno, spájajú sa drevenými klincami; klinec tie zovú *týblami*. Hotové dno zadebnúva sa do *útoru*.

Sudy menovali sa, podľa starej miery, okovnákom, dvaokov-

Oblina, oblé poleno kôry zbavené, valcovité.

Sveril ovcu na vlka.

Ryba najlahšie vo vode vyklízne z ruky.

Parút, *parútka*. Nedali mi z toho ani len za parútku.

Drží sa ho, jako kotušie (pichlavá rastlina).

Ból by *vydráňal* aj *hrieba* od jalovej koboly.

Tolko ho *modlikal* (prosil), že sa mosel dať *navésci*.

Kozíčky, bobulky podzemného bezu (baza, chabza; *Sambucus ebulus*), z ktorých varievajú *kozíčkový lekvár*.

Ta mu to dal za *pohlavek* = lacno.

To je taký *potukeň* = tulák.

Ždy sa tak pekne *nosí* (šatí), jako by ju boli zo škatulky *vy-lúskli*.

Je *žutý*, jako staré *sallo*. Takto vpravieva sa o nedúživom.

O neočesanom hovorievajú, že je: *rozťazaný*, *zaťazaný*, *roz-cuchaný*, *chupatý*, *kučeravý*, alebo že má hlavu jako riečicu, bôr (borievkový ker).

Chasník u gazdy čosi *potáhel*; tento *zal* štranek, a keď ho ná-ležite, jak sa patrí, *vyobročil*, *vyobracal*, *vydral*, *zesekal*, *prehnal* (alebo keď mu niekoľko nečítaných *podal*), zapral ho v čerci. To bola jeho pláca!

Ešče leu prvé zúbky *vála* = dostáva. Tak vpraví sa o telati.

Deň jak deň sa *hrdlačí* (mozolne pracuje), a precca z toho ništ nemá.

Večeru mosel *odespať* = Nemal večere.

Chto nemá *žánněj* starosci, môže o dvacať rokov *dúž* (i *dužiej*) žiť na svece.

Skoriej sa ožení slamený mládenec, než sa vydá strieborná dzievka.

Vylietalo mu to z hlavy, jako operení vrabci z hniezda.

Pluje (pláva), jako olovená kačica.

Živého je dobre *vézci*: dze do vrchu, mosí *slézci*.

Bojí sa, jako čert *svacencj* vody.

Čo zjem, to viem; čo vypijem, to užijem; a čo po mne ostane, Bôh zná, komu sa dostane.

Čo nenije hneskaj, môže byť zajtrá.

Požehnaný je dzetmi a kupovaným chlebom.

Nezasmál by sa ani za bachratého (lebo kotného) vrabca.

Taký je tustý (tučný), jako komár pod kolenom.

Nastaval mu baniek = stíkol, zbil ho.

Nenije ani teplý, ani studený, len taký *onakvý*.

Oba sú na jennom brde utkaní.

Chudobná je to myš, čo má len jennu skryš.

Zaráža sa, jako zlé svedomie.

Má košelu ze saka (siete) a gace ze sita.

Hlad sa ani najpeknejšími slovy ukojiť nedá.

Preto Pán Boh šelmov tresce, aby sa huncvuty karhali.

Hladzí do seba = drieme.

Cmudzí sa = dymí, kadí.

- Čo môže, šetko upizne = tajne vezme, potiahne.
 Myká sa, jako sysel na motúzi.
 Povie pravdu, keď sa potkne = pozabudne.
 Tak *zumetal* (jedol), jako keby týdeň ništ neból mal v hube.
 Srdce jako mlynský pytel.
Mútňava = mutná, kalná tekutina.
Cvachňa, ušpinená, umazaná ženská.
Ukrkali by ho = rečmi ohlušili.
Oplevallo, človek, ktorého nemožno striasť sa, *opleť*
Ťaláp = sprostý, neohrabaný, nezručný.
Nabrýzgal mu = škaredo nahovoril.
Cedzák, *cedzillo*, nádoba, cez ktorú sa tekutiny cedievajú.
Lonščák = vlani narodený. Za lonščáka dostal padesátku. Tak
 vravieva sa o rožnom dobytku.
Hladzillo = hladidlo (Biegelglas); sklený hríb, jakým sedliacky
okolky (kasanky) hladievajú.
Máliť si = nebyť s plácou spokojným. Dal mu zlatý na deň,
 a predsa sa mu málilo.
Vreteno sa osypalo, t. j. nite s neho spadly.
Oprite sa = Sadnite si.
Prehýňá sa mu na druhý rok = Ide do druhého roku.
Parušinky = podušky a duchny slabo perím naplnené.
 Ale ho *vyramovalo* = vyčistilo zvnútra, prehnało.

BESEDA.

Čím môže byť žena pre muža v domácnosti.

Dlho premýšľal som, koho z vás napadnúť: vás, a či vášho muža. Konečne rozhodujem sa napadnúť vás: žena je spôsobilnejšia precitnúť a chápať sa. Položenie vás oboch, hoc i myslíte, že ste najšťastnejší, dľa mojej mienky, nielen že nie je šťastné, no je horšie položenie tých, ktorí sú v trápení a nešťastí. Vy oba máte mnoho krásnych vlastností duše, srdca i umu, a chybí len to, bez čoho všetko toto k ničomu nevedie: neviete spravovať seba. Žiaden z vás nie je pánom samému sebe. Nemáte charakteru, ak je charakterom *pevná vôľa*. Váš muž, cítiac tento nedostatok v sebe, ženil sa práve preto, aby našiel v žene povzbudenie ku každej práci a skutku. Vy vydali ste sa za neho preto, aby on bol povzbuditelom vašim v každej otázke života. Jeden od druhého čaká toho, čoho niet u oboch. Hovorím vám: položenie vaše nielen nie je šťastné, no je nebezpečné. Vy oba rozpustíte a roztopíte sa v živote, ako mydlo vo vode. Všetky vaše dôstojnosti a dobré vlastnosti zmiznú v neporiadku, ktorý stane sa vašim charakterom, i budete vy oba — zosobnená slabosť. Proste Boha o dar *pernej vôle*. U Boha možno všetko vymodliť, i pevnú vôľu, ktorú, ako známo, žiadnymi prostriedkami nedosiahne slabý človek. Postúpte len umno. *Modli sa*

a k brehu vesluj, hovorí príslovie. Opakujte si ráno, na poludnie i večer, i v každú časť dňa: „Bože, sober ma celú v samú seba a upevni!“ a robte celý rok tak, ako vám ja hneď poviem, nerozmýšľajúc pokiaľ, prečo a načo to.

Celú hospodársku časť domu vezmite na seba; príjmy a výdavky nech sú vo vašich rukách. Nevedzte knihu všeobecných výdavkov, no začiatkom roku urobte rozvrh, rozvážte všetky potreby, predstavte si vopred, koľko môžete a koľko musíte vydať za rok, primerano svojim prostriedkom, a všetko privedte do okrúhlych súmm. Rozdeľte svoje peniaze na sedem skoro rovných hromádok. Na prvej hromádke budú groše na byt, s kurivom, vodou, drevom a všetkým, čo týka sa domu a čistoty dvora; na druhej hromádke — peniaze na stôl a všetko jedenie, s platom kuchárkiným a zásobami pre všetko, čo žije vo vašom dome; na tretej hromádke — ekipáž: koč, kočiš, kone, seno, ovos, — slovom, všetko, čo patrí k tejto časti; na štvrtej hromádke — peniaze na šatstvo, t. j. všetko, čo treba pre vás, aby ste sa mohli ukázať vo svete, alebo sedieť doma; na piatej hromádke budú vaše vreckové peniaze; na šiestej hromádke — peniaze na neobyčajné výdavky, aké môžu sa nadhodiť: premena náradia, kúpa novej ekipáži a pomoc niekomu z vašej rodiny, jestli mal by nenadálu potrebu; siedma hromádka — Bohu, t. j. peniaze na chrám a núdzných. Robte tak, aby tých sedem hromádok nespúšťalo sa, ako by sedem rozdielných ministerstiev. Výdavky každej vedte si osobitne a pod žiadnou podmienkou neberte z jednej do druhej. Akékoľvek výhodné kúpy nadhodily by sa vám a lákaly by vás svojou lacnotou, nekupujte. Na to môžete odvážať sa pozdejšie, keď stanete sa pevnejšími; no teraz nezbúdajte ani na okamih, že všetko toto robíte pre upevnenie charakteru, a toto pre vás potrebnéjšie je každej inej kúpy, a preto buďte v tomto prípade tvrdí, proste Boha o tvrdosť. Ešte i vtedy, keď ukázala by sa potreba pomôcť núdznemu, vy nemôžete upotrebiť na to viacej, než máte v oddelenej na to hromádke.

Jestli i boli by ste svedkom nešťastia, rozrývajúceho srdce, i videli by ste sami, že peňažitá pomoc môže pomôcť, ani vtedy nesmiete týkať sa druhých hromádok, no obíďte celé mesto, všetkých svojich známych a hľadte vzbudiť v nich lútosť: proste, unúvajte, buďte pripravení na poníženie seba, aby pamätali ste navždy, ako boli ste donútení odoprieť pomoc nešťastnému, ako museli ste sa preto uponiť a vystaviť sa verejnému vysmiatiu, aby neschodilo vám to s umu, aby tým priučali ste sa uťahovať si pri každej hromádke, aby koncom roku zostal z každej zvyšok pre núdzných. Jestli budete držať toto v hlave svojej neprestajne, tak nikdy nevojdete bez krajnej potreby do sklepu a nekúpите neočakávané nejakú okrasu do izby, na čo sú takí ochotní ako naše dámy, tak i mužskí (poslední ešte viac, a nie sú ženy, ale baby). Vaše chůvky budú sa nepozorovane sťahovať, tak že pocítite sami, že vám netreba mať viac než tri jedlá na stole, že zvaný obed môže práve tak nasýtiť i na obyčajnom riade, s priložením jedného jedla a fľaše vína podaného bez ceremonii, v obyčajných pohároch. Vy

Krymská legenda. Ak-mečetský Kalgi-Sultán mal krásnu ženu Zulejku, opravdového anjela dobroty a pokory. Lúbil ju sultán. Ale ani nebolo možno neľúbiť ju. Len v tom bola bieda, veľká bieda, že Zulejka bola bezdetná. Roky sa míňaly, Kalgi-Sultán rozhodnul sa vziať si druhú ženu. Tá priniesla mu syna, a tým zaujala i jeho srdce. Vidí Zulejka, čo je s ňou, modlí sa Bohu, rozdáva almužnu, no nič nepomáha.

Žil toho času v Ak-Mečeti spravедlivý mulla; šla k nemu poradiť sa sultánka, rozpovedala mu svoj zármutok, prosila ho, aby sa modlil za ňu; ale ani mulla nemohol jej pomôcť. Predsa potešil ju tým, že jej ctnosť, pokora a milosrdnosť zaznamenajú sa pred Allahom.

„Pros si,“ hovoril mulla, „od Allaha všetko, čo chceš, a všetko dá sa ti, okrem plodnosti: tak bolo ustanovené, a to nemôže sa premeniť.“

Dlho rozmýšľala Zulejka, čoho by si prosila. Konečne pomohla jej náhoda. Stojí ona raz u Salgira a počuje, ako dve ženy, ktoré prišli po vodu, žalujú sa na svoj osud.

„Neľúbi mňa už môj muž,“ hovorí jedna, „preto že starnem a krása moja vädne.“

„Prestal i mňa ľúbiť môj milý manžel,“ plače druhá, „lebo nedáva mi Boh detí.“

Počuje to Zulejka, i rozhodne sa:

„Keď nemôžem byť sama šťastlivá, urobím iných šťastlivými.“

I začala modliť sa Allahovi, aby ju obrátil v skalú, z ktorej vytekal by prameň.

„Nemohla som nadávať deti mliekom, nech moja kamenná hrud napája svet vodou; a ktorá zo ženských v čas mojej smrti umyje sa mojou vodou, tej pošli, Allah, krásu, plodnosť a lásku mužovu.“

Zulejkina modlitba je splnená — dosiaľ tečie prameň „Sultánkinho mlieka“, a dosiaľ dáva silu, chrániacu od všetkých ženských nehôd. Nech je požehnaná pamiatka dobrej sultánky Zulejky, ktorá zažila zármutok zavrhnutej ženy.

Literatúra.

Slobodné a kráľovské mesto Zvolen. Opis historicko-topografický. Napísal *Juraj Bánik*, notár slob. a kráľ. mesta Zvolena. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. 1891. Cena 60 kr.

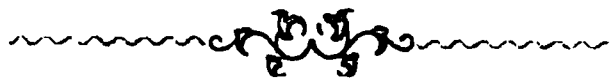
Podobné monografie sú veľmi vážne práce; v literatúre bez nich nemožná je historia. U nás dosiaľ bolo len monografie Žiliny, od Alexandra Lombardiniho. A spisovateľ Zvolena výtečne rozumie, čo všetko má byť predmetom takejto práce. Pre historiu kultúrneho a národného života slovenského podal značne viac látky, než pre historiu politickú — a všetko vzácnu. Tešíme sa menovite sosbieraným menám honov, ďahov, zemí, lúk, lesín; nad výkladmi nepozastavujeme sa — pôvodca je z takej školy. Pekný je opis Pustého

Keď v 6. čísle *Pohľadov* prišlo mi ukázať, ako zadrapije sa Argus do Jaroslava Vlčka, dal som odtlačiť všetko, čo Vlček povedal o tom, kde napísal Sládkovič svojho *Detvana*. Potom jednoducho bolo mi už len citovať, ako hovorí Argus. On totiž vážnu, no beznáročnú mienku Vlčkovu traktoval takto: „Vlček, ktorý so svojho *povýšeného stanoviska*‘ všetky lit. objavy pochopuje a vysvetľuje... dokázať chce svoju mienku *epochálnym*‘ odhalením.“ Také predstavenie veci dostačilo, aby každý spravедlivý človek odsúdil Argusa. V ďalšom, nakoľko pýtalo sa nazvať dieťa vlastným menom, použil som raz slova nevedomosť (komposíciu *Detvana* pripodobňoval komposícii *Slávy dcéry*, poskladanej, umelecky nie celej), raz slova nemotornosť; no i to len preto, že ten pán hlásal svoje „pravdy“ s koňa veľmi vysokého.

Zavrátenému je vždy najlepšie mlčať. Ale Argus myslí si, že chlap je, kto urobí hodný krik, trebárs dve na tri. On vracia mi nevedomosť i nemotornosť s prídavkom celého lejaku podobných výrazov, nikoho neurazivšiu a do ničoho nezavadiвшiu mienku Vlčkovu o vzniku *Detvana* zovie ešte vždy namyslenosťou. Pri prvom vystúpení Argusa nevedel som, čo znamená to „povýšené stanovisko“ Vlčkovo, a temer som hľadal, čím a kde zaviniť to pôvodca *Dejín*; teraz už rozumiem — lebo „povýšené stanovisko“ kritik *Literárnych Listov* hodil už i mne do očí, t. j. z týchto dvoch slov, použitých proti Vlčkovi prvý raz v *Kat. Novinách*, on tendenčne ukoval si zbraň. Spomína ďalej akúsi kompániu (totiž že comp. Vlček & Šk.), monopolisujúcu slovenskú literárnu produkciu, sháňajúcu sa za slávobažnou reklamou, okiadzajúcu tymianom jeden druhého a s vysoka útrpne pozerajúcu na iných osvedčených spisovateľov, menovite na katolíckych (!!). Ale vraj tempi passati. I oni sú tu, i oni majú slovo! Majú už Lit. Listy!... Aká to reč! Za desať rokov ja, člen takej kompánie, písal som o Vlčkovi *dva razy*: raz o jeho prvej knihe (Literatura na Slovensku), raz o druhej (Dejiny literatúry slovenskej); to prvé bolo temer polemické a chladné, a druhé (vidz Slov. Pohľady, X. 504), nakoľko sú v ňom chvály, môže podpísať každý rozsudný a spravедlivý človek. No a mňa okiadzať, na to Vlček nemal nikdy ani príležitosti — nebolo za čo. Argus len balamutí obecenstvo. Píše, čomu ani sám neverí, najmä keď bije na náboženskú stránku veci. Zlostí sa, že Vlček v svojej knihe neocenil ho ako básnika (aký básnik je A. Sytniansky?), preto robí rozbroj medzi nami, nehroziac sa dvíhať ani náboženskú otázku. Vlček „s vysoka útrpne pozerá na katolíckych spisovateľov“! Veď Jaroslav Vlček je i sám katolíkom!! Pravda, väčšina obecenstva o tom nevie a pohoršenie je hotové.¹⁾

¹⁾ Poľský Przegląd Powszechny (VIII., soš. 8.), v referáte o lanskom ročníku *Pohľadov*, hovoriac o Vlčkových Listoch z Čiech, píše: „... sádzi (Vlček) bezstronnie dodatnie i ujemne cechy každého autora, oraz z katolíckieho stanoviska przedstawia rozmaite prądy w dziennikarstwie czeskiem nurtujące.“ To jest Jaroslav Vlček, doma vyhlásený za nepriateľa katolíkov, v poľskom eminentne katolíckom orgáne držaný je za horlivého katolíka. Naučenie z toho?

Slovenské Pohľady.

V čiernickej škole.

Povešť od Eleny Maróthy-Soltészovej.

(Dokončenie.)

Svitnul svadobný deň. Z rána bolo mračno, ale pozdejšie sa vyjasnilo a bola rezká zima.

V predvečer prišli Johanke pod oblok spievať ženy a dievky „na kašu“ predsvadobné piesne, ktoré od pradávnych dôb spievajú sa v Čierniciach každej mladej neveste. Sú niektoré zvláštne medzi nimi i čo do nápevu i čo do textu.

V jednej rozpráva sa, ako „vydala mamka svoj' vlas'nú dcéru do cudzej krajine“, a ako tej dcére ťažko padne odvykať od domova, ako túži za ním a za matkou, ktorá zbránila jej prísť domov „za sedem rôčkov, za sedem týždňov, aj za sedem hodín.“

V druhej spieva sa, ako mladú pýtali už do troch miest. Na prvé miesto poslala vraj „ten prstenček strieborný“, na druhé poslala „ten ručníček červený“, na tretie miesto poslala „ten vienček zelený — a kde vienok poslala, tam aj sama zostala“.

V ďalších piesňach potom mladucha odoberá sa od rodičov a rodiny, od domu — ešte aj od prahov a klučiek. Najviacej zaoberá sa matka s lúčiadou sa dcérou. „Ešte sa vás, mamko moja, zpýtať mám: ej, s kýmže ja už odteraz bývať mám?“ hovorí rozžalostená dcéra. „Ej, ni so mnou, diovka moja, ni so mnou: koho si si vyvolila, ten s tebou!“ odpovedá jej mať. Alebo mať opytuje sa odlučujúcej sa dcéry:

Ej, kdeže pôjdeš, diovka moja? — a tá odpovedá:

Ej, sama neviem, mamka moja:

Ej, ta ja pôjdem šírym svetom,

Ej, za ružovým bielym kvetom.

Textu primerane elegické sú aj nápevy a rozrývajú srdce citnej mladuchy.

Rozvlnily aj srdce Johankino, nenašlo pokoja ani v noci vo sne. „A čo by zapriahou sedemdesiat koní, Johankinu slobodu nik viac nedohoní,“ zvučalo jej neprestajne v ušiach. To tiež stálo v niektorej z tých piesní, a to jej najviac privádzalo k povedomiu, že ona stojí teraz na prahu najvýznamnejšieho obratu v živote ženy.

Mladý Lemjak ešte od študentstva mal oko na čulú Hermínku Riečanovú v Rankovej a ona nebodaj mala o tom vedomie, lebo kým on neprišiel do stavu, odpravila so dvoch pytačov, ktorých by jej rodičia radi boli prijali. Akonáhle Samko Lemjak dostal faru, zaklopal v Rankovej o Hermínku, ona prisľúbila sa mu bez okolkov a svadba bola potom skoro. Manželstvo bolo šťastné, ačkoľvek Samko sa žalúval, že dostal sa pod tuhú papuču, Hermínka zas tvrdievala, že so Samkom nie je na vydržanie pre jeho povolnosť. On bol flegmaticko-dobrácky, bezúhonne počestný človek, požívajúci mnoho úprimného priateľstva v kruhu svojich známych. Býval vždy matkiným miláčkom pre svoju mäkkú, prítulnú povahu. Otec nebýval s ním vždy spokojný; bol by si ho prial vidieť tvrdšieho rázu. Bol belavý, jasnooký a náchylnosť k tučneniu počínala sa už trochu javiť u neho. Túto okolnosť Hermínka pripisovala tomu, že primálo sa trudiť a všetky hospodárske starosti jej prenecháva.

Kedysi, ako mladík za všetko krásné nadšený, bol sa oddal aj do básnenia — Johanka posiaľ s pietou opatruje niekoľko jeho básní, ktoré akousi náhodou ušly smrti v plameňoch; ale on sám už len útrpne usmieva sa nad tými pokusmi; už celkom prestal sa počítovať medzi povolaných na tom poli — o vyvolených ani nehovoriac. So sestrou, ktorá bola malým dievčátkom, keď on bol už hodným študentom, nažíval vždy v nežnom, bratsko-sesterskom pomere. Teraz s dobrodušným úsmevom díval sa za ňou, ako si to ona, mladucha, počína.

„Teda ty sa ozaj vydávaš?“ pýtal sa už po koľký raz, keď mu prišla na mušku. Ona usmeje sa na tú prekáravú otázku.

„Veď ty to už dávno vieš,“ odpovedá mu prosto. On povážlivo pokrúca hlavou.

„Vidíš ti ju, vidíš — naša Johanka krem žartu sa vydáva. Ktože by to bol do nej poveril! Ja som si myslel, že nás ona len tak prevádza. Teraz ja ešte len viem, prečo ona vlni u nás nemala pokoja a len domov sa ťahala, trebárs náš notár chcel sa na všetky štvorylky s ňou angažovať na fašangovú zábavu.“

Ona sa len usmievala — nechže Samko prekára! A on zase započínal:

„Ale povďační ste nie, vy šťastní mladí ľudia. To už pri zalúbených taký zvyk. Ktože prvý ustrojil vaše šťastie? — Nie ja, keď poslal som sem Mikuša? — Na to sa však nepamätá; myslí sa, že to ináč ani byť nemohlo? To už tak býva!“

Johanka objala brata a polúbením zavrela mu ústa.

„Ak som ti slova vdaky ani nepovedala, ale v srdci som ťa už sto ráz požehnávala pre to,“ pošepla mu.

„Teda hej? Ale on to, ašak, nemá počuť? Mohol by ešte spyšnieť.“

„On to i tak vie,“ uhla Johanka hlavou.

Samkovo prekárание najlepšie rozptýlilo jej stiesnenosť, ale úplnej spokojnosti dnes predsa nemohla dôjsť.

Popoludní v druhej izbe na chvíľu zastal ju Mikuš samotnú.

„Čo ti je? Zle sa cítiš?“ vyzvedal sa.

„Ja nie tak, lebo lepšie znám Johanku. Ona nepotrebuje žiť mojim duchom, lebo má svojho vlastného. Ona má neklamný cit, ktorým sa spravuje, a medzitým rastie aj jej rozumová súdnosť. Ja jej rozvoj budem napomáhať v smysle jej vlastnej individuality, lebo len tak môže byť zdarný.“

„To sú pekné slová. A v čom jej individualita tebe bola by nepohodlnou?“

„V tom ju musím obísť, tak ako ona musí obísť moju. No na šťastie u nás o veľkých nesrovnalostiach nemôže byť reč.“

„Nuž mne teda iného nezbyva, ako blahoželať ti zo srdca — trebárs trochu závisťou naplneného. Ak tvoje manželstvo ozaj tak sa zdarí, sponáhlam sa i ja nasledovať tvojho príkladu: dožiješ sa toho, že sa skoro ožením.“

„Teda sem ruku na to!“

„Ale len tak, ak si najdem takú Johanku, ako je tvoja.“

Pozvaní hostia sa poschodili, nebolo ich mnoho.

Z Rankovej prišli z fary i zo školy a súčasne aj Hutterová z Hradičia. Mimo toho bol ešte notár s paňou, učitelia z fílií, z ktorých jeden bol aj v rodine s Lemjakom, lebo mal za ženu jeho bratanicu. Aj so piati čiernickí gazdovia boli pozvaní: pán kurátor, pán rychtár, pán kostolník (v Čierniciach kostolníctvo nie je službou, lež hodnosťou, ktorú zastávať za česť si považuje akýkoľvek predný gazda) a ešte so dvaja, s ktorými Lemjakovci boli v kmotrovstve.

Ako najporiadnejšie vystrojení, v sviatočných kožuškoch do drieku, v hodvabných nákrčných šatkách, v bielych nohaviciach a ťažkých čižmách dostavili sa títo hostia a dali sa najprv veľmi prehovárať, kým sa odvážili do izby medzi panských hostí. Prvý vošiel starý vážny kurátor a za ním ťažkým, povolným krokom vchodili ostatní. Boli veľmi vlúdne uvítaní. Pán farár z Rankovej hneď dal sa s nimi do reči, „pán farár Samko“ z Peškova donášal im stolce, aby si posadali, mladý zať podal každému ruku a pekne po mene predstavil ich radom tomu cudziemu pánovi v okuliároch, a ten tiež každému podal ruku, každému dobre sa prizrel a opýtal sa, že či tu všetko rastú takí hodní chlapi. Na to oni odpovedali, že sa najdú všelijakí, aj menší, ale v celku že je tu veľa „dobrech chlapov“.

Boly to veru statné postavy. Tváre mali do hladka vyholené, ale na to miesto vlasy všetci dlhé, niektorí len za uši začesané a niektorí do kečiek spletené. Menovite kostolník Mánik mal hrubé čierne kečky, že mu ich ktorákoľvek dievka pre svoj vrkoč mohla závidieť. Prezvali ho preto Samsonom, a tá prezývka pristala mu veru aj podľa telesnej sily, nie len podľa veľkých vlasov. Bol strednej výšky, plecitý, svalovitý tuhý chlap, bladej pleti, bystrých tmavých očí so silnými čiernymi obrvami a mal pekne klenuté čelo. Veľmi intelligentne vyzeral a bol si toho trochu aj povedomý.

Pán kurátor mohol byť kedysi tiež silný chlap, ale teraz bol už starobou napred nachýlený. Oči mal mutné, sivé, obrvi šedivé a širokú plochú tvár. Výrečnosťou neoplýval, „že ako“ vplietol nie-

ktorá mala trochu slabosti pre romantičnosť, veru darmo pátrala v jeho tvári po vibrovaní utajenej zúfalosti pri pohľade na krásnu mladuchu, ku ktorej vlní sám bol sa chcel pripútať a ktorá o hodinu už inému mala náležať

„No, keď nám je hlavná osoba, mladucha, už tu, môžeme dielo vo meno Božie započat, aby nás tma neprikváčila,“ ohlásil sa svojím silným hlasom Burna, ktorého Lemjak bol požiadal za oddavača.

Všetko, čo bolo v dome, shromaždilo sa do izby, aj matka odpásala kuchynskú zásteru a prišla dnu, keď jej dcéru odoberali.

Chrenčíčka, Mara, aj ešte tretia pomahačka, tisly sa do dverí a prikladaly uši ku škáre a oči ku kľúčovej dierke.

Pán farár Riečan v peknej dlhšej reči pýtal mladú nevestu a jej krstný otec ju oddával nekrášenými úprimnými slovami. Všetci ticho načúvali, panie boly pohnuté, Zárubský bielou šatkou utieral si okuliare, pán rychtár žmurkal a pán kurátor vážne prikyvoval hlavou, dávajúc tak na javo svoj súhlas so slovami rečníkov. Chrenčíčka vo dverach opleckom utierala si oči, trebárs každé slovo ani nerozumela.

Mladucha zaplakala na pleci otcovom, závoj od hlavy zaševelil sa v chvelých pohyboch. Otec ťažko dýchal, premáhajúc pohnutie, a oddal ju matke. V jej náručí upokojila sa dcéra.

Od školy do kostola prehádzaný bol široký chodník a s obidvoch strán v sňahu stály ženy a deti — kto vie odkedy už tam čakaly. Natahovaly hrdlá, každá chcela vidieť svadobný sprievod a bolo počuť od nich rozličné naívné prejavovanie obdivu, čo zväčša padalo na mladuchu. Ako svadobníci vošli do kostola, všetok zástup hrnul sa za nimi. Pán farár už čakal.

Johanka vzhliadla, len keď ju družba pred oltárom ostavil. Miesto neho stál vedľa nej jej ženích. Jeho pri sebe, lásku k nemu v srdci, Boha nad sebou: to povedomie neopúšťalo ju počas celého obradu a samé to povedomie menilo sa v modlitbu, v zbožný slub do budúcnosti pred tvárou Božou.

Počínalo sa mrkať, keď vracali sa z kostola, ľud sa rozpráchnul, živo vymieňajúc svoje pozorovania, len najzvedavejšie ženy zostaly ešte obzízať okolo školy, ufajúc sa, že niektorým oblokom dohliadnu tiež trochu tej zánímavej udalosti.

Johanka šla do druhej izby složiť so seba teplú bielu šatku, do ktorej ju Hermínka bola zavinula akosi umele. Pre závoj nemohla si s ňou poradiť a chcela volať Aničku na pomoc, ale v tom už pomáhal jej ktosi. Obrátila sa: jej muž stál pri nej. Pozreli si do očí — a tu ona zrazu, bez slova spočinula v jeho náručí. Celým srdcom, celou dušou ocítila sa uňho.

„Moja žena — moja žena drahá!“ hovoril on dojata. Slza zaľeskla sa mu v oku.

Stolovalo sa v učebnej sieni, ktorá teraz oplývala teplom a svetlom. Stolovanie trvalo dlho, lebo jedál bolo mnoho a zdravice tiež zaujaly mnoho času. Hermínka otáčala sa okolo stola, jej muž nalieval víno a núkal ním ako najúprimnejšie. Najviac nalievavého núkania ovšem muselo sa vynaložiť na čiernických gazdov, ktorí

Rozumie sa, že pripilo sa i družičkám, aby si čím skorej tiež svadobný venec na hlavu pripraviť mohli. Irenka bez okolkov si štrngla, usmejúc sa proti svojmu snúbencovi, ktorý pošepnul jej, že: „o tri týždne —“; ale mladá Anička náramne sa začervenala a nijako nechcela sa odvážiť štrngnúť si na taký prípitok.

Najväčšiu pozornosť vzbudilo, keď vstal kostolník Mánik, poševelil sa na svojom mieste a, pozrúc po všetkých svojimi umnými očami, žiadal o svolenie, aby smel aj on povedať svoje slovo, keďže z lásky pánov svadobných rodičov dostalo sa mu poctenia smieť byť prítomným tejto „znešenej“ svadobnej spoločnosti. Smer jeho reči šiel k Lemjakovi a k Mikušovi. Pripomenul, koľko už pokolení odchoval starý pán rector v Čierniciach a ako prísno a požehnano konal to svoje dielo. I on, Mánik, je jeho odchovancom, a teraz, keď tento jeho duševný dobrodinca, vekom a nemocou zošlý, utiahnul sa od ďalšej služby, najživšie prichodí mu na pamäť, koľkou vďakou zaviazaný mu je aj on aj všetci, ktorých odchoval. Žiada od Hospodina, aby mu ešte mnohé roky poprial v spokojnosti užívať zaslužené ovocie svojich námah. Ufá sa, že táto žiadosť sa aj vyplní, keďže nástupca, v každom ohlade hodný svojho predchodcu, dnešným dňom stal sa aj jeho zaťom; keď najprv ako ten Jákob v Písme svätom verne slúžil svojmu budúcemu testovi za svoju milú Ráchel — nie síce sedem rokov, ale predsa dosť dlho, aby každý poznať mohol, že požehnanie Hospodinovo pôjde za ním, že rozhojnia sa jeho dobré skutky v tomto dome a v tejto cirkvi, ako rozhojnil sa tie stáda Lábanove pod správou Jáкова, syna Izakovho. Hospodin nech žehná jeho vkročeniu do tohoto domu a do tejto cirkve, aby volakedy aj jeho v takej vďačnej pamäti mali ním odchované pokolenia, ako teraz jeho predchodcu.

Táto reč mala také vhodné a naívne poetické zvraty, že prítomní načúvali jej ako milo prekvapujúcej hudbe. Rečník zo začiatku usiloval sa potlačiť miestne nárečie a nahradiť ho biblickým jazykom, ale ako prichodil do prúdu, načieral predsa len do svojej prirodzenej mluvy, a vtedy vyslovoval sa s onou nepovedomou úhladosťou i voňavým nádychom, v ktorom vzdelanec nie je v stave dosiahnuť prostého umného človeka. Taká prostá výmluvnosť ku vzdelanej má sa tak, ako poľné kvieťa ku zahradnému.

Načúvajúci Zárubský uvažoval, aký rozdiel je medzi touto rečou a onou, ktorou Vrankay hovoril dnes od oltára. I to je miešania bibličtiny s miestnym dialektom, a proti tejto Mánikovej je predsa len suchým, drsným bodlačím. Kto odcudzí sa svojej rodnej reči, pred tým ona zavre svoje krásy; z úst prostého sedliaka plynie strojno, lahodí sluchu i mysli. Všetci prichodili, aby si štrngli s Mánikom; Lemjak a Mikuš mu ďakovali. Súdruhovia závideli mu jeho rečnícku slávu, ale s druhej strany zas boli aj radi, že zpomedzi nich tiež niekto sa ohlásil. Pán rychtár žmurkal a miešal poznámky k Mánikovým slovám, ako by ho on bol inšpiroval.

Ešte dlho besedovalo sa okolo stola, keď už nik nevládal jesť a piť. Shovárali sa krížom-krážom, komu s kým sa nadhodilo.

Konečne odznely hrkálky aj najostatnejších sánok, v dome ostali len tí, ktorí ráno boli tam. Keby bola bývala svadba s tancom, bola by trvala do bieleho rána — ale na tichej svadbe tak dlho nevydržia hostia. Jednako trvalo ešte dobrú hodinu, kým všetko v dome usporiadalo sa, aby každý našiel miesto k odpočinku.

Ráno povstávali všetci pozde. Hlavy boly trochu nejasnejšie než inokedy, oči mdlejšie a tváre bladsšie.

Johanka obliekla sa strojne, ale po domácky, a Hermínka pripravila jej čepček na hlavu z belavých čipiek a ružových stužiek. Že stál jej dobre, to si musela aj sama uznať, keď sa pozrela v ňom do zrkadla, a predsa nikam nemohla sa odvážiť ukázať sa v ňom spoločnosti, ktorá už poschodila sa k raňajkám.

„Kde je Johanka? Snáď ešte spí?“ obrátil sa Mikuš k Lemjakovej, keď Johanku nikde nemohol vyzreť.

„Už je dávno hore; myslím, je v druhej izbe,“ odpovedala mu.

On nechal svoje raňajky a — nepodbajúc na prekáravé vtipkovanie švagra — zmiznul vo vedľajšej izbe, kde na dobré ráno usmiala sa mu Johanka v strojnom čepčeku. O chvíľu viedol si ju ku spoločnosti, ktorá slávyvolaním vítala mladú paniu.

Tento deň bol venovaný oddychu a voľnému rodinnému besedovaniu po včerajších napínajúcich štrapáciach. Taký voľný, bezstarostný deň v milej spoločnosti, na mieste včera prežitej zábavy, má tiež svoje pôvaby. Rozpoloženie ducha i tela je vyšinuté z každodenného filisterského poriadku a nechce sa mu ešte razom vrátiť sa do neho. Starosti odpadnuté sú s duše, človek nastrojený je ponímať všetko s ľahkej a príjemnej strany.

Uzavrelo sa, že dnes mladá domáca pani musí znášať všetky starosti o dom a o hostí, matka po včerajšej veľkej námahe má si oddýchnuť. Johanka nedala si to dva razy povedať: predpásala zásterku a išla do práce. Krútila sa po kuchyni a potravni, chystala obed — čo ostatne bolo teraz ľahkou starosťou pri tolkej zásobe nazvyšovaných jedál.

Medzitým jej matka a svokra sedely si na pohovke a oboznamovaly sa bližšie jedna s druhou. Vyrozprávaly si vzájomne všetky smutné i radostné príbehy svojho dosavádneho života, snažily sa čím lepšie porozumeť a uznať jedna druhej a sišly sa konečne na tom, že obidve venovaly najlepšie svoje snahy svojim deťom, na ktorých budúcnosť teraz už s uspokojením mohli pozeráť. Mikušová rozprávala, aké poriadky hodlá porobiť, aby Paľko dostal svoju výplatu z domu ešte pred jej smrťou, a Lemjaková zase rozložila, ako oni s mužom mieňa zaporiadiť svoj budúci život, že by deťom nepadli na farchu. Matky uvažovali i hmotné okolnosti, zaľúbené deti však nestaraly sa o to.

Páni hlasno rokovali vo vedľajšej izbe o menej osobných témach. Lemjak v čomsi nesúhlasil so Zárubským, v akejsi národnostno-politickej otázke, a rozvažito odôvodňoval svoje stanovisko. Zárubský počúval, ale zavše nadhodil niekoľko slov, ktoré poukázaly, že je

bola preukázaná, a táto neobyčajná udalosť dlho sa spomínala v dedine.

„Dobre si to urobila,“ riekol Mikuš Johanke, keď vypravali deti.

„Ja deťom chcela som urobiť radosť, a teraz neviem, či som sebe väčšiu neurobila než im,“ hovorila ona.

„Vidíš, ako sa dobré skutky odplácajú!“

„No, stalo sa vám po vôli, môže vám byť srdce na mieste,“ riekol im otec, keď prišli do izby.

„To bola žiadosť Johankina, ja som ju len odobril,“ objasňoval Mikuš, nechcejúc si privlastniť zásluhu, ktorú nemal.

„Ale nebude dobre, ak vždy každú jej žiadosť odobríš,“ poznamenal otec.

„Johanka nebude mať nerozumné žiadosti,“ hovoril zať.

„Ja som ju k nerozumným žiadostiam nevedol, ak si ju len ty nerozmaznáš.“

Mladí manželia pozreli jeden na druhého; Johanke podobalo sa to, ako by jej muža pre ňu karhali.

„Nie, tatuška, mňa Paľko nerozmazná,“ obrátila sa zrazu proti otcovi. „Ja ho vždy vďačne poslúchnem, keď bude žiadať odo mňa, aby som sa zriekla niektorej svojej žiadosti.“

„To sa tak povie, kým nepríde na próbu.“

„Ja jej verím na slovo; viem, že mu dostojí, keď príde na próbu,“ osvedčil Mikuš, pritiahnuc Johanku k sebe.

„Nuž hľa, proti takým neomylným deťom aby sa otec neohlásil, lebo mu hneď ukážu, že ony len na seba počúvajú,“ podudral Lemjak, nevedno, či z hnevu a či zo žartu, lebo to u neho rovnako vypadalo.

„Veru, tatuška, majú spojené mocnosti proti sebe. Ako vidím, aj ich vlastná dcéra obracia sa už proti nim!“ dotvrdil Samko.

„Ach, nie,“ ohlásila sa rýchlo Johanka. „Ja tatušku vo všetkom tak budem poslúchať, ako posiaľ, len —“

„Čo len?“

„Paľka musím zastať, keď ho nezaslúženo obviňujú z niečoho,“ dopovedala, pritúliac hlavu k mužovi.

Ani nevedela, ako získala si týmto osvedčením srdce svokrino, ktorá mala trochu obavu, že jej syn snáď bude musieť v mnohom ustupovať, keď tak akoby na prístupky sa priženil do domu.

Aj Zárubský nemohol oči odtrhnúť od tých dvoch šťastne sjednotených ľudí.

Večeru zase mladá gazdina obstarávala, a keď bolo po nej, sadla si ku ostatným. Na druhý deň mali všetci odchodiť a ešte nevyshovárali sa do chuti. Ale Zárubský nedoprial jej dlhého od-dychu, vyprosil si od nej ako poslednú milosť tohoto dňa, aby za-spievala ešte niekoľko piesní. Ona nedala sa dlho prosiť, ale Paľko musel sadnúť ku klavieru a ona sadla si k Paľkovi, tak najlahšie sa osmelila.

„Rozkazujú: ktoré si praješ, tými ti poslužime,“ vyzval ho Mikuš generosne.

Položila lampu na stôl, sprostila sa vrchných šiat a obliekla si voľný biely kabátik, ktorého vyšívaná okružinka mätko obložila sa jej okolo hrdla a dotýkala sa okrúhlastej briadky. Sponáhľala sa k umývadlu poumývať slzy s tváre a potom prečesávala si vlasy na noc. Sotva počala ich zapleť, otvorily sa tíško dvere a vošiel Paľko. Iste myslel, že ona už spi. Mimovoľne ustúpila do tône; no nič jej to nepomohlo: zazrel ju hneď. Celá tvár sa mu vyjasnila, ako na odblesk jej bieleho zjavu.

„Prišiel som ti iste nevhod; myslíš, že som mal ešte tam zostať?“ zahovoril tázavo, spozorujúc jej utiahnutie sa.

„Ach, nie,“ vetila trochu ostýchavo. „Do svojej izby máš právo vojsť, kedy chceš.“

„Ty mi to predsa môžeš zbrániť, lebo v mojej izbe ty si paňou.“ Ona sklopila oči pred jeho žiariacim pohľadom. On vyviedol ju k svetlu a zdvihol jej tvár.

„Chcem vidieť, či tie nešťastné slzy už prešly — ja ich nerád v твоjich očiach.“

„Viem, že ich ty nerád — azda už neprídu. Neviem sama, prečo prichodia; dosť sa karhám pre to.“

„Ale ja viem,“ riekol on, hladiac jej lesklé zpoly nedopletené vlasy. „Ty si si myslela: teraz ešte len odlučujem sa od svojich rodičov, od ktorých vždy všetko dobré som zakusovala, a oddávam sa tomuto cudziemu človeku, s ktorým neviem, ako mi bude. Tu prišli ti slzy.“ Ona na to pokrúcala hlavou.

„Ty nie si mi žiaden cudzí človek.“

„Ale tak trochu obavy ešte máš predo mnou — hej?“

„Nie, nie!“ odmlúvala nežno, ale do očí mu pritom nepozrela.

„Ja viem, že si mi ty dobrý, a ty vieš, že ťa veľmi rada.“

„Ty drahá moja! Ty moja radosť, ty...!“ Zdvihol si ju do náručia a sadol si s ňou na blízku truhlicu ku stene. Do lona si ju vzal. Ona objala ho okolo hrdla a pritisla k nemu svoju tvár. Dlho posedeli bez slova, srdce srdcu i tak rozumelo. Z druhej izby zavše zaznelo otcovo pokašľávanie.

V túto blaženú chvíľu prišlo Johanke na um, čo v tých vážnejších rečiach toľko pripomínali, že manželstvá navštevované bývajú ťažkými zkúškami; že za radostnými dňami prichodia i smutné, plné rozličných strastí. Teraz priečilo sa jej uveriť, žeby to aj na nich mohlo dôjsť. „Bože môj, zachovaj nám naše šťastie!“ modlila sa v duchu a primkla tesnejšie k mužovi.

„Na čo myslíš?“ pýtal sa.

„Povedali nám, že nás môžu zastihnúť rozličné nešťastia. Však to len tak mudrovali?“

„My tiež tak, ako iní, vystavení sme všetkým ľudským nerestiam — aj nemoci a smrti. Avšak, kým sme zdraví, silní, netrudme sa zbytočnými obavami. Tie neresti sú najhoršie, ktoré vlastnou vinou z nelásky, z rozpustenosti zapríčiňujú si manželia, a tým my vyhneme. Keď však nešťastie, ktorému sa nedá vyhnúť, dopustí Boh na nás, tomu musíme sa poddať,“ hovoril on vážne.

Ona sa zamyslela.

budem konať svoje povinnosti i čokoľvek dobrého zo mňa vystane — a tieto chvíle tu v našom najužšom domove budú mi odmenou za to. U teba najdem vždy porozumenie najlepších svojich snáh.“

„Áno, to všetko bude mojou radosťou a pýchou, čo dobrého z teba pôjde! Ja viem, že ty svoj čas budeš vynakladať na blahodejné práce a vďačne sa uspokojím, že ho mne menej venuješ, než im. Aj ja celý deň pri práci budem sa tešovať na túto večernú chvíľu.“

„Vidíš, to je akoby známkou pravej lásky, že budí dobré snahy a dáva silu k ich prevádzaniu. Nepochybuj, že i vo mne vzbudila ona mnoho dobrého, o čom som predtým nevedel. A potom: ja odteraz už tebe k vôli nechcel by som v čomkoľvek byť nedostačným; my jeden druhému k vôli budeme chcieť byť bezúhonnými. Či je to nie požehnaná zaviazanosť pravej, čistej lásky?“

Ona bez slova hladela do jeho očí, planúcich pekným ohňom, a potom zrazu zdvihla jeho ruku ku svojim ústam.

„Povedz, či ešte pochybuješ, že sa vždy budeme milovať?“ pýtal sa, napraviač jej tvár k sebe.

„Nepochybujem — ani som v srdci nepochybovala. To bola len okamžitá obava o naše šťastie, keď ho u iných tak málo vidím, a predsa viem, že mnohí tiež z lásky sa soberali. Ja už viem, že naša láska bude trvať s nami, len snáď časom prijme inú tvárnosť. Novou nám vždy nemôže zostať.“

„Áno, pravdu máš. Zápal pominie, ale láska môže ešte zosilneť.“

Ona zatichla, sladká spokojnosť nadišla ju na jeho prsiach, načerpaná z každého jeho slova. Jej hlava nepohnuto spočívala na jednom mieste, cítila sa ako v blaženom sne.

„Dušička,“ oslovil ju ticho, „ja teba dlho držím hore. Ty si bola unavená, a ja som ti prekazil spanie. Odpusť!“

„Ach, veď to bola krásna chvíľa pre mňa!“ milo vetila a vstala. On ju ešte držal za ruky. „Dobrá noc!“ Nahla sa, svoju tvár podniesla k jeho tvári. On ju znova silno objal — lúčenie ťažko išlo.

„Dobrá noc! Spi sladko, moja Zlatovláska! Zajtra prebudíme sa ku všednému, ale šťastnému životu.“

Nie milí nie drahí.

Poveš od *Ivana Vazova*. — Z bulharského preložil *S. J. Zachej*.

(Pokračovanie.)

Makedonský zadiveno pohliadol na Vladikova. Jako by bol urazený poslednými jeho slovami.

— Hnúť-nehnúť, to je moja vec, riekol trochu napaprčený. Povedzte, čo žiadate odo mňa. Žiadajte trebárs, aby som vám doviedol Midhata pašu poviazaného. Makedonský uteká pred hladom, no neuteká pred smrťou. Ak ho ešte nepoznáte, tým horšie pre vás.

— I ja ostávam holý? pýtal sa Brčkov, ohliadajúc sa zarazený.

— I ty i ja. No nič to. Musím vyhľadať toho šibeničníka. A Vladikov položil si čiapku na hlavu, vzal palicu a otvoril dvere. V tom okamihu buchol sa do Makedonského, ktorý vchádzal.

— Dobré ráno, dobré ráno, páni ranostaji, pozdravoval Makedonský usmiaty a celkom nenúteno.

Vladikov, neodpovedajúc, díval sa naňho nemo a srdito.

— I dnes je čertovská zima, hovoril Makedonský, poprávajúc si pred zrkadlom červenú šatku, ktorú mal okolo hrdla uviazanú.

Vladikov konečne prerušil mlčanie.

— Makedonský, riekol ticho, či vieš, že ma tejto noci obrali? Makedonský vyvalil oči.

— Ukradli mi všetky šaty, moje i Brčkove.

— Tejto noci? zpytoval sa Makedonský udivený.

— Áno.

— Nuž ale, či ja nebol som tu do polnoci?

— To je práve tým divnejšie, jako možno tak ukradnúť, keď...

Makedonský achkal a božekal, klial na bezbožných kmínov, nevedel sa dosť prenačudovať, že nezbadal ničoho, i sám si nadával, že nezostal celú noc; tvrdil, že pozná zlodejov a že veď im on posvieti; nadával tým „mamaligárom“, že nemajú dobrej polície; zaklínal sa, že sám obere spalňu policajného prefekta, bez toho, žeby ho „mamaligári“ zbadali; lutoval Brčkova, ktorého vraj z celého srdca rád má, i hrešil a hromžil, aby dokázal svoju rozhorčenosť nad touto udalosťou a svoj hnev proti zlodejom.

Polhodinou po tomto výjave Makedonský odišiel. Prešiel hlavnou ulicou, zabočil v ľavo, potom zase v pravo v tesnú uličku, konečne zastal pred domom s popukanou stenou; bolo to polosborené bydlisko. Zaklepal na nízku bráničku, ktorá hneď sa otvorila. Vyliezol židák, nízky, nečistý, hrozný, s dlhými skrútenými pejzami a s pokrčeným cylindrom na hlave. Bol to kupec so starými šatami.

Makedonský shováral sa s ním dlhšie po šušky. Konečne zamieril ku kolibe, aby vyhľadal Hadžiho, nôtac si nejakú hajdutskú pieseň.

Prijdúc do koliby na kraji mesta, v nejž Hadži bol mu poskytol útulok, Makedonský našiel ho spolu s Kňazkom, ktorý s hlasitým smiechom predčitoval mu z jakéhosi rukopisu.

Makedonský, pozdraviac ich kývnutím hlavy, hodil čiapku na neuriadené ložisko, na ktoré, fažko vydýchnuv, vystrel sa celý. Po krátkom mlčaní ozval sa: Či viete, že Vladikova tejto noci obrali?

Kňazko prerušil čítanie.

— Čo hovoríš? Nemožno!

— Práve prichodím odtiaľ. Ukradli mu šaty.

— Len tolko? To nič. Stavím sa o hlavu, že nie Silberstein ho obkradol. (Silberstein bol v meste najbohatší kupec so šatami.)

— Pravda, pomysli si však, v jakom prekliatom položení bol som ja. Musel som navymýšľať million frás, aby som ho uveril, že nemám v tejto robote prsty. Predstav si moje prekliate položení.

Hadži sa uškrnul.

No Hadži poznamenal:

— Nie, dobre je, dobre, prečo by to nešlo? Roddaaa... mamaligaaaa, vidíš, všetko sa končí na a. Pokračuj, Kňážko. Teraz nasleduje to najlepšie.

Blažený výraz zjavil sa na bladej tvári Kňážkovej. Prihladiac si neviditeľnú bradu, začal:

„Tvojto škembe, abre, skoto,
Šos sirmaški goiš poto!
Bre Petresko...“¹⁾

— Psss! zapískal Makedonský s pohoršením; ty, bratku, učil si sa poesii z kancionálu. Odpusť, no Genko Ladžunjak, čo hráva na husle v barušukovej krčme, vie ich lepšie naladiť, nežli ty...

Kňážko urazil sa týmto krvavým výsmechom. Svinul pekne-rúče papier, strčil ho za nádra a trasúc sa zlostou preriekol jedovate:

— Ty sa rozumieš veršom. Boh nech ti odpustí. Tedy ty nič nevieš. Vo veršoch dovoľuje sa všeličo. Chceš, aby som ti prečítal: O — Bulgarrode?²⁾ Presvedčíš sa, že i učení ľudia tak píšú. Keď je to vo veršoch, môže byť všelijak.

A Kňážko, vytiahnuc zpoza náder knižku, prihladiac si neviditeľnú bradu a chcel začať čítať.

— Hladteže, Brčkov ide, ohlásil sa v tom Hadži, pokážuc von oknom.

Dvere sa otvorily a Brčkov vstúpil zadychčaný. Mal svoje staré otrhané šaty oblečené.

Brčkov pozdravil súdruhov a, blahoželajúc Hadžimu k vysvobodeniu, riekol:

— Pánovia, prichodím vo vážnej veci.

Makedonský pozrel naňho rozpačite.

— Máme vážne noviny, dodal Brčkov. Došlo písmo z Bukareštn, naskutku sa soberte, u Vladikova je shromaždenie.

O krátky čas všetci štyria pristihli do bytu učiteľovho.

IX.

Tam medzitým boli sa už shromaždili niekoľkí čelnejší chušovia. Na stole pred Vladikovom ležalo viac rozpečatených listov a hromada čísel „Svobody“. Vladikov bol seriósny, a to sotva pre nočnú udalosť. Seriósne boly i tváre ostatných. Očividne ich zajímal nejaký vážny predmet.

Novodošli mlčky sa pozdravili a sadli si.

Vladikov, obrátac sa k nim, hovoril vážne, ticho, dojate, ako nasleduje.

— Bratia! mám vám sdeliť vážne veci. Dost sme sa napone-

¹⁾ Tvoje brucho, ach ty skot,
Kŕmi ti ho biednych pot!
Hej, Petresko...

²⁾ Záblavie brošúry v klapanciach, vyšlej v Bukarešti.

— Bratia, netreba sa nám teraz posudzovať. Nevieť, či majú či nemajú, nám sdelujú, že nemajú. Pravda je, že tento podnik je krajne nebezpečný, a kto sa na to odhodlá, ten skutočne postaví na kocku hlavu, ako verne pred chvíľkou pripomenul Christov. No za takú svätú vec kto z nás bude lutovať svoj život? Pokážme im, že brailskí junáci nelakajú sa nebezpečenstva, keď ide o národné dielo; uverený som, že každý z nás by odišiel.

Všetci mlčali.

Vladikov popozeral po nich radom, či nehlási sa niekto k slovu. No nikto neprejavil také želanie.

— Jestli je niekto proti môjmu predloženiu, nech sa osvedčí, alebo nech urobí druhý návrh.

— Nie, nikto nie je proti, to treba, treba, ozvali sa niektorí. A zase nastúpilo ticho.

Vladikov mašinálne vzal do ruky číslo „Svobody“, ako by si chcel niečo prečítať. Pravdepodobne chcel im dať času, aby sa poradili, koho majú vybrať za posla k Levskému.

Niektorí si tichúčko šepkali, no nikto nemal sa k slovu.

Toto polozenie bolo nesnadné, i pre shromaždenie i pre samého predsedateľa. Kto by sa bol opovážil riečiť súdruhovi: choď ty a umri! Lebo toho si bol každý povedomý, že jako nevyhnutne potrebné bolo vystrojiť posla k Levskému, tak bol aj nebezpečný prie-
chod cez Dunaj. Nádej bola malá za spasenie sa od gúl pobrež-
ných tureckých stráží a od rusčuckej šibenice.

Minulo niekoľko okamžení, ktoré zdaly sa byť celými hodinami.

Tu Vladikov ticho položil časopis na stôl, trochu zblednul, vstal a nízkym hlasom vyriekol tieto krátke slová:

— Pánovia, ja pôjdem.

A sadol.

Nastal hluchý šum.

— Neprijímame, bolo počuť niekoľko hlasov.

— To nemôže byť. Vladikov nesmie ísť, ozval sa druhý.

Nastal veľký pohyb. Chušovia bujne rozhovorili sa, oči za-
blesly, tváre blčaly, ruky živo dvíhaly sa: to bola jedna z tých
minút, kde rodia sa skutky.

Vladikov opäť sa ozval:

— Bratia, ja pôjdem. Súhlasíte s tým? Držíte ma za dôstoj-
ného tejto vysokej cti?

— Nie, nie, všetci sú dôstojní, umreť za otčinu.

— Žrebovať! zvolal ktosi.

— Žrebovať, žrebovať! razom ozvalo sa so všetkých strán.

— Áno, áno, žrebujeme!

— Prijíma sa.

Vlnenie rástlo. Všetkým odľahlo takýmto riešením otázky.

Brčkov, ktorý dosiaľ bol mlčal, hlásil sa k slovu.

Nastalo poznovu ticho.

— Pánovia, hovoril Brčkov so složenými rukami a hľadiac
dolu, — my všetci sme hotoví umreť za svobodu našej milej otčiny;

— Teraz treba sa postarať o peniaze na cestu pre posla, riekol učiteľ.

— Netreba sa vám o to starať. Ja zajtra vydrankám sto frankov od niektorého boháča. To je moja vec.

Chušovia sa rozišli, dajúc si predbežne verné slovo, že pred čorbadžimi budú všetko držať v tajnosti.

O deň Makedonský, prijav potrebné návštevia a písma, s brail-skej stanice uháňal do Bukareštu.

Peniaze, ktoré bol utržil za šaty Vladikova, boly mu na cestovné útraty. Nedržal za potrebné klopať inde.

X.

Bolo to 20. februára; opozdené mrazy tejto zimy čo deň stávaly sa krutejšími následkom studených severných vetrov, ktoré od dvoch týždňov neprestajne duly. Dunaj bol zamrznutý, hrubou kôrou ľadu, jako kovovou broňou, odela sa táto veličestvená rieka. Riečište, kde predtým modraly sa hrdé dunajské vlny, podobalo sa teraz bielej polane, na juh končiacej sa vysokým brehom, na ňomž kvákaly vrany, a na sever slievajúcej sa s bezkonečnou vlašskou rovinou. Na miesto parolodí a člnov, ktoré driel krížom-krážom pluly a frkaly po tichých dunajských vlnách, teraz jako po prirodzenom, od vekov postavenom moste, vrždaly vozy, černeli sa pocesťní, bez strachu prechodiaci po skamenelej bezcitnej rieke od jedného brehu k druhému. No sdola, jeden meter pod ľadom, hučaly čierne, šumiace, srdité prúdy, jako bujné vlny ľudskej duše pod závojom chladuej, bezcitnej tváre. Na tureckom brehu, blízko jedna k druhej, kmitaly sa malé drevené kolibky, zďaleka podobajúce sa hrobom v pustom, holom poli, pokrytým plachtou sňahovou. No v noci malé ohníky veselo tam blkotaly a neodolateľne púťaly pozornosť pútnika, ktorý nočnou dobou blúdil po vlašskom brehu.

Tento nočný pútnik bol Makedonský, preoblečený za sedliaka s baraňou čapicou a vo vlašskom kožuchu. Jediné, čím sa rozoznával od naozajstného sedliaka, bol revolver, ktorý zkúsená ruka ľahko mohla nahmatať od zadu pod kožuchom.

Bolo deväť alebo desať hodín. Ľadový vetor dul pustýňou.

Makedonský nepohnute zastal na brehu, s očami vpitými v červené ohne tureckých stráží. Človek by riekol, že je to na svojom poste zamrznutý vojak.

Razom táto nepohyblivá postava pohla sa v šerý mrak a kráčala k Dunaju. Sliezla slabým sklonom brehu a hapkajúc stúpala po hladkom ľade, opierajúc sa o palicu, opatrenú dolu ostrým bodákom. Nebolo nič podivnejšieho, tajnejšieho a zlovestnejšieho, jako ten čierny stín, prostred noci jako príšera vznášajúci sa nad bezodnou priepasťou.

Makedonský stúpala rovno, bez hľadania cesty.

Bez šumu zamieraly jeho kroky po hrubej ľadovej kôre, len palica pri každom zabodnutí do ľadu vydávala hluchý zvuk. Make-

A tak doska mohla zmariť celú vec. Bol svrchovaný čas konať rozhodne. Veľkou silou uchopil dosku, tak ako ju bol zdrapil aj Vlach, a napnúc sa, búšil a prekotil protivníka a padol na neho. Vlach, ležiac, krčovito silne pritískal dosku o hrud' a vydával zo seba jednotlivé pretrhované zvuky. Tu Makedonský, zúrivy nad týmto bezumným protivením sa, skočil na rovné nohy, popadol dosku za jeden kraj a oprúc nohu Vlachovi o žalúdok, silným trhnutím vymkol mu dosku z rúk, zdvihol ju a strašnou silou spustil svojmu protivníkovi na hlavu.

Vlach sebou nehnul viacej.

Rýchlo popadnúc palicu, s doskou pod pazuchou, vrátil sa k nezamrznutému prúdu a palicou preskúmajúc tvrdosť ľadu, pozorne preložil dosku ponad priepadisko.

Tento improvizovaný most, široký asi na piad' i pol, ledva sa opieral o kraje ľadu. Nepatrná náhoda, malé nakrivenie mohli dosku prevaliť.

Makedonský, ktorý od rokov nebol sa prežehnal, pred touto zívajúcou jamou mimovoľne zdvihol ruku a prežehnajúc sa, kročil na strašný most a šťastlive prešiel na druhú stranu.

To samé urobili pozdejšie, r. 1876., aj Benkovský a Volov, keď, oproti Bekeťu, prostred zamrznutého Dunaja, zrazu prišli na otvorenú rieku.

Makedonský, priblížiac sa k tureckému brehu, videl už jasno svetielka, vychodiace z malých okienec tureckých strážnic. Kráčaľ pravým, rovným smerom k bodu, nachodiacemu sa v rovnakej vzdialenosti medzi dvoma strážnicami, kde, nakoľko vedel, prúdy vody vymyly výmol, a do tohoto výmolu chcel sa dostať.

Divné pocity zavládly teraz jeho útrokami. Dobré vedel, že čím viac blíži sa k brehu, tým viac hrozily mu rozličné náhody a nepredvídané nebezpečenstvá. Cítil to i pospiechal.

Na šťastie, s postupom noci hustnul i mrak. Jeho oko však, navyknuté už na tmu, dobre rozoznávalo všetky zvláštnosti strážnice i nerovné obrysy brehu, černejúci sa výmol a, obráťac sa, v diaľke rozoznal Džurdževo, podobajúce sa nejakému báječnému mestu.

Konečne priblížil sa k brehu, vkradol sa do výmolu a, zastanúc, naslúchal. Všetko spalo. Strážnice odtiaľ nebolo vidieť. Dva nie vysoké vymyté brehy čnely mu po oboch stranách. Pod ním na juh tmavý dolík, hore na sever jakýsi nejasný chaos, popolavý, neurčitý, ďaleký, jako sen.

Vytiahnuť zpod kožucha revolver, vzal ho do pravej ruky a palicu do ľavej. Potom kráčaľ ticho, ostrážito hore výmolom, čím diaľ tým plytkejším, až vynikol hlavou nad rovinu. V tom zbadá, že nie ďaleko, len asi na sto krokov, hýbalo sa niečo, jako človek, zavitý v čierne rúcho. Napál zrak i videl, že človek pohybuje sa a kráča smerom k nemu. Ba zdalo sa mu, že zpod pazuchy neznámeho trčalo niečo. Poznal, že to vojak na stráži.

Makedonský rýchlo sa skrčil a pritúlil k brehu. Palica zabodla sa mu pritom do hlíny, odvalila z nej kus, ktorý, kotúlajúc sa,

len doščený plot. V okamihu prešiel Makedonský dvorom a zaklopal na dvere.

Ohlásily sa kroky zvnútra.

— Kto si? pýtal sa ženský hlas.

— Tvoj syn, odpovedal Makedonský, a primknúc ústa ku kľúčovej dierke, dodal: Makedonský.

Dvere zaškripely a baba Rada ¹⁾ sa objavila.

— Je tu diakon? zpytoval sa Makedonský v náhlosti.

• Miesto odpovede baba Rada sa pýtala:

— Odkiaľ prichodíš?

— Z Braily.

— Čaká ťa, riekla a stúpala pred ním.

Zápalka škrkla a svieca osvietila izbu, v ktorej Makedonský pocítil príjemný teplý vzduch. Nebolo tam nikoho.

Baba zmizla a za minútu sa vrátila.

— Synku, poď za mnou, dolu je, riekla a nasledovaná od Makedonského kráčala pred ním s lampou v ruke.

V predsieni prišli k otvorenej štvoruhlastej diere v podlahe; keď bola zatvorená, nič sa nepoznávalo, že je tam otvor, lebo doska, ktorou sa prichlopil, vyzerala ako by bola prikovaná, no v doske boli len hlavičky klinec, a aby sa doska nehýbala, keď sa chodilo po nej, pripevnená bola železnými krútkami, umele prikrytými.

Makedonský nasledoval babu po tesných podzemných schodoch. Dolu otvorily sa dvere a oni vošli v dosť širokú, kobercami dobre postlanú a osvetlenú izbu.

Pri stole, na ňomž nachodila sa hŕba kníh, papieru, noviny, červený vosk a iné pri písaní potrebné veci, sedel Levský nachýlený a písal.

Táto podzemná izba slúžila za kanceláriu a pracovňu všetkým apoštolom a agentom, keď u baby Rady tajno nocúvali. Súčasne slúžila i za arsenál.

Levský, skúmvým okom premerajúc Makedonského, podal mu ruku a kývol mu hlavou.

Makedonský posadil sa na odrče červeným kobercom prikryté.

— Zbadal ťa niekto? boli prvé slová Levského.

— Nikto!

— Nuž a?

Makedonský vytiahol zpod pazuchy list a podal mu ho.

Apoštol dal si bližšie sviecu a začal bedlive čítať.

V tom čase, hore nad nimi, pohostinská baba Rada vzala s police priklopenú misu, rozdúchala oheň a položila ju naň, aby sa zohrialo jedlo, určené pre posla brailských chušov.

¹⁾ Neprestrašená, obetivá bulharská patriotka, ktorá vraj ešte i dnes žije v Rusčuku. Jej synovia, ba i dcéry, bojovali a buď popadali v boji alebo odvisli na šibenici za svobodu svojej otčiny.

a z nehož čerpal novú odvahu, jako generál, navyknutý na hvízdanie gulí okolo uší. V Sopote, v izbe učiteľovej, bolo tajné zasadanie komitétu. Neočakávane zavíta hosť, známy ako turecký špion, a posadí sa. Všetci mlčia, no hosť neodchodí. Levský kypí zlosťou, skočí a vylepiac bezočivcovi zaucho, kričí naňho:

— Von, ty podliak!

— Čo? jakým právom ma biješ? pýta sa ošemetník.

— Von! Choď nás zradiť Turkom. Ja som Levský.

Celé shromaždenie stíplo úžasom pri týchto slovách.

— Nebojte sa, riekol pokojne, keď hosť bol odišiel; — uverený som, že ten pätolizač neosmelí sa niečo nám urobiť.

I pokračovali v porade. Nikto neprišiel ich znepokojovať.

Všetci obyvatelia rečenej dediny rozpamätajú sa, jakú na neuverenie drzosť a risk osvedčil tam Levský. Jeho kabát padol do rúk polície a v zánadri našli niekoľko povstaleckých proklamácií, voskové pečate, padelané passy, otravu a jeho tobolku. Vrchnosť ho hľadala jako ihlu, žandári ozbrojení chodili uliciami. A milý Levský, preoblečený za sedliaka, s líščou kožou, prehodenou cez plece a zakrývajúcou ľavé oko, gánil prostodušno pred samou políciou, dopytujúc sa mimoidúcich, že kde býva lekár?

Levský spojoval v sebe vieru Kableškovu, hrdosť Benkovského i silu Karadžovu. No mal i iné, čo tým chýbalo: neprekonateľné trpenie a vytrvalosť. Tamtí boli jako nenadále meteory na tmavom našom nebi, zjavivšie sa, pobúrивšie duchov a zhasnuvšie. Človek by riekol, že títo ľudia prišli len, aby po jednom veľkom mene vložili do historie a aby zase odišli. Poprište Levského bolo dlhšie a plodnejšie. Rozmar osudu chcel, aby prostý turský pisár, polovzdelaný diakon pokázal svetu, čo môže vykonať oduševnenie za veľikú ideu, jakou bola idea, ktorá stvorila túto obrovskú osobnosť pred nami. Lebo nech povedia čo chcú niektorí skeptici: Levský je výrazom sily, vyšlej z veko-vekého strádania, z celého oceánu unšzenia. Za sedem rokov putoval Bulharskom, navštívil stá dedín a miest, sriaďoval komitáty, učil, posmeľoval, plašil bohatých, prekonával učených, zlobil Turkov, vytrvalý do nemožnosti, úporitý do bezumia, vrchnosti umorily sa prenasledovať ho a on sa neumoril priečiť im; vzdoroval prekážkam, presvedčoval neveriacich, rozpaľoval zaspalých: len proti zrade zostal bezsilným; jeden pop, pop Krsto z Loviču, zradil ho úkladne. Hovorí sa, že keď padol do rúk tyranom, ranený dvoma gulami: vypil jed, aby zostal verným prísahe; no keď jed neúčinkoval, búšil hlavou o stenu v sofijskom žalári, ale i tá dokázala sa tvrďšou od kameňa, a polomrtvý bol povrazom obesený.¹⁾

Takýto bol človek, známy pod menami: Diakon, Vasil Levský, Apoštol, poslaný sudbou na čelo celého roju hlásateľov a mučeníkov svobody, aby rozklátil massy, vyvolal deje a vzbudzoval budúcnosť.

Maličký to Hus, ktorý nestal sa obrom, lebo nemal priestoru,

¹⁾ Na tom samom mieste v Sofii, kde podstúpil mučenícku smrť, postavili mu veľkolepý pomník, hotový už, no neodhalený dosiaľ.

Zahrada rajská, Turec maľovaný,
 vždy v srdci nosím milý obraz tvoj;
 ver, často v krásach tešievam sa tvojich,
 len drž sa mužne, na stráži vždy stoj!

Almužna.¹⁾

Otrhaní, ako lipy,
 oboch núdza mala,
 staroba tiež pod klobúkmi
 kvety neskrývala;
 ale ústa usmievavé:
 »braček, bude ti to, —
 celú zimu bude v sláve
 koryto i sito.«

Pyšní páni na Priekope,
 tvrdí, zasmušilí,
 vraj po práci oddychujú,
 čo sa nasúžili.

Naši dvaja otrhaní
 pozdravujú pekne,
 a keď prejdú, usmejú sa,
 a hneď jedon riekne:

»Daj sa svete, takí pyšní
 ani jeneráli!
 Braček, jak by niesli hlavy,
 keby stovku mali?
 My ju máme, milí páni,
 — figu! — deťom treba! —
 ej, veď vera celú zimu
 mnoho zjedia chleba.«

Dvaja hrdí páni stanú:
 ,Kam sa ponáhľate?‘
 »Od Dunaja do Oravy —
 koľko hodín máte?«
 ,A či máte na tú cestu
 obrok v pudilári?‘
 »A čo, páni urodzení,
 nenosíme čary.«

,Nate, berte po dva háky,²⁾
 štyri budú spolu,
 kúpte dakde krajec chleba,
 abo dobrú vôľu.‘

¹⁾ Skutočnosť zo života Oravcov. Išli z robôt z Pešti.

²⁾ Háč = krajciar.

po víťazstve svojom vysvobodil z Kazane, ako sa hovorí, 60.000 zajatých ľudí. Kazanskí Tatári boli takou vojenskou silou, že r. 1552 vedeli ozbrojiť 50—60 tisíc mužov proti Rusom, sobravším sa proti Kazani. Na tie časy aká to bola sila! A aké námahy bolo treba vyvinúť Rusom, aby tu zvíťazili. Po dobytí a zaujatí mesta pobitých ukázalo sa také množstvo, že v celej Kazani nebolo možno stúpiť len na mrtvého; okolo chánskeho dvora a po bližších uliciach hromady pobitých boli tak vysoké, ako hradby mesta. Najbližšia, preto Moskve najnebezpečnejšia horda, kazanská, týmto víťazstvom bola zničená. Ale zostaly ešte hordy nogajská a krymská. Sami nogajskí Tatári zaujímali vtedy celé ohromné priestranstvo medzi Volgou, Aralským a Kaspickým morom.

V borbe s Tatármi postupne šírila sa ruský národ na juh a východ. Bolo treba striechnúť, čo zamýšľajú, čo počínajú diví susedia, preto moskovský štát na juhu a východe stavaním miest a opevnených staníc vystieral svoj kruh; v týchto mestách a staničiach osádzal vrstvu svojho obyvateľstva, ktorej povolaním bola vojenská služba. Keď bolo zle, stráž s takej stanice dala vedieť vojvodom, a tak ne jeden vpád tatársky zavčas potkal sa s odporom. V tejto kolonizácii, v tomto novom zaujímaní juho-východných krajov, prináležavších už predtým plemenám slavianskym, no odňatých im Polovcami a tatárskymi hordami, veľmi vážnu úlohu malo kozáctvo.

Kozáctvo začalo sa na Rusi za časov tatárskeho jarma, ak nie ešte skorej, pretože za predchodcov jeho možno pokladať drevno-ruské voľné družiny *brodnikov*. No meno jeho iste prešlo od Tatárov, u ktorých kozákmi nazývala sa najbiednejšia časť národa, odsúdená ponevierať sa bez útulku. Toto meno dávalo sa na Rusi bezdomkom, domkárom, nádenníckym zástupom, zostalo však hlavne triede vojenskú službu konajúcej, predstavujúcej najpohyblivejší oddiel vojska. Ona po prvý raz prichodí okolo polovice XV. storočia v riazanskom kraji, ozbrojená kopiami, rogatinami (oštepami) a šablami. V XVI. storočí rozšírená je už po všetkých juho-ruských krajoch, vystavených nebezpečenstvu. Tvorí časť garnisony v pohraničných mestách a vykonáva službu zčiasťky pešiu, zčiasťky konnú. Toto boli tak zvaní *mestskí kozáci* (*gorodovye kazaki*), ktorí dostávali za svoju službu od vlády plat v peniazoch i potravných článkoch, často nadelili im i zeme. Vedľa týchto skoro zjavili sa i *voľní kozáci*. To boli ľudia, ktorí ušli ďaleko na step, poloosadení a neuznávajúci nad sebou nijakej štátnej moci. Spájali sa v jednotlivé *vatagy* (spolky) alebo stanice, rozkladajúce sa obyčajne po brehoch riek, bohatých na ryby, a viedli akési hospodárstvo. Boli spravovaní volenými atamanmi a obecným *kruhom*. Vatagy voľných kozákov naplňovali sa samými smelými ľuďmi, ktorých priťahovala stepná svoboda alebo ktorým pre niečo ťažko bolo zostať doma. Hrnuli sa tá ľudia rôznych stavov, hlavne mestskí kozáci, potom ubehlí poddaní. Pomkávajúci sa však na samú pohraničnú časť stepného pásma, do blízkeho susedstva s tatárskymi hordami, voľné kozáctvo ozbrojenou rukou muselo brániť svoje jestvovanie. Pri

vpády nogajských i sibírskych Tatárov, Voguličov, Ostiakov, Baškirov atď. Moskovská vláda len čo pokorila Kazaň a Astrachaň, bola zaujatá na juhu borbou s krymskými Tatármi, na severozápade zapletala sa do vojny s Livoniou, preto veľmi rada dávala práva na obranu severo-východných krajov.

Roku 1573 sibírsky chán Kučum prešiel cez Ural, pobil mnohých Ostiakov, poplatníkov Moskvy, zabil i cárskeho posla, idúceho ku kirgiz-kajsackej horde, len Stroganovské osady neodvážil sa napadnúť a vrátil sa za Ural. Uvedomujúc o tomto cára, Stroganovci prosili si dovolenie preniesť sa i za Ural, zakladať osady po rieke Tobole a jeho prítokoch; so svojej strany slubovali nielen brániť moskovských poplatníkov, Ostiakov a Vogulov, lež podrobiť cárovi i samých Tatárov sibírskych. Listinou od 30. mája 1574 Ivan vyplnil i túto prosbu Stroganovcov, dostali privilegium na 20 rokov a dovoleno im pritom hľadať medenú i cínovú rúdu a síru. No taká vec, ako prenesenie vojenských operácií za Ural a pokorenie sibírskeho chanátu, už prevyšovala vlastné prostriedky Stroganovcov. Nepokúsili sa ani len urobiť niečo v tejto veci, kým nezjavili sa spomenutí kozácki vodcovia so svojou družinou.

Sibírsky chanát bol jedným zo zlomkov širokej ríše Čingizchana — Kučum, ktorý tohoto času bol si ho opanoval, bol človek podujímavý, chytrý a smelý. Ako sibírsky letopis hovorí, Stroganovci v apríli 1579 poslali list kozáckym atamanom, zbýjavším na Volge a Kame, a volali ich k sebe na pomoc proti sibírskym Tatárom a iným východným cudzincom. Bratia Jakov a Grigorij okolo toho času boli umrelí. Ich miesto zastúpili synovia Maksim Jakovlevič a Nikita Grigorievič. Títo a ich strýc Semen poslali to písmo kozákovi. Na ich volanie ozvalo sa päť atamanov: Jermak Timofejev, Ivan Kolco, Jakov Michajlov, Nikita Pan a Matvej Meščeriak, ktorí i prišli k nim so svojimi družinami ešte v lete toho roku. Vodcom celej tejto kozáckej družiny bol Jermak.

Historické pramene nevedia dať vývod o pôvode a prvotnom živote tejto zvláštnej historickej osobnosti. Zachovala sa len temná, no možno historický základ majúca tradícia, že Jermakov ded žil v meste Suzdale, bol voziarom, potom opustil svoje rodné mesto; že Jermak narodil sa kdesi pri rieke Kame, vyznamenával sa telesnou silou, odvahou a darom slova; v mladosti pracoval na strugách (lodach) na Volge a Kame, potom šiel na zboj a stal sa atamanom šajky. Aspoň niet dôkazov, že by Jermak bol prináležal k donskému kozáctvu; skorej bol to rodák severo-východnej Rusi, dobre obznámený s jej cestami, obyvateľstvom, živobytím, otužený v borbe so surovou severnou prírodou, svojou podnikavosťou, zručnosťou a udatnosťou úplne vzkriesivší typ drevného novgorodského *povolníka*. Takými vlastnosťami vyznačovala sa i väčšina jeho súdruhov.

Kozácki atamani dva roky strávili u Stroganovcov a bránili ich od nepokojných inorodcov. Tak keď murza Begbelij s Voguličmi napadnul stroganovské osady, kozáci rozbili ich a zajali i samého Begbelija. Kozáci sami podujímali výpravy proti Voguličom,

riečku Baranču, Barančou na Tagil, touto na Turu, prítok Tobola, a vstúpila na územie sibírskeho chánstva. Na brehoch Tury stál ostiacko-tatársky šiator Čingidi, ktorým vládnu Epanča, príbuzný Kučuma a či len jeho poplatník.

Tu bola prvá bitka, spomínaná v sibírskych letopisoch, ktorá skončila sa útekem Tatárov. Turou kozáci prišli na rieku Tobol a tam pri ústí Tavdy mali druhú zdarnú bitku s Tatármi.

Ubehlíci tatárski zanesli Kučumovi vest o príchode ruských vojakov; porážku svoju pripisovali puškám, ktoré oni ešte neznali, a držali ich za zvláštne kuše. „Keď Rusi strielajú zo svojich kuší, nad nimi blýska sa oheň, vstáva dym a hrom rachotí, akoby s neba; striel nevidno, ale rany sú smrteľné a ničím nemožno zaštitíť sa pred nimi: panciere a brnenie prebývajú.“ Vesti tieto zarmútily Kučuma a znepokojovaly ho tým väčmi, že rozličné znamenia, jestli možno veriť národnému podaniu, už predpovedaly mu príchod Rusov a pád jeho chánstva. Tak na Irtyši oproti ústiu Tobola bol piesočnatý ostrovok a okolní obyvatelia neraz videli, ako na tento ostrovok vychodily dva zveri, jeden z Irtyša, druhý z Tobola, a bily sa medzi sebou. Prvý veľký, biely, strapatý, podobný vlku, druhý nevelký, čierny, podobný loveckému psovi; druhý ubil prvého a vrátil sa do vody; no po čase vstal i prvý a skryl sa vo vode. Keď o tom povedali Kučumovi, on zpýtal sa veštcov, ktorí vysvetlili mu, že veľký zver znamená jeho chánstvo, a malý ruského vojaka, ktorí príde a pripraví ho o chánstvo. (Ponáša sa na podanie o vydobytí Mexika Korteom.)

Ale Kučum netratil čas. Sbieral svojich predných ľudí a murzov s Tatármi, okrem nich ešte zástupy podrobených Ostiakov i Vogulov a vysielal ich pod náčelníctvom svojho príbuzného, chrabrého Mahmetkula proti kozákovi. Sám medzitým robil zemné ohrady a záseky okolo ústia Tobola, pod tak zvanou Čuvašovou horou, aby zahatil prístup k svojmu sídlu, mestu Sibíri, ležiacemu na Irtyši, neďaleko od ústia Tobola.

Nasledoval celý rad krvavých bitiek; obe strany dokazovali veľkú odhodlanosť. Mahmetkul potkal sa s kozákmi na pomedzí, nazvanom Babasany. Kozáci vyšli na breh a vstúpili v bitku. Ani jazda tatárska, ani strely, ani kopie nevydržaly nával kozákov a palbu ich púšťali. Mahmetkul ušiel nazad k záseke pod Čuvašovou horou. Kozáci plavili sa ďalej po Tobole a dostali do svojej moci šiatre *karača* čiže hlavného radcu Kučumovho, kde našli sklady medu a všelijakých vecí, prináležajúcich chánovi. Dostihnúc ústia Tobola, obišli záseku, pustili sa hore Irtyšom, zaujali na brehu osadu, patriacu murzovi Atikovi, a tu dali sa na odpočinok. Bolo treba rozvážiť vec, lebo nepriateľa, opevneného pod Čuvašovou horou, sobralo sa množstvo. Zasadla kozácka rada riešiť otázku: či ísť napred, alebo vrátiť sa. Niektoré hlasy radily odstúpiť. No zmužilejší a energičnejší postavili sa oproti takej rade, odvolávali sa na prísahu, ktorú boli složili, že všetci povinní sú stáť za jedného a radšej popadať do posledného človeka, než s hanbou vrátiť sa nazad. Už blížila sa i zima, rieky skoro maly sa pokryť ľadom, zpia-

boli bezpeční. No ich počet už hodne stenknul, vojenské zásoby sa mňaly. Súrne bola už potrebná ruská pomoc.

Jermak a jeho družina hneď po zaujatí Kučumovho sídla boli poslali Stroganovcom vešť o svojich úspechoch; do Moskvy k samému cárovi šiel ataman Kolco s niekoľkými kozákmi, s drahými sibírskymi kožušinami a s prosbou o vojenskú pomoc.

Kým kozácka družina vydobýjala Moskvu nové tatárske chánstvo, pre udalosť v permskom kraji cár nahneval sa na Stroganovcov a ešte väčmi zanevrel na Jermaka a jeho druhov. Akýsi pelymský (vogulský) pohlavár, vediac, že Stroganovcom ostalo doma len málo vojenských ľudí, prišiel s tlupami Ostiakov, Vogulov a Votiakov páliť osady a zajiť národ. Vojvoda Vasilij Pelepelicin, ktorý, možno závistlivým okom pozeral na privilegia Stroganovcov a snáď škrelo ho, že vyňatí sú zpod jeho moci, v svojej zpráve cárovi uvalil všetku vinu pre spustošenie permského kraja na Stroganovcov. Oni vraj bez cárskeho dovolenia zavolali do svojich osád zlodejských kozákov, ktorí popudili Vogulov a Votiakov; keď potom prišiel pelymský vodca, Stroganovci nepomáhali svojimi ozbrojenými ľuďmi cárskym osadám; Jermak, miesto toho, že by bránil permskú zem, odišiel proti Tatárom. Následkom tejto obžaloby Stroganovcom bola poslaná z Moskvy nemilostivá cárska listina; v nej nakladalo sa im nedržať viac u seba kozákov.

V Moskvu neznali o sibírskom pochode kozákov. A Stroganovci boli veľmi zarmútení, keď obdržali listinu. No zármutok netrval dlho. Skoro prišla im radostná vešť od Jermaka, s ktorou hneď vybrali sa osobne do Moskvy. K cárovi dorazilo i kozácke posolstvo, na čele s atamanom Kolcom, odsúdeným prv na smrť pre zbojstvo. Rozumie sa, o súde tom nebolo viac ani reči. Ivan Hrozný prijal atamana i kozákov veľmi láskavo, dal im odmeny v peniazoch i súknach a opäť prepustil na Sibír; atamanom a kozákom poslal svoje milostivé slovo a mnohé dary za vernú službu. Hovorí sa, že Jermakovi poslal šubu so svojho pleca, strieborný pohár a dva panciere. Na posilu vypravil im kňaza Semena Bolchovského a Ivana Gluchovského s niekoľko sto vojakmi. Zajatého princa Mahmetkula kázal priviesť do Moskvy.

S Tatármi sibírskymi ešte dlho viedla sa borba. V nej zahynul ešte i sám Jermak — nie bez viny Ivana Hrozného, ktorý nepovažil dobre vec a neposlal mu dostatočnú pomoc. No Rusi už považovali Sibír za svoju — už ju nepustili. Už znali cestu. Za panovania Borisa Godunova, ktorý vzal vec energične do rúk, zakladal osady, stavil pevnosti a dal do nich značnú vojenskú silu, Tatári sibírski boli celkom zlomení. Nebyť však kozákov, kto vie, kedy bol by prišiel rad na vydobytie tých veľkých priestranstiev asiatských!

Jozef Škultéty.

Jasenné sonetty.

I.

Na temená hôr hustá hmla už sadá
a nebom šedé mračná pozavisly;
už úsmev slnka matný je a kyslý;
vták spevný dávno lepšiu vlasť si hľadá.

Tu jaseň. Rastie postupom jej vláda, —
mať musí v žertvu všetko, čo si smyslí;
síc zazliť jej to nijak nemám v mysli,
no v dušu moju predsa žiaľ sa vkráda,

keď vidím v tejhľa milej kvetnej hriadke
rosičkou plakať číru prelešť, nehu
a potom hynúť ostrým drápom mrazu: —

Veď to len obraz, poučenie krátke:
že prelešť, neha vôbec v sveta behu
prečasto v mrazoch losov berie zkazu...

II.

Hľa, krutá jaseň jako trhá, kmáše,
čo štedré ruky mája v podar daly...
Zdôb zbavený les skvílil v rujnom žiali
nad výčinami totej prostopaše.

Veď zvýsknul bol až blahom — sťa kto z čaše
si chlipol vínnej — zbadav, jak ho hali
máj v zelene skvost, a toť — hryz šakalí —
ach, v srdce reže čin, čo krutá páše...

Hruď pozbavená zelene nádeje
tiež skvíli vše tak, žiaľom horkým zmiera,
no zúfať preto? nepekne, netreba:

Veď máj, ten šibal, v dlaň sa kdesi smeje
i dumá: kmáš len, krutá, kým ti miera —
však prídem, rozdám zas, vysmejem teba.

Martin Sládkovičov.

Na cintorínoch.

(V deň Všetechsvätých.)

Kde ináč tichosť posvätná prebýva —
 (veď bydlíaci tam navždy znemeli
 a každý v tmavej komôrke sa skrýva
 v sne sladkom, večnom, v chladnej posteli) —
 kde ináč tichosť, v ňuž však občas predsi
 ruch viac-mieň strastných návštev sa vpletá:
 na cintorínoch živo dnes, bo veci
 tam veľké koná láska, piéta.

Má láska svoje dobré spôsoby:
 Keď nemôže viac tisknúť milé ruky,
 ni poobjímať drahé osoby,
 ni pozdrav v ucho prislať milozvuký,
 ni na rtoch zvisnúť v bozku prevrelom,
 ni sbořit hrádze, s ktorými sa stretla:
 nuž aspoň kvietim zdobí, zimzelom
 a nad komôrkou zapaluje svetlá.

Vec krásna ver', — nuž každý teda v hrudi
 plam lásky roznieť, choď a ozdob hrob
 i rozlej svetlo rovni dobrých ľudí
 i spomni, zalkaj, slzou takoj skrop —
 Tak pravdu večnú stvrď, že pravá láska
 ver' nikdy, nikdy nevypadá, nie,
 že zovnútoraná bár aj práska páska,
 tým tuhšie vnútornej je držanie.

Na cintorínoch koná návštevy
 dnes piéta: ó, obraz vzácny vera,
 i hodný štetca, hodný ospevy, —
 a neraz som ho videl: — duma sterá
 zaľahla dušou, žhavý takoj bôľ,
 zvlášť keď som zdlel nad rovom, ktorý v svete
 najväčmi dušou mojou zatriasol — —
 Tam dliem dnes zase v synovskej piéte...

A vôkol podzim. V dumu strastnú hrúži
 sa príroda, i vetrom hovorí
 o hynutí; krok zvädlym listím plúži —
 Van vetra stíchol, — prchol za hory;
 nad hlavami hviezd miliardy zjasaly,
 to oslavených duší národy —
 Na hroboch svetlo zhasína pomaly
 a zástup — v srdciach mier — sa rozchodí.

Martin Sládkovičov.

ľudí, povinných celé hodiny a celé dni myslieť v službe v jednom smere, také voľné, domášie myšlienky sú istým komfortom, pohodlím.

Bolo deväť hodín večer. Hore, nad povalou, v druhom poschodí ktosi chodil z kúta do kúta, a ešte vyššie, v treťom poschodí, štyri ruky hraly škály. Krácanie človeka, ktorý, súdac po nepokojnej chôdzi, o čomsi trápne rozmýšľal alebo ktorého bolely zuby, a monotónne škály pridávaly tíšine večera čosi driemotného, privádzajúceho k lenivým myšlienkam. V tretej izbe, detskej, shovárali sa guvernanka a Sereža.

— Pa—pa prišiel! — zaspieval chlapec. Papa pri—šiel! Pa! pa! pa!

— Votre père vous appelle, allez vite!¹⁾ — zvolala guvernanka, spištiac, ako nalakané vtáča. — Čo som hovorila?

„Čože mu ja poviem?“ myslel si Evgenij Petrovič.

Ešte nestačil si rozmysleť niečo, keď do izby už vstúpil jeho syn Sereža, chlapec sedemročný. Bol to človek, v ktorom len po odeve bolo možno poznať jeho pohlavie: slabý, biely, krehký... Bol mdlý telom, ako bylina z teplej hrady, a všetko na ňom zdalo sa neobyčajne nežným a mäkkým: pohyby, kučeravé vlasy, pohľad, aksamitový kabátik.

— Zdravstvuj, papa! — hovoril mäkkým hlasom, lezúc otcovi na kolená a bozkávajúc ho po hrdle. — Volal si ma?

— Dovoľte, dovoľte, Sergej Evgenič, odpovedal prokuror, odstraňujúc ho od seba. — Prv než by sme sa bozkávali, nám treba poshovárať sa, a poshovárať sa vážne... Ja hnevám sa na teba a viac ťa nechcem... aby si vedel, braček: ja ťa nechcem, ty nie si môj syn... Tak.

Sereža zahľadel sa na otca, potom preniesol zrak na stôl a pokrčil pleciami.

— Čože som ti spravil? — pýtal sa, v rozpakoch žmurkajúc očami. — Ja som dnes v tvojej izbe ani raz nebol a ničoho sa nedotknul.

— Natália Semenovna teraz mi žalovala, že ty kúriš. Je to pravda? Ty kúriš?

— Áno, raz som kúril... To je pravda.

— Hľa, vidíš, ty ešte i lžeš na prídavok, hovoril prokuror, chinúriac sa a tým maskujúc svoj úsmev. — Natália Semenovna dva razy videla, ako si kúril. To znamená, že dokázaly sa na teba tri nepekne veci: kúriš, berieš zo stola cudzí dohán a lžeš. Tri viny!

— Ach, ta—k! — spamätal sa Sereža a oči jeho usmialy sa. — To je pravda, pravda! Dva razy som kúril: dnes a predtým.

— Hľa, vidíš, nie raz, ale dva razy... Ja som veľmi, veľmi nespokojný s tebou! Prv bol si hodný chlapec, no teraz, vidím, pokazil si sa a si zlý.

¹⁾ Papa vás volá, choďte skorej!

Ignáca. Smrť odnáša na ten svet matky a ujcov, a ich deti a husle ostávajú na zemi. Mŕtvi žijú v nebi kdesi okolo hviezd a pozerajú odtiaľ na zem.

„Čo mu poviem?“ myslel Evgenij Petrovič. „On mňa neslúcha. Zrejmo, on nemyslí, že sú vážne jeho previnenia a moje dôvody. Ako mu vysvetliť?“

Prokuror zodvihnul sa a prešiel po kabinete.

„Prv, za mojich časov tieto otázky riešily sa obzvlášťe prosto,“ rozmýšľal. „Každého chlapca, prichyteného pri kúrení, vysekali. Malodušní a bojkovia skutočne nechali kúrenie, no kto bol smelší a rozumnejší, ten po treste nosil dohán schovaný a kúril v sade. Keď ho lapili v sade a zase prali, on zašiel kúriť ku rieke... a tak ďalej, do tých čias, kým chlapec nevyrástol. Moja mať, aby som nekúril, obsypávala ma peniazmi a konfektami. Teraz tieto prostriedky zdajú sa daromnými a nemravnými. Postaviac sa na pôdu logiky, terajší pädagog stará sa, aby dieťa osvojovalo si dobré zásady nie zo strachu, nie zo želanja vyznamenať sa alebo obdržať odmenu, ale povedome.“

Kým on chodil a myslel, Sereža vytiahnul nohy na stolec a začal kresliť. Aby nebral potrebné papiere a netýkal sa atramentu, na stole ležala hŕba papierov, schválne narezaných pre neho, a svetlá ceruza.

— Dnes kuchárka krájala kapustu a porezala si palec, hovoril, kresliac domček a dvíhajúc obrvi. — Tak vykřikla, že sme sa všetci nalakali a utekali do kuchyne. Taká sprostá! Natália Semenovna kázala jej močiť si palec v chladnej vode, a ona ho cmúla... Ako môže zamazaný palec vziať do úst! Papa, veď sa to nesvedčí!

Ďalej rozprával, že cez obed na dvor prišiel verklikár s dievčatkom, ktoré spievalo a tancovalo dľa muziky.

„On má svoj spôsob myslenia!“ myslel prokuror. „V jeho hlavičke je svoj svet, a on po svojom vie, čo je vážné a nie vážné. Aby si podmanil jeho pozornosť a povedomie, nestačí napodobňovať jeho reč, no treba i vedieť myslieť na jeho spôsob. On znamenite porozumel by mi, jestliby mne ozaj ľúto bolo dohánu, jestliby som bol urazený, zaplakal... Preto sú matky nenahraditeľné pri výchove, že vedia rovno s deťmi cítiť, plakať, smiať sa... Logikou a mravným naučením ničoho nedostihneš. Nuž, čože mu ešte poviem? Čo?“

A Evgenijovi Petrovičovi zdalo sa byť divným a smiešnym, že on, zkusený právnik, pol života strávil v sporoch, výstrahách a trestoch, celkom ztratil sa a nevedel, čo povedať chlapcovi.

— Počuj, daj mi čestné slovo, že nebudeš viac kúriť, hovoril.

— Če—stné slovo! zaspieval Sereža, silno pritlačiac ceruzu a sohnúc sa ku kresleniu. — Čestné slo—vo! vo! vo!

„A vie on, čo znamená čestné slovo?“ pýtal sa sám seba Bykovskij. „Nie, zlý som ja učiteľ! Jestliby niekto z pädagogov alebo z našich sudcov nazrel mne do hlavy, tak nazval by ma handrou, ešte i obvinil by ma v zbytočnom mudrovaní... Veď v škole a v súde všetky tieto nízke otázky riešia sa omnoho prostejšie, než

— Ale po rozprávke — hneď a hneď spať.

— V svobodné večery Evgenij Petrovič mal obyčaj rozprávať Serežovi rozprávky. Ako väčšina zaujatých ľudí, nevedel nazpamäť ani jednej básne a nepamätal ani jednej rozprávky, tak že každý raz prichodilo mu improvizovať. Obyčajne začínal „v sedemdesiatej-siedmej krajine“, ďalej hovoril neviunné nesmysly a začínajúc, nikdy nevedel, aký bude prostriedok a koniec. Obrazy, osoby a položenia braly sa, ako prišli, expromptom, a fabula i mravné naučenie vyplývaly samy od seba, mimo vôle rozprávatela. Sereža veľmi ľúbil také improvisácie, a prokuror badal, že čím skromnejšia a jednoduchejšia vyšla fabula, tým silnejšie účinkovala na chlapca.

— Počuj, začal, pozdvihnuúc oči na povalu. — V sedemdesiatej-siedmej krajine žil starý, prestarý kráľ s dlhou, šedivou bradou a... a s takými fúziskami. Žil v sklenom zámku, ktorý sa jagal a trblietal na slnci, ako veľiký kus čistého ladu. Zámok, braček, stál v ohromnej zahrade, kde, vieš, rástly pomaranče... marule, čerešne... kvitly tulipány, ruže, konvalinky... spievali rôznobarevní vtáci... Áno... Na stromoch visely sklené zvončeky, ktoré, keď podul vietor, zvučaly tak nežno, že možno bolo zabudnúť sa pri tom. Sklo vydáva mäkší a nežnejší zvuk, nežli kov... No, čože ešte? V zahrade boly fontány... Pamätáš, ty si videl na ville u tety Soni fontánu? Celkom také fontány stály v kráľovskej zahrade, no v rozmeroch omnoho väčších, a prúd vody dosiahol vrchovec najvyššieho topola.

Evgenij Petrovič podumal a pokračoval:

— Starý kráľ mal jediného syna a následníka prestola — chlapčeka, práve tak malinkého, ako si ty. Bol to dobrý chlapec. On nikdy nevymýšľal, chodil včas spávať, ničoho netýkal sa na stole a... a vôbec bol rozumný. Mal len jednu chybu — on kúril...

Sereža napnuto počúval a, nemihajúc, hľadel otcovi do očí. Prokuror pokračoval a myslel: „Čože ďalej?“ Dlho, ako sa hovorí, prežúval, a dokončil takto:

— Od kúrenia kráľovič ochorel na suchoty a umrel, keď mal 20 rokov. Chorlavý a slabý starec zostal bez všetkej pomoci. Nemal kto riadiť kráľovstvo a obraňovať zámok. Prišli nepriatelia, zabili starca, sborili zámok a v zahrade teraz už niet ani čerešien, ani vtákov, ani zvončekov... Tak veru, braček...

Taký koniec samému Evgeniju Petrovičovi zdal sa byť smiešnym a naívnym, no na Serežu celá rozprávka urobila silný dojem. Zase jeho oči potiahly sa smútkom a čímisi podobným strachu; minútu hľadel zádumčivo na temné okno, striasol sa a prehovoril skleslým hlasom:

— Nebudem ja viac kúriť...

Keď odobral sa a odišiel spať, jeho otec ticho chodil z kúta do kúta a usmieval sa.

„Povedia, že tu účinkovala krása, umelecká forma,“ rozmýšľal on, „nechže, no to nie je potešiteľné. Jednako to nie je pravý prostriedok... Prečože mravné naučenia a pravdy musia sa predkladať nie v hrubej podobe, ale s primiešaním, v nevyhnute ocukro-

ďalej nepokročili. On uviedol slovanské krstné mená len v meno-slov evanjelickej rubriky a ony ani dosiaľ z tejto do katolíckej neprestúpily. Tento fakt zvlášte charakterisuje pomery obú spojenín cirkevno-slovenských. „Pútnik Sv.-Vojtešský“ (na r. 1890.) v „So-zname mien krstných“ na str. 14. a nasl. uvodí síce aj mená: Bohu-chval, Bohumil, Ctiboh, Ctibor, Ctirad, Čestmír atď., ale ich nemá v kalendárskej časti, ktorú pospolitost výlučne potrebuje. Ani žiadon iný kalendár v kalendárskej rubrike pre katolíkov nemá Lichardom zavádzaných krstných mien slovanských. Ony udržaly sa a udržujú sa len v tak rečených čiste národných kalendároch, menovite v martin-skom a Salvovom; cirkevný kalendár evanjelikov, vydávaný Lutherovým spolkom v Budapešti a redigovaný Bachátom (na r. 1889.), po-držiava len niektoré z nich.

Ale hľa, jako mi zašlo pero... Či je vôbec hodno zabývať sa takýmito chatrnými vecmi, jako sú krstné mená?

Sú ľudia, ktorým je cele jedno, či sa volajú Ďurom, Kubom alebo Janom.

A takí ľudia v celku pravdu majú...

Keby všetci ľudia takí boli, ja by tiež bol v tej veci laho-stajný. Hja, ale nie sú všetci ľudia takí. Jedni silou-mocou na-tiskajú svojej rodine a všetkým známym svoje vlastné mená, za-tracujúc a znevažujúc cudzie. Sú ľudia, ktorí nás denne obkľučujú, a ktorí, nadávajúc nám do sprostých Kubov, Ďurov, Janov, s pýchou vynášajú mená: Árpád, Attila, Töhötöm. A práve toto je to, čo vo mne premáha lahostajnosť naproti krstným menám. Tu prestáva osobné filosofovanie. Tu máme v očiach skutočné pomery: život zná mená s pýchou a s opovržením vyslovované práve tak, ako jazyky. A preto sme-li pyšní na svoj materský jazyk, budme pyšní i na jeho integrujúce časti, na svojské krstné mená.

Ale predsa najde sa jeden-druhý a povie: Čo značí to krstné meno? Či je to nie jedno, či sa volám Šavlom alebo Pavlom? Opakujem, že za istých okolností mohlo by to jedno byť; za teraj-ších pomerov nemôže to byť jedno. Veď načo že by premieňali isté kruhy mená obcí, riek, vrchov, honov? Načo že by boly za-hájili akciu na zmenu priezvisk? Ano, tie národné mená musia mať hlboký význam...

A znova sa vrátim k Lichardovej Pokladnici. Ja, vidíte, ne-hanbím sa premívať v starých kalendároch. Poznať kus pravdy a odhaliť kus závoja s vecí minulých, k vôli tomu hodno je znova a znova prezerať staré zaprášené knižky!

Ja v podrobnostiach nesúhlasím s Lichardom v tom, že cudzie krstné mená rad-radom poslovenčuje. Vo všetkom zachovávajme mieru.

S krstnými menami máme ten prípad, ktorý je s vlastnými menami rodín alebo obcí, vrchov, riek, honov atď. Tu meno žije večne s predmetom pomenovania. Tu je tedy odôvodnená výslov-nosť, alebo jazykovému jazyku pripodobovať meno, nelúbí-li sa nám. Ale krstné meno často sebou zmení sa pokolením, ono za-nikne a nám stačí, aby sme jedno alebo druhé meno systematickým zaznávaním navždy vyvolovali.

Adalbert = Vojtech
 Agnesa = Baranka
 Alojs = Vekoslav
 Aurel = Zlatko
 Aurelia = Zlatena, Zlatenka
 Eduard = Slavolub
 Felix = Štastko
 Florian = Kvetoslav, Kvetko
 Fridrich = Miroslav
 -a = Miroslava
 Gottfried = Bohumír
 Gottlob = Bohuchval
 Ignác = Vatroslav

Karol = Drahotín
 Karola = Drahotína
 Leo = Lev
 Leopold = Levoslav
 Lujza = Ľudovíta
 Ludvik = Ľudovít
 Rozina = Ružena
 Teodor = Bohdan
 -a = Bohdana
 Teofil = Bohumil
 Viktor = Vítazoslav
 Viktora = Vítazoslava.

Naproti tomu nasledujúce mená, prichodiace v terajších kalendároch, čiastočne Lichardom vymyslené, z tej príčiny, aby nevznikaly zmätky a nedorozumenia, odporúčam považovať za *nepreložiteľné*:

Belko	Dobrotka	Pravolub
Blahoslav	Drahoslav	Pravoslav
Blahomír	Horislav	Protibor
Blažena	Hostivít	Ratimír
Bohoboj	Jacko	Rastislav
Bohurád	Jaromír	Sebeslav
Božena	Jaroslav	Silorád
Božetecha	Kazimír	Stanislav
Branislav	Lubomír	Svätoboj
Ctiboh	Milan	Svätopluk
Ctirád	Miliduch	Svetozár
Čestmír	Miloš	Vladimír
Čistko	Milota	Vlastimil
Dalemír	Milutín	Vojeslav
Dražica	Mladoň	Zobor
Dobrodaj	Mladko	Zvonimil
Dobrodej	Ostrivoj	Želislav
Dobromír	Osvetín	Želmíra.
Dobroslav		

Teraz by som mal zakončiť vrelým vyzvaním ku vydavateľom kalendárov. Ale načo sa unúvať. U nás je síce obyčajou navrhovať všeličo, ale hlboko zakorenelou obyčajou je aj: neprijímať žiadnych návrhov. Niet nad pohodlie: volať, vzbudzovať do práce a pri tom so založenými rukama dívať sa, ako ten svet ďalej beží. Ja vôbec nenavrhujem tedy, aby výsledkov tejto malej rozpravy všimli si vydavatelia kalendárov. Som príliš dobrý človek, o veľa lepší, než by im chcel zavraždiť prácu opravovaciú. A odo mňa ešte je lepšie slovenské obecenstvo, o veľa lepšie, než by za lacné groše očakávalo pre seba niečo lepšieho. Za tisíc — dve tisíc rokov raz sa menia kalendáre; bolo by odo mňa drzosť a prílišná márnomyseľnosť žiadať, aby kalendáre držaly krok s logikou, s rozvojom sveta a s potrebou národa.

—ský.

Jarné siatie čiže *jarinu* obstaráva tým samým spôsobom, ako sme to už pri ozimnom siatí videli, s tým však rozdielom, že *ovos* seje najprv, potom *stručinu*, t. j. *hrach*, *bôb*, *šošovicu* a *vyku* i *ladníkom* menovanú. Neskoršie *jaricu* (jarná pšenica), jarnú raž, za tým *polovinu* a *jačmeň*, tu i tu i málo *tenkeľu*, naposledy po *motyke* sadí alebo *zaoráva* zemiaky. *Lan*, *konope*, *proso* a *pohánku* seje až pred Jánom. I *trojku* (*ďatelinu*) i *koničinou* rečenú sejú naši Slováci na krm a sušia ju na *ostrmoch* (*kostrboch*).

Kapustnú záhradu dobre *pohnojenú*, *pooranú* a pod kapustu pripravenú *obsadí* hospodár kapustnou *priesadou* tiež pred Jánom. Po *úvratach* a krajoch záhona i *kvaku* a *bôb* sadieva.

V dolných stolicích radi dorábajú naši Slováci i *kukuricu*.

Po *sejbe* nasleduje *kosba* v záhradách a na lúkach. V tom čase už gazda vyťahuje svoju kosu z *pôjdového* oblôčka, berie *mlatok*, i *klepáčom* menované kladivce (ktorým sa kosa kuje), a *babku* (na ktorej sa kosa kuje), totiž malú ocelovú nákovku v drevenom *klátiku* zapravenú. Klepáčom vyhlodí z *kosiska* (rukoväť) *zákovku* (tak zove sa železná obrúčka) a kosu, ktorej ostrie potom hore spomenutým riadom na tenko vykuje a vyostří, zavesí si *oselník* i *osliak* rečený s *oslou* na remeň okolo pása opásaný a kosí nemilosrdne rozličné utešené kvety a trávy v tom povedomí, že si dobrého *sena* dorobí. V jaseň kosená tráva volá sa *otava* alebo *mládza*. Usušenú trávu gazdina s čeladou hrabú *hrablami* a skladajú najprv do *petrencov*, na druhý deň však do veľkých *kôp vidlami* i *rásoškami*. Potom kopy odvozia do humna a dorábanie sena je tým skončené.

Medzi tým časom dozrelo *zbožie* a gazda vykuje nielen kosu, ku ktorej ešte nasadil i *hrablice* (stroj na kosenie zbožia), ale i *kosáky*, v mnohých krajoch zvané *srpmi*, a ponáhla sa do pola i s *plotkom* (hlinená nádoba na vodu) dozreté zbožie dla okolnosti kosiť alebo *žať* a na *hrste* klásť. Zakiaľ *hrste* schnú, gazda chystá si *povriesla* zo slamy; do tých viaže zbožie do *snopov* a snopy skladá do *krížov*, miestami i *mandeľmi* zvaných.

Pripomenúť nutno, že spomenutý stroj na *podkášanie* zbožia (*hrabky* i *hrablice*) je výlučne slovenský vynález.

Slovom *zbožie* označuje náš ľud všetky poľné plodiny, z ktorých si dorába chlieb a na niektorých stranách zove ich i *obilím*. Sem patria menovite *pšenica*, na Pohroní a Považí i *žitom* zvaná, *raž*, *jačmeň*, *tenkeľ*, *ovos* a *polovník* i *polovina*, totiž dva alebo tri druhy (obyčajne raž a pšenica, alebo v iných krajoch ovos, jačmeň a ladník) rozličného zbožia dovedna smiešané a tak vysiate. Nezaškodí spomenúť, že nielen pre samé obilné druhy, ale i pre jednotlivé čiastky ich bylín má ľud náš svoje vlastné výrazy, slová a pomenovania. Tak, odhliadnuc od toho, že v zemi nachodiacu sa čiastku všetkých trávnatých, kruhovitých a stromových rastlín volá *koreňom* a *korienkami*, zove nad zemou rastúcu *dúčelovitú* čiastku z obilia *stebľom*, kým je obilie na koreni, a *slamou*, keď je už sožaté a usušené, nadto zove prízemnú čiže dolnú čiastku pri slame *ríťovým* koncom a pozostalosť po žatve na poli *strniskom*. Zo stebel vyrastajú na pšenici, raži a jačmeni *klasy* a na ovse *riasa*.

Takto sriadený voz Slováč zove *holým* — a preto dľa potreby potom pripravuje naň buďto tri dosky, alebo ľahké *rebrinky*, alebo i dlhé *rebriny* sväzať seno a obilia. Rebriny ležia napredku na oplene a na zadku voza na hlavnici a sú na spodku popod rázvoru, ako na predku tak i na zadku voza retiazkami podopäté. Aby sa nerozpadly, podopierajú ich štyri *lievče* (na niektorých vidiekoch *liovče*). Každý lievč má na spodnom konci *lievčisko*, totiž železnú pošvu s *okom* (*obluček*) a v tejto s drevenou drúkovitou násadou. Oko z lievčiska stokýňa sa na os, a vrchný koniec z lievča dáva sa do železných *obruček* alebo do *húžiev* z prúfa ukrútených a na rebrinách pripravených sťa podopierka pod rebriny. Okrem toho je vrchná čiastka z rebrín opatrená napredku ku pripätiu *parúza* potrebnou dlhou reťazou, i *švorec* rečenou, a nazadku tiež ku tomu cieľu slúžiacim tak rečeným *parúznym* povrazom. Rebriny sú zhoto-vené každá z jednej spodnej a vrchnej *žrdky*, ktoré sú potom tenkými doštičkami, *švingami* a drevciami spolu spojené a upevnené.

Už som spomenul vyššie, že naši Slováci do jarma voly priahajú, a síce rovnako či do pluhu a či do voza, no na kone potrebujú zvláštne *náčinie*, totiž buďto *chomúty*, alebo *štverne*.

Chomút je z remeňa ušitý, slamou vypchatý, v drevených *kliešťach* stiahnutý a svrchu proti zamokaniu dažďom obtiahnutý jazvečou kožkou. Na bokoch sú vovlečené v kliešťach na železných kramľach alebo na remencoch *pobočky*, buďto remenné alebo *žinky* z konopí ukrútené. Tieto pobočky visia na širokých remenných *chrbátnikoch*, ktoré sú tiež navrchu o chomút pripäté a jako chrbátnik tak i jeho s chomútom spájajúce remene sú mosadznými *kotúlkami* a *zápinkami* ozdobené. Ako chomút, tak i remenná *uzda*, ktorú kôň na hlave nosí, býva okrášlená. *Podbrušina* je tiež z jedného pobočka na druhý poza predné nohy koňa pripätá. *Predprsníky* (tie retiazky alebo remene, na ktoré pripínajú sa zdržiaky, ináč i sťaháky) sú tiež na chomúte zpredku na tých pobočkových kramľach zavesené a železnou *závlačkou* pripäté. Uzda je *zubadlom* opatrená, na ktoré pripínajú sa remenné *liadce* alebo *opraty*. Tu i tu majú kone i *podchvostiny* pripravené. *Štverňa* je jednoduchý široký, prsný remeň, na ktorom sú pobočky a *chrbátnik* pripevnené.

Keď gazda má dobrý voz, dobré náčinie a k tomu i dobrý dobytok, zapriahne si smelo, chytí opraty, strelí *bičom* a veselo si sväza obilie do humna, a keď s Božou pomocou všetko shromaždil, z ostatnej ovsenej žne uvije jeho čeliadka z obilných klasov a poľných kvetov krásny venec, ktorým ovenčí najusilovnejšieho *ženca* a tak so spevom národných piesní a výskaním tiahne celý zástup žencov do gazdovho dvora. Tam ten vencom ozdobený *výžinkár* vysloví najprv poďakovanie Pánu Bohu za jeho požehnanie na žni a pomoc pri práci, potom blahoželá gazdovi a gazdinej. Gazdina však, znajúc národné starodávne *obžinkové*, *dôžinkové* radovanky, ochotne víta svoju čelaď a ponúka prichystanou dobrou zákusku a prísitkom, pri ktorej príležitosti nechýbä obyčajne ani *slavobitný* národný hudec s gajdami.

rezácu truhlicu, na ktorej kosierom reže zo slamy alebo iného krmu sečku.

Gazdinky rady dochovávajú *dróbať, drúbežou i hydinou* rečenú, *husi, sliepky, kury, kačky i morky*.

Pri plodení pojmajú sa husi s *gunárom*, sliepky s *kohútom*, kačky s *kácerom* a morky s *moriakom*.

Tieto *operence* donášajú gazdinkej výnosný úžitok nosením *vajec* a vysedením a i vyvedením *húseniec* (i *húsiat*), *kureniec* (i *kuriat*), *kačeniec* a *morčiat*.

Končím týmto prítomný opis a ponechávam ho upotrebiť pre ďalšie práce. No myslím, že i roľníctvo alebo hospodárstvo je v slovenskom národe veľmi starodávnym a že vyvinulo sa samorostle; dosvedčujú tomu celkom jasne i prepočetné, v hospodárstve užívaných vecí a nástrojov názvy, ktoré sú a boli rýdzo slovenskými a tak našimi pradedmi utvorenými a v život uvedenými.

Porekadlá, príslovia a hádky.

Zo sbierky Janka Rimavského z roku 1840.¹⁾

Ako som kúpil, tak predávam.

Chudý, ako chrt.

Kto sa hanbí, nech si utre gamby.

Nebo je jasnô, ako oko.

Rovní, ako by ich jedna mať mala.

Nech mi dá pokoj, ja jej dám svet.

Nač sú ti kasne, keď sú ti práz'ne.

Popol mu na nos sadá. (= Umiera.)

Mlčím, mlčím — ale vrčím.

Kolko vlasov, tolko časov.

Ako viem, tak poviem.

Bude ten vedieť, čo je päť.

Dobre nezhorela od hanby.

Blúzni, ako na mukách.

Nemá býľa, ani kvet — predsa živí celý svet. (Sol.)

Búcha z neho, ako z dela.

Drž sa toho nechty aj zubami.

Ani kura darmo nehrabe.

Biely ako sňah, horký ako blen, čierny ako žúžol, červený ako plameň, zelený ako tráva, mocný ako lev, okrúhly ako vajce, dobrý ako anjel, zlý ako čert, hladný ako vlk.

Skapal, ako by sa bol prepadnul.

Nebol by sa krve na ňom dorezal.

Veď ti ho z tela nevyrežem. (Keď požadujú, čoho nemáme.)

¹⁾ Vidz 8. číslo.

BESEDA.

Kollárova Slávy dcera. V sedemdesiatročnú pamäť *Slávy dcery* Jaroslav Vlček dal vytlačiť v pražskom Čase nasledujúci jej rozbor: Je známo, z akých pohnútok osobných i časových a za akých okolností vznikala Kollárova velebáseň. Mladý evanjelický bohoslovec našiel v nemeckom študentstve v Jene pangermánske ideály, vzburdené vlasteneckými vojnami proti Napoleonovi; našiel v jej okolí cintoríny znemčených slavianských kmenov; našiel dozvuky romantickej školy nemeckej, našiel tam svoju Mínu. Z popudov tých a v takom ovzduší vznikly počiatky básne, nazvanej pozdejšie *Slávy dcera*, z nich rozvíjala sa a rozvila potom i jej idea.

Avšak nie vždy rozlišuje sa s dostatočnou určitosťou, že trojaká podoba, v ktorej báseň tá objavila sa, než dosiahla konečnej svojej podoby, robí z arcidiela Kollárovho vlastne tri skladby, lišiace sa nielen prevedením, lež i svojou ideou: sú to vlastne básne *tri*.

Slávy dcera nevznikla razom v podobe, ako ju známe teraz. Roku 1821 vyšly v Prahe zaujatosťou Jozefa Jungmanna *Básne Juna Kollára*, ktorých prvou a hlavnou časťou je osemdesiatšesť *Zneliek* vo dvoch oddeleniach. To je zárodok pozdejšej *Slávy dcery*. Tento názov po prvý raz malo vydanie budínske z roku 1824 v troch spevoch, na stopäťdesiat zneliek rozmnožené a opatrené predspevom v distichách; toto roku 1832 v Pešti znova vzrástlo na päť spevov s 615. znelkami a Kollárom označeno je ako „úplné vydání“. V tejto konečnej úprave, pozdejšie len drobnými prídavky rozhojnenej, *Slávy dcera* dostala konečnú svoju tvárnosť.

Oných osemdesiatšesť zneliek z roku 1821 je dielo kusé: niektoré zo sonettov vlasteneckých Jungmann sám netrúfal si predložiť tlačovej censúre, iné vymazala sama; z prvotných, národnou ideou preniknutých, zostaly len tri (terajšie I. 11, III. 55 a 117), ostatné sú milostné. *Znelky* predsa mali účinok. Nevytlačené kusy kolovali v hojných odpisoch a nevelký krúžok českých spisovateľov skoro doplnil si necelý obraz básnikov. „I ten brak (censúrou) nechany tak jest utěšený, že sobě ním věčné slávy u Slovanů získáte,“ píše Kollárovi 1821 Jungmann. „Nový básník, Slovák, jménem Kollár, zdá se mi vše převyšovati, co posud v básnictví... až čísti budeš, ó nebe počiješ!“ písal priateľom Čelakovský. A Šafárik tešil skladateľa, nespokojného s kusým vydaním básní: „Ne v literě, ale v duchu cena jejich. Tať jim zůstala v celosti.“ Isteže boli v tej dobe u nás zjavom znamenitým.

Plán pozdejších vydaní *Slávy dcery* v *Znelkách* je patrný len z časti: v prvom oddiele (zn. 1—37) vyznieva šťastie z lásky prítomnej, v druhom (zn. 68—86) žiaľ z lásky minulej, pociťovaný na cestách, doma, všade, a útecha leda v spojení na večnosti. Epickej niti temer ešte niet; deva ospevovaná nie je ešte vzdušná allegoria, lež krásna pozemská bytnosť z krve a mäsa; nie je básnikovi náhradou za utrpenie Slavianov, neputuje s nim po slavianskom nebi

a pekle: je to rad obrázkov a nálad v ohnivých farbách šťastnej i nešťastnej lásky.

Básnikova Mína je predmet hodný Homéra i Canovu: ružolíca, zlatovlasá, oslneného čela a prísne vášnych očí, snahobielej hodvábnej pleti, pravá grécka bohyňa; Pallas i Lada, Kupido i Milko ju stvorili, príroda vysypala na ňu všetky svoje dary, božská krása vtelila sa v nej v pannu. Je stydlivá, skromná, o pôvaboch svojich nevie, ako ruža rosou skropená, láska i ctnosť v jednej podobe, Lada s Madonnou v jednom tele. Ľudské umenie nevystihne ich pôvabov, verše básnikove sú len mdlým ich ohlasom: vtelenú krásu božskú oslaví len v nebi chóry anjelské! A táto bytnosť vdýchla básnikovi sladký bôľ a jed, ktorý pichá a sladí zároveň, on je kráľom bez vojsk, boháč bez majetku, on má v jednej veci všetko! Hľa, starobylá lipa v kvetúcom ďatelinisku, pod ňou lavička, svedok jeho blaha; tam sad, kde sladko žartovali spolu, inde zahrady a polia, brehy a kry, všetko zjasnené láskou a šťastím. Ale bije hodina rozlúčenia: „pokoj sľubám, než boj svazkám vašim,“ volá neľútostný osud, a básnik pol srdca vlasti nechávajúc a pol Míne s prísahou večnej vernosti opúšťa útulný domec révou zakrytý a ponáhla sa ďaleko. — Čo teraz? Túha bez nádeje — od Rýna cez Čechy a Prahu s Vyšehradom až po rodisko turčiansko, všade ten hlboký žiaľ. Milenkin obraz sprevádza básnika nepokojným dňom i nocou bezsenou, každé nové ráno budí novú útrapu, ktorú nemierňa prúdy slz, ani tisícere spomienky, ani priatelia a rodný kraj: lúba kader na pamiatku darovanú, pozdrav jej posiela po slnci, zlaté mosty vzduchom by k nej staval! Bez svojich piesní umrel by túhou. Už druhý rok trávi o samote, keď zjaví sa mu jej obraz: volá ho do nadsvetia, vznášajúc sa k hviezdám, a básnik radostne čaká smrť.

Ačkoľvek *Znělky* Kollárove neboly prvou milostnou básňou v obnovennej poesii českej a ačkoľvek ich vzor Petrarka hovoril z nich dosť hlasite, predsa sú u nás úkazom vtedy vzácnym. Ich hyperboly tiekly z hĺbky vzrušeného citu, ich syty, smelý, nový spôsob básnického slohu silou a pravdivosťou svojou cez celý oživený Olymp starej mytológie nemohol zostať bez trvácneho účinku na mysle čítajúcich i veršujúcich vlastencov. Ale nebola to ešte pravá Kollárova pieseň nového pokolenia a nového života: *Znělky* neb *sonetty* sú skladba čiste erotická.

Po troch rokoch Kollár, vedený slovami Jungmannovými: „Čo neprešlo nyní, může snad při druhém vydání *jinde* projíti,“ zvážšené dielo svoje vydal v Budíne. Tam už epická niť je rozpradená a predĺžená: na Sále, v ponemčenom kraji, niekdy slavianskom, Sláva žaluje nebu utrpené krivdy a bohovia v náhradu stvorí Sláve dcéru, všetkými krásami Slavianok ozdobenú, ktorá pod starou lipou octne sa v náručí básnika, horekujúceho nad krivdami svojho národa. Ona mu je náhradou za všetko, čím národ jeho zastihnul čas alebo osud, súseď alebo zradný syn: je ona rýdzi kvet slavianskeho kmene, zo slávneho národa i slávnej reči; v nej spojená pravda severu s krásou východu, v nej smierenia došla antika s duchom novým,

Osnovu epickú v svojej básni Kollár previedol do poslednej dôslednosti: umretá Mína sprevádza básnika po slavianskom nebi i pekle, ukazujúc mu slasť i muky všetkých osôb minulých i terajších, ako zaslúžily alebo previnily sa niečím v Slavianstve. Čím v prvotných spevoch bol Kollárovi Petrarka, tým stal sa mu v pridanom speve štvrtom (*Lethe*) i piatom (*Acheron*) Dante.

Umelecky nezískalo toto nové, „úplným“ označené vydanie. Organismus celku sa rozpadnul: z bohyně Slávy, pôvodne púhej básnickej pomôcky, stalo sa ideálne Vseslavianstvo, a z Míny, pozdejšie dcérou Slávy zvanej, z vábneho dievčieho zjavu, rusovlásky nemeckého pastora, vyrástla ideálna vseslavianska vlasť, Kollárova vidina *Vseslávia*! Za minulé utrpenie matke Sláve, t. j. terajšiemu rozdrobenému Slavianstvu dostalo sa náhradou božskej dcéry, t. j. novej spoločnej vlasti. Tieto dva neslučiteľné živly, konkrétny živý zjav ľudský a vysnívaná mlhavá allegoria, rozdrobily báseň pôvodne jednotnú v rad organicky nesúvislých spomienok, žiaľov, túžob a nádejí, z nichž mnohé samy o sebe pôsobia silou i krásou, ako celok však zanechávajú dojem nekonečného bludišťa, v ktorom svieti a hreje len básnikova horúca láska k národu: Mína ako milienka i ako Vseslávia v jednej osobe je postava nemožná. Potuchla i tvorivá sila Kollárova: pridané znelky, akokoľvek silne hlásajú svoju ideu, zároveň zrejme ukazujú, že zrodily sa z rozumovania a hútania štyridsaťročného muža; oslava i zatracovanie v posledných dvoch spevoch zvrhly sa v suché vypočítovanie mien alebo v triviálnosti hlboko pod básnickú úroveň klesajúce; forma stvrdla a jej zlozvuk za každým krokom ruší illúsiu; a konečne vokalisačná chuťka Kollárova, ktorou v svojom „úplnom“ vydaní ukoval si zcela novú, nikde nepočutú reč, znechutila poslednú túto úpravu *Slávy dcery* menovite v literárnych vrstvách českých: Jungmann, Palacký, Čelakovský a iní, ako prv predstihovali sa v chvále, tak teraz v priateľských dopisoch naporad ozývali sa menovite proti forme novej *Slávy dcery*, a Chinclenský v Časopise musejnom 1836 stal sa opäť tlumačom obecnej mienky.

Avšak zcela inak než s poetického, vec sa javí so stanoviska kultúrno-historického a národného. Kniha táto roztvorila čitateľstvu nový reálny i myšlienkový svet. S veľkou znalosťou archäologickou, dejepisnou, národopisnou Kollár rozvinul alebo aspoň dotknul sa všetkých význačných dejov slavianskej minulosti slávnej i neslávnej. Všetko, čo tlačilo i povznášalo, vyslovil silne a vrúcne, všetko, čo konať ďalej a čoho vystríhať sa, svoje vidiny a sny a túhy vymaloval plamennými, ba kriklavými farbami fanatického kazateľa. Smele zamiešal sa do sporných záujmov spoločnosti, bez rozpakov oslavoval alebo zatracoval smery a osoby žijúce. Až „úplným“ vydaním *Slávy dcera* stala sa onou *bibliou Slavianstva*, ako nazýva sa typicky, šíriac nielen ideu svoju, lež pridaným roku 1832 *Výkladom* zároveň takú hojnosť reálnych vedomostí o minulom i prítomnom Slavianstve, ako pred Šafárikovými knihami žiaden iný náš spis. A idea jej pôsobila nemenej svojou smelosťou a novosťou než okolnosťami, ktoré ju sprevádzaly. Povážme, aký bol skutočný stav vecí

Slovenské Pohľady.

Advent.

Príjd, dobo spásy! Čakáme ťa zdávna,
jak otcovia ťa verne čakali,
ba praotcovia ešte žiadali
ťa, dúfajúci, že sa zjaviš slávna:

i rozptýliš noc, v svetle neunavná!
noc rabskej skrýše, hrobnej povaly, —
odvalíš kameň ťarchy nemalý,
i s prs im skydne mura preohavná;

no nedočkali sa ťa — navzdor tomu,
že kajali sa horko, postili,
potili krvou, rvali šat i vlasy:
zmučení sklesli... Ó, z ich strastí domu
vychádzajúcim na ich mohyly
lkať, aspoň tým už blesni, dobo spásy!

*

Príjd, dobo spásy! Čakáme ťa zbožne
— ich biedni vnuci —, s citom zjatreným,
čakáme s hladným duše dychtením,
čakáme v túžbach, jak len čakať možné!

Vrah-diabol zajaľ postáť: než ju sožne,
ty prervi zhubu božským zmarením!
z rúk vyraz mu srp, skudli v sen a dym
úmysly vzteku, snahy cudzoložné;

jak hada potri bohatiera pätou!
jak chrobač rozšliap parip kopytom,
jak sani sráňaj vypínavé hlavy:
nech pred tvojou sa skruší mocou svätou,
zvie: čo naň stupil tvojím úsvitom,
on svoboditeľ ujarmených pravý!...

*

Príjd, dobo spáasy! Čakáme ťa súrne,
voláme, rumeň prudký na líci
a v rukách fakle, ako strážnici,
v tmu čiernu nimi zasvecujúc s turne;

príjd, ticho-tíško rozhrň nebo chmurné,
káž blahozvestou zapláť dennici —
ba strhaj razom v divej víchrici
rmut všetek...! obzor prečisť búro-búrne!

Brud smy tvoj prúd, lož vypuď tvoja metla...
Dost trpela si zlobe, potupe,
dost shovievala rohatému bludu;
sleť žiarou! zapál vzduch plný svetla
v znak: v pohanenej slávy chalupce
že prišla na svet pravda môjho ľudu!

*

Príjd... Aj ver' príjde ona, požehnaná
spasenia doba! Prudko priletí,
prv, než sa nazdá rákoš v podsvetí,
než skypí mu z úst nová kliatba, hana...

Ó, netrať mysle, nerúť do zúfania
sa, krdle verných! Vidz, rán zánety
ti vlastných planú, planú v ústrety
— sťa zore — zorám veľikého rána!

Závora pukne brány u východu,
z nej šľahne vlnot jasný, bohatý
a oblečie svet do novoty žitia...
Až prikryje Bôh tedy, pozve k hodu:
bedlite, proste, pejúc roráty:
nech rosí z nebies milosť úrečitá! —

Hviezdolac.

—•••—

Jarný mráz.

Novella od *Svetozára Hurbana Vajanského.*

I.

„Nespadne, nespadne!“ volalo pisklavým tónom šestnástročné dievča, bijúc trstenicou na rozletené kolo z bukového zohýbaného dreva, také majú malé deti k zábavke. Jej pristala detinská hra, lebo všetky jej pohyby boli ešte detinské. A to uznala i mať, ktorá ticho kráčala cestou po boku staršieho, veľmi módne odetého pána. Oni išli domov s krátkej prechádzky. Starší pán prišiel k vdove

Biankovičovej na návštevu, veru nečakanú. On bol bohatým, vysokým úradníkom z hlavného mesta... Vdova počula jeho meno z úst nebohého muža, a síce vo spojení s nádejou, že by mu hádam intímny súdruh školských rokov mohol pomôcť z úzkosti. Či Biankovič urobil nejaký pokus, nevedela. Vedela len tolko, že pomoc neprišla odnikiaľ, a meno bohatého Černošínskeho neprišlo jej na um, až ho čítala na visitnej kartočke, ktorú jej poslal zo špinavého hotelu malomestského, s prosbou, či smie navštíviť vdovu svojho najväčšieho priateľa. Vedela, že teraz, keď jej muža zabily nešťastné, zavinené i nezavinené pomery, ktoré mohla reparaovať dosť malá pomoc, jej všetky školské intímne priateľstvá mužove nič neprospejú. Pritom všetkom prijala Černošínskeho, ako známeho... Veď to meno počula od muža!

„No už ticho,“ zavolala Biankovičová na dcéru, „blížime sa k mestu!“

„A práve tam je hladko!“ veselo riekla Maria. Jej tvár horela, prse dmuly sa od behu.

„Hľa, veľkomožný pane, takúto dievku mám! Ona je neposlušná, neposlušná!“

A skutočne, Mariška rozohnala kolo a bežala za ním, ďaleko predbehnúc starých.

„Vy máte diamant,“ riekol vážne Černošínsky, pohladkajúc svoju bradu, šedinami silno spestrenú, „sirotu — ach, jak bóľno pomysleť!“

Biankovičová nečakala od cudzieho človeka takej súcitnej poznámky. On počal hovoriť o nebohom, o divných osudoch, ktoré trhajú sväzky najvernejšieho priateľstva. Keď prišli k nízkemu domku, kde vdova mala byť, a Černošínsky chcel sa lúčiť, Biankovičová bola už rozčítená, a so slzami v očiach prosila Černošínskeho, aby „uponížil“ sa k nej na skromnú vdovskú večeru.

Elegantná figúra úradníková, jeho brilliantová ihla a celá bytnosť silno kontrastovala v malej, nízkej, biedno vystrojenej izbe. Bolo vidno, že je to izba parádna... To jest, boly tam tri fotele, bol diván i stôl pokrytý albami, zlatorezami, aby to upomínalo na „salon“. No bola i postel, a na biednej kasni s olúpaným furnírom prosaické veci dennej potreby: tanieri, lyžice, lacný, neglasírovaný hrnček s mliekom. Malé oblôčky mali lacné záclony, ale až po zem — celkom jako v salone. Tak chápe sa padlá rodina vždy len nahor, aby aspoň tieň starej formy upomínal na prešlé časy...

Černošínsky prezrel jedným pozorom všetko. On videl nepokoj vdovy, videl, že jej dcéra zmizla, a potom priduseno radila sa s matkou. On vedel, že si to starosti o večeru. On už prehliadol, že je to domácnosť bez riadnej slúžky, lebo obstarná žena, čo konečne priniesla tanieri a postavila na kasňu, bola zrejmo len občasnou posluhovateľkou. No pani Biankovičová vedela všetko tak ustrojiť, že jej hosť necítil nepríjemný cit, ktorý vzbudzuje núdza. Jemu chutila pečenka (patrne kúpená v hoteli, lebo prišla polostudená na stôl) i čaj. Menovite čaj mu chutil, ktorý ľúbil hodne sladký. I to videl, že na tretí pohár už nedostávalo sa dosť cukru...

Biankovičovej urobily sa mžiky pred očami. Ona pokryla tvár rukami a klesla na stôl...

„Verím, že ste prekvapená,“ počal Černošínsky a bral ruku vdovinu, útlo, otcovsky zohnúť sa nad jej hlavou; „primnoho nového ste počuli. Ale počuli ste slová muža čestného. Noc má rozum, hovorí sa... Pohovoríme zajtra... Ďakujem za pohostenie.“

Ona vstala a hľadela na cudzinca, jako v nedorozumení.

On bral svoj svrchník s hodvábnym futrom, klaňal sa a vyšiel...

Biankovičová počala chodiť po malej izbe rýchlym krokom, jako vlčica v kletke. Ona chytala sa za hlavu, časom zahíkala suchým plačom... Počala sberať so stola, zo zvyku... Pod tanierom hosta našla dve nové novučičké stovky... Celá jej hrdosť vzbúrila sa... Ona pochádzala z nebohatej, ale intelligentnej rodiny, bola vychovaná skromne, čestne; jej muž odvodzoval meno svoje od Brankovičov, a iba jakési nešťastie prinútilo ktoréhosi predka premeniť meno... A tu razom jaká strašná, ohyzdná historia! Ona si už chystala celú zásobu hrdých slov, jakými privíta neznámeho votrelca. Jej muž previnil sa, ale to neoprávňuje cudzieho k úražke.

II.

A Biankovičová i upotrebila zásobu prichystaných hrdých slov na druhý deň! Ona čakala Černošínskeho sama. Dcéru poslala na dedinu ku známej rectorke, osobe milej a úslužnej.

Ale tu pomaly badala, že jej rozbúrené more láme sa o nehybnú, tvrdú skalú. Černošínsky vypočul všetko s tichou, ba prívetivou tvárou. A keď vdova už nemala čo povedať, keď sa jej búrne vlny čím diaľ tým viac drobily na pokojnosti protivníkovvej, i sama cítila upokojenie... Mnohé, čo si premyslela nocou, čo povedala v tvár Černošínskemu, razom zazdalo sa jej prehnaným. Jeho krotké slová, jeho tvrdenie, že pochopuje rozhorčenie, že neočakával nič iného, že práve to ho teší, že našiel taký blahorodný odpor, ale že sa toho odporu nelaká, chránený a posmelený čistotou svojich úmyslov — účinkovaly jako olej na rozbúrené more. Ono tíšilo sa. Čím viac rozprával host o svojom skvelom postavení, tým hlbšie cítila pred sebou priepasť biedy a bezpomocnosti. A keď jej predstavil, čo bude s Mariškou, keďby ona tak pominula sa... Hrozná myšlienka... Žiť v chudobe nebolo jej hrozné — ale zanechať jediné dieťa — dievča v šírom, pustom svete...

A vyšlo, že Černošínsky nebol tak celkom ďaleký... veď on už päť ráz po smrti Biankovičovej bol v D. a videl mať i dcéru, dopytoval sa... On ju videl, Marišku, na ochotníckom divadle v malej úlohe... vtedy dozrel v ňom úmysel. On si zalúbil ladný zjav, on nie je chladný, vypočítavý, je pri tom i srdce... Prečo teda neurobiť dvojaké blaho: osviežiť a ošastať svoje osamelé dni a smieriť starú vinu. Nie každý tak pamätá na starú dlžobu.

K poludniu Biankovičová bola už celkom mäkká, len prosila

smiešno. Celý dvor, a on jako kráľ, taký starý, vážny kráľ.“ Zasmiala sa a ukazovala, jaké komplimenty strúhal notár, jaké tučný farár. „A on len takto,“ a pritom urobila vážnu posu, rozvodila rukami a nadula sa. „Celkom iný človek. Ale ja som ho poznala po šedivastej brade. On bol, on.“

Biankovičovej bodlo do srdca. Ona už vedela, že má prísť. Krásne dary, ktoré poslal matke i dcére, boly zatvorené v kasni; ony boly sprevádzané utešeným listom.

„Nuž a čo viac? Čo tak ľahko hovoríš o vážnych ľuďoch? On je náš dobrý známy, náš priateľ. Možno, príde!“

„Ale potom musíme kúpiť viac cukru,“ riekla opravdove.

„Vidíš, maj rozum, už nie si deckom...“

„To mi hudie i pani rehtorka...“

„Nie si deckom. Maj rozum, Marienka. Ten pán, pán radca Černošínsky, chodí sem po úradných povinnostiach. On bol priateľom tvojho otca — jedným slovom...“ Nemohla ďalej, ačkoľvek v utešenom liste boly vážne slová o príprave dcéry.

„Marienka, počuj. Tys' už nie deckom, ešte raz hovorím. Pomyšli si, čo by bolo, kebych tak zomrela. Marienka...“, ona zastala. Marienka otvorila široko svoje i tak veľké, navlhle oči.

„Čo je to, mama! Ah, už viem, už viem! Preto to skrývanie kľúča od kasne. Šusterka videla na šaty, videla brošu. Mama, čo je to? Mňa už dávno mrzí, že čosi tajíš. Čo je to?“

„Áno, skrývala som pred tebou, skrývala...“

Marienka klakla na kolená a položila hlávku do matkinho lona.

„Ale, mama moja drahá, prečo ma tak tresceš! Veď ja nie som takým deckom, jako zdá sa, ja som už veľká, mama moja, a priznám sa, i ja som niečo skrývala pred tebou! Ja som začula niečo od susedov, ale som ti nič nehovorila, bála som sa. Jako hovoriť, keď ty mlčíš. Mne zdalo sa, jako by si sa čohosi bála.“ Ona počala bozkávať matkinu ruku s vrúcnosťou a krotkým, prítulným lichotením, čo nebolo v jej spurnom, trochu divokom ráze.

„Nie, mama, nemaj strach, ja už nie som takým deckom. Mne sa všeličo objasnilo v poslednom roku, čo mi bolo predtým tajné. Ja som predtým necítila, jako boli chudoba — tys' mi to nedala pocítiť, moja drahá, utrápená mať! Ah, jako si mi pekná...“ Ona počala ju hladkať po tvári. „Ver mi, pani rehtorka, tá ťa miluje jako rodnú sestru, i tá povedala: ej, jako tá tvoja mať kvitne, jako sa mladí. I susedia šepcú! Ó, moja drahá mať!“

Biankovičová bola celá udivená a zčiasťky i sklamaná. Jej dcéra hovorila naraz jazykom, nikdy nepočutým z jej utešených úst. Všetky obavy, ktoré mala, počaly miznúť, a to, čo bolo tak hrozné v neočakávanej žiadosti Černošínskeho, počalo tratiť svoju odstrašujúcu moc. Ona po prvý raz videla, že jej dcéra už nie je deckom — ale s deckom mizly i blažiace predstavy o jej detskej, milej, ničím netknutej Mariške.

„Nuž ty bys' teda vedela, ty bys' nebránila sa...“

„Mamička — ťo sú horké rozhovory... Musím ti vyznať, že s rehtorkou hovoríme celkom zrelo, jako svedčí sa na vyrastlých

jeho, i pliecko, o ktoré oprel sa jeho bok. Ona v mysli bola pri-
vykla na to, že on stať sa môže jej otčimom, a s takým citom
vítala ho vo dverách, trebárs i to ju stálo námahu. Ona usilovala
sa vpratať sa do zástoja siroty, ktorej mať pôjde za druhého muža.
A všetko to úsilie, vyznať nutno, že dosť bólné, no statne vífaziace,
bolo zmarené, a niečo celkom iného zvířilo sa pred jej zrejúcou,
ba už vyzretou dušou.

Jak rýchlo premení sa ženská, jako razom vŕhne z detstva,
od bábičky, od bukového kola do zrelosti! No nie ľacno. Potrasenie
duševné pri tak rýchlom prielome býva väčšie, než u mužských,
pomalsie zrejúcich. Minulo niekoľko mesiacov, a už nedalo sa ani
pomysleť, žeby Maria Biankovičová mohla skákať za bukovým ko-
lesom po hradskej ceste do mesta.

Biankovičová uznala: s Černošínskym vec dozrela tak ďaleko,
že nazad nemožno bez zadania cti... Ona mohla mu vrátiť v kasni
zatvorené hodváby a skvosty, no nemohla mu vrátiť to, čo urobil,
aby očistil škvrnu, lpiacu na mene mužovom. Sám Černošínsky
ďaleko nebol mužom, ktorý by sa bol dal odstrašiť prvými anti-
patickými vrtochami mladej devy. On viedol dielo svoje, dla zralej
mienky čestne, na každý prípad s istotou, trpelivosťou a dôsled-
nosťou. A všetko bolo by sa, dalo vyrovnáť. Len jedna podmienka
chýbala. On nemal srdca. Nech čokoľvek hovoria o srdci, jako
o niečom zbytočnom, ba práve škodlivom na púti životnej, bez neho
niet ani opravdového života, ani šťastia, ani ľudskosti. Ono je
skryté, k nemu ťažký prístup, ono neblýska sa, neoslepuje, jako
rozum, ale ono je neoceniteľným darom Božím. Trochu srdca na-
praviť môže mnohý krivý výpočet rozumu.

Ale srdca nebolo. Černošínsky vzal si biednu sirotu priateľovu
nielen z osobných záujmov, omámený jej sviežosťou a neobyčajnou
krásou, ale skutočne z dobrých úmyslov, pravda, čisto rozumových.
On tak vyhladí starý dlh a okrášli pritom život svoj, ktorý mu
počal byť nudný. A zaprisahal sa, že vyplní všetko verne, že za
obed, ktorú prináša mladučká deva jemu, už teiner starcovi, po-
skytne jej všetko, čo môže poskytnúť jeho majetok, jeho postavenie
vo veľkomestskej spoločnosti. On sľuboval si krásnu, teplú jaseň,
ohriatu krásnym slnkom, nové dojmy a šťastie, ktoré nevidel u ľudí,
ktorí oženili sa s mestskými dcérami. „Kus provinciálnej prostoty
a neviny chcel zasadiť do svojho skleníka“.

V.

„Domov, domov!“ S takýmto výkrikom, prichádzajúc z úradu,
stretol sa Černošínsky na piaty deň po tom, jako presadil provin-
ciálnu prostotu do svojho skleníka. Výkrik niesol sa z žieninej
izby — no hlas nepoznal. Vbehol... videl ženu svoju polosoble-
čenú. Ona sedela u stolíka, jej bohaté vlasy, rozpletené, padaly
v hojných, temných vlnách belunkou šijou. Pred ňou stála čiperná
chyžná, s veľkými, naplašenými očami pozerajúc na svoju veliteľku.
Maria zdvihla prosebno ramená proti vchádzajúcemu.

Ona premáhala sa preto, že chcela vydobyť si jeho spokojnosť. Ale už ďalej nemôže. Prosi ho pre všetko milosrdenstvo, aby ju nenútil, aby ju ponechal doma.

„Pekný medový mesiac pripravuješ mi,“ riekol tichým tónom Černošínsky. „pekne plníš svoje povinnosti! Ty si pani Černošínska, moja milá, a nie viac deckom, nie dedinskou húskou? Čo povie svet? Zajtra máme ísť k präsidentom. Vari nepôjdeš?“

„Ja prosím, a nerozhodujem. Vliecť ma môžeš kamkoľvek. Som tvoja žena, tys mojím pánom. Ale prosiť môže ešte i otrokyňa, nie len pani. A tak prosím, uspor mi bôle, choď, choď sám, vyhovor ma!“

Černošínsky šiel sám k präsidentom. Tam každý pýtal sa po jeho žene, po tej istej, ktorú tak málo pozorovali, keď bola prítomná.

Celý rozladený ztratil sa bez odobierky. Mariu našiel zase v plači. Jeho trhlo.

„Čo to zase máš?“ riekol nevrlo; „jaké plače? Čo je to za večný dážď? Mne zdá sa, tie slzy sú ti veľmi ľahké a ... ľacné! Čo chceš? Prosila si, nechaj som ťa doma. Čo to má znamenať?“

Maria sa sobrala, usmiala sa, no bol to prinútený úsmev. Muž pozoroval nútenosť, a to ho ešte viac rozjarilo.

„Pochopujem i cit, i slzy, i bôľ, keď je príčina... Ale odpusť, smokliť sa bez všetkej príčiny, ukazovať svetu mučenícku tvár, keď človek oplýva... To je prinajmenej nechutné... Nuž, povedz! Chceš mať matku? Privediem ti ju... hovor!“

Maria hľadela prosto pred seba, do vzduchu... „Matku?“ riekla ticho, „tú som ztratila. Matku!“ tupým hlasom zavolala, „nie som jej hodna! Hľa, jako letí oblak nad mestečkom, jaké divné potvory tvoria sa na nebi...“ Ona hľadela na podlahu.

Černošínsky priblížil sa k nej. Lampa, zastretá belasou pokrývkou, slabo osvetľovala jej tvár, jej veľké oči. Ona odsotila muža.

„Preč... hrúza ma trasie! Čo som ti urobila? Povedz, čo som ti urobila, žes' ma tak strašne zhubil... Preč, uteč! Ja som hnusný tvor, ja som nehodna žiť na svete... Pred súd ma, pred súd... ó, Bože, pred tvoj prísny súd!“ Ona bila sa rukou po ramene. „Všetko na mne je odporné, odporné. Jako vyliezť z tohoto tela... daj vody, umy... umy!“

„No, prvý raz hovorím ti seriousné slovo,“ počal muž vážne, „mám toho dosť! Čo to má znamenať? Spamätaj sa a vedz, že so mnou nedá sa žartovať! Mám toho dosť!“

„Ty si žartoval? A to je všetko len žart, sen? Ó, nie... to nie je sen. Tu stojíš... áno, vidím, vidím! To je strašná skutočnosť...“

„Dobrá noc!“ riekol prísne Černošínsky; „idem do svojej chyže... vyspi sa, duša, ale vedz, že očakávam, aby sa takáto scéna viac neopätovala.“ On zazvonil na chyžnú a prešiel do svojho kabinetu, silno zachlopiac dvere. Uzavrel si, že bude prísny. On blúznenie Marie pripisoval tomu, že ju zmaznal. Maznaniu musí byť koniec.

polovypuklo... Tá stienka bola posledným darom mužovým... Na nej boli vyšití fantastickí vtáci s nepomerne veľkými hlavami a dlhými zobákami. Mäander v japonskom vkuse obruboval zlaté potvory vtačie.

Muž vstúpil do chyže. Ona sa striasla, ale nepohla sa s miesta. Hladela do obloka, tuho omrznutého.

„Moja milá,“ riekol, posadiac sa na malý diván pod veľkolepými hodinami. „počuj, čo som uzavrel.“

Maria so strachom pozrela na muža. Bol bládý, prísny. Z neho vialo chladom.

„Zaveziem ťa do D. k matke, možno, bude ti to k duhu... Rozveseľš sa. Bojím sa o tvoje zdravie; i tak doktor hovoril o premene vzduchu. Si spokojná?“

„Pre Boha, neodháňaj ma!“ zavolala Maria a spustila sa so stolca na kolená. „Čo som ti urobila? Čím som sa previnila? Odháňáš ma, odhadzuješ!“ Ona počala krčovito plakať.

Tvár Černošinskeho skrivila sa. Slzy ho rozjedovaly.

„Zas tá stará melodia! Ty máš veľmi lacné slzy! Čo bych odháňal, čo bych odhadzoval. Vidiš, jako starám sa, chcem ti dobre. Ostatne, zostaň...“ On vstal a odišiel na palcoch, jako chodíme z izby ťažko chorého človeka...

VII.

Od toho dňa prestala Maria i čo len predstavovať domovú paniu. On ju považoval za chorú a neplnoletú, a vieme, jak čujno vycíti služobníctvo pomer medzi manželmi. Ono zbadalo, že ich veliteľka utratila právny titul domácej panej, a Maria pocítila veľkú premenu: ju málo si všímali, ich výslužnosť obmedzovala sa len na vyplnenie priameho rozkazu alebo žiadosti. To, čo robí výsluhu naozaj príjemnou, ochota, istá radostná hotovosť, uhádnutie želania — ztratilo sa.

Formu neurážal Černošínsky, zovnútorne život tiekol starým ruslom, ale to už nebol zdravý tok. „Babie leto“, ktoré očakával veľkomožný, sklamarlo ho, všetky jeho nádeje, všetok tichý pôžitok, ktorý odkladal k vôli kariére až na posledný čas, nesplnily sa. I tie formality, ktorými ctí ženu svoju, boly mu obťažné. Ona ho nestiesňala v ničom, ale on predsa cítil ťažké puto. Neraz, keď videl jej krásnu postavu, jej mladé, bezúhonne sformované ramienka, ničím, leda občasne odpornou preňho slzou, neskalený blesk očí, ešte veril, že všetko napraví sa. No keď počal sa jej blížiti, keď v slabej hodinke, jako sám potom tvrdil, prehovoril k nej v smysle svojho očakávaného „leta“, razom zavial z nej chlad, chlad, ktorý razom zmrazil jeho city. „On nechce obeť“, pomyslel si, a sluchy mu bily, „on očakáva, keď nie lásku, aspoň oddané priateľstvo, dôveru, vďačnosť!“

On nevedel, že sú to všetky žiadosti, ktoré nemožno vyplniť úprimne. Možno ich vyplniť pretvárkou, no u Marie nebolo schop-

do silnej melancholie — no odrazu, že pôjde na vonok, bola veselšia. Chyžná, dievča veľmi zručné, pozorovala premenu a zmenila svoje chovanie. Veď ona mala ísť s veliteľkou.

Černošínsky netrpelive očakával vlak. On vyzdvihul na rukách ženu do vozňa prvej triedy a uspokojil sa, obstarajúc batožinu. Vydýchnul, jako osvobodенý od ťažkého sna, keď vlak pohnul sa.

V D. Maria osvežela. Ale divno, mať čakala slzy radosti, výkriky, objemy a plesanie pri návrate dcéry... toho nebolo. Maria zavisla síce na jej šiji, bozkávala ju na líce, oči, hrdlo. Potom sa vzpriamila a zatíchla.

„Ah, jaká si mi krásna!“ tešila sa mať. Pani rehtorka, privolaná k sviatočnému okamihu, stála obďaleč a smiala sa celou tvárou smiechom radosti a uspokojenia. Ona tak dopriala mladej duši toho šťastia.

„A vás som, pán syn, sotva zbadala,“ riekla zaťovi; „ó, ja hlúpa! Odpustte materi. To vám je divná stvora... Nech sa líbi složiť. Sadnúť!“ Ona zase počala so svojej strany celovať dcéru. Dcéra neodvetila na jej bozky. Tvár jej zbledla a oči dostaly zase zlý lesk.

„Nie, mamička... dosť. Ach, pani rehtorka!“ zbadala Maria svoju priateľku; lesk zmiznul z očí a líce jej zrumenily sa. „Jak som rada, jak som rada. Podťe, podťe!“ Ona ju tiahla do svojej spalne.

VIII.

Čo hovorily medzi sebou dve priateľky — toľko len zbadala i mať i zať, že k čaju vyšla Maria tichá, spokojná, pani rehtorka uplakaná, roztržitá a jakási pomýlená. Černošínsky svojím rozumom a prenikateľnosťou hneď zbadal, že to bola spoveď, ktorá má tú vlastnosť, že oblahčuje spovedajúceho sa a na dušu spovedníka nakladá ľarchu. Je to prelievanie citov z jednej duše do druhej, a keď i nevyleje sa bôľ a úzkosť celkovite, časť jeho zmizne, aspoň na istý čas.

Po čaji prosila Maria mať i muža, či smie odprevadiť na kus pani rehtorku.

„Pôjdeme všetci,“ riekol Černošínsky.

„Ach, nie, nie,“ veľmi pospešne odvetila Maria; „načo vás unovať... veď len na chvíľku. Večer je tak krásny...“

A naozaj, bol večer, z tých krásnych, jasných jarných večerov, ktoré tak dlho predlžujú sa, jako by im bolo ľúto rozlúčiť sa s dolinou a horami. Ony sú jasné, jako by slnko bolo pozabúdalo časť svojich lúčov, keď sadlo za hory. Priateľky šly ruka v ruke. Za mestom ovila Maria rameno svoje okolo drieku rehtorky, a tak išly spolu, tesno jedna pri druhej. Maria klonila hlavku k jej uchu.

„Viete, že som vinná pred vami?“ hovorila šepotom; „ja nikdy, v tých najväčších úzkostiach nepomyslela som na vás. Doma, neviem jako to prišlo, ale vy ste mi celkom vymizli z pamäti.“

zachytil jej šaty... ona obzrela sa strašným pohľadom, s tým úžasným bleskom v očiach, ktorý tak často v nich vzplanul. Odtrhla sa, nechajúc v trní kus šiat. „To si nie ty, nie ty, fantom, to je trň, sprostý trň! Haha!“

Pred ňou ukázal sa otvorený kraj, ale už pokrytý jarnou večernou šedostou. Nad jej hlavou vypínal sa ohromný dub... suchý, bez štiavnatej zeleni, rozkonárený naširoko. On dvíhal k nebu mohutné, čierne ramená, jako by hrozil tým nižším, na zeleň a sviežosť pyšným stromom. Maria bola potom celá mokrá, sily ju opúšťaly, ona klesla u duba na koleno, potom na druhé, potom na rameno. Chcela sa zdvihnúť. Zase ju niečo hnalo ďalej, ďalej, do hory, do púšte. Ale sŕl nebolo! S veľkou námahou podňala sa... tu obľiala ju jakási sladkosť, o takej sa jej nikdy nesnívalo. Bola to sladkosť omamujúca... nemohla ináč, ona musela sa jej poddať. Jej prse dýchaly každým dychom jakýsi opojný aromat. Trasúce sa údy prechádzala sladká, upokojujúca triaška. Ešte raz chcela sa zdvihnúť... rameno neposlúchlo... ba zdalo sa jej, že ona nemá žiadneho ramena. Tvrdá skala, na ktorú lahla lícom, zdala sa jej mäkkou, nekonečne blažiaci pocit poskytujúcou poduškou. Otvorila oči a badala, že i to ju stojí námahu. Nad ňou zdvihol k jasnému nebu dub svoje suché, príšerné ramená... Tie dlžily sa, rástly, rozťahovali sa do šírky. A nad nimi to jasné, nedostiziteľné nebo smialo sa všetkým úsiliam ozrutných ramien. „Nedosiahneš, nedosiahneš, čo ako sa budeš namáhať,“ smialo sa nebo a rozširovalo sa víťazne, neobsiahle, nekonečne, a ľahko, bez námahy unikalo ozrutným ramenám.

Sladkosť, ktorú Maria cítila vo všetkých údoch, počala údy zanechávať. ... Ona zavrela oči.... Sladkosť sústredňovala sa v prsiach, okolo srdca. Ona už ani nemala rúk, ani nôh — tie sa jakosi odlúčily... A potom mizlo všetko, i pocit sladkosti, i príjemný chlad skaly, všetko pomaly mizlo, a nastupoval mier, taký hlboký, neobsiahly, nevysloviteľný mier...!

* * *

Černošínsky rozložil Biankovičovej rozumne a jasne, že on síce nepomýšľa už na šťastie z inej strany, ale že žiť s Mariou je mu nemožnosťou. On jej dá takú a takú rentu, on ju opatrí... Ale on „chce ešte požiť tých niekoľko rokov“, a Maria mu robí nemožným už i dýchanie vo vlastnom dome.

Biankovičová zúfala. „Bože môj, kdeže je Marienka toľko!“ zavolala kriľavo, keď videla, že je už večer.

„Jej to povedzte, pred mojima očima!“ zaplakala Biankovičová. „Čo je to, Bože môj — ja ničomu nerozumiem.“

Keď Maria nechodila, sám Černošínsky počal byť nepokojným. Ševcová išla pre ľudí. Černošínsky vybral sa s nimi za Mariou. Prešli hradskú, prešli chodník až do dediny. Pani rehtorka tvrdila, že sa Maria vrátila domov... Hríza objala veľkomožného, on rýchlo vracal sa s ľuďmi do mesta.

— Žiadna príčina nemôže prekážať karaisenskému hrdinovi neumreť za otčinu, riekol hlboko druhý.

— Kto sa teraz vyhovára, je podliak.

— Bratia, na vaše zdravie! Nech žijú bojovníci! zvolal chuš oblečený vo vojenskom kabáte bez epolet. Nech žije aj národ, a smrť tyranom! Gika, nože nalej, i Dobrovi a Petrovi.

— Nech žijú!

— Nech puknú agaranci!

— Aha, či viete? zvolal Dimitro, — Mravka je opäť v chládku.

— Osem ráz ho zatvorili tejto zimy, podotknul Aslanov, — a vždy pre pletky. Na pr. stretne nejakého žida a začne ho šklbať za pejsy. Židák sa rozreve, polícia sa dostaví a hybaj s ním do Kurte de Kurník (do väzenia). Alebo uchytí dve jablká z niektorého krámku a v nohy. Dohonia ho, on sa poddá a netají, hybaj zase s ním pred komisára. To robí náročky, keď nemá čo položiť do úst. V árešte dobre krmia.

Hadži medzitým nízkym hlasom shováral sa s dvoma chušmi o Makedonskom, ktorý ešte vždy neprichodil.

— Nuž, nechajme to; ale čo, ak chytia aj diakona? Kto vie? pokračoval Hadži starostlivo.

— Tak i plán i čata — všetko vetor, riekol so zúfalým výrazom Dobre.

— Pst... dával znak Aslanov. — Krčmár všetko počuje.

Dobre pokrútil záporne hlavou.

— Nezná slova bulharsky.

— No treba chrániť tajomstvo.

— Načo o tom blabotať.

— Chrán tajomstvo, osle, zvolal podnapilý chuš, ktorý dosiaľ s hlavou o stenu opretou vše díval sa do povaly.

— Či vie o tom Ivan Slavkov? pýtal sa Aslanov, obrátac sa k Hadžimu.

— Nenašiel som ho, no iste sa dozvedel.

— Táto zvetralá koza iste nepríde, stavím svoje carvuly (krpce).

— Príde!

— Nie!

— Ba príde!

— Jestli nepríde, vyšklbem mu bradu, čo si ju maže viedenskou pomádou; čudák, po franku dáva len za ňu.

— Hovorí, že sa zasnúbi s Mariolicou, ten šibeničník. Jaká to krásavica! Vskutku do zjedenia. — Gika, daj niečo pod zuby a nalej; daj čistého botošiuskeho vína, bez vody.

Čaše štrngly a sa vyprázdnil.

— Podme trochu na čerstvý vzduch! volal Hadži. Všetci vstali.

— Čaše nám naplnili. Čo? Nechcete už piť? Neurážajte ma, vylejem vám ho za golier, hovoril hostiteľ, vystrúc lavú ruku, aby jím zabránil cestu k dverám.

— Ako si dovoľíš zabráňovať cestu? s týmito slovami vstúpil do krčmy muž obrovskej postavy, hrubo odstrčiac ruku chušovu.

— Bebrovský! Vitaj!

— Chlapci, riekol, pozdvihnúc oči od písma, — hotujte sa!

— Povedz, povedz, čo píše Levský, zvedavo sa pýtali.

Tu niekto ticho zaklopal na dvere.

— Stavím sa, že to Kňazko klope, delikátny to šibal, riekol Hadži radostne.

No do izby vstúpil policajný komisár s dvoma ešte žandarmi. Družina zostala jako oparená.

— Čoho si prajete? pýtal sa Vladikov rozčuleny, idúc komisárovi v ústrety.

— Kto sa tu volá pán Brčkov? zpytoval sa komisár, skúmavo obzerajúc všetkých prítomných.

— Čoho si prajete? opakoval Vladikov.

— Kto je tu Brčkov?

— Ja som, odvetil Brčkov, zbladnúc.

Komisár priblížil sa k nemu.

— V mene zákona vyzývam vás, aby ste šli so mnou, a obráťac sa k Vladikovi, dodal:

— Dnes večer obrali a tantušili jedného Turčína v mestskej zahrade. Podozrenie padlo na neho, lebo v tom čase prechádzal sa tam.

Vladikov zmäteno pohliadol na Brčkova.

— Áno, ja som sa dnes prechádzal v zahrade, no neviem o ničom.

— Všetko jedno, riekol komisár, ktorý rozumel bulharsky, — podte!

Brčkov vstal.

Vladikov sa zapálil; trhalo mu ústami. Rozhodne postaviac sa pred človekom zákona, riekol:

— Nedovolím, aby ste koho nočnou dobou odvliekli z môjho domu.

Komisár poďíval sa naňho plný nedorozumenia a zadivenia:

— Pane, zdá sa mi, že ste vy profesorom na bulharskom učilišti?

— Áno.

— Dovoľte mi veriť, že vy poznáte zákony krajinské. Vy viete, na akom základe ja postupujem takto.

— Poznám zákony i základ, no ešte lepšie viem, že sa strašne mýlite. Brčkov nie je človek, ktorého hľadáte.

— Áno, ja ručím za to svojou cfou, že Brčkov nie je schopný niečoho takého, ohlásil sa Makedonský, studeno pohliadnuc na Brčkova.

Komisár poznamenal zdvorile:

— Ja som povinný odovzdať ho na patričné miesto. Tam vrchnosť nech rozsúdi.

— No ja nemôžem pustiť svojho hosta, aby túto noc ležal v zátvore.

Makedonský, skočiac na rovné nohy, postavil sa pred komisára a zvolal:

— Áno, ani ja nedovolím, to je hanba!

Zima bolo aj tu. Pec stála nemá a studená. Makedonský, pustiac polienka na zem, riekol:

— Počkaj, pokým napluím papuľu tomuto drakovi, ktorý sa tu škerí ako čert; uvidíš, ako začne praskať. A sviečac do pece a rozhrabujúc popol, Makedonský zrazu odskočí zarazený a temer bládý.

— Hadži, drak drží zmiju v papuli; videl si niečo podobného?

— Čože?

— Zmija je v peci, svila sa jako kľbko, v popoli.

— Vrah, čert i bes! kričal Hadži; — zmija? v tomto mraze? tá je mrtvá.

— Skutočne nehýbe sa, je zmeravená, jako moje nohy na Dunaji; počkajže, potiahnem ju, — a prištipol ju dlhými štipcami.

— Oho! ťažká je, ako by bola olovom naplnená. Ha, to nebude zmija, to je niečo jako zelená koža. A, počkaj!

— Daj si pozor, poznamenal Hadži nevoľky a pritom priklakol aj on a díval sa do pece.

Makedonský potrhoval štipcami. Konečne zmiji podobná vec bola vytiahnutá na kraj a padla ťažko na zem, vydajúc metalický zvuk.

— Ah, kemer!¹⁾ skríkol Makedonský.

— A plný! reval Hadži.

Pri týchto slovách oba vrhli sa na kemer, no Makedonský zvíťazil, kemer ostal v jeho rukách. Hadži sa triasol, Makedonský vyzdymoval, inštinktívne hľadiac ukryť kemer pred lačnými pohľadmi súdruhovými. Zrazu začaly sa odviazaným koncom sypať zlaté, lesklé napoleonov. Hadži spustil sa na ne jako rozumu pozbavený.

— Čakaj! osopil sa naň Makedonský, zatnúc svoje železné prsty do jeho šije, — čokoľvek je, patrí nám obom, podelíme si.

— Áno, podelme si, podelme si, rečie Hadži, ledva dýchajúc.

Kemer bol celý vytrasený. Hromada napoleonov blyšľala sa na zemi. Oba chušovia dívali sa na seba jako bez umu.

— Kto si tak krvavo zahráva s nami? zvolal Makedonský.

— Kto vie? Zmok, odvetil Hadži.

— A prečo nám nedaroval tento kemer, keď tomu bol čas, a nie teraz na kraji zimy? Ale všetko jedno, i teraz sme povďační, riekol Makedonský a začal čítať žltáky.

— HUUU! zvolal Hadži, uderiac sa po čele, — aleže som len hovädo. Kňážko ho strčil ta, aby ho porantalo. Kryje pred nami. Obral Turčina, rozumieš? No, ale ten si dal!

— Jako? či by sa tento protestant rozumel takej robote? hovoril Makedonský závistlivo. Sto i štyridsať napoleonov! Navlas! Ty si vezmi túto hromádku, a ja zase túto opatrím, aby ich myšky nepojedly.

Oba naplnili si vrecká zlatom veselo zvoniacim.

¹⁾ Z kože ušitý dlhý mešec na peniaze, nosený okolo pása. Nemecky: Geldkatze.

— Kdeže je to ich povstanie? prejal slovo pán Grobov; — vetor! Vykonali len, že sklali stotísíc nevinných Bulharov. Povstanie! Daromnice! Či sa pýtali niekoho, keď robili povstanie?

A pán Grobov sa nachmúril.

— Predstav si, pokračoval šuhaj s rozčesnutým lícom a s tupým výrazom v očiach, — včera, nie, predvčerom príde istý Makedonský, vagabund, do komptoáru. Čo hľadáš? pýtam sa ho. Hovorí, že hľadá pomoc pre niektorých biednych chušov, ktorí pôjdu ako dobrovoľníci do Srbska. Ha, ha, ha! počuješ? Jakýsi Makedonský prosí o pomoc pre biednych dobrovoľníkov! Títo ľudia nehanbia sa lhať. Ošklivci!

— Vagabundi! Mali ste ho naskutku vyhnať, rečie Grobov opovržlivo a odplul si.

— Bezočiví vagabundi!

— Nuž a dali ste mu peniaze, aby šiel do krčmy oslopať sa?

Mladík s rozčesnutým lícom a s tupým pohľadom usmial sa ironicky a kývnul hlavou významne k ľavému ramenu, jako by bol chcel riecť: „Veru sa ti divím. Myslíš, že sme takí naivní?“

— Dľa môjho náhľadu, nepostúpi!o sa s ním po ľudsky. Pán bol niečo nahnevaný a dobre ho vyhrešil. Vieš, bolo mi ľúto toho chudáka, keď odchodil, hovoril mladík s melancholično-sympatičnou tvárou, ktorý slúžil v tom samom komptoáre, čo i druhý.

— Taký darebák nezaslúži polutovania, prerečie rozčesnuté líce, — on je hotový zabiť fa na ulici. Celá zbojnícka háved. Je ti hanba priznať sa, že si Bulhar.

Štvrtý Bulhar, ktorý do tých čias mlčky čítal noviny „Nord“, hneď položil noviny na stôl, náhle zbladol, hodil ostrý pohľad na toho, čo povedal posledné slová, i riekol trasúcim sa hlasom:

— Nepotupujte, pane, tak nemilostivo tieto nešťastné žertvy. Pripomnite si, že Makedonský bil sa za Bulharsko.

Panáček s rozčesnutým lícom a s tupým výrazom v očiach začudovano pohliadol na súbesedníka, ktorý si dovolil mať protivnú mienku o niečom tak jasnom, i riekol:

— Prosím vás, pane Govedarov, keď sa bil v Bulharsku, čo vykonal?

— Vždy niečo viac nežli vy a ja, čo sedíme spokojne v Bukarešti a, aby sme zabili čas, podlo oklepávame národných mučeníkov.

Govedarov z bládého stal sa červeným. On bol členom revolucionného komitétu v Bukarešti.

— Hľa, hľa, či je to nie snád on tamto s maďarskou čiapkou na hlave? rýchlo sa zpýtal pán Grobov, ukazujúc na protejšiu stranu v kaviarni, kde stál jeden človek pred štyrmi druhými sediacimi a rozhadzoval rukami.

— Ach, to je Makedonský, zvolal panáček s rozčesnutým lícom.

— Je tam ešte niekoľko ošklbaných vagabundov, mumlal pán Grobov, pozorujúc binoklom. — I do tejto kaviarne sa votreli.

— Áno, a viete, kto sú to? A propos, to ochladí oduševnenie pána Govedarova za národných mučeníkov.

— Poznáš ich? pýtal sa Grobov.

— Velkodušnosť? k dobrodruhom, ktorí hanbu robia našej národnej cti? Vylamovať kassy čestným ľuďom miesto pracovať, a hovoriť, že dvetisíc napoleonov ukradli nie pre seba, ale aby ozbrojili čatu! Velkodušnosť!

— A už to je pravda, niekol uštepáčne Govedarov; — vy by ste neboli dali deravého groša na taký účel...

Panáč s rozčesnutým lícom rozlútil sa pri týchto slovách, urážajúcich jeho patriotismus. Držal si za povinnosť vrelo sa zastávať, zvlášte keď Grobov bol prítomný.

Zrazu jakýsi krik a hrmot pretrhol rozhovor. Všetci sa obrátili k protejšej strane kaviarne, kde niekoľkí dohadovali sa s dvoma Maďarmi a vyhrážali im pästou.

Boli to chušovia, pri nichž vidieť bolo Makedonského. Kelneri usilovali sa prerušiť rastúci lomož, z nehož hrozila povstať pračka. Najviac sa rozhadzoval mladý chuš s potemnelou od strádania tvárou, s dlhými neostrihanými, kostrbatými vlasmi a s belasými, rozjarenosťou zapálenými očami; jeho vztek dosiahol takého stupňa, že mu reč zatajilo.

No za to Makedonský reval hromovým hlasom, vyvalujúc svoje krvou nabehlé oči na Maďarov.

— Nuž vycierate zuby, he? Turkofili! barbari! Hanba vám, evropskému národu! Ak ešte raz vás počujem, vybijem vám zuby, aby ste mali pamiatku, kto je Makedonský. Alebo buďte kresťania, alebo sa pakujte odtiaľto. Bulharsko horí a vy si robíte smiechoty... uvidíme, ako zatočia s vašimi tureckými hrdinami... vykántria ich do posledného. Nech žije generál Čerňajev!

— Dolu s Turciou! skríkol druhý chuš, suchý, bládý, dupnúc pritom nohou tak silno, že stoly začaly sa knísať.

Celé obecenstvo vstalo a shrklo sa okolo dohadujúcich sa.

Maďari nepopúšťali a fluchtrovali po nemecky. Jeden z nich stískal ešte v ruke „Neue freie Presse“. Množstvo hundralo a očividne sympatisovalo s Maďarmi, ktorým dodávalo kurážu, keď videli, že sympatie sú na ich strane. V trme-vrme bolo počuť prenikavý hlas pána Grobova, ktorý, vstanúc, bez toho, žeby sa bol priblížil k rozvadenej tlupe, kričal čo mu hrdlo stačilo:

— Škandál, škandál! Nuž vidzme tých opilcov. Hanba!

Očividne tieto potupné slová nepatrily Maďarom. Oba jeho súbesedníci už boli sa vytratili z kaviarne.

V tom Govedarov predral sa návalom a priblížil sa k mladému rozjarenému chušovi, ktorý ešte vždy chcel hnať útokom a nemý, bládý, rozochvený vyhrážal pästou; chytil chuša za ruku, rieknuc mu súcítne a prosebne:

— Brčkov, prosím ťa, nechaj to tak.

A vezmúc ho rúce pod pazuchu, odviedol ho a prinútil, aby si sadol k stolu, kde ticho, obozretne sedel druhý mladý chuš s podlhovastou chorľavou tvárou, s dlhou rozčuchanou, nestrihanou bradou a s čiapkou stisnutou do čela škvrnami posiateho. On nebral žiadneho účasti v rozopre. Govedarov ho pozdravil, bez toho, žeby ho poznal. Tento človek bol niekdajší brailský učiteľ Vladikov.

XV.

Večerom v hostinci „Transilvania“ shromaždilo sa viac chušov, s ktorými poznenáhla boli sme sa poznali v Braile. Brčkov rýchle a rozčuleno čítal im posledné číslo „Starej Planiny“. Okrem nich bolo tam videť aj niekoľko bulharských študentov, práve pristihnutých z Ruska, niekoľko ruských dobrovoľníkov v bielych plátenných úboroch, prepásaných remeňom, s furážkami¹⁾ podobne bielymi, na ktorých prísité boly červené kríže, a konečne dvoch, obrovskej postavy Černohorcov, prišlých z Carihradu prez Sulinu. Všetci títo ľudia zastavili sa v Bukarešti, aby odtiaľto nastúpili cestu do Srbska. Chušovia po prvý raz videli Rusov i hľadeli na nich okom plným zvedavosti a súcitu. Nemohli sa im dosť nadívať. Títo mužovia, došli z rozličných ďalekých krajín Ruska, aby sa zúčastnili v borbe Slavianov proti „basurnanom“, tiež zvedavo dívali sa na svojich nepoznatých súbesedníkov, naslúchali ich rozhovoru a keď pochytili niektoré slová srozumiteľné a im súrodné, začudovali sa a hovorili si prostodušno: „Vot čo, brat, zdes tože russkije, čo-li? Nu-ka neponimaješ?“

— Kak-že? Eto oni naši bratia bolgari, odvetil druhý, jehož blahorodné ťahy tváre a belosť rúk svedčily o aristokratickom pôvode. Bol to gróf Š.

— A my kuda-že teperiče? V Serbiji ili v Bolgariji budem draťsa?

— Čto Serbija? čo Bolgarija? Eto odno i tože, ozval sa druhý, asi štyridsaťročný Rus.

— Net-s... V pročem da, obie slavianskije zemli i pravoslavnyje, objasňoval gróf.

— A čo oni sjuda? Nepojdut v Serbiju? Veď vojna s Turkami budet.

Aristokrat pokrčil ramenami.

Jeden študent obrátil sa a pokážuc na chušov, riekol:

— Oni že v Serbiju idut.

Gróf chytro sa zvrtol, pohliadol na študenta a prívetivo sa ho zpýtal:

— Vy russkij? A otkuda?

— Iz Moskvj. My bolgarskije studenti. Nesčastia otečestva vyzvaly nas sjuda.

Rozhovor rozpriadol sa medzi grófom a študentom. Skoro zúčastnili sa i ostatní študenti; rozprávali si o posledných búrlivých správach, o povstaní v Bulharsku a jeho potlačení, o nádejach, ktoré národ prechováva k Rusku a ku generálovi Čerňajevovi. Bez všetkých etikett a odporúčania títo ľudia sa sblížili, porozumeli si, milovali sa. Slaviansky duch dával ich srdciam nový tlkot. V ich očiach čítals' jednu myseľ, jednu dušu, jedno strádanie. Výlevy bratskej lásky stávaly sa čím diaľ horúcejšími, srdečnejšími. Chu-

¹⁾ Ruské placaté čiapky.

stinca, bol bez seba od vytrženia. Postavil na stôl nové sklenice so šampanským, aby zo svojej strany uctil hostí. Vidiac túto všeobecnú, iskrennú radosť, Rusi rozslzili sa.

— Bratia, hovoril Brčkov s plamenným okom a s dmúcou sa hrudou, — vojna počala sa a naša horúca túžba sa splnila. Teraz môžeme sa biť a junácky umreť za našu drahú svobodu.

— Neumreme jako mrcina v tejto cudzej zemi, ozval sa Hadži.

— Zo Srbska pravo do Bulharska, tam rozbuntujeme našich junáckych šopov a vypotíme trochu Abdula Kerim Effeni, dodal Bebrovský.

— Kto budú tam vojvodovia?

— Totju!

— Panajot!

— Nech žijú dobrovoľníci! Nech žijú všetci slavianski junáci! volal Makedonský, lejúc dychtíve do seba šampanské, dôverne sa usmievajúc ruským dobrovoľníkom a utierajúc si dlhé fúziská.

Radosť a oduševnenie rástly. Chušovia dostali krýdla a horeli netrpelivosťou čím skôr odísť do Kladova, v strachu, aby neboly dobyté všetky vífazstvá pred ich príchodom. Došiel Govedarov a objavil im, že o dva dni *mladý* bukareštský komitét zaopatrí ich železničnými lístkami a peniazmi. Na druhý deň bol ruch ešte väčší. Povstalci a uprchlíci od panagjurištského povstania, postihnutého úžasnou porážkou, starí chušovia-veteráni z roku 1862 a účastníci v čatách 1867—8; zahradníci, tehlári, bakali, starí chušovia, došli so všetkých strán Rumunska, sbiehali sa teraz v Bukarešti, aby odišli do Srbska. Oni v náhlosti opustili všetko a vrhali sa v nebezpečné dielo, otvárajúce im buď hrob, alebo navždy zatvárajúce pred nimi bránu Bulharska, k nemužto ich pojily toľké domáše radosti a pocity. Oni teraz šli biedam a neistote v ústrety. Prečo? aby poslúžili dielu osvobodenia otčiny. Kto ich hnál, kto ich nútil k tomuto obetovaniu sa? Snáď korisť alebo pachtenie za slávou? Nie; tieto city boly teraz príliš nízke pre nich. Druhé niečo účinkovalo na ich srdcia: duch času, duch, ktorý v krátkej dobe zo zmučného lona Bulharska vyčaril toľkých mohutných synov a našim dejinám prideliť toľko strán heroizmu a žertvovania sa. To bol, aby sme sa vyjadrili prostodušno-výtečnými slovami pána Simidova: „patriotismus, táto nevyliciteľná nákaza!“ To bola doba sebaobetovania, lebo z veľkých strádani vznikajú veľké bohatierstva, *jako dnes je epocha drobných charakterov.*¹⁾ Patriotická struna v zranených bulharských srdciach bola taká jemná, taká citlivá a napnutá, že najmenší závan ju rozkolísal a čudné vyčaroval zvuky. Títo biedni bulharskí tuláci, zapomenutí a zanechaní na ľubovôľu osudu, či uslyšali niečo jako ston otčiny, jako prízov k borbe s tyranmi: oni ožili, omladli, rozpálili sa a pospiechali, aby priniesli na oltár vlasti čím vládli, pokoj, svoj halier, a tí, čo nevládli ničím, aby obetovali svoju krv — i to bolo dosť. Pri zpráve o vojne všetci jako by boli potratili rozum. Predávali, zanechávali, podarú-

¹⁾ Veru charakterističný výrok už r. 1883.

V istej vzdialenosti od opevneného vrchu stály druhé turecké sily, hotové príspeť na pomoc, jaknáhle by bolo treba.

S druhej strany doliny, na najvyššom brde, panujúcim nad všetkými ostatnými, bdela druhá turecká batteria i s jedným krupovským delom. Nazvali ju bielou batteriou.

Ďaleko v žltkastej doline Moravy videť bolo stĺpy čierneho dymu z horiacich srbských dedín, vyplnených a zapálených bašibozukmi.

Nuž druhý batallion rusko-bulharskej brigády v ten deň mal sa postaviť proti všetkým týmto nepriateľským silám. Mal rozkaz, súhlasne s plánom všeobecnej attacky po celej tureckej čiare, aby dobyl gredetínsku posíciu. Vyzbrojený bol puškami kapslovkami, nabíjanými odpredku.

Trochu stranou od rusko-bulharského batallionu, sťa krídel orlov, stála asi 300 duší počítajúca družina chrabrych Černohorcov, ako pomocná sila.

Odzadu v húštine stály ešte tri batalliony Bulharov, jedna batteria so štyrifuntovými delami a 3—4 batalliony Srbov, tvoriacich druhú bojovnú čiaru a rezervu.

Druhý batallion, jako i tri ostatné batalliony rusko-bulharskej brigády, dejstvujúce vše v moravskej armáde, nachodily sa pod hlavným veliteľstvom energického ruského plukovníka Medvedevského, a on sám bol podriadený Horvatovičovi.

Bezprostredným a obľúbeným veliteľom batallionu bulharských dobrovoľníkov bol chrabrý kapitán Rajčo Nikolov, naznačený od generála Čerňajeva, tiež Bulhar, do onoho času slúživší v ruskej armáde a povestný z príčiny smelého preplávania Dunaja r. 1854.

Druhý batallion, teraz už vycvičené a disciplinované vojsko, bol zprvu len čatou 96 duší počítajúcou, ktorú kapitán Rajčo v mesiaci júli v Bukarešti bol sossbieral a doviedol do Kladova, ale tak, že čata najprv v Krajovej vrchnostou bola odzbrojená. Tento batallion mal už niekoľko srážok s tureckými vojskami, tak 6. augusta pri Koprivnici, kde rozohnal turecké a čerkesské oddelenie; pri gadskej kule, vyzbrojenej štyrmi delami, kde rozbil jedno značné oddelenie a prinútil ho utiecť sa a zavreť do pevnosti. Bol tedy už v ohni a horel túžbou, aby vydobyl skvelejšie víťazstvo, a preto, keď bol mu vydaný rozkaz, že má útokom vziať gredetínske opevnenie, veľké oduševnenie zavládlo celou družinou. Bulhari dychtili, aby čím skôr ospravedlnili slová generála Čerňajeva, ktorý v Šilingovci bol im riekol, že „skladá nemalú nádej v Bulharoch a nepochybuje, že sa budú junácky biť proti vrahovi kresťanov“.

Bola ešte jedna vážna okolnosť. Pomer srbských dôstojníkov, áno i samého obyvateľstva k Bulharom, nebol veľmi príjemný. Badať bolo zášť, zprvu tajenú a pozdejšie otvorenú. Pustošenia vojny, dávno prenesenej na srbskú pôdu; stále nezdary srbskej armády, na mnohých bodoch prinútenej cúvať a zanechať kvetúce údolia Moravy a Timoku v plen drancovaníu a ohňu; rozdráženosť následkom prefahovania nešťastnej vojny: — všetko to spôsobilo, že Srbi, prirodzene, hľadali nejakú príčinu, niekoho, zaviniťšieho nezdary

néver. Náhle odpovedali strašnou paľbou a prinútili nepriateľa rýchlo utiahnuť sa na jednu mohylu. Chrabrosť a neohrozenosť Slavianov bola nevýslovná. Veľmi mnohí z nich boli už povalení, no živí stúpali napred s pokrikom „urá, urá! víťazstvo!“ Vodrali sa i do tretej priekopy pod úžasným ohňom nepriateľa. Tu Brčkov, driapajúci sa po násype len s veľkým nožom v ruke, s tvárou počernelou od dymu a zakrvavenou, počul na blízku známy hlas:

— Braček Brčkov, umieram!

Obzrel sa. Vladikov, trafený guľou do prs, padal do priekopy.

V tom Hadži, holohlavý a zakrvavený, spustil sa do rovu, držiac nôž medzi zubami, a s pomocou ešte druhého bojovníka vyniesol odtiaľ Vladikova, obliateho horúcou krvou. Odnášali ho nazad. Tu zahviždala Brčkovi granáta okolo uší a roztresla sa na protejšej strane priekopy, práve kde odnášali Vladikova; hustý oblak dymu a prachu zahalil jeho súdruhov. Brčkov sa klátil od otrasu a už padal. No silná ruka ulovila ho pod pazuchu a ktosi mu privolal: „drž sa, brate, napred!“ Brčkov zazrel pri sebe Makedonského, ktorý, sám ranený na niekoľkých miestach a uchvátený všeobecným náporom, hnal sa hore. Gule pišťaly a fuňaly im okolo uší. Bojovníci priblížili sa ku záseke, ktorá znesnadnila ich postupovanie. Brčkov bol úplne vysilený a nevládal ďalej; strašný smäd ho páliť. Makedonský zbadá tu malú priehlbínu, na dne ktorej žltela sa zmútená vodica, obrátená pod nohami prechodiacich na kaluž. Nahli sa a pili. Tento vzácny teraz nápoj prinavrátil Brčkovi hasnúce sily. Znovu schytili sa a začali preliezať povalenými stromami a rozmetaným haluzím. Prostred bojovného rachotu bolo počuť kapitána Rajča kričať: „bratia, napred!“ Zástava sa mihla a zavše ztratila pred očami Brčkovi a Makedonskému. Dobrovoľníci premohli i túto prekážku a upachtení zjavili sa pod násypom, na ňomž trčaly štyri delá a zôkol-vôkol tisíce pušiek s dlhými bajonettami. Všetky turské sily boly teraz okolo tejto batterie sústredené. Počal sa nový smrtonosný, nemilosrdný boj. No nič nezadržalo zúfalú chrabrosť Slavianov. Rútili sa jako levi, hnaní pocitom strašnej nenávisti a šialenej rozhorčenosti. Smrť a úžas dodávaly im nadľudských síl, a umorenie, preliezanie za tri hodiny po týchto strminách, hlad a smäd našly ich ramená bezcitnými, jako zo železa. Pred týmto strašným útokom junákov neraniteľných, neumierajúcich, Turci cuvli. Bulhari i Černohorci rútili sa do reduty, kričiac jako vztekli: urá! Tam nové klanie. Nepriateľ utekal. No kommandant Arapin dal nový rozkaz k útoku a Turci, obodrení, vrátili a srazili sa s dobrovoľníkmi. Ohlušujúca strelba otriasala vzduchom. Všetky štyri delá prestaly hrmeť a stály tam jako nemí svedkovia boja. Všade hromada mŕtvých a ranených. Turci nevydržali nátlak a opäť klátili sa k úteku. Dobrovoľníci došli až ku kanónom a jeden z nich rýchlo sa vydriapal a sadol na jedno delo.

— Víťazstvo! skričal.

Bol to Brčkov.

Černokoží Asiat ženie sa naňho s bajonettom a mu reve:

— Nazad, pse!

O nadprirodzenom živle v básnictve.

Píše Tichomír Milkin.

(Dokončenie.)

Spôsob, na aký má básnik epický spracovať náboženstvo svojich hrdinov, určuje pomer, v akom básnik stojí k náboženstvu otáznemu. Tento pomer môže byť viacnásobný, a síce:

I. v epose sú hrdinovia len jedného náboženstva, a toto náboženstvo 1) básnik úplne pozná s celou sústavou a obrady; alebo 2) pozná len povrchne a či čiastočne; alebo konečne 3) úplne ho nepozná. Avšak ešte i vtedy, keď básnik pozná náboženstvo, či úplne a či len čiastočne, môže, ba musí sa stať, že on a) to náboženstvo tiež drží za dobré, za pravé, jedným slovom on tiež k nemu patrí; alebo b) básnik nepatrí k tomu náboženstvu, on ho neverí.

II. V epose dejstujú hrdinovia rôznych náboženstiev. V tomto prípade už obe náboženstvá musia byť aspoň 1) čoto známe; lebo len o známych veciach môžeme súdiť, ich porovnávať; alebo môžu byť 2) aj úplne známe so všetkými obrady. Avšak i tu môže sa prihodiť, že básnik z týchto náboženstiev a) ani jedno neverí, 2) on patrí k niektorému z nich. Keďby básnik bol taký, že by mienil, že viera ako viera, to je len pre pospolitý ľud dobré, a preto je každá viera dobrá, on už patrí k tým, ktorí neveria ani jednu vieru.

Avšak básnik nestojí len v pomere so svojou látkou, ktorú ospevuje, ale aj so svojím obecenstvom, ktorému spieva, ako som to už viackrát podotknul: on je akoby poslom, ktorý rozpráva to, čo počul alebo videl svojmu obecenstvu a tak, ako počul. Preto i nazýva sa epické básnictvo *predmetným*, pretože v ňom ztratí sa podmetnosť medzítka, skrz ktoré vidíme veci a počujeme reči, teda pod naše smysly padá predmetný svet. Epický básnik je akoby ďalekohľad, ktorý nám zblíži ďaleko ležiace kraje, aby sme ich videli, pretože bez neho by sme ich nemohli vidieť.

No darmo je, my nevidíme bezprostredne epický svet, ale len prostredne, skrze medzítka (básnika), ktoré nemôže seba zapreť úplne, a tak keď ono ani nevystúpi do popredia, predsa vplýva na spôsob, akým javí sa skutočný predmetný svet, tak že my zjavnejšie alebo menej zjavne vidíme svet v hmle alebo jasno nejakou farbou zatieneného a či zabarveného, alebo nie dľa prirodzenosti a cieľu-primeranosti (dobroty) medzítka. Áno, my sami len smyslami, teda tiež skrz medzítka prijímame predmetný svet, totiž tiež dľa spôsobu týchto, a tak tým je lepšie medzítka, čím úplnejšie shoduje sa s medzítkom našej podstatnosti, teda čím je podobnejší spôsob, akým nám medzítka podáva svet, spôsobu, akým nám ho podáva naša samá prirodzenosť. A tak, keď už v epose musí javiť sa aj predmetnosť básnikova, aspoň v spôsobe podávania predmetného sveta, tým je lepší epický básnik, čím lepšie zodpovedá jeho spôsobu ponímania predmetného sveta spôsobu ponímania ho u všetkých

oka padá. My už vieme, že sme v rodine s Hellenmi, arijskými Indmi a Germánmi, že je naša reč príbuzná týchto rečiam, nasledovne že máme nielen tie isté spoločné pochopy z toho starodávneho prameňa pošlé, ako nás o tom presvedčujú spoločné starodávne z toho istého prameňa pošlé slová, ale že máme ten istý alebo veľmi podobný spôsob smýšľania, o čom svedčí tá istá alebo podobná sústava slov a rečí. Čo nám o tom svedčí, že keď my odtrhli sme sa od veľkého plemena indo-europejského, vtedy sme už boli na hlavnom stupni vzdelanosti; že sme si odniesli tie isté poklady vzdelanosti, čo Indi, Gréci, Latini a Germáni; čo zase možno dokázať poklady rečovými, ktoré už predpokladajú poklady duševné, a nesčíselnými podaniami o tom istom pôvode svedčiacimi. Jadro vzdelanosti u všetkých týchto národov je jedno a to isté, a ono len potom viac-menej alebo v tom-inom smere sa vyvinulo, dľa podnebia, prajných alebo neprajných okolností atď. Teraz miesto odľahčeného spôsobu reči hovorme konkrétne. Keby nejaký epik chcel ospievať starobylých Slavianov, musel by posbierať všetko, čo je niekde poznačené alebo vyskúmané o ich náboženstve. Potom, porovnajúc náboženstvá rozličných vetví rodinných, musel by zistiť, čo je v nich spoločného, a toto by mohol celkom bezpečne prevziať i pre Slavianov. A takýmto spôsobom by mohol doplniť mnoho, čo chýba. Ďalej musel by preštudovať zvyky, obyčaje a spôsob života, vravenia atď. všelijakých národov, ktoré asi na tom istom stupni vzdelanosti stáli, čo otázny národ; lebo ako je isté, že podstata vo všetkých ľuďoch je jedna a tá istá, čo platí aj o národoch, práve tak isté je, že tá istá vec v rovnakom položení rovnako sa javí. A preto básnik z Homera, z Biblie, z *Vied* pekne môže sa vžiť do spôsobu, smýšľania starých národov. No všetko toto musí akoby precediť prez sito národných zvykov, ktoré ešte i v čase básnikovom žijú v národe (pravda, len žije-li ešte národ? Ale to sa predpokladá, ináč je epos bez významu, lebo komu ho píše?) a ktoré čo do podstaty sú totožné s obyčajmi dedov, epických to hrdinov. Nuž a na takýto spôsob zase viac medzier môžeme zaplniť.

Konečne ľudská prirodzenosť, čisto ľudské, je tiež mohutným prameňom, z ktorého básnik môže mnoho čerpať k zaplneniu toho, čo ešte chýba do jeho obrazu epickej doby. Toto posledné (čisto ľudské) je i popri rámci istého obdobia jediným prameňom pravdepodobnosti fantastického eposa.

Avšak keď básnik už takto utvoril si celistvý obraz epickej doby, ešte sa môže stať, že on neverí v náboženstve svojich hrdinov, on stojí na vyššom stanovisku. Čo vtedy? Aj na toto sme už dali odpoveď vo všeobecnom pokynutí: básnik je medzítikom, ktoré nám len zblíži a pred oči postaví svet, ktorý my už pre vzdialenosť nevidíme; a preto on ho musí tak predstaviť, ako je, ako ho poznal (tu je už uskutočnenie podmetnosti), a nesmie ho prepracovať a smiešať so svojím svetom, so svojou podmetnosťou, lebo vtedy obraz by nebol verný, kdežto musí byť pri všetkej umeleckosti možno najvernejší. Preto musí o náboženstve tak dať rozprávať svojim hrdi-

pravdenepodobnosti a smieriť čitateľov so smiešaním sebavytvárajúcich a negujúcich bytností.

Najobyčajnejší a najľahší i najpohodlnejší spôsob tohoto je, keď kresťanský básnik uzná kresťanskú vieru za pravdivú, jej dá prednosť, a pohanské náboženstvo predstaví za čiastku náboženstva kresťanského. Známo je, že sú vo všetkých vierach dva princípy: jeden je pozitívny, dobrý, biely (jasný), druhý negatívny, zlý, čierny (tmavý). Či tieto pochopy povstali z pochopov svetla a tmy, ako to mnohí chcú, alebo z pochopov života a smrti, nám je to všetko jedno, dosť na tom, že Belbogov (dobrí bohovia) a Černobogov (zli bohovia) nachádzame vo všetkých sústavách náboženských; nachádzame u židov, od ktorých ho prevzalo aj samé kresťanstvo, učiac, že je jeden Boh, ale množstvá anjelov má pod sebou, z ktorých mnohí zhrešili, a títo predstavujú čierny princíp. Tento princíp negovania protiví sa všetkému pozitívnemu, teda všetkému jestvovaniu a tak: Bohu, anjelom (dobrým), ľuďom, ktorých keď navedú, aby tiež borili sa s nimi proti jestvovaniu, svádzajú k hriechu (sv. Augustín). Diabli (zlý princíp) svádzajú ľudí, aby sa protivili Bohu, aby mu odtiahli príslušnú poctu a túto udelili princípu zlému; z čoho povstalo mnohobožstvo pohanstva, tak že bohovia pohanskí, t. j. ktorých pohani ctili, sú ničím iným, ako zlým princípom — čertami. Preto čítame i v žalme (Vulg. 95. 5.): „Ponevác všetci bohovia národov sú čerti (dämoni), lež Hospodin učinil nebesá.“

Toto je causa efficiens¹⁾, alebo aspoň finalis modlárstva, ktoré je na to, aby Bohu patriaca pocta bola Jemu odňatá a datá stvoreným veciam, či to už zrovna diablom (mnohobožstvu vyvinutejšiemu), alebo viditeľným veciam (slncu, mesiacu — zverom), ako to Kniha Múdr. opisuje (XIII—XVI.). O týchto povedal žalmista (113. 4.): „Modly národov sú zlato a striebro, diela rúk ľudských“; alebo inde, že sú „prázdne“ (inania). Takto môže teda pochopiť kresťanský básnik pohanské viery. On môže i tak pochopiť, že bohovia, ktorých pohani ctia, sú diabli (Dagon, Astarte atď.), alebo že sú len zbožnení ľudia, ako to aj mnohí mudrci si mysleli o mytologii grécko-latinskej, ako aj že sú zosobnené a zbožnené prirodzené sily.

Ako som už spomenul, najlepšie dá sa upotrebiť bájeslovie pohanské v styku s kresťanskou vierou tak, keď kresťanský epik dá prednosť kresťanstvu, a pohanstvo líči verne, medzi pohanmi objektívne, no v pomere ku kresťanstvu, keď nakreslí pohanských bohov, ako reálne jestvujúcich silných duchov, ktorí sa protivia Bohu jednému a opravdivému, teda ako diablov. Na takýto spôsob básnik vykreslí náboženstvo pohanské verne, bez toho, že by sa stal pravdenepodobným pred svojimi čitateľmi. S tohto stanoviska sa musíme dívať na eposy, s tohto i na Hollého *Svatopluka*. Hollý tiež takto uviedol náboženstvo drevných Slovákov, škoda, že ne-

¹⁾ Kniha múdrosti XIV. 12. vraví, že je počiatkom modlárstva zlý život: „a vynalezenie jejich (idolorum) je pokazenie života“. Avšak toto sa neprotiví tomu, aby diabli boli causa principalis a corruptio vitae, len secundaria.

Ukážka z botanomantie v Bošáckej doline.

Podáva J. L. Holuby.

Mantia alebo *veštba* bola známa nielen u starobylých národov v Egypte, v Malej Asii a na juhovýchode Európy, ale rozmanitým spôsobom prevádzala sa i u pohanských Slovanov, a prevádza sa pod pokrývkou tajnosti až dosiaľ, jako zbytky a pozostatky starobylého pohanského kultu.

Mantia čili *veštba* je rozdielna od *sortilegia* čili losníctva; lebo kdežto *sortilegium* losom háda, čo bolo? čo je? a čo bude? tedy v zavdaných prípadoch vzťahuje sa buď na minulosť, buď na prítomnosť, buď konečne na budúcnosť; *mantia* (*veštba*) má omnoho užší kruh, lebo prepovedá budúcnosť, a z istých úkazov zatvára na to, čo ešte len *stať sa má*. Ovšem, že dakedy ťažko je určiť presne hranice losníctva a *veštby*. *Veštbu* najrozmanitejším spôsobom prevádzajú aj najvzdelanejší ľudia, bez toho, aby len pomýšľali na to, že prejavujú tým kus filosofie dávnych pohanských predkov, alebo žeby *veštbám* svojim pripisovali dajakej dôležitosti. Koľko ráz počujeme a sami vyslovujeme bežnými u nás výrazmi *veštbu*, a z istých úkazov stereotypnými vetami predpovedáme, čo sa stane, už či to len žartom a zo zvyku púheho hovoríme, alebo do opravdy sa nazdávame, že istý znak isté následky za sebou doniesť musí. I z mojich milých čitateľov a čitateľiek málo kto sa najde, ktorý by nikdy nebol ešte *veštbu* vyslovil. „Svrbí ma ľavá *dlaň*: vydám peniaze;“ „svrbí ma pravá *dlaň*: dostanem peniaze“. „Svrbí ma *nos*: budem mať mrzutosť“. „Svrbí ma ľavé *oko*: uvidím dač nemilého;“ „svrbí ma pravé *oko*: uvidím dač milého“. „Svrbí ma *brucho*: budem mať kmotru“. „Svrbí ma *r—ť*: spomínajú ma páni“. Táto posledná *veštba* iste pochodí z časov tak rečených zlatých dôb panstva a poddanstva, kde bolo na dennom poriadku dať poddanému kedykoľvek lieskovicou na istom mieste tela pocítiť blahosklonnosť a vďaka zemského pána za vykonanú paňštinu.

Na dlani lapená *blcha* veští príchod listu. Pri ktorom dome *kuvik* kuviká, tam skoro dakto umre. „*Straka* rapoce: dostaneme hostov“. „*Pes* sa sankuje: prídu hostia“. V ktorú stranu *psi* zavýjajú, tam bude oheň. Kde *sliepka* kikiríka, tam bude nešťastie. *Kukučka* kukaním veští devám, kedy sa vydajú. Raz som šiel na potulky botanické do kopaníc, a jako som sa ubieral chodníkom vedľa ohrady, za ktorou dievča okopávalo fazulu, v tom bolo počuť na neďalekej bruške kukanie *kukučky*; dievča sa oprelo o motyku a rieknuť: „*Kukučka*! koľko mi rokov dáš, až pôjdem na sobáš?“ čítalo, koľko ráz jedno po druhom neposedná *kukučka* zakuká. Keď toho už bolo vyše 30, napálilo sa dievča a rieklo: „Aby teba vred hádzal, aj s tvojím kukaním!“ Leu sa, reku, nehnevaj, veď ťa tá *kukučka* len premrza, — riekol som dievčatu, — však keď nebudeš vredovať, druhý raz ti len jeden rok zakuká. — Koľko dní pred Jurom *žaby* krkajú, toľko dní po Jure budú mlčať. Takéto *veštby* a mnoho podobných slýchať na všetky strany.

zdravé, človek prežije rok; jak je červivé alebo mĺkve, do roka umre. Šuhaji a devy hádžu do seba na vzájom *lieskovce*; jak má lieskovec takto hodený dve jadrá: bude svadba; jak len jedno, nebude do roka zo svadby nič. Keď mladý *orechový* stromček po prvý raz zarodí, čítavajú pozorne jeho orechy; jestli nepárne zarodí, bude dobre rodiť; jestli je prvých orechov do páru: nebude bohato rodievať.

Pri oberaní obyčajných *slív* (*Prunus domestica*) veštia, jaká bude úroda slív budúceho roku. Jestli sú v slivových kôstkach plné, pravidelne vyvinuté jadrá: bude aj na rok hojnosť slív; jestli sú jadrá mĺkve: nebude na rok ovocia. Zaznačil som si r. 1880, že po krutých zimných mrazoch 1879/80 veľmi mnoho slivoňov vymrzlo, a ktoré zostaly a ovocie doniesly, len málo kde boli v kôstkach plné jadrá: roku však 1881 bolo veľmi málo slív. Strom bol vysilený, veľmi preschnutý, a tak prirodzene ani plodným byť nemohol. Osvedčilo sa tedy aj toto „*vešmo*“, jako ľud tunajší veštbu menuje.

Keď matka kojenej nemluvniatko odstaví v čas kvitnutia *ovocného stromu*: tak dospelé dieťa ešte v mladom veku *ošedivie*.

Stáva sa, že v dlhú, teplú a vlhkú jaseň daktoré ovocné stromy kde-tu v roku *druhý raz kvitnú*. To sa za nešťastný znak považuje zvlášť v takých rodinách, kde majú dospelé dcéry, a preto pilnejšie na ne dozerajú, než inokedy; lebo keď stromy v jaseň druhý raz kvitnú, budú sa „*dievky prespávať*“, t. j. budú tratiť svoju poctivosť.

Tri *trábové* prúty do hnoja zakopané veštia dievkam, v ktorú stranu sa vydajú, totiž v tú, v ktorú sa rastúce vetvičky nakloňujú.

Keď *konope* do tretieho listu vyhánajú, sviaže dievka dve konôpky nitkou a pozoruje: jaké tie konope budú, až vyrastú? Jak sú obe buď poskonué, buď materné: dievča sa naskore vydá; jak je jedna konôpka poskonúá, druhá materná: nebude z vydaju nič.

Na Ondreja pred východom slnka ulomená *čerešňová* halúzka položí sa do čbánu, kde ju dievča každé ráno „na lačné srdco“ v ústach nosenou vodou až do Vianoc polieva. Jak halúzka rozkvitne: bude do roka naisto svadba; jak nie, nie. — Veštby a hádania o vydaj sú veľmi mnohé a rozmanité. Ide-li dievča cestou a zavadí sa mu o šaty dajaká trňová halúzka alebo ihlič (Ononis spinosa), vôt (Cirsium arvense), kotúč (Eryngium campestre), bovorí sa: vdovca vlečieš, vydáš sa za vdovca. Čím viac pribýva rokov a čím páľčivejšou sa stáva otázka vydaju, tým viac a tým častejšie sa i veští, i čaruje o ženicha. Musíme však aspoň tým vyhovoriť naše dievčatká vydaju chtivé, že sú im v tomto dievčatá iných národov úplne rovné. Nemka býva najprv preberačná níchoch, potom praktická, a až keď veku povážlivo pribýva sa bárejakého ženicha. Známe je porekadlo, že dievča v 18 sa pýta: *Jaký je?* (t. j. ženich; či švárny, či nie?); do 24. „*Čím je?*“ (t. j. jaké má spoločenské postavenie ženich?); ku 24. roku sa pýta: „*Kde je?*“ (už bárajaký, nech len je t

Jakubka (Senecio Jacobaea) kvitnúca a dievčatu pod pc na noc vložená, oznamuje v snách, za koho sa vydá.

Rekrúti.

Kresba (V) Martina Kukučína.

I.

„Tedy už! Už je rano. Bodaj by nebolo svetlo na mňa!“ myslieť si Mišo Džarik, ako sa prebudil. Hlavu mal uchlpenu, a v nej zmätok, ani v bruchu vetešnika žida. „A čo sa prevracia tá postel so mnou? Faj, ako mi je v ustach — fuj!“

Práve sa vstal na nohy, ale jedna stála čihi a druhá hota. Obe sa triasly.

„Eh,“ striasol sa, nakrívajúc tvár. „Či mi je zle!“

Večer, ďaleko do noci presedelu Mojžiša. Così sa jedlo, mala to byť hus, veta sa pilo a ešte viac fajčilo. Z toho mu zostala tá chuť v ustach a ten zmätok v hlave.

„Vstať treba, keď je už raz tak: nuž vari len vstanem.“ Zazíval a prezeral šatstvo, ktoré si mal obliecť. Boly ani čo by ich bol so strašidla ukradol. Nohavice záplata na záplata a na kabátiku presvitalo futro.

„A si už vstal. Miško?“ ozval sa smutný hlas strápanej ženy, ktorá práve vstúpila do izby. Bola malá, Mišovi sotva po pazuchu. Nik by neveril, že táto ženička dala život takému obrovi a na svojej hrudi ho odchovala. „Čo si si nepospal ešte?“

Tvár Mišova sa ešte väčmi svraščila, keď videl pred sebou mater. „Ja už nemusím spať, mamó! Ja som sa dokonale naspal a prebudil. Bodaj by sa bol neprebudil!“ riekol surovým hlasom, spurno pozrúc na ňu.

„A čo sa hneváš?“ vytyka mu traslavým hlasom. „Ale ja som na vine?“

„A kto? Vari ja!“ odpovedal jej s výčitkou. Videl, že ju ranil rovno do srdca, ale kýsi zlý duch mu šepkal: „Dobre, len tak! Keď trpíš ty, nech trpia i druhí. A doložil: „Prečo som nie krivý, ako Jano Rybárovie, alebo hlúpy, ako...“

„Nerúhaj sa Bohu — to bola Jeho vôľa!“ chcela ho napomenúť, ale slová jej zasekli v hrdle. Srdce jej bolo snisnuté, ani čo by ho do klieští chytil. „Aký mi bol dobrý, aký poslušný — a taký mi zostal! Len čo sa to s ním, Bože, porobilo! Či naveky bude takýto!“

Vrátila sa do kuchyne, že si oblahčí srdce plačom. Ale ne-našla slz na zmytie tohto bólu.

Keď sa vrátila, Mišo bol už oblečený. Ozaj vymenený. Včera v pekných, sviatočných šatách, dnes v otrhaných, zafúlaných handrách sťa dáky lotor.

Postavila mu na stôl misu s rezanci v preváranom mlieku. Najmilšie jeho jedlo. Z misy šla dobrá vôňa po mlieku a popre. Mišo ani nepozrel na ňu. Sedel na lavici, zabudnúc sa v myšlienkach akýchsi ťažkých, trudných.

„A čo neješ?“ pýta sa ho.

„Aký sa mi vráti a či sa mi vráti!“ To je myšlienka najdesnejšia. „Veď už teraz je premenený a nebol ešte nikde. Aký bude potom!“

A nie sú to iba škrupule! Veď stará Mariena videla neraz, že ta šli dobrí synovia, usilovní, uctiví, triezvi občania, a vrátili sa zlostní, suroví, nadutí obšitoši, preplnení prevrátenými názorami, vysmievajúc sa zo všetkého, čo i im bolo kedysi milé a sväté. Kto ju uspokojí, že jej syn práve nebude patriť medzi nich; že zachová si, čo dobrého mu vstúpovala od detstva do srdca?

Neraz hŕtala v noci, keď nemohla spať: čo je to tá vojna. Všetliako hŕtala, vysvetľovala, okrašľovala a vždy len vychodilo: vojna je bič Boží na nás, je zlo... Ej, keby mala tú moc, iste by jej nebolo. Hŕtala — kto má z nej osoh? Nenašla nikoho takého. Hŕtala: kto by sa ozval proti tomu, keby vojnu prišlo zrušiť? Vždy jej vyšlo, že celé ľudstvo by si vydýchlo, keby sa ztratila s povrchu zeme. Vojaci s radosťou odhádzali by svoje zbrane; matere a otcovia s radosťou by ich vítali v svojom dome; občania by plesali, že nemusia porcie na ňu platiť. Či je tedy zbytočná? Načo je tedy? A tu videla, že vojna je miesto spravodlivosti. Kde spravodlivosť chýba, tam musí byť vojna. Ako začne kraľovať spravodlivosť, v tej minúte bude po vojne.

„Ó, kde si, spravodlivosť, kde!“ volala, zúfale sa premetávajúc na posteli. „Kedy už začne kráľovstvo tvoje!“

Hlucho všade, ticho všade. Ani matný lúč spravodlivosti neukázal sa na širokom, ďalekom obzore...

„A ste už vstali?“ čuť pod oblokom akýsi cudzí hlas. Mišo mlčal, ani nepozrel k obloku. Pravda by to bolo i márne — vonku sa ešte nerozvidnilo, nebol by nič vidieť.

„Už!“ ohlásila sa mať.

„Dobrý deň Pán Boh daj!“

„Vitajte, Ondrejko! Sadnite si,“ vyzývala gazdiná prívetivým hlasom, siliac sa k úsmevu, ktorý veľmi smutno vypadol. Bol to muž vysoký, jasnej, veselej tváre, nad ktorou dominoval ohnutý nos a dvojce veľkých, usmievaných očí. Pod pazuchou držal balík, ktorý zaraz položil na stôl. „Čože ste nám doniesli?“

Gazdinej iste dobre padla táto návšteva, čo už z toho vidno, že i lavicu utrela zásterou, kam si mal Ondrej sadnúť. A naozaj, tvár jeho bola nielen výrazná, čo u sedliaka nie je nič zriedkavého, ale i dôveru vzbudzujúca. Vyzeralo z nej čosi, čo človeka nútilo, aby sa mu zdôveril.

„Nuž veď viete, po čo som prišiel. Či ste reku vstali, a toto som vám doniesol. Rychtár to Mišovi posielal.“

Gazdiná rozviazala uzlík, a z neho sa ukázaly dva páry spodných šiat. Boly nanovo ušité z jemného, manglovaného plátna. Bolo tam ďalej šesť šaták do vrečka a mesec tiež nový, kožený, pekne vycifrovaný. Vidno, že nie je prázdny.

„No?“ ozvala sa gazdiná a v tom slove bol skrytý i obdiv, ale i vďaka. Ju celá vec veľmi uchvátila a nútila ju zabudnúť na všetky žiale a oddať sa príjemnejším citom. „Povedzte, Ondrejko, rychtárovi, že mu ďakujeme za všetku lásku.“

zachytí od neho pohľad, ktorý by jej prezradil, že toto dieťa patrí ešte jej, keď i nie celkovite, ako za malička — tedy aspoň trochu. Či nepohne sa v ňom cit, a aspoň slovíčkom, aspoň pohľadom neobráti sa k nej? No nebadá nič takého. Duša synova blúdi v iných svetoch, kde nestretne sa nikdy s ňou. Ovesila hlavu a stiera slzy. Tak jej je, ako by ho do truhly mala položiť a zabiť nad ním vrchnák.

„Neboj sa, že ti bude bieda,“ tešil ho Ondrej. „Čo budeš potrebovať do seba i na seba, cisár všetko dá. Ten sa stará o vojaka; každý vojak mu je ako vlastný syn. I volať vás bude deťmi a chlapci. Oj, ten má vojakov rád! Každý rok vyfasuješ nový mundúr, že celý svet ti bude závidieť, keď pôjdeš v ňom na špacír do mesta. I cigarku budeš si fajčiť — ako pán. A keď vyrukuje muzika a zahrá — ej, všetky žilky ti zaihrajú a čo by si sa ledva kýval, narovnáš sa a pomaširuješ do kroku. I spievať si budete na marši.“

Hajtman sa rozohrial spomienkou na vojenský život, chrbát sa mu narovnal a oči mu svietily.

Mišo pozrel naň zbežne a zas uprel ten samý spurný pohľad do kúta. „Čo mne z toho. Ja som ani doma nemal nikdy biedy. A ak ma prikváčila, neznášal som ju sám, ale i otec a mať. A čo mne má závidieť Jano Rybárovie? A čo mi budú závidieť tí druhí? Poženia sa a budú v pokoji robiť v poli a nebudú mať biedy. Môže mne vyhrávať sto muzík, ale to nebude svoboda. Za tri roky nemať svobody, byť horšie, ako v temnici!“ Pri tejto myšlienke srdce sa mu stislo, že nemohol vydýchnuť od nekonečného srdca. Vyšiel von.

„Ach, Ondrejko!“ zvolala gazdiná, keď zostala sama s hajtmanom. „Mne sa vari srdce rozskočí na dvoje! Ja zahyniem, keď ho raz tu nebude. Ach, môj syn dobrý, kde si sa mi podel!“ Zakryla si tvár a zaplakala.

Hajtman bol neraz svedkom týchto výjavov. Každú jaseň sa opakovali. Srdce mal otužené proti takým návalom citovým a tiež bol presvedčený, že ľudia plačú iba z predsudku za rekrútmi. On by už neplakal, keby syna i vyprevadiť musel k regimentu. Vie, že to nie je tak strašná vec. Aké nešťastie prijímame s menej žiaľom! Či dosť inakších kár nemusíme preniesť? A uspokojíme sa, keď vidíme, že to ináč byť nemôže.

„Mariena, neplačte,“ napomínal ju. „Vám z toho celkom nič nepríde, iba čo seba i jeho trápите. Nebojte sa — vráti sa vám. A podučí sa, možno zmudrie a bude vám lepší, ako dosiaľ.“

„Veď ja nad tým ani tak neplačem, keď to už musí byť. Ale to mi je ľúto, že mu srdce odo mňa odpadlo. Nebude ten už nikdy taký, ako mi bol do nedávna!“

„Bude,“ tvrdil Ondrej s istotou. „On má srdce k vám, ale vám to ukázať nemôže.“

„A prečo?“

„Lebo je vojak.“

„Ach, nešťastná vojna!“ zaupela mať a klesla na lavicu.

„Veď je to tvoja mať!“ hovorilo mu čosi, keď jej pozeral do tváre. „Pozri, aká umučená!“

„Či ta ešte kedy vidím!“ pomyslel si a veľiká lútosť rozvlnila mu prsia.

„Dobre sa majte, mamička — ja vám budem písať!“ Slzy mu naskočily do očí.

Ona ich videla. Zbadala i hnutie synovského srdca. Presvedčila sa, že patrí jej, iba jej. Blaho rozložilo sa jej v srdci; tento okamih bol najšťastnejší zo všetkého, čo zažila. Len keby trval, trval naveky.

Poodstúpil od nej. Vrhla sa za ním a schvátila ho za rameno.

„Nechod ešte, moje dieťa; len ešte minútku!“

Pritisol ju k srdcu, čosi povedal, no hlas sa mu zadrhol v hrdle.

„Nechod, nechod mi ešte!“

Len minútu ležať na jeho srdci a bola by dala všetko, celý život za to.

„Poď, nechaj ju — takto je horšie!“ pošepol mu ktosi. Videl pri sebe hajtmána.

Utrel si oči, položil mater na lavicu a kročil k dveram. Ešte raz obzrel sa v izbe. Padlo mu divno, že zajtra už v nej nebude. „Ba či bude taká, ako je dnes, keď sa vrátim!“ A umienil si, že si na to pomyslí, ako prvý raz vkročí do domu...

Vyšiel na cestu. Hríba ľudí stojí a čaká. Daktori pristupujú ešte k nemu, iní so súcitom z diaľky ho pozorujú. Daktori sú na skoku k nemu, len čakajú, či on ich spozoruje. On kráča popredku s otcom a hajtmanom; za nimi pol dediny. Vo sprievode niektorí ticho plačú, iní zamieňajú poznámky šepotom.

Došli pred rychtára. Tam našli Ďura Gabaného; sedel na voze a fajčil cigaru. Rychtár sviatočne oblečený stál na môtke a prvý pozdravil Miša i jeho otca. Mišo tu znova sa poodberal od všetkých, čo ho z domu vypravovali. A pristúpil k druhej hríbe ľudí. Tam medzi nimi v prostriedku stál Maťo Horniak a podával ruku všetkým. Oči sa im stretly obom; podali si ruky, nerečúc ani slova. Zo žien daktore zaplakaly.

Odobrali sa ešte raz od všetkých, oblapili sa okolo hrdla a pobrali sa hore dedinou.

„Vychodí slniečko zpoza lesy,
už ma v Ondrašovej nič neteší...“

Tak si išli spievajúci, ani keď nevestu vedú na sobáš. Za nimi otcovia i najbližšia rodina.

Prišli pred dom, skoro nový ešte, cesta do dvora viedla strmo dohora. Dom stál nemo, nik nevyzeral z oblokov, i vráta sú prichlopené.

„Vy len choďte popredku, ja vás dohoním,“ riekol Mišo Maťovi a vymkol sa mu zpod ramena. Vybehol ku vrátam, otvoril dvere a prekročil vysoký prah. Zavrel dverce a zastal. Za nimi stála Zuzka. Keď ho videla, zakryla si tvár zásterkou.

z ktorých každá hruda mu je známa. Stromy a telegrafické stĺpy sa mihaly, ani čoby ich dakto social nazad.

Obzrel sa na dedinu ešte raz. Stojí medzi stromovím, z ktorého listie už oprchuje; stojí ako inokedy. Nič sa jej nestalo, i zajtra bude taká, ako dnes. Čudno mu padlo, že v nej nebude jeho. Ľudia tak pôjdu po svojej práci, ako včera, alebo kedy indy. Tu bude stáť a jemu sa bude zdať, že Ondrašová sa dakde podela, že jej už niet na svete, medzi dedinami. Ten život bude sa v nej hýbať, prúdiť tak, ako keby on tam bol, možno nebude tam chybovať nikomu.

Taký žravý bôl prejal mu srdce, že by vykrikol, keby tu bol sám. Vykrikol by, možno pohla by sa mu tá ľarcha, čo mu srdce zavalila. No takto sedí a krmí sa tým bôlom. Spieval by, takú by zaspieval, že by sa tie kamene pohly, ale či je nie smiešno spievať, keď ho nik nečuje, nik nehladá za ním, kreme tých, čo sa s ním vezú a tiež mlčia...

Prebehli dedinami. Skoro v každej našli tie isté výjavy, aký sa dues odohral v Ondrašovej. A divno. On zo svojho voza pozerá na ne už tak, ako bol pozeral vlni. Zdá sa mu, čo dnes zažil, že to už dávno, dávno minulo — jeho ovieva iný vzduch, iný život. Jemu do tých výjavov nič.

Došli do mesta, sosalili v hostinci. Rychtár im rozkázal jesť a piť, koľko hrdlo ráči; predložil im drahé cigary. Mišovi to prihodilo, ani čoby bol s otcom na jarmoku; zabudol na dedinu i na bôl, ktorý ho krušil, keď ho z nej odvážali.

Keď prišli na stanicu, našli na nej veľký zástup ľudu. Zväčša mladí, ako oni — pri nich starí s tanistrami, ako tu ich otcovia. Rychtár poodstúpil od nich a podáva si ruky s chlapmi, čo majú v ruke dlhé palice, práve tak sú vysmiati, červení, ako on; i tak v sviatočnom oblečení. To sú rychtári, tiež dovezli svojich rekrútov.

Zacengalo sa. Všeobecný pohyb.

Mišovi srdce tuho zabúchalo. Stál pred ním otec, vysoký; len hlava mu bola naklonená. Všetko, čo myslel, že už dávno minulo, stálo znovu pred ním. Pocítil bôl práve tak prudký, ako keď sa v dedine lúčil. Zdalo sa mu, že dedinu až teraz tratí zpred očí. Jeho otec, ako by zaklučoval v sebe celú dedinu...

„Majte sa dobre, ňaho. Pozdravte mi mater a...“ Zajakol sa a položil hlavu na plece otcovo.

Ten ho privinul k sebe.

„No nič — neplač! Azda sa vrátiš zdravý.“ Mišo pozrel na otca a videl tie jeho sivé oči podliate slzami. „Neboj sa: my na teba nezabudneme, i modliť sa budeme...“ Tu ho slzy zalialy, že nestačil si ich stierať pästou. „A toto si vezmi — peniaze. A šanuj si ich. Tuto tiež tanistru si opatri, aby ňa neokradli!“ To doložil tónom triezvym, bežným. Mišovi dobre padlo ho počuť ešte raz od otca.

„No Boh ňa sprevádzaj!“ A tu podal synovi ruku.

Pristúpil k nemu rychtár. V ostatný čas mnoho s ním obchodil a oblúbil si ho. „Ďakujem vám, rychtár, za všetko!“

„Že ma tak nedočkali!“ To sa mu zdalo, ako veľiký hriech.
„Aspoň keby ho raz videl, keby mi aspoň zakýval...“

Zacengali. Trúbka zatrúbila.

„*Mehet!*“

Mašina zapískala, zafučala, zavzdychala a perron so staničným domom šinul sa nazad. Tváre stojacich sa zmiešaly.

Mišo neodstúpil od okna, hľadel na mesto. Tu je hradská, po ktorej sa doviezol do mesta. A hľa, na nej voz. Dobre pozná dámy Gabaného po stužkách, vpletených do hrív koňom. A vo voze stojí on — starý Mišo, i starý Horniak, kývajú čiapkami. Sňal klobúk a zamáchal ním vo vzduchu. Otec ho poznal, kýva naň rukou, hľadí, usmieva sa. Ach, aký je dobrý ten otec! Pán Boh ťa požehnaj, že si sem prišiel syna vyčkávať.

„Dobre sa majte, otec môj dobrý!“ zavzdychal Mišo a slzy mu vypadly.

Vlak uhnul na stranu, hradská i voz jedným razom zmizly. Mišovi bolo, ako by mu srdce na poly roztrhol. Bol by sa nedbal vyšinúť oblokom a padnúť pod kolá...

„Čože plačeš?!“ zvolal ktosi jemu za chrbtom. Pritom čiasi ruka zvrtila mu na hlave klobúk.

Mišo sa obrátil srdito, kto je ten posmešník. Teraz by ho hneď zadrhol. Bol to ten istý, čo mu podal chvojku. Jeho živé oči sa usmievaly na Miša a bolo v nich čítať i trochu súcitu.

„To ti bol otec?“ pýtal sa Miša.

„Hej,“ odpovedal mu spurne.

„Jo — a nie hej! Od tohto času ti bude všetko jo...“

„Nuž jo,“ riekol Mišo po prvý raz v živote a bolo mu veselšie...

Listy z Čiech.

IX.

V Prahe dňa 24. novembra 1891.

Jasenný kníhkupecký trh doniesol zase rad zaujímavých vecí, z nichž niektoré v krátkosti predvádzam.

V poesii veršovanej budí pozornosť trojica mladých básnikov: Táberský, Klášterský a Jaroš, ktorí najnovšie vydali svoje práce. Všetci traja sú realisti v ponímaní života i umenia: píšu len o tom, čo vyrástlo pred ich očami zo známej, domorodej pôdy, čo prežili, precítili, osvojili si priamym názorom alebo vlastnou myšlienkovou robotou. Nik sa nelakaj slova „realismus“: celú ich osnovu preniká blahorodný oheň ideálu, len že neblčí slameným blkom frázy, ale hreje teplom dumy precítenej. Je zaujímavé, že ani jeden z týchto troch nenie privržencom kultu formy, ktorá v novšej českej poesii bola posiaľ požiadavkou hlavnou: originálne poňatie predmetu a prosté vyslovenie myšlienky i nálady leží im na srdci predovšetkým — Táberský na pr. neokúňa sa rýmovať nezvučným rýmom koncovko-

nom verši českom nový, no umelecky dobre oprávnený. Sme veľmi zvedaví, ako ďalej sa rozvíje tento silný talent. Jeho potemnistý obraz „Sláva“ zostane jednou z najoriginálnejších prác novšej domácej literatúry; cena, vypísaná od „Poetických besied“, ktorú ona obsiahla, pristane jej zaslúžene.

Zo starších poetov nové teplo vniesol do českého verša Jozef Sládek dvoma knižkami: „Starosvetské písničky a jiné písně“ a „Směska“. Začal tam, kde „Ohlasem písní českých“ prestal bol František Ladislav Čelakovský. V rýdzo ľudovom tóne i poňatí podáva nálady i motívy prstonárodnej piesne lahúčko, nenúteno, s humórom tak prirodzeným a sviežosťou tak oživujúcou, že človeku čítajúcemu zachce sa spievať tie verše. K svojim mnohým zásluhám o domácu poesiú Sládek týmito prácami pridal si novú a veru nie najmenšiu.

Z románov v ostatné časy vyšlých prvé miesto prislúcha Šimákovmu „Otcovi“. Hrá na pôde cukrovarskej, kde spisovateľ je doma ako niekedajší úradník takeho závodu. Ovzdušie románu je to isté, čo v drame „Svět malých lidí“: hrba ľudí robotujúcich do úpadu, hynúcich v mravných žumpách, s tvrdou kôrou na povrchu a predsa s iskrou dobroty v duši. Nemožno tu dopodrobna rozoberať bohatý myšlienkový i citový fond tohoto diela; dokladáme len, že popri vernom kolorite, až do bezvýznamných na oko podrobností, účinkuje hlavne svojou priamo antickou tragikou. Mnohé jeho vysoko dramatické výjavy takmer ponúkajú pretvorenie románu v divadelný kus: nemal to na ume spisovateľ?

Na zaklúčenie ešte krátku zvesť o dvoch publikáciach literárno-historických. Jedna sa zovie: „Pately knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české“ od prof. Fr. Bílého, druhá: „Karolina Světlá. Kritická studie“ od prof. Leandra Čecha. Knihy, ako je tamtá, bolo treba najmä študujúcej mladi ako soli: je to s odbornou znalosťou a jemným taktom usporiadaná antológia poetická s orientujúcimi poznámkami a krátkymi úvodami, ktorá nezabudla ani na Slovákov (čítame tam ukážky veršov Lud. Štúra, dra Hurbana, Sládkoviča, Kráľa, Kalinčáka, S. Chalúpku, Bottu); autor sľubuje k nej pridať rozhľad po dejinách českej poesie, na ktorý sa veľmi tešíme. Prácu L. Čecha boli sme spomenuli hneď ako vychodila v časopise; v terajšej doplnenej a rozšírenej podobe ona je najdôkladnejšou knihou českej literárnej historie — ja aspoň tak čistej, solídnej roboty a tak železno odôvodneného úsudku nenašiel som posiaľ u žiadneho z tunajších pracovníkov v tomto obore.

Jaroslav Vlček.

váhy (lebo o tú ide) u Maďarov, u ktorých beztak zápasíť nám príde s predsudkami a s prirodzeným odporom politickým.

Zle je to v našej literatúre. Mali sme filozofov, mytologov, filologov (v Paulinyho osobe i všetkých troch), ktorí veľa času strávili a predsa literatúre neprospeľi. Áno, mali sme takých... o tom nemožno pochybovať. A máme i teraz diletantov vo všetkých odboroch. Ja dovoľujem si po predpoložených riadkoch takto prehovoriť

V zanedbanom odbore slovenského jazykozpytu pozorovať v poslednú dobu istú systematickú činnosť. V osobitnej rubrike tohoto časopisu podávajú jednotlivci surový a na polo spracúvaný materiál. Počiatky sú urobené. A hľa, našli sa ľudia, ktorí vyslovia za heslo, že nič nestoja také práce, ktoré týkajú sa praktickej stránky nášho jazyka a zároveň *životných záujmov* národa, že slovenská veda potrebuje etymologického slovníka slovenského, vykladaného tuctami starých a nových rečí, tedy srovnávacieho etymologikona.

Bože môj, tolké nedorozumenie! Či spíme uprostred borby živých národov?

Hriešnikom, trestu hodným hriešnikom je ten slovenský učený, ktorý teraz dary svoje posväť tak abstraktnému dielu, jakým by bol podobný etymologikon.

Rovnal by sa ten človek pastierovi, ktorý pred ústami hladujúceho stáda stohy páli, aby mu poskytol illuminácie! Pokrm tomu stádu, nie illuminácie.

Nuž národ má zanedbať rozvoj svojho jazyka, aby *blyštal sa pred cudzími učenými „vedeckým“ dielom?* Keby tie slová z úst horlivého Slováka povedané neboly tak zarmucujúcimi, nezdržal by sa smiechu! Taký nerozvažný výrok pustiť v huf ťažko napraviteľných, po fantastickom etymologisovaní od národu pachtiacich pracovníkov na roli slovenského jazykozpytu! Odpudzovať od užitočnej práce znevažovaním tejto a svádzať k prácam neužitočným!

Tedy ešte vždy máme ľudí, ktorým deroguje preštudovať *náš ľudový jazyk* a srovnáť ho so *spisovným naším jazykom*, ešte vždy máme ľudí, ktorí hotoví sú „študovať“ sanskrtský a sto iných starých i nových jazykov, — len nie svoj vlastný! Komu by tým chceli pomôcť? Národu nech tým nechcú dobývať slávy pred cudzozemskom... lebo národ *zle by zase pochodil*...

Nechajte, rodáci, študovať sanskrtský jazyk a na ňom sa zakladajúci srovn. jazykozpyt univerzitným profesorom, ktorí *tomu a z toho žijú* a ktorých z čistej lásky k vede a zároveň z luxusu chovajú *národy vrcholiace vo svojom rozvoji*. Vedzte ostatne, že *etymologické slovníky máme*.

Fr. Miklosich vo Viedni r. 1886. vydal dielo „*Etymologisches Wörterbuch der slawischen Sprachen*“ a Ant. Matzenauer v Brne r. 1870. dielo „*Cizí slova ve slovanských řečech*“. Tento v pražských Filologických Listoch neprestajne ďalej pracuje v obore etymologickom. Kto chceš nasilu etymologisovať, kúp si práce týchto mužov a nepúšťaj sa v ďalšie etymologisovanie dotiaľ, *pokiaľ týmto nerozumieš*.

university, tedy množstvo profesorov a učených ľudí, ani teraz nemajú etymologického slovníka, vykladaného príbuznou rečou tureckou, tatárskou, mordvinskou atď. atď., k tomu cieľu zhotoveného, aby *svojmu* jazyku dobre rozumeli! A kto by im povedal, že oni nerozumejú po maďarsky?

A slovenský spisovateľ našiel sa predsa taký, ktorý *reči slovenskej rozumieť by chcel pomocou reči sanskrtskej*... Je to polutovania hodná vec, že veľká časť spisovateľov slovenských nemá smyslu pre potreby národné.

Už akokoľvek prepáčime slabosti ľudské a uvážime iné zásluhy osôb naivne za sudcov sa natískajúcich, v odborných záležitostiach, v otázkach životného interessu národného, predsa musia rozhodovať ľudia odborní; niet-li takých, aspoň ľudia, ktorí vedia rozoznať, čo je užitočné.

Končím.

Všetci spisovatelia sú rovnakí: majú atrament a pero. A všetci remeselníci sú rovnakí: majú svoje dielne a svoje nástroje. Jestliže chce spisovateľ vyniknúť, musí domáhať sa dokonalosti *jedným a tým istým smerom a v odbore, ktorému sa učil*. Atrament a pero nespravia ho učeným. Planým remeselníkom menujú a málo vážia takého remeselníka, ktorý čo deň chytá sa do iného remesla. Darmo sú mu po ruke príslušné nástroje. Aj stolár vie pichať šidlom a a prevliekať niť, alebo naopak aj obuvník vie hoblovať a klejiť, to je istá pravda. — ale bez potrebných odborných známostí oba budú len fušovať do remesla hoci náležitými nástrojmi.

Ctíme si každú dobrú snahu a každého slovenského spisovateľa. Ale to je poblúdenie, keď niekto odrádza od užitočnej práce zlahčovaním tejto, a preto pokladali sme za potrebné ozvať sa *proti škodnému dilettantstvu*.

Neprestanú-li spisovatelia, ktorí ani abecedárskych vedomostí pre odbor jazykovedecký nemajú, etymologizovaniami svojimi hubiť dobré meno Slovákov a k bludom svádzať nepokazených, s prípadu na prípad odbavíme ich dľa zásluhy. Nechcú-li robiť to, k čomu ich sily stačia, na pr. sbierať látku mluvnickú, slovníkovú, spracúvať nárečia a podrečia atď., nech radšej mlčia. Dúfam, že p. redaktorovi Slov. Pohľadov žiadna osoba, trebárs v inom zaslúžená, nebude natoľko milou, aby jej dovolil bez zavrátania robiť útoky proti solidnej, povedome riadenej činnosti. —ský.

Mlynárske názvy.

Mnoho som už zabudol z tohoto remesla, ale na žiadosť aspoň kuso podávam mlynárske názvy.

Mlyny sú dvojaké: vodné a veterné. U nás je vody dosť a preto veterných mlynov nieto. Zdá sa mi, že obec Veterník pri Kremnici znamenať má veterný mlyn (?). Voda tečie do kola žlabami, a síce padá alebo na koleso, alebo pod koleso, čo závisí od toho, jaký má voda *spád*. Pred žlebami pre odrážku je *úpusť*,

